

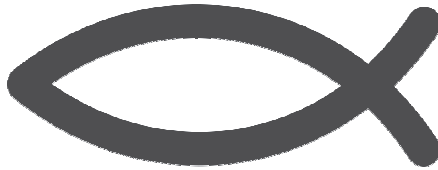
ISSN: 2299–9922

Religious and Sacred Poetry:

An International Quarterly of Religion, Culture and Education

edited by

Marek Mariusz Tytko

Year 1: 2013

Volume 2 (2)

April – May – June 2013

‘Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education’

Address:

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>
[The Internet service of the quarterly]

The primary version of the periodical is the electronic format

The quarterly is indexed in the databases:

Central and Eastern European Online Library (C.E.E.O.L.) Frankfurt am Main (Germany),
[Online Distribution License Agreement, 13.03.2013]
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities (C.E.J.S.H.), Poznań (Poland),
Praha (Czech Republic), Bratislava (Slovak Republic), Budapest (Hungary),
[Abstracts License Agreement, 03.03.2013]

Evaluation

The quarterly will be evaluated by the Polish Ministry of Sciences and Higher Education / the Universities in Warsaw in 2015 (these points will concern all publications from the year 2013)

Profile of the Quarterly:

Social sciences, humanistic sciences (humanities)

The International External Reviewers of the Quarterly:

- Prof. dr Halina Filipowicz, Ph.D. – The University of Wisconsin (Madison, Wisconsin, the United States of America),
Rev. Prof. dr Janusz Artur Ihnatowicz, Th.D. – The University of St. Thomas (Houston, Texas, the United States of America),
Prof. Dr Eric Ziolkowski, Ph.D. – The Lafayette College (Easton, Pennsylvania, the United States of America),
Prof. Dr Margaret Ziolkowski, Ph.D. – The Miami University (Oxford, Ohio, the United States of America),
Prof. dr Kas Mazurek, Ph.D. – The University of Lethbridge (Lethbridge, Canada)
Prof. dr Natal'â Tigranovna Pahsar'ân, Ph.D. – The State University of Lomonosov (Moscow, Russia)
Prof. dr Aleksej Viktorovič Tatarinov, Ph.D. – The State University of Kuban (Krasnodar, Russia)
Dr hab. Peter Káša, Ph.D. – The University of Prešov (Prešov, Slovakia),
Prof. UKSW dr hab. Krzysztof Koehler, Ph.D. – The University of Cardinal Stefan Wyszyński (Warsaw, Poland)
Prof. UZ dr hab. Mirosław Kowalski, Ph.D. – The University of Zielona Góra (Zielona Góra, Poland)
Em. prof. UP dr hab. Henryka Kramarz, Ph.D. – The Pedagogical University (Cracow, Poland)
Prof. AI dr hab. Piotr Mazur Ph.D. – The University of “Ignatianum” (Cracow, Poland)
Prof. UR dr hab. Marek Nalepa Ph.D. – The University of Rzeszów (Rzeszów, Poland)

The International Scholarly Council:

Prof. GWSH dr hab. Bogusław Żurkowski, Ph.D. (**chief** of the International Board, Gdańsk, Poland), Dr hum. sc. Marek Mariusz Tytko, Ph.D. (**secretary**, Cracow, Poland), Univ.-Prof. Mag. Dr. Alois Woldan (Austria/Wien), Doc. Dr philol. sc., C.Sci., Ph.D. Äügen Arkadz'evič Pan'koŭ [Eugeniusz Pańkow] (Belarus, Grodno), Doc. Dr philol. sc., C.Sci. Ph.D., Vo'l'ga Äügen'eŭna Pan'kova [Olga Pańkowa] (Belarus, Grodno), Prof. PhDr. Zdeněk Beneš, CSc. (Czech Republic, Praha), Doc. PhDr. Hana Bočková, Dr. (Czech Republic, Brno), Prof. UWr. Doc. Ph.Dr. Libor Martinek (Czech Republic, Opava), Doc. PhDr. Martin Pilař, CSc. (Czech Republic, Ostrava), Prof. Ph.Dr. Michaela Soleiman pour Hashemi CSc., (Czech Republic, Brno), Prof. Ph.D., M.A. Janina Falkowska (Canada, London, Ontario), Prof. Dr. Peter Drews, apl. Prof., Ph.D. (Germany, Freiburg im Breisgau), Prof. Dr hab. phil. sc. Alicja Teresa Nagórko, Ph.D. (Germany, Berlin), Prof. WSE Dr hab. Teresa Jadwiga Bela Ph.D. (Poland, Cracow), rev. father Dr hab. Roman Bogacz, Th.D. (Poland, Cracow), Dr hab. Beata Maria Gaj Ph.D. (Poland, Opole), Prof. KUL JP II Dr hab. Piotr Juliusz Jaroszyński, Ph.D. (Poland, Lublin), Prof. UKSW Dr hab. Wojciech Feliks Kudyba, Ph.D. (Poland, Warsaw), rev. sister Prof. UPJP II Dr hab., Th.D. Adelajda Sielepin, CHR (Poland, Cracow), Prof. UŚ Dr hab. Urszula Jolanta Szuścik, Ph.D. (Poland, Katowice – Cieszyn), Prof. UJ Dr hab. Maciej Jan Urbanowski, Ph.D. (Poland, Cracow), Prof. UMCS Dr hab. Anna Marta Żukowska, Ph.D. (Poland, Lublin), rev. father Ass. Prof. Dr Vladimir Vukašinović, Th.D. (Serbia, Beograd), Doc. PhDr. Marián Andričík, Ph.D. (Slovakia, Košice), rev. father Prof. PhDr. Pavol Dancák, Ph.D. (Slovakia, Prešov), Doc. PhDr. PaedDr. Miroslav Gejdoš, Ph.D. (Slovakia, Ružomberok), M.Prof. KU doc. PaedDr. Tomáš Jablonský, Ph.D. (Slovakia, Ružomberok), Doc. PhDr. Zuzana Kákošová, CSc. (Slovakia, Bratislava), rev. father Prof. PaedDr. ThDr. Jozef Leštinský, Th.D. (Slovakia, Ružomberok), Prof. PhDr. Viera Žemberová, CSc. (Slovakia, Prešov), rev. father Akad. Prof. Dr Jože Krašovec, Th.D. (Slovenia, Ljubljana), Prof. Dr. Jens Herlth, Ph.D. (Switzerland/Helvetia, Freiburg/Fribourg), Prof. Dr hab. Volodimir Ivanovič Antofijčuk, Ph.D. (Ukraine, Chernivtsi), Prof. dr hab. Oleksandr Grigorovič Astaf'ev, Ph.D. (Ukraine, Kiev), Prof. Dr hab. Boris Ivanovič Bunčuk, Ph.D. (Ukraine, Chernivtsi), Prof. Dr hab. Nadiâ Georgiïvna Kološuk, Ph.D. (Ukraine, Luck), Prof. Dr hab. Svitlana Ivanivna Kravčenko, Ph.D. (Ukraine, Luck), Prof. Dr hab. Mar'âna Bogdanivna Lanovik, Ph.D. (Ukraine, Ternopil), Prof. Dr hab. Zorâna Bogdanivna Lanovik, Ph.D. (Ukraine, Ternopil), Prof. Dr hab. Luîza Konstantinovna Olander, Ph.D. (Ukraine, Luck), Prof. Dr hab. Nataliâ Mikolaïvna Sidorenko Ph.D. (Ukraine, Kiev), Prof. Dr hab. Lidiâ Vitaliïvna Snicarčuk Ph.D. (Ukraine, Lviv), Prof. Dr. Anna Frajlich-Zajac, Ph.D. (the United States, New York)

Members of the Editorial Board (the Editorial Team):

Editor-in-Chief : Dr hum. sc. Marek Mariusz Tytko, Ph.D. (marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl),

Vice-Editor-in-Chief: rev. sr. Prof. UPJP II Dr hab. Adelajda **Sielepin** CHR, Th.D. (s.adelajda[at]gmail.com)

Subject Editors (Sub-editors):

Prof. GWSH Dr hab. Bogusław **Żurkowski** Ph.D. – pedagogy, culture, literature (boguslaw.zurkowski[at]gmail.com), Prof. WSE Dr hab. Teresa Jadwiga **Bela** Ph.D. – English and American literature (terbela[at]gmail.com), rev. father Dr hab. Roman **Bogacz** Th.D. – Biblical theology and Biblical studies (atbogacz[at]cyf-kr.edu.pl), rev. sr. Prof. UPJP II Dr hab. Adelajda **Sielepin** CHR, Th.D. – liturgical theology and liturgical spirituality (s.adelajda[at]gmail.com), Dr hab. Beata

Maria **Gaj**, Ph.D. – Greek and Latin literature, ancient culture, modern classical culture, classical studies, classical tradition (beatagaj8[at]wp.pl), Prof. KUL JP II Dr hab. Piotr Juliusz **Jaroszyński**, Ph.D. – philosophy of culture and aesthetics (jarosz[at]kul.lublin.pl), Prof. UKSW Dr hab. Wojciech Feliks **Kudyba**, Ph.D. – literature (kudyba[at]op.pl), Prof. UJ Dr hab. Maciej Jan **Urbanowski**, Ph.D. – literature and contemporary literature (maciej.urbanowski[at]uj.edu.pl), Prof. UŚ Dr hab. Urszula Jolanta **Szuścik**, Ph.D. – psychology of creativity (ulaszus[at]poczta.onet.pl), Prof. UMCS Dr hab. Anna Marta **Żukowska**, Ph.D. – pedagogy, history of education and upbringing (an-martzuk[at]interia.pl), Dr hum. sc. Barbara Krystyna **Niemiec**, Ph.D. – Polish philology, Polish language teaching, social communication, language culture and pedagogy (b.niemiec[at]chello.pl), Prof. Dr hab. Svitlana Īvanivna **Kravčenko**, Ph.D. – Russian philology, Ukrainian philology and social communication (grylya64[at]mail.ru), Prof. UWŕ., Doc. Ph.Dr. Libor **Martinek** Ph.D. – Czech philology (libor.martinek[at]fpf.slu.cz), Doc. PhDr. Marián **Andričik**, Ph.D. – Slovak philology, Slovak literature, English philology, theory of literary translation, theory of interpretation of literature (marian.andricik[at]upjs.sk), PaedDr. Ivica **Hajdučeková**, Ph.D. – Slovak philology, Slovak literature (hajduceкова[at]gmail.com), Prof. Dr hab. Mar'ána Bogdanivna **Lanovik**, Ph.D. – foreign literature, Russian and Ukrainian literature, literary theory, comparative studies, sacrology, the Bible in literature, literary translation theory (m-z[at]ukr.net), Prof. Dr hab. Zorána Bogdanivna **Lanovik**, Ph.D. – foreign literature, Russian and Ukrainian literature, literary theory, comparative studies, sacrology and hermeneutics, the Bible in literature (m-z[at]ukr.net)

Statistical editor:

Em. Prof. AGH Dr hab. Adam Michał **Nodzeński** D.Tech. – statistics (nodzen[at]agh.edu.pl),

Language editors for Polish and native speakers (Polish language consultants):

Dr hum. sci. Barbara Krystyna **Niemiec**, Ph.D. – language editor for Polish language and native speaker, the chief of Polish language Section (b.niemiec[at]chello.pl), Agnieszka Luiza **Kubicka**, M.A. – language editor for Polish language (agnieszkaluiza[at]wp.pl)

Language editors for English and native speakers (English language consultants):

rev. sr. Prof. UPJP II Dr hab., Th.D. Adelajda **Sielepin**, CHR – language editor for English language, **chief** of English Section (s.adelajda[at]gmail.com), Prof. WSE Dr hab. Teresa Jadwiga **Bela** Ph.D. – special editor for texts in English (terbela[at]gmail.com), Muir Alan **Evenden** (the United States) – English native speaker (mevenden[at]gmail.com), Thomas **Koziara** M.A. (the United States) – English native speaker (thomas.koziara.polska[at]gmail.com), Linda **Tytko** B.A. (the United States) – English native speaker (ltytko[at]sbglobal.net), Mark Simon **Bonnett** (the United Kingdom) – English native speaker (Bignozel[at]hotmail.com), Doc. PhDr. Marián **Andričik**, Ph.D. – English philology (marian.andricik[at]upjs.sk), Mgr. Aleksander Vadzimavič **Babuk**, M.A. – language editor for English language (alexander-babuk[at]yandex.ru)

Language editors for Russian and Ukrainian, native speakers (Russian and Ukrainian language consultants):

Prof. Dr hab. Svitlana Īvanivna **Kravčenko** – language editor for Russian language and native speaker (grylya64[at]mail.ru), Prof. dr hab. Nadiâ Georgiĭvna **Kološuk** – language editor for Russian and Ukrainian language and native speaker (n_koloshuk[at]ukr.net)

Language editor for Slovak and native speaker:

PaedDr. Ivica **Hajdučeková**, Ph.D. language editor for Slovak language and native speaker (hajducekova[at]gmail.com),

Language editor for Czech and native speaker:

Prof. UWr. Doc. Ph.Dr. Libor **Martinek** Ph.D. – language editor of Czech language, Bohemian native speaker (libor.martinek[at]fpf.slu.cz),

Language editor for Belorussian and Polish, native speakers:

Doc. Dr philol.sc., C.Sci., Ph.D. ÂŹgen Arkadz'evič **Pan'koŹ** [Eugeniusz **Pańkow**], subject editor for Belorussian and Polish literature, Polish and Belorussian philology (olgapankov[at]interia.pl, pankov_graal[at]mail.ru), Doc. Dr philol. sc., C.Sci., Ph.D., Vo'l'ga ÂŹgen'eŹna **Pan'kova** [Olga **Pańkowa**] subject editor for Belorussian and Polish literature, Belorussian and Polish philology, Russian language editor (olgapankov[at]interia.pl, pankov_graal[at]mail.ru).

Language editor for Greek and Latin (Greek and Latin consultant):

Dr hab. Beata Maria **Gaj**, Ph.D. – Greek and Latin literature, ancient culture, modern classical culture, classical studies, classical tradition (beatagaj8[at]wp.pl),

Technical editors and webmaster:

M.Sc. Eng. Krzysztof **Kubicki** – technical editor, webmaster (krzysiek.kubicki[at]gmail.com), Bacc. Beata Anna **Tytko**, Baccalaureate, technical editor, editorial computer help (beata.tytko[at]poczta.fm), Andrzej **Szełęga** M.A. – technical editor, photographer, graphic image technology editor, computer graphics, cameraman and film editor, (info[at]jasfoto.net)

Editor:

Dr hum. sc. Marek Mariusz Tytko, Ph.D.,

Address of the editorial office:

ul. Włoska 17/27, 30-638 Kraków (Cracow), Poland
phone: +48 511 350 665
e-mail: religious.and.sacred.poetry[at]gmail.com

The Patronage:

The journal “Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” is published under the scholarly patronage of the Polish Theological Society in Cracow (**Polskie Towarzystwo Teologiczne w Krakowie**)

<http://www.ptt.net.pl/>

The Publisher:

Fundacja Naukowa Katolików 'Eschaton' (Kraków, Polska)
[The Scholarly Foundation of Catholics 'Eschaton', Cracow, Poland]
Number KRS **0000451001** [The Judgement for Cracow-Centre, Department No. XI, 13.02.2013]
Number NIP **6793090655** [The Financial Office for Cracow-Podgorze, 20.03.2013]
Number REGON **122802966** [The Main Statistical Office – GUS Cracow, 05.04.2013]

Address of the Publisher:

ul. Włoska 17/27, 30-638 Kraków (Cracow), Poland
phone: +48 511 350 665; e-mail: fundacja.eschaton[at]gmail.com

President of the Scholarly Foundation of Catholics 'Eschaton':

Dr hum. sc. Marek Mariusz Tytko, Ph.D.

Roman Catholic Church Assistants of the Publisher:

Father Dr hab. Roman **Bogacz** Th.D. – Church Assistant (atbogacz[at]cyf-kr.edu.pl),
Father Ireneusz **Okarmus**, Th.M.. – Church Assistant (iokarmus[at]parafiapiaskinowe.pl)
[Church assistants (ecclesiastical assistants) were appointed by His Eminence Metropolit Cardinal
Stanisław **Dziwisz**, Th.D., The Metropolitan Curia in Cracow, 15.05.2013, Number 1132/2013]

On the cover of the periodical (first page of the cover):

Adam Chmielowski [St. Brother Albert] (1845-1916), *Ecce Homo*, oil on canvas, the
Sanctuary of *Ecce Homo* of St. Brother Albert, the Order of the Albert's Sisters Serving
for the Poors, the monastery in Cracow-Pradnik Czerwony.

On the cover of the periodical (the last page of the cover):

Marek Mariusz Tytko & Bogusław Żurkowski, Cracow, June, 10th 2012 (photo: Andrzej Szełęga)

The text on the last page of the cover:

Marek Mariusz Tytko, transl. into English by Adelajda Sielepin CHR, Muir Evenden & Mark Bonnet

Cover design:

The cover was designed by Krzysztof Kubicki and inspired by Marek Mariusz Tytko,
Design consultant: Jarosław Kubicki

The graphic trademark of the Quarterly and the Foundation (a Christian fish):

Edward Przebieracz and Krzysztof Kubicki inspired by Marek Mariusz Tytko

ISSN: 2299–9922

[The National Library in Warsaw, The National Centre of the ISSN, 18.02.2013]

Spis treści

<i>Spis treści</i>	7
<i>Table of Contents</i>	9

MAREK MARIUSZ TYTKO (Polska), <i>„Poezja Religijna i Sakralna”, nr 2 [po polsku]</i>	11
---	----

MAREK MARIUSZ TYTKO (Polska), <i>Wstęp do „Poezji Religijnej i Sakralnej” (2) [po angielsku]</i>	13
---	----

MAREK MARIUSZ TYTKO (Polska), <i>Wstęp do „Poezji Religijnej i Sakralnej” (2) [po rosyjsku]</i>	19
--	----

MAREK MARIUSZ TYTKO (Polska), <i>Wstęp do „Poezji Religijnej i Sakralnej” (2) [po polsku]</i>	25
--	----

MAREK MARIUSZ TYTKO (Polska), <i>Wstęp do „Poezji Religijnej i Sakralnej” (2) [po czesku]</i>	31
--	----

MAREK MARIUSZ TYTKO (Polska), <i>Wstęp do „Poezji Religijnej i Sakralnej” (2) [po słowacku]</i>	37
--	----

MAREK MARIUSZ TYTKO (Polska), <i>Wstęp do „Poezji Religijnej i Sakralnej” (2) [po ukraińsku]</i>	43
---	----

MAREK MARIUSZ TYTKO (Polska), <i>Wstęp do „Poezji Religijnej i Sakralnej” (2) [po białorusku]</i>	49
--	----

I. Dissertations and Articles (Rozprawy i Artykuły) 55

BEATA MARIA GAJ (Polska) <i>Greek Culture and Language in the History of the Central and Eastern Europe (Germany, Poland, Silesia). Woman in the Greek Poetry Written by the Silesian in the 17th Century</i>	57
---	----

IRENA AVSENIK NABERGOJ (Słowenia) <i>Poetics of Love and Devotion in Prešeren's Poem The Baptism on the Savica</i>	67
---	----

OLGA BIGUN (Ukraina) <i>The Symbolic and Allegorical Parallel „Kiev – Jerusalem” in Taras Shevchenko’s Writing</i>	85
CHARLES S. KRASZEWSKI (USA) <i>British Natures, Polish Poets: the Continents Group as an Example of Ethnic British Literature</i>	97
MAREK MARIUSZ TYTKO (Polska) <i>Artysta w koncepcji Jana Pawła II w Liście do artystów</i>	117
EWA KOPEĆ (Polska) <i>Wychowanie chrześcijańskie dzieci i młodzieży poprzez edukacyjny wymiar scholi</i>	143
II. Books Review (Recenzje książek)	165
MARIANNA MACÁŠKOVÁ (Słowacja) <i>Putovanie Jakuba z Rána a jeho druhov a ich titanský boj s dvanásťhlavým svetom o Boha, lieskové oriešky a iné obyčajné veci v štrnástich spevoch</i>	167
ALEKSANDRA SŁYSZEWSKA (Poland), ROKSANA ZGIERSKA (Poland) [Rev.:] Richard Griffith, <i>The Pen and the Cross: Catholicism and English Literature, 1850-2000</i>	171
III. A Sacred Picture (Obraz sakralny)	175
ANNA MARTA ŻUKOWSKA (Polska) <i>Obraz Ecce Homo (1879-1881) Adama Chmielowskiego [tekst po polsku]</i>	177
IV. Information for Authors (Informacja dla Autorów).	181
Evaluation Form	183
Формуляр рецензии	185
Formularz recenzji	187
Autorzy tekstów w tomie 2 (2) 2013	189
Autorzy artykułów recenzowanych w tomie 2 (2) 2013	190

Table of Contents

<i>Table of Contents</i> [in Polish]	7
<i>Table of Contents</i> [in English]	9
MAREK MARIUSZ TYTKO (Polska), <i>"Religious and Sacred Poetry", No. 2</i> [Polish]	11
MAREK MARIUSZ TYTKO (Poland) <i>The Introduction to "Religious and Sacred Poetry" (2)</i> [English]	13
MAREK MARIUSZ TYTKO (Poland) <i>The Introduction to "Religious and Sacred Poetry" (2)</i> [Russian]	19
MAREK MARIUSZ TYTKO (Poland) <i>The Introduction to "Religious and Sacred Poetry" (2)</i> [Polish]	25
MAREK MARIUSZ TYTKO (Poland) <i>The Introduction to "Religious and Sacred Poetry" (2)</i> [Czech]	31
MAREK MARIUSZ TYTKO (Poland) <i>The Introduction to "Religious and Sacred Poetry" (2)</i> [Slovak]	37
MAREK MARIUSZ TYTKO (Poland) <i>The Introduction to "Religious and Sacred Poetry" (2)</i> [Ukrainian]	43
MAREK MARIUSZ TYTKO (Poland) <i>The Introduction to "Religious and Sacred Poetry" (2)</i> [Belorussian] ...	49
I. Dissertations and Articles	55
BEATA MARIA GAJ (Poland) <i>Greek Culture and Language in the History of the Central and Eastern Europe (Germany, Poland, Silesia). Woman in the Greek Poetry Written by the Silesian in the 17th Century.</i>	57
IRENA AVSENIK NABERGOJ (Slovenia) <i>Poetics of Love and Devotion in Prešeren's Poem The Baptism on the Savica</i>	67

OLGA BIGUN (Ukraine) <i>The Symbolic and Allegorical Parallel „Kiev – Jerusalem” in Taras Shevchenko’s Writing</i>	85
CHARLES S. KRASZEWSKI (the USA) <i>British Natures, Polish Poets: the Continents Group as an Example of Ethnic British Literature</i>	97
MAREK MARIUSZ TYTKO (Poland) <i>An Artist in the Concept of John Paul II in The Letter to Artists</i>	117
EWA KOPEĆ (Poland) <i>Christian Education of Children and Youth through Educational Dimensions of the Church Choir</i>	143
II. Books Review	165
MARIANNA MACÁŠKOVÁ (Slovakia) [Rev.] <i>Putovanie Jakuba z Rána a jeho druhov a ich titanský boj s dvanásťhlavým svetom o Boha, lieskové oriešky a iné obyčajné veci v štrnástich spevoch</i> [the text in Slovak]	167
ALEKSANDRA SŁYSZEWSKA (Poland), ROKSANA ZGIERSKA (Poland) [Rev.:] Richard Griffith, <i>The Pen and the Cross: Catholicism and English Literature, 1850 - 2000</i>	171
III. A Sacred Picture	175
ANNA MARTA ŻUKOWSKA (Poland) <i>A Picture Ecce Homo (1879-1881) by Adam Chmielewski</i> [Polish]	177
IV. Information for Authors	181
Evaluation Form [in English]	183
Формуляр рецензии [Evaluation Form in Russian]	185
Evaluation Form [in Polish]	187
The authors of the texts in the issue 2 (2) 2013	189
The authors of the reviewed papers in the issue 2 (2) 2013	190

„Poezja Religijna i Sakralna”, nr 2

Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus! Szczęść Boże!

Laudetur Jesus Christus! Beneficiat vobis Deus!

Ἐυλογήμενος ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς! Ὁ Θεὸς ὑμᾶς αὐτοὺς ἐυλογεῖ!

Z wielką przyjemnością oddaję w Państwa ręce drugi numer naszego czasopisma „Religious and Sacred Poetry”. W obecnym tomie jako wprowadzenie prezentujemy niżej tekst w siedmiu językach (angielskim, rosyjskim, polskim, czeskim, słowackim, ukraińskim i białoruskim) pochodzący z naszej strony internetowej (www.religious-and-sacred-poetry.info), przygotowanej przez międzynarodową redakcję. Tekst ten przedstawia program kwartalnika, jego zakres tematyczny, cele i zadania.

W części pierwszej *Rozprawy i artykuły* czytelnik znajdzie sześć oryginalnych tekstów. Beata Maria Gaj z Opola wprowadza w zagadnienie kultury greckiej, prezentując motyw kobiety w poezji pisanej po grecku na Śląsku w XVII w. (*Greek Culture and Language in the History of the Central and Eastern Europe (Germany, Poland, Silesia). Woman in the Greek Poetry Written by the Silesian in the 17th Century*). Irena Avsenik Nabergoj z Ljubljany przybliży problematykę wątków miłości i religii w słoweńskim dziele narodowym romantycznego poety France’a Prešeren’a (*Poetics of Love and Devotion in Prešeren’s Poem The Baptism on the Savica*). Olga Bigun z Kijowa skupia się na paraleli pomiędzy Jerozolimą i Kijowem w dziele Tarasa Szewczenki (*The Symbolic and Allegorical Parallel „Kiev – Jerusalem” in Taras Shevchenko Writing*). Charles S. Kraszewski z Dallas w Pensylwanii koncentruje się na wybranej problematyce poezji polskiej grupy emigracyjnej „Kontynenty” (*British Natures, Polish Poets: the Continents Group as an Example of Ethnic British Literature*). Marek Mariusz Tytko z Krakowa przedstawia analizę ważnego dla sztuki dokumentu papieskiego, ukazując problem artysty u Jana Pawła II (*Artysta w koncepcji Jana Pawła II w Liście do artystów*). Ewa Kopeć ze Stalowej Woli analizuje kwestię scholi w ramach wychowania religijnego (*Wychowanie chrześcijańskie dzieci i młodzieży poprzez edukacyjny wymiar scholi*).

Natomiast w części drugiej naszego czasopisma, zatytułowanej *Recenzje książek*, publikujemy kilka wybranych recenzji. Marianna Macásková z

Prešova píše krytycznie o dziele słowackiego poety Rudolfa Jurolka (*Putovanie Jakuba z Rána a jeho druhov a ich titanský boj s dvanásťhlavým svetom o Boha, lieskové oriešky a iné obyčajné veci v štrnástich spevoch*). Aleksandra Słyszewska oraz Roksana Zgierska omawiają książkę poświęconą katolicyzmowi w literaturze brytyjskiej XIX i XX w., autorstwa Richarda Griffitha (*The Pen and the Cross: Catholicism and English Literature, 1850-2000*).

W części trzeciej, poświęconej obrazowi sakralnemu, Anna Marta Żukowska pisze na temat pasyjnego obrazu Chrystusa św. Brata Alberta, zamieszczonego na okładce obecnego numeru naszego czasopisma (*Obraz Ecce Homo (1879-1881) Adama Chmielowskiego*).

Część czwarta została przeznaczona dla autorów (*Informacje dla autorów*). Zamieszczono w niej wzór formularza recenzyjnego w języku angielskim, rosyjskim i polskim oraz dodano alfabetyczny wykaz wszystkich autorów tekstów zamieszczonych w obecnym numerze.

Czytelników zapraszamy do lektury. Autorów tekstów zachęcamy do współpracy z naszym czasopismem. Prosimy o uprzedni kontakt i nadsyłanie tekstów (na adres: marek.mariusz.tytko@uj.edu.pl). Dla bezpieczeństwa stosujemy zapis [at] zamiast @ w adresach e-mail.

Marek Mariusz Tytko
Redaktor Naczelny / Editor-in-Chief
“Religious and Sacred Poetry”

(e-mail: marek.mariusz.tytko@uj.edu.pl)

The Title in English:

Religious and Sacred Poetry, No. 2

Słowa - klucze:

poezja religijna, poezja sakralna, literatura, kultura, wychowanie, czasopismo naukowe, religijna kultura literacka, filologia słowiańska, kultura chrześcijańska,

Key words:

religious poetry, sacred poetry, literature, culture, education, scholarly periodical, religious literary culture, Slavic philology, Christian culture

Bibliography:

“*Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education*”. Edited by Marek Mariusz Tytko. Year 1: 2013. Volume 2 (2). April – May – June 2013.

The Introduction to *Religious and Sacred Poetry* (2)

Praise be to Jesus Christ! God bless you!

Laudetur Jesus Christus! Beneficiat vobis Deus!

Ἐυλογήμενος ὁ Ἰησοῦς Χριστός! Ὁ Θεός ὑμᾶς αὐτοῦς ἐυλογεῖ!

Welcome to the internet portal of the international scholarly periodical *Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education* (*Poezja Religijna i Sakralna: Międzynarodowy Kwartalnik Religii, Kultury i Wychowania*). This is an interdisciplinary scholarly periodical (intended as a quarterly) focused on Christian religious and sacred poetry considered from various angles: theological, philosophical, literary, linguistic, cultural, pedagogical, psychological and historiographical. The multidimensional, cultural and educational focus of this periodical allows for formulating scholarly theory and reflection about biblical poetry, sacred (liturgical) poetry, and religious poetry present in the Christian tradition of many nations, from Antiquity through the Middle Ages up to modern times. Catholic (Roman Catholic, Greek Catholic and others), Orthodox and Protestant traditions in religious poetry are part of the complementary heritage of Christian poetry of European countries, with which we would like to enrich one another. Christian poetry, approached by various avenues of study, is the subject of research in many countries. All these approaches follow the principle of discovering the truth in the classical sense – the relationship between cognition and reality. Truth, goodness, beauty, and holiness in religious poetry and matters of this kind constitute the subject of our studies.

The range and scope of subject matter published in our periodical include teachings in relation to man (a person as **creator** and a person as **recipient of religious** poetry) and man's creation in the form of **religious poetry**. We present the results of this research on the phenomenon of religious and sacred poetry to the representatives of many scholarly disciplines. In particular, **with regard to religious and sacred poetry** we are interested in the following subjects, arranged by the following disciplines and sub disciplines:

- 1) **Theology**, particularly biblical theology (in reference to Psalms, hymns, Lamentations, and poetic aspects in the Bible) and liturgy (liturgical theology, theology of worship),
- 2) **Philosophy**, primarily the philosophy of the beauty of religious poetry, esthetics of literature, axiology of literature, philosophy of poetry, as well as the philosophy of culture, philosophy of pedagogy and theory of communication,
- 3) **Literary science**, in particular the history and theory of literature and comparative literary sciences of all European literature (religious and sacred poetry in Europe, particularly Central Europe)
- 4) **Linguistics**, especially of the Slavic nations (the language of religious and sacred poetry),
- 5) **Slavic philology**, mostly in reference to the Christian poetry of Slavic countries, including:
- 6) **Polish philology** (Polish religious and sacred poetry, also in the regional dialects),
- 7) **Bohemian philology** (Czech and Moravian religious and sacred poetry),
- 8) **Slovakian philology** (Slovakian religious and sacred poetry),
- 9) **Ukrainian philology** (Russian, Russian and Ukrainian religious and sacred poetry),
- 10) **Belorussian philology** (Belorussian religious and sacred poetry),
- 11) Other **Slavic philologies** (religious and sacred poetry of other Slavic nations),
- 12) **Cultural sciences** (religious literary and artistic culture),
- 13) **Pedagogy**, especially pedagogy of culture, including pedagogy of art and literature, pedagogy of artistic culture, religious culture, education of religious poetry, the poetry of Christian education, fine literature in religious education, and didactic poetry,
- 14) **Psychology**, including the psychology of creativity, psychology of religion, psychology of religious artistic and literary creativity,
- 15) **Historiography** of culture, particularly the historiography of religious literature (history of Christian poetry, history of literary culture in connection with religious poetry, and history of Christian religious poets).

We will focus on both the **subject** (a piece of religious poetry) and on the **object** (a religious poet or artist producing religious works), and see these activities and products of the religious poet or artist as a broad matter of research, open for description, analysis, and examination of its various aspects. As the subject of studies we also include the recipient or receiver of these religious works: the reader of the Bible (e.g.

Psalms, hymns, Lamentations and poetic fragments of the Holy Scripture), who is the receiver of the message contained in religious poetry (in accordance with the principles of communication theory). We also focus our attention on the learning process through religious poetry and education through Christian literature and biblical pedagogy. The high professional standards of this periodical will be established by the presence of eminent specialists and scholars on our international scholarly board who represent university centers from many countries in Europe and America. Our aim is to meet the high standards of national and international scores for published scholarly papers.

We offer our academic and scholarly peer reviewed periodical to the scholars of various humanistic branches from all countries. We invite authors to publish original papers that include the results of their own research. We also invite authors to publish reviews of scholarly books devoted to Christian religious poetry, Christian literary culture, education through poetry and other religious, cultural and educational matters of this kind. The periodical is open to scholars, academics and experienced pedagogues, clergy and laypeople who are acquainted with the Christian culture, and have deep conceptual interests and a creative mentality.

The language of preference for the majority of scholarly papers published by “Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” is **English** as it is an international language, but we will also publish selected texts in the following Slavic languages: Polish, Czech, Russian and Slovakian. We would like to bridge the East with the West to reach a wide and diversified range of international recipients. We encourage you to publish in the next volume of our periodical and wait for your papers as we are currently accepting new submissions for our periodical:

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

Dear Readers, welcome to the complete resource for the current and most recent volume of our periodical. Each volume of the “Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” contains two basic parts: 1) **Dissertations, Papers, Studies and Research Reports**, which comprises the primary content of our periodical; 2) **Reviews and Resources**, comprised of book reviews and other materials (e.g. sources, bibliography).

“Religious and Sacred Poetry” is a periodical with free access to its contents, which results from the rule Open Access (unlimited access to complete versions of the published papers). This makes it easier for authors to share their scholarly results with academic centers all over the world. Our authors appreciate this principle and willingly publish with

us. We invite you to cooperate with us. Materials which satisfy the scholarly criteria but received after the closing of the current volume are published in the next volume. Authors and scholars may send their papers to be published at any time. Papers sent to the editor undergo a process of academic review and when published they are protected by authorship law.

The periodical "Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education" ("Poezja Religijna i Sakralna: Międzynarodowy Kwartalnik Religii, Kultury i Wychowania") is a new periodical founded in 2012, well rooted in Latin-Greek civilization and Christian tradition, owing to its scope and the choice of its members a consciousness of the Christian foundation of the European cultures. The aim of the periodical is to spread and raise awareness to the results of scholarly research, led in various university centers (primarily European), upon Christian religious poetry in the religious (theological), cultural, pedagogical, literary, artistic, linguistic, psychological and philosophical (anthropological, ethical, and esthetic) contexts.

The international character of the periodical "Religious and Sacred Poetry. Religion, Culture and Education" is guaranteed not only by the international scholarly board, but also by the authors, who represent many nations and impart genuine and important scholarly insights through their precious texts. Our periodical is open for cooperation and collaboration with many universities. We care about the high level of competence and form of our periodical content, pay precise attention to the observance of scholarly procedures, and promote an interdisciplinary approach to the subjects considered. We also make attempts to diversify the contents of the periodical despite an apparently narrow specialization of subject. This is according to the spirit of international openness, and at the same time with respect to the idea of a Europe of sovereign countries, the Europe of complementary, unrepeated national cultures, the Europe of Latin and Greek civilizations, the Europe of Christian roots, from which we rise as national and cultural communities thanks to the Gospel transmitted for two thousand years, and thanks to the Tradition and rich heritage of the Church breathing with two lungs: eastern and western.

Our periodical in general is a permanent, international and interdisciplinary communal, a social European and independent research project devoted to religious and sacred poetry. The values presented in „Religious and Sacred Poetry” express the realized mission of the authors and editors. The mission of our common international enterprise, elaborated by many scholars and academic centers, is giving its readers a periodical which will introduce scholarly discoveries concerning Chris-

tian religious and sacred poetry into European and world circulation. There hasn't existed a scholarly periodical of this nature and scope so far (at least there are no such periodicals existing in the international European syllabuses). The editorial team together with the authors will address this shortcoming by filling this research niche in the humanistic sciences.

The periodical appears primarily in electronic form, available on the internet (open access), and is also available secondarily in paper form. We aim at achieving a high ranking for this periodical not only within the Polish evaluation system of the Ministry of Science and Higher Education, but also at reaching a position on the list of the European Reference Index for Humanities (ERIH).

The initiative for creating a scholarly periodical which would combine the studies of literature, culture, theology and pedagogy as well as the other related humanistic branches, began in 2010 by the founder of the periodical Dr Mark Mariusz Tytko, a pedagogue and a historian of art from Jagiellonian University. The idea had the support of a retired professor of the University, Bogusław Żurkowski, a pedagogue and specialist of literature and cultural sciences, who has become the head of the international scholarly board. The periodical "Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education" first came into existence on May 3rd 2012 in Cracow. On the first editorial board, apart from these two scholars just mentioned, there are the following members: from Poland prof. UKSW Dr hab. Wojciech Feliks Kudyba (literature studies), prof. UJ Dr hab. Maciej Jan Urbanowski (literature studies), prof. KUL Dr hab. Piotr Juliusz Jaroszyński (philosophy of culture, a representative of the Lublin Philosophical School), prof. UMCS Dr hab. Anna Marta Żukowska (a pedagogue and a specialist in the history of artistic education), prof. UŚ Dr hab. Urszula Jolanta Szuścik (a psychologist of creativity), sr prof. UPJPII Dr hab. Adelajda Sielepin CHR (liturgical theology), rev. p. Dr hab. Roman Bogacz (biblical theology), prof. AGH Dr hab. Adam Michał Nodzeński (statistics), Dr Barbara Krystyna Niemiec (linguistics and pedagogy), from the Czech Republic doc. Dr hab. Libor Martinek (a translator, literary studies), from Slovakia doc. Dr Marián Andričik (a translator, literary studies), Dr Ivica Hajdučeková (literary studies), from Ukraine prof. Dr hab. Svitlana Ivanivna Krawchenko (literary studies), from Belorussia doc. Dr Eugeniusz Arkadejowicz Pańków (literary studies) and doc. Dr Olga Eugenijewna Pańkowa (literary studies). We are open for additional scholarly cooperation on the editorial team and it may grow as needed with new specialists (the list of the editors is not closed).

The founding of the periodical has been an answer by international scholars to the contemporary crisis in humanistic writing. The founding principles of the periodical say that this periodical is meant to be an international scholarly quarterly having its contents coherent with the Magisterium of the Roman-Catholic Church. From the very beginning of the periodical its focus is typically interdisciplinary, keeping balance between philology, pedagogy, psychology, cultural studies, theology and philosophy. The post of editor in chief has been filled by Dr Mark Marius Tytko in May 2012.

The periodical, though it has risen from the university in Cracow, is not exclusively connected with one university but has embraced from the beginning various academic communities from many countries in Europe, and in this sense it is an international work by numerous scholars for presenting the results of research done mainly in the middle European academic centers (Middle / Central Europe) in several humanistic areas. The subject range expressed in the title indicates the profile of the periodical.

Since the birth of the periodical we have established a professional internet portal in several languages: Polish, English, Russian, Bielorussian, Czech, Slovakian and Ukrainian (other languages are not excluded, we are open for cooperation in the future). The professional electronic version of the periodical is edited in a way such that the national (language specific) web pages on our internet portal refer to the same contents of the periodical, which can be found in PDF, available anywhere in the world: <http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

Marek Mariusz Tytko

(Translated by Sr Adelajda Sielepin CHR,
Mark Simon Bonnet and Muir Alan Evenden)

Key words:

religious poetry, sacred poetry, literature, culture, education, scholarly periodical, religious literary culture, Slavic philology, Christian culture

Bibliography:

“Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education”. Edited by Marek Mariusz Tytko. Year 1: 2013. Volume 2 (2). April – May – June 2013.

Предисловии к „Религиозная и Сакральная Поэзия” (2)

Слава Иисусу Христу! Да благословит вас Бог!

Laudetur Jesus Christus! Benefaciat vobis Deus!

Ἐυλογῆμενος ὁ Ἰησοῦς Χριστός! Ὁ Θεός ὑμᾶς αὐτοῦς ἐυλογεῖ!

Сердечно приветствуем Вас на странице Интернет обслуживания международного научного издания „Религиозная и Сакральная Поэзия: Международное Ежеквартальное Издание Религии, Культуры и Воспитания” („Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education”). Это научное издание (с периодичностью выхода 4 раза в год) междисциплинарного характера, сконцентрированное в большей степени вокруг христианской проблематики религиозной и сакральной поэзии, на различных ее аспектах: теологическом, философском, литературоведческом, языковедческом, культурологическом, педагогическом, психологическом и историографическом. Междисциплинарный, культурно-образовательный профиль издания предоставляет возможность на его страницах продемонстрировать научную теорию и рефлексию поэзии, связанной с Библией, сакральной поэзии (литургической), религиозной поэзии, существующей в христианской традиции многих народов, от Античности и Средневековья до Нового времени и современности (также христианские мотивы в поэзии). Традиции: **католическая** (римско-католическая, греко-католическая и др.), **православная и протестантская** в религиозной поэзии вместе формируют комплементарное наследие христианской поэзии Европы Отечества, которым хотим взаимно обогатиться. Христианская поэтическая культура исследуется научными работниками разных стран в различных аспектах, с целью поиска правды в классическом значении гармонии познания и действительности. Правда, Добро, Прекрасное, Святость в религиозной поэзии и др. – это объект наших исследований.

Тематика текстов, которые мы публикуем, охватывает науки, связанные с человеком (личность **творца** и личность **читателя религиозной поэзии**) и его деятельности в виде **религиозного поэтического творчества**. Предоставляем возможность презентации результатов научных исследований феномена религиозной и сакральной поэзии представителям разных сфер. Особенно в **отношении религиозной и сакральной поэзии** нас интересуют вопросы, рассматриваемые в сфере таких наук, как:

- 1) **теология**, в частности теология Библии (библиология, например Псалмы, гимны, плачи, поэтические аспекты Библии), а также литургиология (теология литургии, теология культа),
- 2) **философия**, прежде всего философия прекрасного в религиозной поэзии, эстетика литературы, аксиология литературы, философия поэзии, шире: философия культуры, философия воспитания, теория коммуникации,
- 3) **литературоведение**, особенно история и теория литературы и сравнительное литературоведение всех европейских литератур (религиозная и сакральная поэзия в Европе, в частности Центральной),
- 4) **языкознание**, особенно славянских народов (язык религиозной и сакральной поэзии),
- 5) **славистика** в аспекте христианской поэзии славянских народов, к которой относится:
- 6) **польская литература** (польская религиозная и сакральная поэзия, также в языковых диалектах),
- 7) **чешская литература** (чешская и моравская религиозная и сакральная поэзия),
- 8) **словацкая литература** (словацкая религиозная и сакральная поэзия),
- 9) **украинская литература** (русская, русинская и украинская религиозная и сакральная поэзия),
- 10) **белорусская литература** (белорусская религиозная и сакральная поэзия),
- 11) другие **славянские филологии** (религиозная и сакральная поэзия других славянских народов),
- 12) **культурология** (религиозная литературная и художественная культура),
- 13) **педагогика**, особенно педагогика культуры – педагогика искусства и литературы, педагогика художественной культуры, религиозной культуры, образование в сфере религиозной поэзии, воспитание посредством христианской поэзии, художественная литература в религиозном образовании, дидактика поэзии,
- 14) **психология**, в том числе – психология творчества, психология религии, психология художественного и литературного религиозного творчества,
- 15) **историография** культуры, в особенности историография религиозной литературы (история христианской поэзии, история литературной культуры в соотношении с религиозной поэзией, история отдельных христианских религиозных поэтов).

Мы концентрируем внимание как на **объекте** (произведения религиозной поэзии), так и на **субъекте** (религиозный поэт, религиозный художник, создающий религиозные произведения), исследуем формирующие факторы, проявления и личность религиозного поэта как важные научные проблемы, которые можно описать, проанализировать, разъяснить и детализировать в различных аспектах. Считаем также важной исследовательской проблемой адресата религиозных произведений, читателя Библии (напр.

Псалмов, гимнов, плачей, поэтических фрагментов Священного Писания), который является адресатом послания, присутствующего в религиозной поэзии (в соответствии с основами теории коммуникации). Обращаем внимание на процесс воспитания средствами религиозной поэзии, на образование при помощи христианской художественной литературы, воспитание на Библии.

Высокий интеллектуальный уровень издания подтверждает присутствие в международном научном совете известных специалистов – научных работников из нескольких десятков университетов стран Европы и Америки. Мы ставим целью соответствовать высоким отечественным и международным стандартам рейтинга за опубликованные научные статьи.

Предоставляем ученым разных направлений гуманитарных наук из разных стран страницы нашего научного академического издания (научно рецензированного). Приглашаем авторов публиковать свои оригинальные тексты, которые содержат результаты их собственных научных исследований. Приглашаем также присылать нам рецензии на прочитанные научные книги, посвященные христианской проблематике религиозной поэзии, христианской литературной культуре, воспитанию поэзией и подобным религиозным, культурным, образовательным вопросам. Издание открыто к сотрудничеству с учеными (вузовскими преподавателями) и практикующими дидактиками, духовными и светскими, знающими христианскую культуру, имеющими глубокую концептуальную заинтересованность и творческое научное мышление.

Для большинства научных статей редакция „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” отдает предпочтение **английскому** языку как международному (рабочему языку международных конференций), всем понятному, в то же время по мере возможности также публикуем некоторые тексты на славянских языках: польском, русском, чешском и словацком. Хотелось бы соединить Восток и Запад и быть доступными с результатами исследований для читателей разных стран. Мы приглашаем Вас опубликоваться в очередном выпуске нашего издания. Ждем авторские тексты, присланные в редакцию. Тексты принимаем постоянно. Приглашаем Авторы и Читателей познакомиться с отдельными подстраницами (закладками) нашего Интернет обслуживания.

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

Приглашаем Вас, Уважаемые Читатели, познакомиться с полным содержанием – макетом последнего номера нашего издания. Каждый выпуск „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” состоит из двух частей: 1) **Исследования – Статьи – Сообщения – Отчеты об исследованиях**, которые составляют основу нашего журнала, 2) **Рецензии – Материалы**, которые содержат рецензии, обзоры книг и другие материалы (напр. Библиографические источники и др.)

„Religious and Sacred Poetry” – это журнал со свободным (бесплатным) доступом к его содержанию, что обусловлено принципом Open Access (нет ограничений доступа к полным версиям опубликованных материалов). Это упрощает Авторам возможность поделиться своим научным достоянием с научной общественностью всего мира. Наши авторы понимают наш подход и поэтому охотно у нас публикуются. Приглашаем к сотрудничеству. Материалы, которые соответствуют научным критериям и получены нами от Авторов после окончания текущего номера, передаются в следующий номер. Ученые разных стран могут присылать свои статьи постоянно для следующих выпусков. Присланные в редакцию тексты передаются для научного рецензирования, а помещенные на страницах издания работы защищены авторскими правами.

Журнал „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” („Религиозная и Сакральная Поэзия: Международное Ежеквартальное Издание Религии, Культуры и Воспитания”) – это относительно новое периодическое издание, созданное в 2012 году. Журнал своим профилем тесно связан с латинской, греческой и христианской культурной традицией. Подбор сотрудников иллюстрирует христианские истоки национальных европейских культур. Целью редакции является распространение и популяризация результатов научных исследований (в основном европейских университетов) в сфере религиозной христианской поэзии. Планируется рассматривать христианскую поэзию в следующих аспектах: религиозный (теологический), культурный (культурологический), воспитательный (педагогический), литературный (литературоведческий), лингвистический (языковедческий), психологический и философский (антропологический, этический, эстетический).

О международном характере издания „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” свидетельствует не только многонациональный состав международного научного совета, но и Авторы, представители многих народов, представляющие свои ценные тексты, новые и оригинальные, важные с познавательной точки зрения итоги исследований. Наше научное издание постоянно расширяет свое сотрудничество со многими университетскими центрами. Мы заботимся о высоком содержательном и формальном уровне, обращаем внимание на высокий уровень тщательности исследований, обеспечиваем междисциплинарное богатство подходов, обращаем внимание на разнообразие содержания издания, несмотря на узкую тематическую специализацию. Руководствуемся международными стандартами сохранения уважения к идее Европы суверенных государств, взаимодополняющих, неповторимых национальных культур, Европы латинской и греческой цивилизации, Европы христианских истоков, из которых вырастаем как культурные национальные сообщества через Евангелие, говорящее нам на протяжении двух тысячелетий, Традиции и богатейшее Наследие Церкви, вдыхающей двумя легкими: восточным и западным.

Издание, по своей сути перманентное, международное, междисциплинарное, общественное, публичное, европейское, является независимым исследовательским проектом, посвященным религиозной и сакральной поэзии. Ценности, представленные в „Религиозной и Сакральной Поэзии”, – это воплощение миссии, которую несут Создатели (Авторы) и Редакторы. Миссия нашего общего международного замысла, созданного совместно разными научными учреждениями, состоит в предоставлении Читателю издания, которое вводит научно-исследовательские открытия, связанные с религиозной и сакральной христианской поэзией, в европейское и мировое пространство. До сегодняшнего дня не было научного издания подобного тематического профиля (не зарегистрировано ни в списке международных изданий, ни европейских). Редакция вместе с авторами стремится заполнить это пространство, занять исследовательскую нишу, своеобразное „белое пятно" в гуманитарных науках.

Издание появляется в первичной электронной форме, доступной в открытом доступе в Интернет, а также позже во вторичной печатной форме. Планируем достичь высокого статуса журнала не только внутри страны, согласно параметрическим оценкам Министерства Науки и Высшей Образования Польши, но также занять соответствующую позицию в списке European Reference Index for Humanities (ERIH).

Концепция создания научного журнала, который представляло бы знания из области литературоведения, культурологии, теологии и педагогики, а также родственных наук, появилась в 2010 г. у основателя издания – доктора Марка Мариуша Тытко, педагога, историка искусства из Ягеллонского университета в Кракове. Это идею поддержал бывший профессор ЯУ, доктор наук Богуслав Жураковский, литературовед, педагог и культуролог, который возглавил международный научный совет. Издание „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” было учреждено 3 мая 2012 г. в Кракове. В состав первой редакции, кроме выше названных ученых, входят в настоящее время следующие ученые из Польши: проф. УКСВ, доктор наук Войцех Феликс Кудыба (литературовед), проф. ЯУ, доктор наук Мацей Ян Урбановски (литературовед), проф. КУЛ ЯПШ, доктор наук Петр Юлиуш Ярошинский (философ культуры, представитель так называемой Люблинской философской школы), проф. УМКС, доктор наук Анна Марта Жуковска (педагог, историк художественного воспитания), проф. УС, доктор наук Уршула Йоланта Шусцик (психолог творчества), проф. УПЯП II доктор наук Аделаида Селепин (теолог, литургист), доктор наук Роман Богач (теолог, библиолог), проф. АГГ, доктор наук Адам Михал Нодзеньский (статистик), кандидат наук Барбара Кристина Немец (языковед, педагог), из Чехии доктор наук Либор Мартинек (переводчик, литературовед), из Словакии: доктор наук Марьян Андричик (переводчик, литературовед), кандидат наук Ивица Хайдучекова (литературовед), из Украины: проф., доктор наук Светлана Кравченко

(литературовед), из Беларуси: кандидат филологических наук, доцент Евгений Аркадьевич Паньков (литературовед) и кандидат филологических наук, доцент Ольга Евгеньевна Панькова (литературовед). Мы открыты к редакционному сотрудничеству, а состав редакции будет постоянно увеличиваться по мере необходимости в разных специалистах (список редакторов не является окончательный).

Создание журнала стало ответом международного научного сообщества на современный кризис гуманистической литературы. Протокол создания издания говорит о том, что это международный научный ежеквартальный журнал, содержание которого не противоречит учению Римско-католического костела. С начала основания журнала его профиль определен как междисциплинарный, с сохранением определенного равновесия между филологическими науками, педагогикой, психологией, культурологией, теологией и философией. Обязанности главного редактора в мае 2012 г. начал исполнять кандидат наук Марек Мариуш Тытко.

Издание, хотя и основано на базе научного университетского сообщества Кракова, не связано только с одним университетом. Оно с самого начала объединяет вузовские коллективы многих стран Европы, и с этой точки зрения является общим международным делом многих ученых, представляет результаты исследований, проведенных главным образом в центральных европейских академических учреждениях (Центральная Европа), охватывающих несколько гуманитарных научных направлений. Тематическая направленность, обозначенная в названии, определяет профиль издания.

Одновременно с начала своего существования мы сделали возможным функционирование профессионального Интернет обслуживания на нескольких языках: польском, английском, русском, белорусском, чешском, словацком и украинском (не исключаются и другие языки Интернет обслуживания, мы открыты к сотрудничеству в будущем). Электронная версия издания редактируется таким образом, что отдельные национальные (языковые) страницы Интернет обслуживания связаны с общим содержанием издания, размещенного в формате pdf (PDF), дающего возможность поиска и использования из любого места в мире через Интернет.

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

Марек Мариуш Тытко

(Перевод Светлана Ивановна Кравченко)

Key words:

religious poetry, sacred poetry, literature, culture, education, scholarly periodical, religious literary culture, Slavic philology, Christian culture

Bibliography: *“Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education”*. Edited by Marek Mariusz Tytko. Year 1: 2013. Volume 2 (2). April – May – June 2013.

Wstęp do „Poezji Religijnej i Sakralnej” (2)

Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus! Szczęść Boże!

Laudetur Jesus Christus! Beneficiat vobis Deus!

Ἐυλογῆμενος ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς! Ὁ Θεὸς ὑμᾶς αὐτοὺς ἐυλογεῖ!

Serdecznie witamy na stronie serwisu internetowego międzynarodowego czasopisma naukowego „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” („Poezja Religijna i Sakralna: Międzynarodowy Kwartalnik Religii, Kultury i Wychowania”). To periodyk naukowy (z założenia – kwartalnik) o profilu interdyscyplinarnym, skoncentrowany jednak wokół problematyki chrześcijańskiej poezji religijnej i sakralnej w różnych aspektach: teologicznym, filozoficznym, literaturoznawczym, językoznawczym, kulturoznawczym, pedagogicznym, psychologicznym i historiograficznym. Multidyscyplinarny, kulturowo-edukacyjny profil czasopisma umożliwia prezentowanie na jego łamach teorii naukowej i refleksji dotyczącej poezji biblijnej, poezji sakralnej (liturgicznej), poezji religijnej obecnej w tradycji chrześcijańskiej wielu narodów, od starożytności poprzez średniowiecze, nowożytność, aż po czasy współczesne (również inspiracje chrześcijańskie w poezji). Tradycje: **katolicka** (rzymskokatolicka, greckokatolicka i inne), **prawosławna** i **protestancka** w poezji religijnej współtworzą komplementarne dziedzictwo chrześcijańskiej poezji Europy Ojczyzn, którym pragniemy się wzajemnie ubogacić. Chrześcijańska kultura poetycka jest badana przez naukowców z różnych krajów w rozmaitych aspektach, w myśl poszukiwania prawdy rozumianej klasycznie jako zgodność poznania z rzeczywistością. Przedmiotem naszych badań są m.in. Prawda, Dobro, Piękno, Świętość w poezji religijnej.

Zakres tematyczny tekstów, które publikujemy, obejmuje więc nauki dotyczące człowieka (osoby **twórcy** i osoby **odbiorcy poezji religijnej**), jego wytworów w postaci **religijnej twórczości poetyckiej**. Umożliwiamy prezentację wyników badań naukowych nad fenomenem poezji religijnej i sakralnej przedstawicielom wielu dyscyplin. W szczególności **w odniesieniu do poezji religijnej i sakralnej** interesują nas **każdorazowo** m.in. zagadnienia badane przez dyscypliny (lub subdyscypliny) takie jak:

1) **teologia**, szczególnie teologia biblijna (biblistyka, w odniesieniu np. do Psalmów, hymnów, Lamentacji, poetyckich aspektów Biblii) i liturgika (teologia liturgii, teologia kultu),

- 2) **filozofia**, zwłaszcza filozofia piękna poezji religijnej, estetyka literatury, aksjologia literatury, filozofia poezji, szerzej: filozofia kultury, filozofia wychowania, teoria komunikacji,
- 3) **literaturoznawstwo**, głównie historia i teoria literatury oraz literaturoznawstwo porównawcze wszystkich literatur europejskich (poezja religijna i sakralna w Europie, szczególnie w Europie Centralnej),
- 4) **językoznawstwo**, zwłaszcza językoznawstwo narodów słowiańskich (język poezji religijnej i sakralnej),
- 5) **slawistyka**, w odniesieniu do poezji chrześcijańskiej krajów słowiańskich, w tym:
- 6) **polonistyka** (polska poezja religijna i sakralna, także w odmianach gwarowych),
- 7) **bohemistyka** (czeska i morawska poezja religijna i sakralna),
- 8) **słowacystyka** (słowacka poezja religijna i sakralna),
- 9) **ukrainistyka** (ruska, rusińska oraz ukraińska poezja religijna i sakralna),
- 10) **białorutenistyka** (białoruska poezja religijna i sakralna),
- 11) inne **filologie słowiańskie** (poezja religijna i sakralna innych narodów słowiańskich),
- 12) **kulturoznawstwo** (religijna kultura literacka i artystyczna),
- 13) **pedagogika**, szczególnie pedagogika kultury, w tym – pedagogika sztuki i literatury, pedagogika kultury artystycznej, kultury religijnej, edukacja w zakresie poezji religijnej, wychowanie przez poezję chrześcijańską, literatura piękna w edukacji religijnej, dydaktyka poezji,
- 14) **psychologia**, w tym – psychologia twórczości, psychologia religii, psychologia artystycznej i literackiej twórczości religijnej,
- 15) **historiografia** kultury, szczególnie historiografia literatury religijnej (historia poezji chrześcijańskiej, dzieje kultury literackiej w związku z poezją religijną, dzieje poszczególnych chrześcijańskich poetów religijnych).

Koncentrujemy naszą uwagę zarówno na **przedmiocie** (utworach poezji religijnej), jak i na **podmiocie** (poecie religijnym, artyście religijnym tworzącym utwory religijne), dostrzegamy czynności i wytwory oraz osobę poety religijnego jako szerokie zagadnienie badawcze, możliwe do opisu, analizy, wyjaśnienia ze zrozumieniem w różnych aspektach. Dostrzegamy także jako zagadnienie badawcze odbiorcę utworów religijnych, czytelnika Biblii (np. Psalmów, hymnów, Lamentacji, poetyckich fragmentów Pisma Świętego), który jest adresatem komunikatu obecnego w poezji religijnej (w myśl zasad teorii komunikacji). Zwracamy uwagę na: proces wychowania przez wartości poezji religijnej, edukację przez chrześcijańską literaturę piękną, wychowanie biblijne.

O wysokim poziomie merytorycznym czasopisma świadczy m.in. obecność w międzynarodowej radzie naukowej wybitnych specjalistów – naukowców z kilkudziesięciu ośrodków uniwersyteckich w kilkunastu krajach Europy i Ame-

ryki. Zamierzamy spełnić wysokie standardy krajowej i międzynarodowej punktacji za publikowane artykuły naukowe.

Oddajemy naukowcom różnych dyscyplin humanistycznych, uczonym pochodzącym z różnych krajów łamy naszego akademickiego czasopisma naukowego (recenzowanego naukowo). Zapraszamy Autorów do publikowania swoich oryginalnych tekstów, będących wynikami własnych badań naukowych. Zachęcamy również Autorów do publikowania recenzji z przeczytanych książek naukowych, poświęconych problematyce chrześcijańskiej poezji religijnej, chrześcijańskiej kulturze literackiej, wychowaniu przez poezję i podobnym kwestiom religijno-kulturowo-edukacyjnym. Czasopismo jest otwarte na to, by współtworzyli je uczeni (nauczyciele akademicki) oraz praktycy-dydaktycy, duchowni i świeccy, znający kulturę chrześcijańską, mający głębsze zainteresowania konceptualne i wybitną, twórczą umysłowość naukową.

Preferowanym przez redakcję „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” językiem dla większości artykułów naukowych, w odniesieniu do tekstów autorskich jest **język angielski**, jako język międzynarodowy (kongresowy), powszechnie zrozumiały. Natomiast w miarę możliwości, publikujemy również niektóre teksty w następujących językach słowiańskich: polskim, rosyjskim, czeskim i słowackim. Chcielibyśmy łączyć Wschód z Zachodem i docierać z przekazem wyników badań do odbiorców międzynarodowych. Zachęcamy do publikowania w kolejnym numerze naszego czasopisma, czekamy na teksty autorskie pod adresem redakcji (marek.mariusz.tytko@uj.edu.pl). Teksty przyjmujemy na bieżąco. Zachęcamy Autorów i Czytelników do zapoznania się z poszczególnymi podstronami (załączkami) naszego serwisu internetowego:

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

Zapraszamy Państwa, Szanowne Czytelniczki i Szanownych Czytelników, do zapoznania się z pełnym spisem treści – makietą najnowszego, bieżącego numeru naszego czasopisma. Każdy numer „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” zawiera dwie zasadnicze części: 1) **Rozprawy – Artykuły – Studia – Sprawozdania z badań**, stanowiące główny trzon naszego czasopisma, 2) **Recenzje – Materiały**, zawierające recenzje - omówienia książek oraz inne materiały (np. źródłowe, bibliograficzne).

„Religious and Sacred Poetry” jest czasopismem z wolnym (bezpłatnym, swobodnym) dostępem do jego treści, co wynika z zasady Open Access (nie ma ograniczeń dostępu do pełnych wersji zamieszczonych materiałów). To ułatwia Autorom dzielenie się swoim dorobkiem naukowym z środowiskami naukowymi całego świata. Nasi Autorzy rozumieją tę zasadę i dlatego chętnie u nas publikują. Zapraszamy serdecznie do współpracy. Materiały spełniające odnośne kryteria

naukowe, otrzymane przez nas od Autorów po zamknięciu najnowszego, bieżącego numeru zasilają łamy kolejnego numeru. Autorzy-naukowcy z różnych krajów mogą na bieżąco nadsyłać swoje artykuły do kolejnych numerów. Złożone do redakcji teksty podlegają procesowi recenzowania naukowego, a zamieszczone na łamach czasopisma prace (teksty) są chronione prawem autorskim.

Czasopismo „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” („Poezja Religijna i Sakralna: Międzynarodowy Kwartalnik Religii, Kultury i Wychowania”) jest periodykiem stosunkowo nowym, założonym w 2012 r., ale dobrze zakorzenionym w tradycji cywilizacji łacińskiej, greckiej i chrześcijańskiej poprzez swój profil oraz dobór współpracowników świadomych chrześcijańskich korzeni narodowych kultur europejskich. Celem czasopisma jest udostępnienie, upowszechnienie i uprzystępnienie wyników badań naukowych prowadzonych w różnych ośrodkach uniwersyteckich, głównie europejskich, nad chrześcijańską poezją religijną w kontekście religijnym (teologicznym), kulturowym (kulturoznawczym), wychowawczym (pedagogicznym), literacko-artystycznym (literaturoznawczym), językowym (językoznawczym), psychologicznym i filozoficznym (antropologicznym, etycznym, estetycznym).

O międzynarodowym charakterze czasopisma „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” świadczy nie tylko wielonarodowy skład międzynarodowej rady naukowej, ale także Autorzy, reprezentanci wielu narodów, prezentujący swoje cenne teksty, oryginalne, nowe, ważne pod względem poznawczym ustalenia badawcze. Nasze czasopismo naukowe pragnie wciąż się rozwijać we współpracy z wieloma ośrodkami uniwersyteckimi. Troszczymy się o wysoki poziom merytoryczny i formalny, zwracamy uwagę na wysoką staranność procedur badawczych, dbamy o interdyscyplinarne bogactwo ujęć, staramy się o urozmaicenie zawartości periodyku, mimo wąskiej, tematycznej specjalizacji. Kieruje nami otwartość międzynarodowa przy zachowaniu zasady poszanowania idei Europy suwerennych Ojczyzn, Europy wzajemnie komplementarnych, niepowtarzalnych kultur narodowych, Europy cywilizacji łacińskiej i greckiej, Europy o chrześcijańskich korzeniach, z których jako kulturowe wspólnoty narodowe wyrastamy poprzez przekazywaną od dwóch tysięcy lat Ewangelię, Tradycję i przebogate dziedzictwo Kościoła oddychającego dwoma płucami: wschodnim i zachodnim.

Czasopismo nasze w istocie jest permanentnym, międzynarodowym, interdyscyplinarnym wspólnotowym, społecznościowym, europejskim, niezależnym projektem badawczym, poświęconym poezji religijnej i sakralnej. Wartości prezentowane w „Poezji Religijnej i Sakralnej” są wyrazem urzeczywistniania misji, która przyświeca Twórcom (Autorom) i Redaktorom. Misją naszego wspólnego, międzynarodowego przedsięwzięcia współtworzonego przez wiele środowisk naukowych, jest oddawanie do rąk Czytelników periodyku, który wprowadza naukowe odkrycia badawcze związane z chrześcijańską poezją

religijną i sakralną w obiegu europejski i światowy. Dotychczas nie istniało naukowe czasopismo o podobnym profilu tematycznym (nie jest notowane na wykazach czasopism międzynarodowych, w tym – europejskich). Redakcja wraz z Autorami pragnie wypełnić tę lukę, zagospodarowując niszę badawczą, swoistą „białą plamę” w naukach humanistycznych.

Czasopismo nasze ukazuje się głównie w pierwotnej formie elektronicznej, dostępnej przez internet (otwarty dostęp), a także poza tym we wtórnej formie papierowej. Zamierzamy dążyć do uzyskania wysokiego statusu czasopisma nie tylko w ramach krajowej (polskiej) oceny parametrycznej Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, ale również do osiągnięcia pozycji na liście European Reference Index for Humanities (ERIH).

Koncepcja utworzenia czasopisma naukowego, które byłoby płaszczyzną wiedzy z zakresu literaturoznawstwa, kulturoznawstwa, teologii i pedagogiki, a także z humanistycznych dziedzin pokrewnych, powstała w 2010 r. u założyciela periodyku dra Marka Mariusza Tytko, pedagoga, historyka sztuki z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Ideę tę wsparł emerytowany profesor UJ dr hab. Bogusław Żurkowski, literaturoznawca, pedagog i kulturoznawca, który stanął na czele międzynarodowej rady naukowej. Czasopismo „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” zostało powołane do życia dnia 3 maja 2012 r. w Krakowie. W skład pierwszego zespołu redakcyjnego, poza dwoma wyżej wymienionymi naukowcami, wchodzi obecnie następujący uczeni z Polski: prof. UKSW dr hab. Wojciech Feliks Kudyba (literaturoznawca), prof. UJ dr hab. Maciej Jan Urbanowski (literaturoznawca), prof. KUL JPII dr hab. Piotr Juliusz Jaroszyński (filozof kultury, przedstawiciel tzw. Lubelskiej Szkoły Filozoficznej), prof. UMCS dr hab. Anna Marta Żukowska (pedagożka, historyczka wychowania artystycznego), prof. UŚ dr hab. Urszula Jolanta Szuścik (psycholożka twórczości), s. prof. UPJPII dr hab. Adelajda Sielepin CHR (teolożka, liturgistka), ks. dr hab. Roman Bogacz (teolog, biblista), prof. AGH dr hab. Adam Michał Nodzeński (statystyk), dr Barbara Krystyna Niemiec (językoznawczyni, pedagożka), z Republiki Czeskiej prof. UW. doc. PhDr. Libor Martinek, Ph.D. (tłumacz, literaturoznawca), ze Słowacji: doc. dr hab. Marián Andričik (tłumacz, literaturoznawca), dr Ivica Hajdučková (literaturoznawczyni), z Ukrainy: prof. dr hab. Svitlana Ivanivna Krawczenko (literaturoznawczyni), z Republiki Białorusi: doc. dr Eugeniusz Arkadejowicz Pańków (literaturoznawca) i doc. dr Olga Eugenijewna Pańkowa (literaturoznawczyni). Jesteśmy otwarci na naukową współpracę redakcyjną, a skład redakcji będzie się powiększał w miarę potrzeb w przyszłości o kolejnych specjalistów (lista redaktorów nie jest zamknięta).

Powołanie czasopisma było odpowiedzią międzynarodowego środowiska naukowego na współczesny kryzys piśmiennictwa humanistycznego. Akt założycielski czasopisma stanowi, że czasopismo jest powołane jako międzynarodowy kwartalnik naukowy, o treściach zgodnych (niesprzecznych) z nauczaniem Ko-

ściola Rzymskokatolickiego. Od początku istnienia periodyku jego profil jest wyraźnie interdyscyplinarny z zachowaniem pewnej równowagi pomiędzy naukami filologicznymi, pedagogiką, psychologią, kulturoznawstwem, teologią i filozofią. Funkcję redaktora naczelnego objął w maju 2012 r. dr Marek Mariusz Tytko.

Czasopismo, choć wyrosło z naukowego środowiska uniwersyteckiego Krakowa, nie jest związane wyłącznie z jednym uniwersytetem, ale od początku, z założenia łączy środowiska uczelni wielu krajów Europy, w tym sensie jest to międzynarodowe dzieło wspólne licznych uczonych, prezentuje wyniki badań prowadzonych głównie w środkowoeuropejskich ośrodkach akademickich (Europa Środkowa/Centralna), obejmujących kilka humanistycznych dyscyplin naukowych. Zakres tematyczny uwidoczniiony w tytule wyznacza ramy profilu czasopisma.

Jednocześnie od początku istnienia umożliwiliśmy uruchomienie profesjonalnego serwisu internetowego w kilku językach: polskim, angielskim, rosyjskim, białoruskim, czeskim, słowackim i ukraińskim (inne języki w serwisie internetowym nie są wykluczone, jesteśmy otwarci na współpracę w przyszłości). Sprofesjonalizowana wersja elektroniczna czasopisma jest redagowana w ten sposób, że poszczególne strony narodowe (językowe) serwisu internetowego odnoszą się do tych samych treści periodyku umieszczonego w pliku w formacie pdf (PDF), możliwego do przeszukiwania i pobierania z dowolnego miejsca na świecie poprzez sieć internet: <http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

Marek Mariusz Tytko

Redaktor Naczelny / Editor-in-Chief

Key words:

religious poetry, sacred poetry, literature, culture, education, scholarly periodical, religious literary culture, Slavic philology, Christian culture

Bibliography:

“Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education”. Edited by Marek Mariusz Tytko. Year 1: 2013. Volume 2 (2). April – May – June 2013.

Úvod k časopisu „Náboženská a duchovní poezie” (2)

Pochválen bud' Ježíš Kristus! Bůh vám žehnej!

Laudetur Jesus Christus! Beneficiat vobis Deus!

Ἐυλογήμενος ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς! Ὁ Θεὸς ὑμᾶς αὐτοὺς ἐυλογεῖ!

Vítejte na webových stránkách mezinárodního vědeckého časopisu Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education („Náboženská a duchovní poezie : Mezinárodní čtvrtletník pro náboženství, kulturu a výchovu“). Jde o časopis (zamýšlený jako čtvrtletník) s interdisciplinárním profilem, zaměřený na problematiku křesťanské religiózní a duchovní poezie v různých aspektech – teologickém, filozofickém, literárním, jazykovém, kulturně-vědním, psychologickém, pedagogickém a historiografickém. Multidisciplinární, kulturní a vzdělávací profil časopisu umožňuje, aby na jeho stránkách byly představeny vědecké teorie a úvahy týkající se biblické poezie, bohoslužebné (liturgické) poezie, religiózní (náboženské) poezie přítomné v proudu křesťanské tradice mnoha národů od starověku přes středověk, novověk až do současné doby (také křesťanské inspirace v poezii). **Katolická** (římskokatolická, řeckokatolická atd.), **pravoslavná** a **protestantská** tradice v religiózní poezii spolutvoří vzájemně se doplňující dědictví křesťanské poezie Evropy vlastí, kterým se chceme vzájemně obohacovat. Křesťanská básnická kultura je studována odborníky z různých zemí z různých aspektů v souladu s hledáním pravdy chápané tradičně jako shoda poznání se skutečností. Předmětem našeho výzkumu jsou mj. Pravda, Dobro, Krása, Posvátnost religiózní poezie. Tematický záběr textů, které publikujeme, se týká věd o člověku (**tvůrčí osoby i příjemce religiózní poezie**) a jeho výtvorů v podobě **religiózní poezie**. Umožňujeme prezentaci výsledků výzkumu fenoménu religiózní a duchovní poezie reprezentantům mnoha oborů. Zejména ve vztahu k **religiózní a duchovní poezii** máme v každém případě zájem mj. o problematiku studovanou vědními obory (nebo podobory), jakými jsou:

1) **teologie**, a to zejména biblická teologie (biblická studia ve vztahu například k žalmům, hymnům, lamentacím, básnickým aspektům Bible) a liturgie (teologie liturgie, teologie kultu);

- 2) **filozofie**, zejména filozofie krásy v religiózní poezii, estetika literatury, axiologie literatury, filozofie poezie, v širším smyslu filozofie kultury, filozofie výchovy, teorie komunikace;
- 3) **literatura**, především historie a teorie literatury a srovnávací literatura všech evropských literatur (religiózní a duchovní poezie v Evropě, zejména ve střední Evropě);
- 4) **lingvistika**, zejména slovanských národů (jazyk religiózní a duchovní poezie);
- 5) **slavistika** zejména ve vztahu ke křesťanské poezii slovanských zemí, včetně:
- 6) **polonistika** (polská religiózní a duchovní poezie, včetně proměn v dialektu),
- 7) **bohemistka** (česká, moravská a česko-slezská religiózní a duchovní poezie);
- 8) **slovakistika** (slovenská religiózní a duchovní poezie),
- 9) **ukrajinistika** (ruská, ukrajinská a rusínská religiózní a duchovní poezie);
- 10) **bělorusistika** (běloruská religiózní a duchovní poezie);
- 11) další **slovanské filologie** (religiózní a duchovní poezie jiných slovanských národů);
- 12) **kulturologie** (náboženská literární a umělecká kultura);
- 13) **pedagogika**, zvláště pedagogika kultury (včetně pedagogiky umění a literatury, pedagogiky umělecké kultury, náboženské kultury), výchova v oblasti religiózní poezie, výchova křesťanskou poezií, krásná literatura v náboženské výchově, didaktika poezie;
- 14) **psychologie** (včetně psychologie tvořivosti), psychologie náboženství, psychologie umělecké a literární religiózní tvorby;
- 15) **historiografie** kultury, především historiografie náboženské literatury (historie křesťanské poezie, dějiny knižní kultury ve vztahu k religiózní poezii, historie jednotlivých křesťanských náboženských básníků).

Naši pozornost zaměřujeme jak na **objekt** (díla religiózní poezie), tak i na **subjekt** (křesťansky zaměřený básník, výtvarník tvořící religiózní díla), všímáme si působení, tvorby i osobnosti věřícího básníka v širokém výzkumném zaměření, v kterém je možný popis, analýza, interpretace a pochopení problému z různých úhlů pohledu. Uvádíme do okruhu výzkumného problému také příjemce náboženských děl, čtenáře Bible (např. žalmů, hymnů, žalozpěvů, poetických pasáží z Písma), jenž je adresátem zprávy obsažené v religiózní poezii (v souladu se zásadami teorie komunikace). Klademe důraz na proces vzdělávání prostřednictvím hodnot religiózní poezie, na proces vzdělávání prostřednictvím křesťanské beletrie, biblického vzdělávání.

O vysoké profesionální úrovni časopisu vypovídá mj. přítomnost předních odborníků – vědců v mezinárodní vědecké radě z desítek univerzit různých zemí Evropy a Ameriky. Máme v úmyslu splnit vysoké standardy národního a mezinárodního bodování za publikované vědecké články.

Dáváme k dispozici badatelům z různých oborů v oblasti humanitních věd, vědcům z různých zemí stránky v našem akademickém vědeckém časopise (vědecky recenzovaném). Zveme autory ke zveřejňování svých původních textů, které jsou výsledkem jejich výzkumu. Vybízíme autory i k publikování recenzí přečtených odborných knih, které jsou zaměřeny na otázky křesťanské religiozní poezie, křesťanské literární kultury, vzdělávání prostřednictvím poezie a podobných náboženských a kulturně-vzdělávacích otázek. Časopis je otevřen spolupráci s vědci (univerzitními učiteli), odborníky z praxe, pedagogy, duchovenstvem i laiky, kteří se hluboce zajímají o křesťanskou kulturu a vynikají konceptní i tvůrčí vědeckou mentalitou.

Jazykem většiny vědeckých článků, upřednostňovaným redakcí Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education ve vztahu k autorským textům, je **angličtina** jako mezinárodní (kongresový) jazyk, jenž je všeobecně srozumitelný, ale zároveň je možné publikovat některé texty také ve slovanských jazycích – polštině, ruštině, češtině a slovenštině. Chtěli bychom spojit Východ a Západ a informovat o výsledcích výsledků výzkumu mezinárodní publikum. Budeme rádi, budete-li publikovat v našem časopise, těšíme se v redakci na vaše autorské texty. Texty přijímáme průběžně. Zveme autory a čtenáře k seznámení se s jednotlivými rubrikami na našich webových stránkách: <http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

Zveme vás, vážení čtenáři, k seznámení se s celým obsahem – modelem nejnovějšího, aktuálního vydání našeho časopisu Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education. Každé číslo obsahuje dvě hlavní části:

- 1) **články, studie, zprávy z výzkumů**, které tvoří jádro našeho časopisu;
- 2) **recenze-materiály** obsahující hodnocení knih a jiné materiály (např. prameny, bibliografie).

Religious and Sacred Poetry je časopisem s volným (zdarma, bezplatným) přístupem ke svému obsahu, což vyplývá ze zásady Open Access (volného přístupu – žádná omezení přístupu k plným verzím umístěných materiálů). To pomáhá autorům, aby se podělili o své odborné výsledky s celým vědeckým světem. Naši autoři tento princip pochopili, a proto u nás rádi publikují. Zveme vás ke spolupráci!

Výsledky výzkumu, které jsme obdrželi od autorů po uzavření posledního, aktuálního čísla a splňující příslušná kritéria, budou publikovány v následujícím (dalším) čísle. Autoři-badatelé z různých zemí mohou průběžně předkládat své články do dalších vydání. Texty předložené redakci jsou předmětem procesu vzájemného vědeckého hodnocení a práce publikované v časopise jsou chráněny autorským právem.

Časopis *Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education* („Religiózní a duchovní poezie. Náboženství, kultura a vzdělávání. Mezinárodní vědecký časopis“) je relativně nový časopis, založený v roce 2012, ale díky svému profilu i výběru spolupracovníků, vědomých si křesťanských kořenů evropských národních kultur, hluboce zakořeněný v tradici latinské, řecké a křesťanské civilizace. Cílem časopisu je zpřístupnění a šíření výsledků výzkumu křesťanské religiózní poezie v náboženském (teologickém), kulturním (kulturní studia), vzdělávacím (výchovném), umělecko-literárním (literárněvědném), jazykovém (jazykovědném), psychologickém a filozofickém (etickém, estetickém, antropologickém) kontextu, prováděného v různých, většinou evropských univerzitních centrech.

Mezinárodní povahu časopisu *Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education* zajišťuje nejen mnohonárodnostní složení mezinárodní vědecké rady, ale také autoři, představitelé mnoha národů, prezentující své hodnotné texty i originální, nové a důležité výsledky svých výzkumů. Náš vědecký časopis má v úmyslu neustále rozvíjet spolupráci s mnoha vysokými školami. Usilujeme o vysokou znalostní a formální úroveň, snažíme se o vysokou přesnost výzkumných postupů, dbáme na interdisciplinární bohatství pohledů, snažíme se o pestrost obsahu časopisu i přes jeho úzké tematické zaměření. Jsme vedeni mezinárodní otevřeností při respektování zásady úcty k myšlence Evropy suverénních vlastí, Evropy vzájemně se doplňujících, jedinečných národních kultur, Evropy latinské a řecké civilizace, Evropy křesťanských kořenů, z nichž vyrůstáme jako národní kulturní společenství tím, že po dobu dvou tisíciletí předáváme Evangelium, tradice a bohaté dědictví církve, která dýchá dvěma plícemi – Východem a Západem.

Náš časopis je v podstatě stálým mezinárodním, interdisciplinárním, sociálním, evropským, nezávislým výzkumným projektem věnovaným náboženské a duchovní poezii. Hodnoty uváděné v „Náboženské a duchovní poezii“ jsou výrazem uskutečňování mise, která řídí tvůrce (autory) a editory. Posláním našeho společného mezinárodního projektu spolutvořeného řadou akademiků, je dát čtenářům k dis-

pozici časopis, který poskytuje vědecké výzkumné poznatky týkající se křesťanské religiozní a duchovní poezie a uváděné do oběhu na evropské i celosvětové úrovni. Žádný vědecký časopis s podobným tematickým profilem (není uveden na seznamu mezinárodních časopisů, včetně evropských) dosud nebyl založen. Redakce a autoři toužili po vyplnění této mezery, po obhospodařování specializovaného výzkumu, po zaplnění „bílého místa“ v humanitních oborech.

Náš časopis je vydáván především v prvotní elektronické podobě přístupné přes internet (otevřený přístup) a kromě toho v druhotné tištěné podobě. Budeme usilovat o dosažení vysokého statusu časopisu nejen v národním (polském) parametrickém hodnocení Ministerstva vědy a vysokého školství, ale také o dosažení pozice v seznamu European Reference Index for Humanities (ERIH – Evropského referenčního indexu pro humanitní obory).

Strana 04 CZES

Myšlenka vytvořit vědecký časopis, který by poskytoval prostor informacím z literatury, kulturních studií, teologie a pedagogiky, humanitních a souvisejících oborů, vznikla v roce 2010 u zakladatele časopisu, učitele a historika umění z Jagellonské univerzity v Krakově dr. Marka Mariusze Tytka. Tento nápad podpořil emeritní profesor UJ, literární vědec, pedagog a kulturolog prof. Bogusław Żurkowski, který stanul v čele mezinárodní vědecké rady periodika. Časopis *Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education* byl založen dne 3. května 2012 v Krakově. První redakční tým, kromě dvou výše zmíněných vědců, se nyní skládá z následujících polských učenců: prof. UKSW dr hab. Wojciech Feliks Kudyba (literární vědec), prof. UJ dr hab. Maciej Jan Urbanowski (literární vědec), prof. KUL JP II dr hab. Piotr Juliusz Jaroszyński (filozof kultury, zástupce tzv. Lublinské filozofické školy), prof. UMCS dr hab. Anna Marta Żukowska (pedagožka, historička výchovy uměním), prof. UŚ dr hab. Urszula Jolanta Szuścik (psycholožka tvůrčí práce), sestra prof. UP JP II dr hab. Adelajda Sielepin CHR (teoložka, liturgistka), dr hab. Roman Bogacz, kněz (teolog, biblista), prof. AGH dr hab. Adam Michał Nodzeński (statistik), dr Barbara Krystyna Niemiec (lingvistka, pedagožka); z České republiky doc. [dr hab.] PhDr. Libor Martinek, Ph.D., prof. UW r. (literární vědec, překladatel); ze Slovenska doc. [dr hab.] Marián Andričik (překladatel, literární vědec), dr. Ivica Hajdučeková (literární vědkyně); z Ukrajiny: prof. dr hab. Svitlana Ivanivna Krawčenko (literární vědkyně), z Běloruské republiky doc. dr Eugeniusz Arkadejowicz Pańków (literární vědec) a doc. dr Olga Eugenijewna Pańkowa (literární vědkyně). Jsme otevření vědecké redakční spolupráci a v budoucnu bude redakční rada v

případě potřeby rozšířena o další odborníky (seznam redaktorů není uzavřený).

Vznik časopisu byl reakcí mezinárodního vědeckého společenství na současnou krizi humanitní literatury. Zakládací listina časopisu uvádí, že časopis je založen jako mezinárodní vědecký čtvrtletník na základě ustanovení, která jsou v souladu s učením římskokatolické církve. Od počátku je profil časopisu jednoznačně interdisciplinární při zachování rovnováhy mezi filologickými vědami, pedagogikou, psychologií, kulturními studií, teologií a filozofií. Funkce šéfredaktora se v květnu 2012 ujal dr Marek Mariusz Tytko.

Časopis, i když se vyvinul z vědeckého prostředí univerzity v Krakově, není spojen pouze s jednou univerzitou, ale od začátku propojuje univerzitní střediska mnoha zemí Evropy. V tomto smyslu jde o mezinárodní spolupráci mnoha vědců, prezentujících výsledky výzkumů prováděných především v akademických centrech ve střední Evropě a zahrnující několik humanitních oborů. Tematický záběr časopisu je patrný z jeho názvu a ten také určuje rámcový profil periodika. Od počátku existence časopisu jsme zároveň vytvořili profesionální webové stránky v několika jazycích: polštině, angličtině, ruštině, běloruštině, češtině, slovenštině a ukrajinštině (jiné jazyky na webu nejsou vyloučeny, jsme otevření spolupráci v budoucnosti). Profesionální elektronická verze časopisu je upravena tak, aby každá národní (jazyková) stránka webové stránky odkazovala na stejný obsah časopisu umístěný v souboru ve formátu PDF (PDF), aby bylo možné vyhledávání a stahování z libovolného místa na světě prostřednictvím internetu: <http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

Marek Mariusz Tytko
Editor-in-Chief
(Přeložil Libor Martinek)

Key words:

religious poetry, sacred poetry, literature, culture, education, scholarly periodical, religious literary culture, Slavic philology, Christian culture

Bibliography:

“Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education”. Edited by Marek Mariusz Tytko. Year 1: 2013. Volume 2 (2). April – May – June 2013.

Úvod k časopisu „Religiózna a duchovná poézia” (2)

Pochválený buď Ježiš Kristus! Boh vám žehnaj!

Laudetur Jesus Christus! Beneficiat vobis Deus!

Ἐυλογήμενος ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς! Ὁ Θεὸς ὑμᾶς αὐτοὺς ἐυλογεῖ!

Vítajte na webových stránkach medzinárodného vedeckého časopisu Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education („Religiózna a duchovná poézia : Medzinárodný štvrťročník náboženstva, kultúry a vzdelávania“). Ide o časopis (zakladaný ako štvrťročník) s interdisciplinárnym profilom, zameraný na problematiku kresťanskej religióznej a duchovnej poézie z rôznych aspektov – teologického, filozofického, literárneho, jazykového, kultúrnovedného, psychologického, pedagogického a historiografického. Multidisciplinárny, kultúrny a vzdelávací profil časopisu umožňuje, aby na jeho stránkach boli predstavené vedecké teórie a úvahy týkajúce sa biblickej poézie, bohoslužobnej (liturgickej) poézie, religióznej (náboženskej) poézie prítomnej v prúde kresťanskej tradície mnohých národov od staroveku cez stredovek, novovek až do súčasnosti (tiež kresťanskej inšpirácie v poézii). **Katolícka** (rímskokatolícka, gréckokatolícka atď.), **pravoslávna** a **protestantská** tradícia v religióznej poézii spoluvytvára vzájomne sa dopĺňajúce dedičstvo kresťanskej poézie Európy, ktorým sa chceme vzájomne obohacovať. Kresťanská básnická kultúra je skúmaná odborníkmi rôznych krajín z rôznych aspektov v súlade s hľadaním pravdy, chápanej tradične ako zhoda poznania so skutočnosťou. Predmetom nášho výskumu sú okrem iného Pravda, Dobro, Krása, Posvätnosť religióznej poézie. Tematický záber textov, ktoré publikujeme, sa týkajú vied o človeku (**tvorca i príjemca religióznej poézie**) a jeho diel v podobe **religióznej poézie**. Umožňujeme prezentáciu výsledkov výskumu fenoménu religióznej a duchovnej poézie predstaviteľom mnohých odborov. Najmä vo vzťahu k **religióznej a duchovnej poézii** máme v každom prípade záujem aj o problematiku skúmanú vednými disciplínami (alebo subdisciplínami), akými sú:

- 1) **teológia**, a to najmä biblická teológia (biblistika vo vzťahu napríklad k žalmom, hymnám, lamentáciám, básnickým aspektom Biblie) a liturgika (teológia liturgie, teológia kultu);

- 2) **filozofia**, najmä filozofia krásy v religióznej poézii, estetika literatúry, axiológia literatúry, filozofia poézie, v širšom zmysle filozofia kultúry: filozofia výchovy, teória komunikácie;
- 3) **literárna veda**, predovšetkým história a teória literatúry a komparatistika všetkých európskych literatúr (religiózna a duchovná poézia v Európe, najmä v jej centre);
- 4) **lingvistika**, zvlášť slovanských národov (jazyk religióznej a duchovnej poézie);
- 5) **slavistika**, najmä vo vzťahu ku kresťanskej poézii slovanských národov;
- 6) **polonistika** (poľská religiózna a duchovná poézia, tiež v nárečových premenách),
- 7) **bohemistika** (česká, moravská a česko-sliezska religiózna a duchovná poézia);
- 8) **slovakistika** (slovenská religiózna a duchovná poézia),
- 9) **ukrajinistika** (ruská, ukrajinská a rusínska religiózna a duchovná poézia);
- 10) **bielorusistika** (bieloruská religiózna a duchovná poézia);
- 11) ďalšie **slovanské filológie** (religiózna a duchovná poézia iných slovanských národov);
- 12) **kulturológia** (náboženská literárna a umelecká kultúra);
- 13) **pedagogika**, najmä pedagogika kultúry (vrátane pedagogiky umenia a literatúry, pedagogiky umeleckej kultúry, náboženskej kultúry), výchova v oblasti religióznej poézie, výchova kresťanskou poéziou, krásna literatúra v náboženskej výchove, didaktika poézie;
- 14) **psychológia** (vrátane psychológie tvorivosti), psychológie náboženstva, psychológie umeleckej a literárnej religióznej tvorby;
- 15) **historiografia** kultúry, predovšetkým historiografia náboženskej literatúry (história kresťanskej poézie, dejiny knižnej kultúry vo vzťahu k religióznej poézii, dejiny jednotlivých kresťanských náboženských básnikov).

Našu pozornosť sústredíme rovnako na **objekt** (diela religióznej poézie), ako aj na **subjekt** (kresťanský orientovaný básnik, výtvarník tvoriaci religiózne diela), všimame si pôsobenie, tvorbu i osobnosť veriaceho básnika v širokom výskumnom zameraní s možnosťou opisu, analýzy, interpretácie a pochopenia problematiky z rôznych aspektov. Do okruhu výskumného problému uvádzame aj príjemcu náboženských diel, čitateľa Biblie (napr. žalmov, hymien, žalospevov, poetických úryvkov z Písma), ktorý je adresátom všeobecného komunikátu v religióznej poézii (v zmysle zásad teórie komunikácie). Kladieme dôraz na proces vzdelávania prostredníctvom hodnôt religióznej poézie, na proces vzdelávania prostredníctvom kresťanskej beletrie, biblického vzdelávania.

O vysokej profesionálnej úrovni časopisu svedčí aj prítomnosť popredných odborníkov – vedcov v medzinárodnej vedeckej rade z desiatok univerzít rôznych krajín Európy a Ameriky. Máme v úmysle splniť vysoké štandardy národného a medzinárodného bodovania za publikované vedecké články.

Bádateľom z rôznych odborov v oblasti humanitných vied, vedcom rôznych krajín dávame k dispozícii stránky v našom akademickom vedeckom časopise (vedecky recenzovanom). Vyzývame autorov k uverejňovaniu svojich pôvodných textov, ktoré sú výsledkom ich výskumu. Vyzývame autorov aj k publikovaniu recenzií prečítaných odborných kníh, ktoré sú zamerané na otázky kresťanskej religióznej poézie, kresťanskej literárnej kultúry, vzdelávania prostredníctvom poézie a podobných náboženských a kultúrno-vzdelávacích otázok. Časopis je otvorený spolupráci s vedcami (univerzitnými učiteľmi), odborníkmi z praxe, pedagógmi, duchovenstvom i laikmi, znalcami kresťanskej kultúry, majúcimi hlbší záujem o konceptuálne a jasné, tvorivé teoretické uvažovanie.

Jazykom väčšiny vedeckých článkov, uprednostňovaným redakciou Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education vo vzťahu k autorským textom, je **angličtina** ako medzinárodný (kongresový) jazyk, ktorý je všeobecne zrozumiteľný, ale zároveň je možné publikovať niektoré texty aj v slovanských jazykoch – poľštine, ruštine, češtine a slovenčine. Chceli by sme spojiť Východ a Západ a informovať o výsledkoch výskumu medzinárodné publikum. Budeme radi, ak budete publikovať v našom časopise. V redakcii sa tešíme na vaše autorské texty, ktoré prijímame priebežne. Pozyvame autorov a čitateľov, aby sa oboznámili s jednotlivými rubrikami na našich webových stránkach.

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

Pozyvame vás, vážení čitateľa, aby ste sa zoznámili s celým obsahom – modelom najnovšieho, aktuálneho vydania nášho časopisu Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education. Každé číslo obsahuje dve hlavné časti:

- 1) **rozpravy – články – štúdie – správy z výskumov**, ktoré tvoria jadro nášho časopisu;
- 2) **recenzie – materiály** obsahujúce hodnotiace recenzie kníh a iné materiály, napr. pramene, bibliografie.

Religious and Sacred Poetry je časopisom s voľným (bezplatným) prístupom k obsahu, čo vyplýva zo zásady Open Access (voľný prístup – žiadne obmedzenie prístupu k plným verziám umiestnených materiálov). To pomáha autorom, aby sa podelili o svoje odborné výsledky s celým vedeckým svetom. Naši autori tento princíp pochopili, a preto u nás radi publikujú. Prizývame vás k spolupráci.

Výsledky výskumu, ktoré sme obdržali od autorov po uzávierke posledného, aktuálneho čísla a splňajú príslušné kritériá, budú publikované v nasledujúcom čísle. Autori-bádatelia z rôznych krajín môžu svoje články predkladať do ďalších vydaní priebežne. Texty predložené redakcii sú predmetom

procesu vzájomného vedeckého hodnotenia a práce publikované v časopise sú chránené autorským právom.

Časopis *Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education* („Religiózne a duchovná poézia : Medzinárodný štvrťročník náboženstva, kultúry a vzdelávania“) je relatívne nový časopis, založený v roku 2012, ale dobre zakorenený v tradícii latinskej, gréckej a kresťanskej civilizácie vďaka svojmu profilu i výberu spolupracovníkov, vedomých si kresťanských koreňov európskych národných kultúr. Cieľom časopisu je sprístupnenie a šírenie výsledkov výskumu kresťanskej religióznej poézie, realizovanom v rôznych, hlavne európskych, univerzitných centrách v kontexte náboženskom (teologickom), kultúrnom (kulturologickom), vzdelávacom (pedagogickom), literárno-umeleckom (literárnovednom), jazykovom (jazykovednom), psychologickom a filozofickom (etickom, estetickom, antropologickom).

Medzinárodnú povahu časopisu *Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education* garantuje nielen mnohonárodnostné zloženie medzinárodnej vedeckej rady, ale tiež autori, predstavitelia mnohých národov, prezentujúci svoje hodnotné texty i originálne, nové a dôležité výsledky svojich výskumov. Naš vedecký časopis má v úmysle neustále rozvíjať spoluprácu s mnohými vysokými školami. Usilujeme sa o vysokú vedomostnú a formálnu úroveň, snažíme sa o vysokú presnosť výskumných postupov, dbáme na interdisciplinárne bohatstvo pohľadov, snažíme sa o pestrosť obsahu časopisu i napriek jeho úzkemu tematickému zameraniu. Vedie nás medzinárodná otvorenosť pri rešpektovaní zásady úcty k idei Európy suverénnych krajín, krajín Európy vzájomne sa dopĺňajúcich, neopakovateľných národných kultúr, Európy latinskej a gréckej civilizácie, Európy kresťanských koreňov, z ktorých vyrastáme ako národné kultúrne spoločenstvo v priebehu dvoch tisícročí odovzdávaného Evanjelia, cez tradície a bohaté dedičstvo cirkvi, ktorá dýcha dvoma časťami plúc – Východnou a Západnou.

Naš časopis je v podstate stálym medzinárodným, interdisciplinárnym, sociálnym, európskym, nezávislým výskumným projektom venovaným náboženskej a duchovnej poézii. Hodnoty uvádzané v „Religiózne a duchovnej poézii“ sú výrazom uskutočňovania misie, ktorá riadi tvorcov (autorov) a editorov. Poslaním nášho spoločného medzinárodného projektu, spoluvytváraného radou akademikov, je dať čitateľom k dispozícii časopis, ktorý poskytuje a uvádza do obehu na európskej i celosvetovej úrovni vedecké výskumné poznatky týkajúce sa kresťanskej religióznej a duchovnej poézie. Doposiaľ nebol založený žiadny vedecký časopis s podobným tematickým profilom (nie je uvedený v zozname medzinárodných časopisov, vrátane európskych). Redakcia spolu s autormi túži po vyplnení tejto medzery, po zriadení špecializovaného výskumu, po zaplnení „bieleho miesta“ v humanitných odboroch.

Náš časopis je vydávaný predovšetkým v prvotnej elektronickej podobe prístupnej na internete (voľný prístup) a okrem toho v druhej tlačenej podobe. Budeme sa usilovať o dosiahnutie vysokého statusu časopisu nielen v národnom (poľskom) parametrickom hodnotení Ministerstva vedy a vysokého školstva, ale tiež o dosiahnutie pozície v zozname European Reference Index for Humanities (ERIH – Európsky referenčný index pre humanitné odbory).

Myšlienka vytvoriť vedecký časopis, ktorý by poskytoval platformu poznatkom z literárnej vedy, kulturológie, teológie a pedagogiky, humanitných a príbuzných odborov, vznikla v roku 2010 u zakladateľa časopisu, učiteľa a historika umenia z Jagellonskej univerzity v Krakove, dr. Marka Mariusze Tytka. Tento nápad podporil emeritný profesor UJ, literárny vedec, pedagóg a kulturológ prof. Bogusław Żurkowski, ktorý sa postavil na čelo medzinárodnej vedeckej rady periodika. Časopis *Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education* bol založený 3. mája 2012 v Krakove. Prvý redakčný tím, okrem dvoch vyššie spomenutých vedcov, v súčasnosti pozostáva z nasledujúcich poľských učencov: prof. UKSW dr hab. Wojciech Feliks Kudyba (literárny vedec), prof. UJ dr hab. Maciej Jan Urbanowski (literárny vedec), prof. KUL JPII dr hab. Piotr Juliusz Jaroszyński (filozof kultúry, zástupca tzv. Lublinskej filozofickej školy), prof. UMCS dr hab. Anna Marta Żukowska (pedagogička, historička výchovy umením), prof. UŚ dr hab. Urszula Jolanta Szuścik (psychologička tvorivej práce), s. prof. UPJPII dr hab. Adelajda Sielepin (teologička, liturgistka), kňaz dr hab. Roman Bogacz (teológ, biblista, katolícky kňaz), prof. AGH dr hab. Adam Michał Nodzeński (štatistik), dr. Barbara Krystyna Niemiec (lingvistka, pedagogička); z Českej republiky doc. [dr hab.] PhDr. Libor Martinek, Ph.D., prof. UW. (literárny vedec, prekladateľ); zo Slovenska doc. dr. Marián Andričík (prekladateľ, literárny vedec), dr. Ivica Hajdučeková, Ph.D. (literárna vedkyňa); z Ukrajiny: prof. dr hab. Svitlana Ivanivna Krawczenko (literárna vedkyňa), z Bieloruskej republiky doc. dr. Eugeniusz Arkadejowicz Pańków (literárny vedec) a doc. dr. Olga Eugenijewna Pańkowa (literárna vedkyňa). Sme otvorení vedeckej redakčnej spolupráci a v budúcnosti bude redakčná rada v prípade potreby rozšírená o ďalších odborníkov (zoznam redaktorov nie je uzatvorený).

Vznik časopisu bol reakciou medzinárodného vedeckého spoločenstva na súčasnú krízu humanitnej literatúry. Zakladacia listina časopisu uvádza, že časopis je založený ako medzinárodný vedecký štvrťročník na základe ustanovení, ktoré sú v súlade s učením rímskokatolíckej cirkvi. Od počiatku je profil časopisu jednoznačne interdisciplinárny pri zachovaní rovnováhy medzi filologickými vedami, pedagogikou, psychológiou, kulturológiou, teológiou a filozofiou. Funkcie šéfredaktora sa v máji 2012 ujal dr. Marek Mariusz Tytko.

Časopis, i keď vznikol vo vedeckom prostredí univerzity v Krakove, nie je spojený iba s jednou univerzitou, ale od začiatku spája univerzitné strediská mnohých krajín Európy. V tomto zmysle ide o medzinárodnú spoluprácu mnohých

vedcov, prezentujúcich výsledky výskumov realizovaných predovšetkým v akademických centrách strednej Európy a zahrňujúcich niekoľko humanitných odborov. Tematický záber časopisu je uvedený v jeho titule a ten určuje rámcový profil periodika. Od začiatku existencie časopisu sme zároveň vytvorili profesionálnu webovú stránku v niekoľkých jazykoch: poľštine, angličtine, ruštine, bieloruštine, češtine, slovenčine a ukrajinčine (iné jazyky na webe nie sú vylúčené, sme otvorení budúcej spolupráci). Profesionálna elektronická verzia časopisu je upravená tak, aby každá národná (jazyková) webová stránka odkazovala na rovnaký obsah časopisu, umiestnený v súbore vo formáte pdf (PDF), aby bolo možné vyhľadávanie a sťahovanie z ľubovoľného miesta na svete prostredníctvom internetu: <http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

Marek Mariusz Tytko

Šéfredaktor

(Preložila Ivica Hajdučeková)

Key words:

religious poetry, sacred poetry, literature, culture, education, scholarly periodical, religious literary culture, Slavic philology, Christian culture

Bibliography:

“Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education”. Edited by Marek Mariusz Tytko. Year 1: 2013. Volume 2 (2). April – May – June 2013.

Введення в журнал „Релігійна і Сакральна Поезія “ (2)

Слава Ісусу Христу! Хай благословить вас Бог!

Laudetur Jesus Christus! Benefaciat vobis Deus!

Ἐυλογῆμενος ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς! Ὁ Θεὸς ὑμᾶς αὐτοῦς ἐυλογεῖ!

Сердечно вітаємо на Інтернет сторінці міжнародного наукового журналу „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” („Релігійна і Сакральна Поезія : Міжнародний Щоквартальник Релігії, Культури і Виховання”. Це наукове періодичне видання міждисциплінарного профілю, сконцентроване довкола християнської проблематики релігійної і сакральної поезії в різноманітних аспектах: теологічному, філософському, літературознавчому, мовознавчому, культурологічному, педагогічному, психологічному та історіографічному. Мультидисциплінарний культурно-освітній характер видання дає можливість представити на його сторінках наукову теорію та рефлексію біблійної поезії, сакральної (літургічної) поезії, релігійної поезії, яка існує в християнській традиції багатьох народів із давнини крізь середньовіччя і новий час аж до сучасності (зокрема і християнські інтенції в поезії). Традиції, взяті разом: **католицька** (римо-католицька, греко-католицька та ін.), **православна і протестантська** в релігійній поезії формують комплементарну спадщину християнської поезії Європи різних народів, надбанням котрих прагнемо взаємозбагатитися. Християнська поетична культура, досліджена науковцями різних країн у різноманітних аспектах для пошуку правди в класичному розумінні (як гармонії пізнання і дійсності). Правда, Добро, Краса, Святість в релігійній поезії є об’єктами наших досліджень.

Тематика текстів, котрі ми друкуємо, охоплює всі науки про людину (особистість **творця** і особистість **читача релігійної поезії**) та її творчості у формі **релігійної поетичної творчості**. Надаємо можливість представити результати наукових досліджень над феноменом релігійної і сакральної поезії представникам багатьох дисциплін. Особливо нас цікавлять питання, які **стосуються релігійної і сакральної поезії** в аспекті :

- 1) **теології**, особливо біблійної теології (медієвістики, в стосунку до Псалмів, гімнів, Плачів, поетичних аспектів Біблії) і літургії (теології літургії, теології культу);
- 2) **філософії**, головню філософії прекрасного в релігійній поезії, естетики літератури, аксіології літератури, філософії поезії, ширше: філософії культури, філософії виховання, теорії комунікації;

- 3) **літературознавства**, в особливості історії і теорії літератури та порівняльного літературознавства всіх європейських літератур (релігійна і сакральна поезія в Європі, особливо Центральній);
- 4) **мовознавства**, зокрема слов'янських народів (мова релігійної і сакральної поезії);
- 5) **славістика**, зокрема в царині християнської поезії слов'янських народів, а саме:
- 6) **полоністика** (польська релігійна і сакральна поезія, також і в говірках),
- 7) **богемістика** (чеська і моравська релігійна і сакральна поезія),
- 8) **словацистика** (словацька релігійна і сакральна поезія),
- 9) **україністика** (руська, русинська та українська релігійна і сакральна поезія),
- 10) **білорусистика** (білоруська релігійна і сакральна поезія),
- 11) інша **слов'янська філологія** (релігійна і сакральна поезія інших слов'янських народів),
- 12) **культурологія** (релігійна літературна і мистецька культура),
- 13) **педагогіка**, зокрема педагогіка культури, а саме – педагогіка мистецтва і літератури, педагогіка мистецької культури, релігійної культури, навчання в сфері релігійної поезії, виховання християнською поезією, художня література в релігійному навчанні, дидактика поезії,
- 14) **психологія**, а саме – психологія творчості, психологія релігії, психологія художньої і літературної релігійної творчості,
- 15) **історіографія** культури, зокрема історіографія релігійної літератури (історія християнської поезії, історія літературної культури, пов'язаної з релігійною поезією, історії окремих християнських релігійних поетів).

Зосереджуємо нашу увагу як на **об'єкті** (творах релігійної поезії), так і на **суб'єкті** (релігійному поеті, релігійному митці, який пише релігійні твори), розглядаємо процес і результат, а також особистість релігійного поета як широку дослідницьку проблему, придатну для опису, аналізу, пояснення та усвідомлення в різних аспектах. Також наукову проблему вбачаємо в дослідженні читача релігійних творів, читача Біблії (напр. Псалмів, гімнів, Плачів, поетичних фрагментів Святого Письма), котрий виступає адресатом послання, наявного в релігійній поезії (згідно засад теорії комунікації). Звертаємо увагу на процес виховання за допомогою релігійної поезії, на процес навчання за допомогою християнської художньої літератури, на біблійне виховання.

Про високий інтелектуальний рівень часопису свідчить склад міжнародної наукової ради, куди входять видатні фахівці-науковці з кількох десятків університетських центрів країн Європи і Америки. Маємо наміри досягнути високих стандартів індексу цитування опублікованих наукових статей в межах держави і на міжнародному рівні.

Надаємо для науковців різних гуманітарних дисциплін, вчених із різних країн шпальти нашого академічного наукового журналу (рецензованого науково). Запрошуємо Авторів публікувати свої оригінальні тексти, в яких представлені результати власних наукових досліджень. Запрошуємо також Авторів публікувати рецензії прочитаних наукових видань, присвячених християнській проблематиці релігійної поезії, християнській літературній культурі, вихованню поезією та іншим релігійно-культурно-освітнім питанням. Журнал відкритий до співтворчості з

ученими (академічні / університетські викладачі) і вчителями-практиками, духовними і світськими людьми, які знають християнську культуру, мають глибше концептуальне зацікавлення і оригінальне наукове мислення.

Мовою більшості наукових статей, яку преферує редакція „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” стосовно авторських текстів, є **англійська** як міжнародна мова (конференційна), усім зрозуміла, натомість по можливості друкуємо також деякі тексти такими слов'янськими мовами: польською, російською, чеською і словацькою. Хотілося б поєднати Схід і Захід, дійти із результатами досліджень до міжнародних читачів. Запрошуємо публікуватися в черговому номері нашого журналу, чекаємо на авторські тексти на адресу редакції. Тексти приймаємо постійно. Запрошуємо познайомитися Авторів і Читачів з окремими підсторінками (закладками) нашого інтернет-сайту.

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

Шановні Панове, Шановні Читачі, запрошуємо познайомитися з повним вмістом найновішого макету поточного випуску нашого журналу. Кожен номер „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” складається із двох найважливіших частин: 1) **Розвідки-Статті-Повідомлення-Звіти про дослідження** – становлять основу нашого видання, 2) **Рецензії-Матеріали**, які містять рецензії-оцінки книг та інші матеріали (напр. джерельні, бібліографічні огляди).

„Religious and Sacred Poetry” – це часопис із вільним (безплатним) доступом до його змісту, що випливає із засади Open Access (немає обмежень доступу до повних версій уміщених матеріалів). Це надає можливість Авторам познайомити зі своїм науковим доробком наукове середовище всього світу. Наші Автори знають цей принцип нашої діяльності і тому охоче у нас друкуються. Запрошуємо до співпраці. Матеріали, які загалом відповідають науковим критеріям, але були отримані нами від Авторів після укомплектування найновішого чергового випуску, передаються у наступний випуск (черговий). Автори-науковці з різних країн можуть постійно надсилати свої статті до чергових номерів. Прислані до редакції тексти передаються для наукового рецензування, а вміщені на шпальтах часопису праці (тексти) охороняються авторським правом.

Часопис „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” („Релігійна і Сакральна Поезія : Міжнародний Щоквартальник Релігії, Культури і Виховання”) – це нове періодичне видання, засноване в 2012 р., але глибоко вкорінене в традиції латинської, грецької і християнської цивілізацій своїм тематичним спрямуванням і складом співробітників, свідомих християнського коріння національних європейських літератур. Метою видання є оприлюднення, популяризація і розкриття результатів наукових досліджень релігійної християнської поезії в релігійному (теологічному), культурному (культурологічному), виховному (педагогічному), літературно-мистецькому (літературознавчому), мовному (мовознавчому), психологічному і філософському (антропологічному, етичному, естетичному) контекстах, які проводяться університетськими осередками, головню європейськими.

Про міжнародний характер часопису „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” свідчить не тільки багатонаціональний склад міжнародної наукової ради, але також Автори (представники багатьох народів), які надають свої цінні, оригінальні, нові тексти, важливі з пізнавальної точки зору дослідницькі надбання. Наш науковий журнал розвивається у співпраці з багатьма університетськими центрами. Дбаємо про високий інтелектуальний і видавничий рівень, звертаємо увагу на ретельність дослідницьких процесів, піклуємося про інтердисциплінарне розмаїття підходів, багатство наповненості видання попри вузьку тематичну спеціалізацію. Керуємося міжнародною відкритістю зі збереженням принципу поваги ідеї Європи суверенних Вітчизн, Європи взаємно комплементарних, неповторних національних культур, Європи грецької і латинської цивілізації, Європи з християнським корінням, з якого як культурні національні спільноти виростаємо завдяки переказаній через два тисячоліття Євангелії, Традиції і багатющій спадщині Церкви-Костьола, що вдихаємо двома легенями: східним і західним.

Видання у своїй сутності є перманентним, міжнародним, міждисциплінарним колективним, громадським, європейським, незалежним дослідницьким проектом, який присвячений релігійній і сакральній поезії. Цінності, які презентує „Релігійна і Сакральна Поезія” – це втілення місії, котру надаємо Творцям (Авторам) і Редакторам. Місія нашого спільного міжнародного задуму, створеного спільно багатьма науковими центрами – надавати читачам періодичне видання, котре вводить у науковий європейський і світовий обіг відкриття дослідників, пов’язані із християнською релігійною і сакральною поезією. Дотепер не існувало наукового часопису такого тематичного профілю (немає зафіксованого в переліку міжнародних видань, зокрема – європейських). Редакція разом із авторами намагається заповнити цю лауну, наукову нішу, своєрідну „білу пляму” в гуманітарних науках.

Часопис виходить головню у первинній електронній формі, доступній в Інтернеті (вільний доступ), а також крім цього у вторинній друкованій (паперовій) формі. Маємо намір досягнути високого статусу часопису не тільки в межах польської держави – параметричної оцінки Міністерства Науки і Вищої школи, але також зайняти чільне місце у списку European Reference Index for Humanities (ERIH).

Концепція заснування наукового журналу у сфері літературознавства, культурології, теології і педагогіки, а також суміжних гуманістичних сфер з’явилася у 2010 р. у засновника видання д-ра Марека Маріуша Титка, педагога, історика мистецтва Ягеллонського університету в Кракові. Цю ідею підтримав професор (на пенсії) ЯУ д-р габ. Богуслав Жураковський, літературознавець, педагог і культуролог, котрий очолив міжнародну наукову раду. Журнал „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” був заснований 3 травня 2012 р. у Кракові. До складу першого редакційного колективу, крім вище названих науковців, входять зараз такі вчені із Польщі: проф. УКСВ д-р габ. Войцех Фелікс Кудиба (літературознавець), проф. УЯ д-р габ. Мацей Ян Урбановський (літературознавець), проф. КУЛ ЯПШ д-р габ. Пьотр Юліуш Ярошинський (філософ культури, представник так званої Люблінської філософської школи), проф. УМКС д-

р габ. Анна Марга Жуковська (педагог, історик мистецького виховання), проф. УС д-р габ. Уршула Йоланта Шусцік (психолог творчості), проф. УПІАПШ д-р габ. Аделаїда Селепін (теолог, літургік), ксьондз д-р габ. Роман Богач (теолог, біблієзнавець), проф. АГМ д-р габ. Адам Міхал Нодзенський (статистик), д-р Барбара Кристина Немец (мовознавець, педагог); із Чеської республіки: доц. д-р габ. Лібор Мартінек (перекладач, літературознавець); зі Словаччини: доц. д-р габ. Маріян Андрійчик (перекладач, літературознавець), д-р Івіца Гайдучекова (літературознавець); з України: проф. д-р габ. Світлана Кравченко (літературознавець, соціальні комунікації); з Республіки Білорусь: доц. д-р Євгеній Аркадієвич Паньков (літературознавець) і доц. д-р Ольга Євгенівна Панькова (літературознавець). Ми відкриті до наукової співпраці в редакції, а склад редакції буде збільшуватися в силу потреб у майбутньому за рахунок інших спеціалістів (список редакторів не остаточний).

Заснування часопису стало відповіддю міжнародного наукового кола на сучасну кризу гуманістичного письменства. Акт заснування часопису стверджує, що журнал заснований як міжнародний науковий цоквартальник, що за змістом не суперечить вченню Римо-католицької церкви. Від початку заснування часопису його профіль визначений як виразно інтердисциплінарний зі збереженням певної рівноваги між філологічними науками, педагогікою, психологією, культурологією, теологією і філософією. Функції головного редактора виконує від травня 2012 р. д-р Марек Маріуш Титко.

Часопис, хоч і заснований у науковому університетському середовищі Кракова, не пов'язаний винятково з одним університетом, а від початків поєднує вузи багатьох країн Європи, і в цьому сенсі є міжнародною спільною справою багатьох учених, представляє результати досліджень переважно центральноєвропейських академічних осередків (Центральна Європа), охоплюючи кілька гуманітарних наукових сфер. Тематичний обсяг висвітлений у назві і визначає межі спрямування часопису.

Водночас від початку заснування надаємо можливість користуватися професійним інтернет-обслуговуванням у кількох мовах: польською, англійською, російською, білоруською, чеською, словацькою та українською (інші мови в інтернет-обслуговування не включені, ми відкриті до співпраці у майбутньому). Професійна електронна версія часопису редагується у такий спосіб, що окремі національні сторінки (мовні) інтернет-обслуговування відносяться до тих самих сторінок змісту видання, вміщеного у файлі формату pdf (PDF), придатного для пошуку і копіювання з будь-якого місця у світі через Інтернет: <http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

Марек Маріуш Титко

Редактор головний

[Translation into Ukrainian language: Svitlana Kravchenko]
(Переклад: Світлана Кравченко)

Key words:

religious poetry, sacred poetry, literature, culture, education, scholarly periodical, religious literary culture, Slavic philology, Christian culture

Bibliography:

“Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education”. Edited by Marek Mariusz Tytko. Year 1: 2013. Volume 2 (2). April – May – June 2013.

Увядзенне ў часопіс «Рэлігійная і сакральная паэзія» (2)

Слава Ісусу Хрысту! Ды дабраславіць Вас Бог!

Laudetur Jesus Christus! Benefaciat vobis Deus!

Ἐυλογῶμενος ὁ Ἰησοῦς Χριστός! Ὁ Θεός ὑμῶς αὐτοῦς ἐυλογεῖ!

Сардэчна вітаем на старонцы інтэрнэт-сэрвісу міжнароднага навуковага часопісу «Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education» («Рэлігійная і сакральная паэзія: міжнародны штоквартальнік рэлігіі, культуры і адукацыі»). Гэта навуковае перыядычнае выданне (як плануецца, выданне будзе выходзіць штоквартал), якое мае міждысцыплінарны характар, аднак канцэнтруе ўвагу на праблематыцы хрысціянскай рэлігійнай і сакральнай паэзіі ў розных аспектах: тэалагічным, філасофскім, літаратуразнаўчым, мовазнаўчым, культуралагічным, педагагічным, псіхалагічным і гісторыяграфічным. Шматдысцыплінарны, культурна-адукацыйны профіль часопіса дае магчымасць прадстаўлення на яго старонках навуковай тэорыі і разважанняў наконт біблійнай паэзіі, сакральнай (літургічнай) паэзіі, рэлігійнай паэзіі, якая прысутнічае ў хрысціянскай традыцыі многіх народаў ад старажытных часоў, праз сярэднія вякі, навейшыя часы і да сучаснасці (у тым ліку хрысціянскія матывы ў паэзіі). **Каталіцкая** (рымска-каталіцкая, грэцка-каталіцкая і іншыя), **праваслаўная** і **пратэстанцкая** традыцыі ў рэлігійнай паэзіі ўтвараюць разам агульную спадчыну хрысціянскай паэзіі Еўропы, якой мы жадаем узаемна ўзбагачацца. Хрысціянская паэтычная культура даследуецца навукоўцамі розных краін у розных аспектах, з думкай аб пошуку праўды, якую класічна разумеюць як адпаведнасць пазнання і рэчаіснасці. Праўда, Дабро, Прыгажосць, Святасць з'яўляюцца, такім чынам, прадметам нашых даследаванняў.

Тэксты, якія мы публікуем, тэматычна ахопліваюць навуку аб чалавеку (асаба **творцы** і асаба **адрасата рэлігійнай паэзіі**) і яго думкі ў выглядзе **рэлігійнай паэтычнай творчасці**. Мы даём магчымасць прэзентаваць вынікі навуковых даследаванняў феномена рэлігійнай і сакральнай паэзіі прадстаўнікам розных навук. Асабліва ў **адносінах да рэлігійнай і сакральнай паэзіі** цікавяць нас **кожны раз**, між іншым, пытанні, якія даследуюцца такімі навукамі (або раздзеламі навук), як:

1) **тэалогія**, асабліва тэалогія біблійная (біблістыка, якая звяртаецца, напрыклад, да Псалмаў, гімнаў, Плачу Ераміі, паэтычных аспектаў Бібліі) і літургіка (тэалогія літургіі, тэалогія культу),

- 2) **філасофія**, асабліва мастацкая філасофія рэлігійнай паэзіі, эстэтыка літаратуры, аксіялогія літаратуры, філасофія паэзіі, а шырэй – філасофія культуры, філасофія выхавання, тэорыя камунікацыі,
- 3) **літаратуразнаўства**, асабліва гісторыя і тэорыя літаратуры і параўнальнае літаратуразнаўства ўсіх еўрапейскіх літаратур (рэлігійная і сакральная паэзія ў Еўропе, асабліва Цэнтральнай),
- 4) **мовазнаўства**, асабліва славянскіх народаў (мова рэлігійнай і сакральнай паэзіі),
- 5) **славістыка**, асабліва ў адносінах да хрысціянскай паэзіі славянскіх краін, у тым ліку:
- 6) **польская філалогія** (польская рэлігійная і сакральная паэзія, у тым ліку ў дыялектных варыянтах),
- 7) **чэшская філалогія** (чэшская і мараўская рэлігійная і сакральная паэзія),
- 8) **славацкая філалогія** (славацкая рэлігійная і сакральная паэзія),
- 9) **украінская філалогія** (руская, русінская і ўкраінская рэлігійная і сакральная паэзія),
- 10) **беларуская філалогія** (беларуская рэлігійная і сакральная паэзія),
- 11) іншыя **славянскія філалогіі** (рэлігійная і сакральная паэзія іншых славянскіх народаў),
- 12) **культуралогія** (літаратурная і мастацкая рэлігійная культура),
- 13) **педагогіка**, асабліва педагогіка культуры, у тым ліку педагогіка мастацтва і літаратуры, педагогіка мастацкай культуры, адукацыя ў межах рэлігійнай паэзіі, выхаванне праз хрысціянскую паэзію, мастацкая літаратура ў рэлігійнай адукацыі, дыдактыка паэзіі,
- 14) **псіхалогія**, у тым ліку псіхалогія творчасці, псіхалогія рэлігіі, псіхалогія мастацкай і літаратурнай рэлігійнай творчасці,
- 15) **гістарыяграфія** культуры, асабліва гістарыяграфія рэлігійнай літаратуры (гісторыя хрысціянскай паэзіі, гісторыя літаратурнай культуры ў сувязі з рэлігійнай паэзіяй, гісторыя асобных хрысціянскіх рэлігійных паэтаў).

Мы канцэнтруем нашу ўвагу як на **прадмечце** (творах рэлігійнай паэзіі), так і на лірычным «я» (рэлігійным паэце, рэлігійным мастаку, які стварае рэлігійныя творы), ставімся да працэсу, твораў і асобы рэлігійнага паэта як да шырокай даследчыцкай праблемы, якія можна апісваць, аналізаваць, тлумачыць і разумець у розных аспектах. Як прадмет даследаванняў мы ўспрымаем таксама **адрасата** рэлігійных твораў, чытача Бібліі (напрыклад, Псалмаў, гімнаў, Плачу Ераміі, паэтычных фрагментаў Святога Пісання), на якога разлічана паведамленне, заключае ў рэлігійнай паэзіі (згодна з прынцыпамі тэорыі камунікацыі). Мы звяртаем ўвагу на працэс выхавання праз каштоўнасці рэлігійнай паэзіі, на адукацыю праз хрысціянскую мастацкую літаратуру, на біблійнае выхаванне.

Аб высокім прафесійным узроўні часопіса сведчыць, між іншым, прысутнасць у Міжнародным навуковым савеце знакамітых спецыялістаў – навукоўцаў шматлікіх універсітэцкіх цэнтраў з многіх краін Еўропы і Амерыкі.

Мы імкнёмся адпавядаць высокім стандартам рэйтыngu ў краіне і ў свеце пры публікацыі навуковых артыкулаў.

Мы прадстаўляем навукоўцам розных гуманітарных дысцыплін з розных краін старонкі нашага акадэмічнага навуковага рэцэнзуюмага часопіса. Запрашаем аўтараў публікаваць свае арыгінальныя матэрыялы, якія з'яўляюцца вынікам уласных навуковых даследаванняў. Запрашаем таксама аўтараў публікаваць рэцэнзіі на прачытаныя навуковыя кнігі, прысвечаныя праблематыцы хрысціянскай рэлігійнай паэзіі, хрысціянскай літаратурнай культуры, выхаванню праз паэзію і падобным рэлігійна-культурна-адукацыйным пытанням. Часопіс адкрыты для сумеснай творчасці навукоўцаў (універсітэцкіх выкладчыкаў) і практыкаў выкладання, асоб свецкіх і духавенства, людзей, якія ведаюць хрысціянскую культуру, маюць глыбокую канцэптуальную зацікаўленасць і, вядома, творчае навуковае мысленне.

Мовай большасці навуковых аўтарскіх артыкулаў, якой аддае перавагу рэдакцыя «Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education», з'яўляецца **англійская мова** як мова міжнародная (мова кангрэсаў), зразумелая для ўсіх, але па меры магчымасці публікуюцца таксама некаторыя тэксты на наступных славянскіх мовах: польскай, рускай, чэшскай і славацкай. Нам хацелася б аб'ядноўваць Усход з Захадам і перадаваць вынікі даследаванняў міжнароднаму чытачу. Запрашаем да публікацый у чарговым нумары нашага часопіса, чакаем аўтарскія тэксты, дасланыя на адрас рэдакцыі. Тэксты прымаюцца ўвесь час. Запрашаем аўтараў і чытачоў пазнаёміцца з асобнымі спасылкамі нашага партала ў Інтэрнэце.

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

Запрашаем вас, шаноўныя чытачы, пазнаёміцца з поўным зместам – макетам самага новага, апошняга нумару нашага часопіса. Кожны нумар «Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education» мае дзве асноўныя часткі: 1) **Навуковыя працы – Артыкулы – Даследаванні – Справаздачы па даследаваннях**, якія складаюць аснову нашага часопіса, 2) **Рэцэнзіі - Матэрыялы**, якія змяшчаюць рэцэнзіі і анатацыі кніг і іншых матэрыялаў (напрыклад, крыніцы, бібліяграфія).

«Religious and Sacred Poetry» з'яўляецца часопісам са свабодным (бесплатным) доступам да яго зместу, што вынікае з прынцыпа Open Access (няма абмежаванняў доступу да поўнай версіі размешчаных матэрыялаў). Гэта дапамагае аўтарам падзяліцца сваімі навуковымі дасягненнямі з навуковымі цэнтрамі ўсяго свету. Нашы аўтары разумеюць гэты прынцып і таму ахвотна ў нас публікуюцца. Запрашаем да супрацоўніцтва. Калі матэрыялы адпавядаюць навуковым крытэрыям, але былі атрыманы намі ад аўтараў пасля закрыцця апошняга, самага новага выдання, то яны папаўняюць старонкі наступнага (чарговага) нумара. Аўтары-навукоўцы з розных краін могуць пастаянна дасылаць нам свае артыкулы ў чарговыя нумары. Аддадзеныя ў рэдакцыю

тэксты павінны прайсці працэс навуковага рэцэнзавання, а размешчаныя на старонках часопіса працы (тэксты) ахоўваюцца аўтарскімі правамі.

Часопіс «Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education» («Рэлігійная і сакральная паэзія: міжнародны штоквартальнік рэлігіі, культуры і адукацыі») з'яўляецца адносна новым перыядычным выданнем, заснаваным у 2012 г., якое, аднак, мае свае карані ў лацінскай, грэцкай і хрысціянскай традыцыі дзякуючы свайму профілю і падбору супрацоўнікаў, якія ўсведамляюць хрысціянскія карані ў нацыянальных еўрапейскіх культурах. Мэта часопіса – зрабіць даступнымі і распаўсюджанымі вынікі навуковых даследаванняў, якія праводзяцца ў розных універсітэцкіх цэнтрах, галоўным чынам еўрапейскіх, на тэму рэлігійнай хрысціянскай паэзіі ў кантэксце рэлігійным (тэалагічным), культурным (культуралагічным), выхаваўчым (педагагічным), літаратурна-мастацкім (літаратуразнаўчым), моўным (мовазнаўчым), псіхалагічным і філасофскім (антрапалагічным, этычным, эстэтычным).

Аб міжнародным характары часопіса «Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education» сведчыць не толькі шматнацыянальны склад навуковага савета, але і аўтары, якія з'яўляюцца прадстаўнікамі многіх народаў і знаёмяць нас са сваімі каштоўнымі тэкстамі, арыгінальнымі, новымі, важнымі з пункту гледжання пазнання даследаваннямі. Наш навуковы часопіс імкнецца ўвесь час развівацца ў супрацоўніцтве са шматлікімі ўніверсітэцкімі цэнтрамі. Мы скіроўваем увагу на высокі змястоўны і фармальны узровень, на дакладнасць даследчыцкіх працэдур, імкнемся забяспечыць міжпрадметныя сувязі, стараемся зрабіць больш разнастайным змест часопіса, нягледзячы на вузкую тэматычную спецыялізацыю. Мы кіруемся міжнароднай адкрытасцю пры адначасовым захаванні прынцыпу шанавання еўрапейскай ідэі суверэнных дзяржаў, узаемна дапаўняльных, непаўторных нацыянальных культур, еўрапейскай лацінскай і грэчаскай цывілізацый, Еўропы з хрысціянскімі каранямі, з якіх мы вырастаем як нацыянальныя супольнасці дзякуючы таму, што ўжо два тысячагоддзі перадаецца Евангелле, традыцыя і багацейшая спадчына царквы, якая дышае двума лёгкамі – усходнім і заходнім.

Наш часопіс па сутнасці з'яўляецца пастаянным, міжнародным, міжпрадметным, шматтомным, грамадскім, еўрапейскім, незалежным даследчыцкім праектам, прысвечаным рэлігійнай і сакральнай паэзіі. Каштоўнасці, якія прадстаўлены ў «Рэлігійнай і сакральнай паэзіі», рэалізуюць, па-сутнасці, місію аўтараў і рэдактараў. Місія нашага агульнага міжнароднага праекта, які сумесна ствараюць шматлікія навуковыя колы, – гэта аддаць у рукі чытачоў перыядычнае выданне, якое дазваляе карыстацца навуковымі даследчыцкімі адкрыццямі, звязанымі з хрысціянскай рэлігійнай і сакральнай паэзіяй, у еўрапейскім і сусветным маштабе. Да гэтага часу не было навуковага часопісу падобнага тэматычнага профілю (не пазначана ў пераліку міжнародных, у тым ліку еўрапейскіх, часопісаў). Рэдакцыя разам з аўтарамі

жадае запойніць гэтую лакуну, апрацаваць даследчыцкую нішу, своеасаблівую «белую пляму» ў гуманітарных навуках.

Наш часопіс выдаецца галоўным чынам у першаснай электроннай форме, даступнай праз Інтэрнэт (адкрыты доступ), а акрамя таго, у другаснай папяровай форме. Мы маем намер атрымаць высокі статус часопіса не толькі ў межах польскай параметрычнай ацэнкі Міністэрства навукі і вышэйшай адукацыі, але таксама дасягнуць пэўнай пазіцыі ў спісе European Reference Index for Humanities (ERIH).

Канцэпцыя навуковага часопіса, які стаў бы крыніцай ведаў у галіне літаратуразнаўства, культуралогіі, тэалогіі, педагогікі, а таксама роднасных гуманітарных дысцыплін узнікла ў 2010 г. у заснавальніка перыядычнага выдання доктара Марка Марыюша Тыткі, педагога, гісторыка мастацтва з Ягелонскага ўніверсітэта ў Кракаве. Гэтую ідэю падтрымаў прафесар Ягелонскага ўніверсітэта др. хаб. Багуслаў Журакоўскі, літаратуразнавец, педагог і культуралаг, які ўзначаліў Міжнародны навуковы савет. Часопіс «Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education» быў створаны 3 мая 2012 г. у Кракаве. У склад першай рэдакцыйнай калегіі, апрача двух вышэй узгаданых навукоўцаў, на сённяшні дзень уваходзяць наступныя навукоўцы з Польшчы: праф. UKSW др хаб. Войцех Фелікс Кудыба (літаратуразнавец), праф. UJ др хаб. Мацей Ян Урбаноўскі (літаратуразнавец), праф. KUL JPII др хаб. Пётр Юліюш Ярашыньскі (філосаф культуры, прадстаўнік Люблінскай філасофскай школы), праф. UMCS др хаб. Ганна Марта Жукоўска (педагог, гісторык мастацкага выхавання), праф. UŚ др хаб. Уршуля Йоланта Шусыцік (псіхалаг творчасці), с. праф. UPJPII др хаб. Адэлаіда Селепін (сястра, тэалаг, літургіст), святар др хаб. Раман Богач (тэалаг, бібліст), праф. AGH др хаб. Адам Міхал Нодзеньскі (статыстык), др Барбара Крыстына Немец (мовазнаўца, педагог), з Чэшскай Рэспублікі дац. др хаб. Лібор Марцінек (літаратуразнавец), са Славакіі: дац. др хаб. Марыян Андрычык (літаратуразнавец), др Івіца Гайдучакова (літаратуразнавец), з Украіны: праф. др хаб. Святлана Іванаўна Краўчанка (літаратуразнавец), з Рэспублікі Беларусь: дац. др Яўгеній Аркадзевіч Панькоў (літаратуразнавец) і дац. др Вольга Яўгеньеўна Панькова (літаратуразнавец). Мы адкрыты для навуковага рэдакцыйнага супрацоўніцтва, і склад рэдакцыі будзе павялічвацца ў залежнасці ад запатрабаванасці ў перспектыве ў новых спецыялістах (спіс рэдактараў не закрыты).

Стварэнне часопіса было адказам міжнароднай навуковай супольнасці на сучасны крызіс гуманістычнай літаратуры. Дэкларацыя стварэння часопіса сцвярджае, што ён будзе функцыянаваць як міжнароднае навуковае выданне, якое будзе выходзіць штоквартал, змест якога адпавядае (не супярэчыць) вучэнню рымска-каталіцкай царквы. З пачатку існавання гэтага перыядычнага выдання яго профіль з'яўляецца выразна міждысцыплінарным з захаваннем пэўнай раўнавагі паміж філалагічнымі навукамі, педагогікай, псіхалогіяй, культуралогіяй, тэалогіяй і філасофіяй. Пасаду галоўнага рэдактара ў маі 2012 г. атрымаў др Марэк Марыюш Тытко.

Часопіс, хаця і ўзнік у навуковым асяроддзі Кракаўскага ўніверсітэцкага, не звязаны выключна з адным універсітэтам, а з самага пачатку, з моманту стварэння аб'ядноўвае асяроддзі ўстаноў вышэйшай адукацыі многіх еўрапейскіх краін, у гэтым сэнсе ён з'яўляецца сумеснай навуковай працай многіх навукоўцаў, і прадстаўляе вынікі даследаванняў, якія праводзіліся галоўным чынам ў цэнтральна-еўрапейскіх акадэмічных цэнтрах (Цэнтральная Еўропа), ахопліваючы некалькі гуманітарных навуковых дысцыплін. Тэматычны дыяпазон акрэслены ў самой назве часопіса вызначае межы яго профілю

Адначасова з самага пачатку існавання мы стварылі магчымасць выкарыстання прафесійнага інтэрнэт-сэрвісу на некалькіх мовах: польскай, англійскай, рускай, беларускай, чэшскай, славацкай і ўкраінскай (іншыя мовы могуць таксама прысутнічаць ў інтэрнэт-сэрвісе, мы адкрыты на будучае супрацоўніцтва). Прафесійная электронная версія часопіса рэдагуецца такім чынам, каб паасобныя нацыянальныя (моўныя) старонкі інтэрнэт-сэрвісу, якія суадносяцца са зместам перыядычнага выдання, змешчанага ў фармаце pdf (PDF) можна было знайсці і скачаць у любым месцы свету праз Інтэрнэт. <http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

Марэк Марыюш Тытко

Рэдактар галоўны

(Translation into Belarussian language:
Eugeniusz Pańkow, Olga Pańkowa,

пераклад на беларускую мову:
Яўгеній Аркадзевіч Панькоў, Вольга Яўгеньеўна Панькова)

Key words:

religious poetry, sacred poetry, literature, culture, education, scholarly periodical, religious literary culture, Slavic philology, Christian culture

Bibliography:

“Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education”. Edited by Marek Mariusz Tytko. Year 1: 2013. Volume 2 (2). April – May – June 2013.

I. Dissertations and Articles

(I. Rozprawy i artykuły)

BEATA MARIA GAJ (Opole, Poland)

E-mail: beatagaj8[at]wp.pl

Greek Culture and Language in the History of Central and Eastern Europe (Germany, Poland, Silesia). Woman in Greek Poetry Written by Silesians in the 17th Century

Latin, Greek and Hebrew were the vehicles that carried the Holy Scripture¹, however it was Greek which played a significant role in the education and moralizing of the new Christian society in the first centuries after Christ. In Italy Christian literature existed in parallel to Roman literature, yet this existence was restrained with the decline of Latin culture. Meanwhile, where this decline was not so evident as in Europe, for instance in northern Africa, and where at the same time the knowledge of Greek was thorough, enabling abstract contemplation, there were works created by Tertulian, Apuleius from Madaurus and other African writers, who were not “pure Romans”². Models of Greek rhetoric influenced the spirit, form and construction of those writers’ creations in the 2nd and 3rd centuries A.D. Apuleius from Madaurus wrote fluently both in Greek and Latin, whereas the sentence structures of Tertulian could be understood often only after their translation into Greek³. A great heritage of Greek classic literature was saved then by Byzantine literature. The factors that enabled the preservation for posterity the valuable material of Greek antiquity were the university, established in 863 A.D. by Bardas with the support of Constantine VII Porphyrogenetos, and the scholarly studies of such personalities as Tzetzes, Eustacius, Tryklinios, Gemistos Pleton, Konstantinos Kefalas, Planudes, Symeon Metafrasta and many

¹ S. Auroux, et al. (Hgg.) (2000/2001). *Geschichte der Sprachwissenschaften. Ein internationales Handbuch zur Entwicklung der Sprachforschung von den Anfängen bis zur Gegenwart*. Erster und zweiter Teilband. Berlin/New York: de Gruyter, p. 1164.

² Jan Sajdak. *Pod urokiem literatury patrystycznej i bizantyjskiej, wstęp i wybór tekstów* Ignacy Lewandowski, red. Alicja Pihan-Kijasowa (2009). Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań, p. 47. [In Polish].

³ F. Skutsch (1912). *Die Lateinische Sprache*, In: *Die Kultur der Gegenwart*. Part. 1. Vol. VIII. Ed. 3. Leipzig-Berlin, p. 547 and next pages.

others. We should also mention here the valuable work of monks from Mount Athos, Jerusalem, Sinai Peninsula, Patmos Island and Meteora Mountains, as well as the libraries endowed by the emperors of Pergamon or Athens and other wealthy families. After the decline of Byzantium, due to the later Turkish occupation and the sale of valuable manuscripts by the monasteries, the *cimelia* of Atos monastery are nowadays residing in the libraries of Saint Petersburg and Moscow as well as the National Library in Paris. The most important and priceless gift of Byzantium to the West was, however, the transfer to Italy at the beginning of the 15th century of many Greek scholars, who took a number of manuscripts which became the beginning of a real explosion of interest in ancient Greece's achievements in Western Europe. Renaissance humanism, which spread over wider and wider social layers of Western Europe, was tightly connected with studies of Greek literature and Hellenic and Hellenistic inheritance. The heritage of Greek culture also reached Central Europe, and since it arrived from various sides, its reception at the meeting of the Roman-Germanic, catholic West and the Slavic-Greek East seems even more interesting.

Humanism as a movement started around 1450 in Italy and spread to other European countries, especially to France and Germany⁴. In the reception of antiquity in Germany Roman law still occupied the foreground: *Corpus iuris civilis* and *Corpus iuris canonici*, which already in the middle of the 15th century became the basis for recognizing the German nation as a successor of the Holy Roman Empire. Meanwhile, Polish law and the social-agrarian political system at that time included traces of Byzantine influences. Justinian's rules in a form adapted to the agrarian system of Southern Russia and Bulgaria were eagerly employed in Poland. Moreover, Polish architecture displayed many connections with Byzantine culture, as demonstrated by the rich painting of the Eastern churches in Poland and the cult icon of the Black Madonna of Częstochowa, which arrived from Byzantium. Polish literature then eagerly took over many apocryphal legends (e.g. about Barlaam and Jozafat) as well as fables and proverbs. Even historical and political events, namely the common Turkish enemy, were conducive to strengthen Byzantine influences in Poland. It is worth mentioning that the death of heroic king Władysław in Warna was mourned by the Poles at the Vistula, the knighthood at the Danube and the monks at Bosfor⁵. However, Hellenistic studies arrived to Poland from the West. They appeared behind the

⁴ S. Auroux, *Geschichte der Sprachwissenschaften...*, work cited, p. 1165.

⁵ Jan Sajdak..., work cited, p. 176.

Alps a little later than in Italy, at the turn of the 15th and 16th centuries. At the University of Heidelberg in 1498 a request was made to set a proper auditorium⁶ for professor of Greek, Dionysius Reuchlin, who was Jahann Reuchlin's brother. Yet, at that time private study of Greek was quite popular among European humanists. It led to editions of the first Greek works or translations. It was Nicolaus Copernicus who learnt Greek privately and undertook the translation of Byzantine Greek texts by poet Teofilakt Symokatta into Latin. He treated his work very seriously and commissioned the eminent Silesian humanist, Laurentius Corvinus, to review and edit his work. Copernicus' translational work was appreciated together with the very Greek work, for Corvinus mentioned 3 themes of Teofil Symokatta's letters: *epistulae morales, rurales et amatoriae* as an instance of thematic and stylistic variety⁷. Ethics, idyll and love – those three different themes (*varios de germine flores*), employed alternately were supposed to provide the reader with the best aesthetic impressions. Among the German humanists and Grecians we need to mention such scholars as Mikołaj Marschalk, Herman Trebelius, Hermann von den Busche and finally the first full professor and Hellenist: Filip Melancton. His greatest contribution to Germany was the reorganization of the educational system and the introduction of the humanistic school, which although still called the "Latin school" (*Lateinschule*), was based largely on Greek studies and became a model for many another European schools, especially in Silesia.

In the Polish Cracow Academy the precursors and propagators of Hellenic studies appeared at the same time as in German universities. Responsible for this were two Italian humanists: Jan Silvius Siculus Amatus and Konstanty Claretti de Cancellieri of Pistoia. The preserved list of Siculus's students reveals that many descendants of wealthy families took up Greek learning, and the first semester of official Greek classes in Poland was the winter term of 1502/04. In 1506, Greek was also taught in Cracow by the Italian Claretii and since then the fame of Greek studies attracted many students, especially from Silesia. The beginning of the 16th century was a climax in the migration of Silesian students to Cracow, many of whom became real enthusiasts of studies in the former capital of Poland, and at the same time were enthusiasts par-

⁶ H. Barycz (1935). *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce humanizmu*, Kraków, p. 68. [In Polish].

⁷ B. Gaj (2010), Gaj Beata, *Ślązaczka. Pomiędzy 'rustica grossa' i 'Pallas Silesiae' – portret kobiety w literaturze łacińskiego Śląska*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego [*Silesian Woman. Between 'Rustica Grossa' and 'Pallas Silesiae' – a Portrait of Woman in the Literature of Latin Silesia*], Opole 2010., p.170 [in Polish].

ticularly of the sciences and Greek literature. Fluent knowledge of Greek was then, using Henryk Barycz's comparison⁸, as prestigious as the study of nuclear physics was in the middle of the 20th century.

Celtis's students, Wincentius Lang (Longinus Eleutherius), Zygmunt Gossinger (Fusilius) and Laurentius Corvinus, as well as another Silesian humanists to some extent, stayed in a circle of proliferating Greek culture. However, the most distinguished in Greek studies was Caspar Ursinus Velius, who acquired Greek so quickly and so well that after two years of learning he himself gave public lectures of Greek at the University of Leipzig, for which he was praised⁹. In the meantime, Walenty Krautwald of Nysa (Valentinus K. Henrici de Nissa), a well-known activist of Silesian reformation, during his studies in Cracow on Greek took actions of great significance for the later reception of Greek. Namely, he collected a significant amount of prints and copies of the compendia and works of Greek classics, which then became the basis of humanistic education for the city of Nysa and the whole of Silesia. Franciscus Faber, known in Leipzig as *insignis poeta*, used this book collections well as the Cracow studies. Another Silesians also contributed to the development of Greek studies in Poland and Silesia: Ambrosius Moiban, who was the first to introduce Greek to Silesian high schools, and Georgius Logus, Joannes Lang, who was a translator of church fathers into Latin and the envoy of king Frederick I. Emphasizing his Silesian roots and separateness (*Silesius, non Polonus*), the first doctor of Cracow, Anzelm Ephorus, explained Saint Basil on the basis of the Greek original during his lectures. Certainly many another Silesian scholars of that period were familiar with Greek, such as Bartholomeus Sthenus from Brzeg, who was author of the first description of Silesia, or Venzeslaus Coler Anthraceus, a son of collier from a village in Karkonosze Mountains, and finally the well-known doctor from Cracow well acquainted with Greek. One can speak of the multitude of Silesian humanists who became famous especially due to their fondness for Greek language and literature. Maciej Pyrser of Koźuchowo (Freystady) should also be mentioned here, as he was a propagator of Greek in Cracow, where he published Greek prints for the purposes of schools. There are even more scholars who were remarkable for their passion for Greek. These are Franciscus Mymer from Lwówek Śląski, an occasional poet and author of a trilingual Latin-Polish-German dictionary (yet he did not

⁸ H. Barycz (1979). *Śląsk w polskiej kulturze umysłowej*. Ed. 2. Katowice, p. 123. [In Polish]

⁹ H. Barycz, *Śląsk...*, work cited, p. 78.

dare to include a fourth language: Greek), Adam Schroeter from Żytawa, and Andreas Schoneus from Głogów.

The figure of Georgius Libanus (Georgii de Lygnycz) is also interesting. He was taught Greek by his friend, the already mentioned Venceslaus Anthraceus. Meanwhile, Georgius Libanus became known primarily for his lectures on Greek grammar in the winter term of the Cracow Academy in 1520. He was to start his job as a professor of rhetoric with this lecture, yet due to Grzegorz from Szamotuły's objection, based on his view of Greek as a source of heresy, Libanus had to move his activities to the School of Panna Maria in Cracow. He then returned to the university thanks to the initiative of bishop Tomicki in 1528, which demonstrates the strengthening need for Greek studies at that time. His work intensified the interest in Greek. Unfortunately, in Poland a separate department of Greek was not established as was the case in Western universities. Grammar was taught mainly from the manual by Oecolampadius, Clenard and Metzler¹⁰. The animation of Greek studies in Poland took place only at the end of the 16th century thanks to such people as Fabian Birkowski, Adam Burski, and Stanisław Bartholanus. Undertaken by a Silesian (!) Andreas Schoneus, the foundation of a Greek language and culture department at the university in Cracow in 1615 was the last expression of Hellenic passions at that time in Poland. The short-lived Renaissance period of magnificence surrounding classical philology in Poland is associated with the 16th century and the following names: Szymon Marycki, Andrzej Patrycy Nidecki, Sebastian Petrycy, Grzegorz Knapski, who published the trilingual Polish-Latin-Greek dictionary¹¹.

The Silesians were citizens of Central Europe who in a special way were fascinated with the ancient Greek culture and language. Publishing in Greek needed therefore a juxtaposition with Latin translation and such bilingual works were a testimony of the extraordinary fluency of the poets. Works in Greek can be found in almost every second collection of occasional works, which were written in Silesia since the 16th and 17th centuries. They frequently occupy a prominent place in the collection, for instance the work¹² written for the occasion of Daniel Mencilius and Maria Khün's wedding, written by the bride's brother, Jacob Khün:

¹⁰ H. Barycz, *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego...*, work cited, p. 82.

¹¹ Seweryn Hammer (1948). *Historia filologii klasycznej w Polsce*. Kraków, p. 5. [In Polish].

¹² *Nuptiis secundis reverendi et doctissimi Viri Domini Danielis Mencilii verbi divini in Koskav ministri vigilantissimi, sponsi cum virgine lectissima honestissimaque Maria reverendi, pietate atque doctrina spectatissimi viri domini Jacobi Khün Ecclesiae Bulcolucanae pastoris vigilantissimi filia dilectissima, sponsa. Gratulantur assines et*

Ὡς ἐν δεσμᾷ γαμοῖο τὸ ἄρρεν καὶ τότε θῆλυ
 Ποιεῖσθον, συνάγει εἰς ἃ ἕως καὶ ἔρως·
 ἄρρεν καὶ τότε θῆλυ δύ' ἐστὸν, ἐκεῖνα κελεύων
 Ἀλλ' ἐν ἔμθῳ θεὸς εἰς, ἐν κατ' ἔθῳ συνάγει,
 Τῇ κραδίῃ καὶ σώματι, τῷ λαχμῳτέ πόνῳτ' ἐ,
 Εὐχῇ, καὶ βιού χρήμασι, παισι γάμον.
 Οὕτως ἐν νύμφῳ Δανιήλ Μαρίη καὶ ἐσοῖθον,
 ὅμμι' ἀρέσουσιν καὶ πάνθα τὰ ἔργα θεῶ
 Σφὼν ἀρχοῖτε γάμον, ἀπὸ τοῦ δε θεοῖο, ἀρίστου
 Ἀλλήλων ἐχεζον τοὺς Φρένας εὐσέβειας.
 Νύμφε, καλῶς πράττεις, γάμον αὐθις ἐπεὶ Ὁ συνάπτεις,
 Ἔργον καὶ θείου οὐκ ἀμελεῖν ἐθελεις,
 Ἔργον, ὁ Χριστὸς συναρέσκει ἐν Γαλιλαίᾳ
 Ποῦ νυμφοῖσι νέοις δῶρα δέδωκε νέα.
 Εὐχομ' ἐγὼ γε μονώτης αἴτιος ὄφρα γαμοῖο
 Ζεὺς δῶρη ακροτὴν σφῶν μέγας εὐσέβεια,
 ὅμμιε θεὸς δώση μεσότηντέ τέλος καὶ ἀρίστον,
 ὀλπίζη πάντας τοῦγε βιοῖου χρόνους,
 ὄφρα καὶ ἐκχέῃ ἐς στηθος, τοῦ πνεύματος ἄγνον
 Δῶρα μέγιστα, καλοῦ δῶρα βιοῖου καλὰ
 Εὐχομ' ἐγὼ γε τελευταῖον θυμῷ, γάμος ἦσ' ι
 ὅμμιε μάκαρ συνεχῶς ἦσ' ι γάνος συνεχῶς ἦσ' ι
 ἦσ' ι μάκαρ χαίρισιν συνεχῶς Χριστοῦ χαρίεντος
 Ἐῖς ἐν τῳ ε θεῷ ἦσ' ι Εὼς καὶ Ερῶς .

Marriage bonds combine two worlds, two realities: female and male, and it is created from the beginning of these two realities. Yet it cannot happen without the interaction (which is emphasized by the Greek prefix *συν*) of two supernatural factors having divine names, and also being varied as far as these factors are concerned. The woman's willingness to devote herself and serve as well as the man's thirst for actions motivated by the senses, and for both of them the importance of physical beauty – such a picture of marriage emerges from the Silesian's Greek poem. To achieve happiness in marriage several more of God's gifts are needed: children (παιδές), a beautiful life (καλὸς βίος) and a dignified death (τέλος ἀρίστον), but the grace of Christ remains the most significant since it was him who gave the newlyweds the new gift in Galilee. It is a union and transformation of two contrary realities Eos and Eros in God, and that is what the author prays for for the young couple. The syntax *genetivus absolutus* (Χριστοῦ χαρίεντος) employed in the poem

amici ad diem 28 mensis Februarii anno 1612, Lignicii 1612, Biblioteka Śląska w Katowicach, Number 462801. [In Latin and Greek.]

intensifies the message, saying that transformation (and at the same time happiness) in marriage depends on Christ's grace.

Compared to other poetic works written in Greek in Silesia, the oeuvre of the above mentioned Silesian Caspar Ursinus Velius certainly stands out. From among many works I would like to quote an example crucial for the formation of the Silesian *querelle des femmes*, namely a Silesian ideal of woman¹³, included in one of the Greek-Latin poems by Velius:

Πουφίνου

*Κάλλεος ἔχες Κυπρίδης, Πείθους σῶμα καὶ ἄκμῃ
Εἰαρινῶν ὥρων, φθέγμα δὲ Καλλιόπης.
Νοῦν καὶ σωφροσύνην Θέμιδης καὶ χειρὰς Ἀθήνης
Σὺν σοὶ δ' ἅι Χάριτες τέτταρες εἰσι φίλαι*

Ad amicam

*Forma tibi Veneris, Suadae labra, corporis est flos
Vernans Horarum, vocola Calliopes
Mens et temperies Themidis, palmaeque Minervae
Quattuor adiunctae sunt tibi treis Charites¹⁴.*

A portrait of a Silesian woman having Venus's beauty, the goddess of persuasion Peitho – Πείθω's pronunciation, Calliope's maturity, Themis's mind and Minerva's palms presents a different view from the so far accepted depiction of a woman. In this depiction not only is beauty important but also a woman's mind and even her rhetoric abilities, which implies an innovative representation since female gender at that time was not commonly associated with scholarly nor rhetoric aptitudes. Perhaps such perspective paved the way for a real contribution by Silesia for *querelle des femmes*, which was "A catalogue of learned women and girls" by Georgius Martin, among others. It depicts women over a span of history through an innovative criterion of learnedness, as well as later factual biographies of learned women such as Maria Cunitia, a 17th century Silesian astronomer, without whom Kepler would have remained unknown¹⁵.

In this context the Silesian example should be noticed and appreciated even more as the host of Silesian humanists carried their fascina-

¹³ B. Gaj, Śląaczka... [*Silesian Woman...*], work cited, p. 238.

¹⁴ *Caspari Ursini Velii e Germanis Silesii poematum liber quinque*, Basileae 1520. [In Latin and Greek].

¹⁵ J. Rostropowicz, *Cunitz Maria [Cunitia Maria]* In : *Ślązacy od czasów najdawniejszych do współczesności. Schlesier von den frühesten Zeiten bis zur Gegenwart*, ed. J. Rostropowicz, Lubowice – Opole, v. 2, p. 48.

tion with Greek culture and language to Poland in particular and also towards the West to Germany (like Ursinus Velius). The interaction was so strong that even in the 20th century, on the eve of the Second World War in Poland, where Latin culture dominated, Greek was still taught in high schools four hours per week for at least two years¹⁶. Its aim was to develop the ability of fluent reading in Greek as well as skills in writing with the Greek alphabet. Students were required to translate (with a dictionary) easier Greek texts and to know the important manifestations of Greek culture on the basis of translations, articles and dissertations, as well as to learn by heart around 50 verses per week. These were chosen fragments of Greek texts, mainly from the New Testament. Moreover, post-war high school continued (and even still does) teaching ancient Greek, although to a narrowed extent. Meanwhile, there appeared interest in modern Greek language and culture, which was certainly influenced by the Greek immigration wave to Poland in 1949, when Poland admitted around 14000 Greeks. It is interesting that the majority of immigrants settled in Silesia (Wrocław, Police, Zgorzelec, Świdnica) and although most of them later left for other Western countries, a part of them started mixed Greek-Polish families. Therefore, nowadays one can speak about thousands of Poles having strong Greek roots while maintaining contacts with the Greek language and their Greek families¹⁷. On 27 April 2007 the Association of Greeks in Poland "Odyssey" was established, and the Municipal Community Centre in Zgorzelec every summer organizes an international festival of Greek song. In conclusion, it can be undoubtedly claimed that Greek culture is connected in a special way with one of the most interesting regions of Central Europe – Silesia.

Abstract (Summary):

The main idea of the paper is the rarely investigated holistic issue of the literary, historical and cultural influence of ancient Greece on the nations of Central and Eastern Europe from the beginnings of their statehood up until modern times. Special attention is paid to three crucial centuries: 15th, 16th and 17th when Greek was taught in Central Europe; works of this era created in this language by the Germans, the Polish and

¹⁶ *Program nauki w liceum ogólnokształcącym. Język grecki* (1937). Wydział klasyczny (projekt), Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Lwów. [In Polish].

¹⁷ An interesting master thesis was written on Greeks In Poland entitled „Cultural identity of Polish youth of Greek roots” Por. <http://grecy.eu.interia.pl/pliki/art4/art4.html>

the Silesians have survived up to the present day as old prints in special collections of many libraries. However, so far not much attention has been paid to them, while some of these works, written especially in Silesia, constitute interesting examples of occasional literature, different from the more common literature found in that region of Europe, New-Latin literature. Special emphasis shall be put particularly on works by Ursinus Velius, who also willingly brought up women's issues, using Greek language to create and pass on to posterity the ideal of Silesian woman having Venus's beauty, the goddess of persuasion Peitho – Πείθω's pronunciation, Calliope's maturity, Themis's mind and Minerva's palms. The Silesian humanists published their works in Latin more often than in Polish and German, and it should be taken into consideration that the fluency and literary knowledge of Greek at that time in Europe was, using Polish historian Henryk Barycz's comparison, as prestigious as the study of nuclear physics was in the middle of the 20th century.

The presented paper also addresses the historical contacts and relations between Greece and the aforementioned part of Europe in modern times, especially after World War II, when a number of Greek people settled in Poland, including Silesia.

Key words:

ἡ Ἑλληνικὴ γλῶττα, ancient Greek, history of Central and Eastern Europe, Silesian literature in Greek, women's history at the beginning of modernity.

Bibliography

Barycz Henryk, *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce humanizmu*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 1935, pp. 158.

Barycz Henryk, *Śląsk w polskiej kulturze umysłowej*. Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice 1979, pp. 482.

Gaj Beata, *Ślązaczka. Pomiędzy 'rustica grossa' i 'Pallas Silesiae' – portret kobiety w literaturze łacińskiego Śląska*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2010, pp. 332.

Geschichte der Sprachwissenschaften. Ein internationales Handbuch zur Entwicklung der Sprachforschung von den Anfängen bis zur Gegenwart, Auroux Sylvain et al. (Hrsg.) (2000/2001), Walter de Gruyter, Berlin/New York 2001, pp. 1911.

Hammer Seweryn, *Historia filologii klasycznej w Polsce*. Polska Akademia Umiejętności, Kraków 1948, pp. 92.

Nuptiis secundis reverendi & doctissimi Viri Domini Danielis Mencilii verbi divini in Koskav ministri vigilantissimi, sponsi, cum virgine lectissima honestissimaeque Maria reverendi, pietate atq[ue] doctrina spectatissimi viri domini Jacobi Khün Ecclesiae Bulcolucanae pastoris vigilantissimi filia dilectiss[ima], sponsa. Gratulantur affines et amici ad d[iem] 28 M[ensis] Februarii an[no] 1612, Typis Sartorianis, Lignicii 1612, pp. [16] [Biblioteka Śląska (the Silesian Library) in Katowice, signature 462801 I]

Program nauki w liceum ogólnokształcącym. Język grecki. Wydział klasyczny (projekt), Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Lwów 1937, pp.10.

Rostropowicz Joanna, *Cunitz Maria [Cunitia Maria] w: Ślązacy od czasów najdawniejszych do współczesności. Schlesier von den frühesten Zeiten bis zur Gegenwart*, ed. Joanna Rostropowicz, Górnośląskie Centrum Kultury i Spotkań im. Eichendorffa w Łubowicach oraz Fundacja Nauki i Kultury na Śląski, Łubowice – Opole 2006, pp. 314.

Sajdak Jan, *Pod urokiem literatury patrystycznej i bizantyjskiej*, wstęp i wybór tekstów Ignacy Lewandowski, ed. Alicja Pihan-Kijasowa, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań 2009, pp. 237.

Skutsch Franz, *Die Lateinische Sprache*, In: *Die kultur den Gegenwart*. Cz. 1. T. VIII. Ed. 3. Leipzig-Berlin 1912, pp. 604.

Velius Caspar Ursinus, *Poematum liber quinque*, Apud Ioannem Frobenium, Basileae 1520, pp.108.

[http:// grecky.eu.interia.pl/pliki/art4/art4.html](http://grecky.eu.interia.pl/pliki/art4/art4.html) [access: 20.06.2011]

Information about the Author:

Beata Maria Gaj, PhD with habilitation, associate professor in Institute of Historical Research at the University in Opole (Silesia, Poland). E-mail: beatagaj8[at]wp.pl

IRENA AVSENIK NABERGOJ (Slovenia)

E-mail: irena.avsenik-nabergoj[at]guest.arnes.si

Poetics of Love and Devotion in Prešeren's Poem The Baptism on the Savica

Introduction

In 1836 France Prešeren published his historic romantic poem The Baptism on the Savica, which has become Slovenia's national epic. The poem, written as the first attempt at a Slovenian epic or Romantic poem of nation-forming scope, deals with Slovenians' 8th century conversion – through violence – to Christianity.¹ The poem is composed of three parts: a dedication to his friend Matija Čop in sonnet form, added by Prešeren later for the collection Poems, and of two main narrative sections. The first part comprises an Introduction describing the desperate encirclement of Črtomir's army, the battle and its consequences, the second and the main part comprises the Baptism describing the baptism of Črtomir at the Savica Falls.

Črtomir is separated from Bogomila when he is moved to defend his people against the Christian Valjahun's attack. After suffering defeat on the battlefield and despairing at the death of all of his comrades, Črtomir wants to take his life, but when he thinks of Bogomila he finds a higher sense of life. Bogomila senses Črtomir's distress and comforts him by promising him a love that nothing cannot extinguish. Bogomila admits to him that she has converted to Christianity and asks that he too convert to the Christian faith. So the poem moves from historical events and external drama to an intimate and subjective level. More than on the national perspective of the Christianization of Slovenians, the focus here is on the realm of the personal, on the intimate experience of love between Črtomir and Bogomila.

This article aims to shed light on matters of love in Prešeren from perspectives that have not yet been given much treatment. It considers love from the viewpoints of the relation between desire and sacrifice, the

¹ Cf. A. Zupan Sosič, *Ljubezen v Krstu pri Savici*, Ljubljana 2002, p. 267.

main heroes' renunciation of love, while also considering sacrifice thematically and in terms of religious anthropology and ethics. It is from these various viewpoints that it examines the love between Bogomila and Črtomir. In the end, the article deals with an example of the opposite direction of interpretation of Prešeren's poem in a more contemporary artistic creation by Dominik Smole (1929–1992).

1. The Way of Love from Battle to Devotion in Prešeren's Poem The Baptism on the Savica

Though Prešeren's *Baptism on the Savica* is primarily a verse epic, in an artistic and aesthetic sense there is also much moral and ethical drama to be seen. In the national context, drama first appears in the poet's evocation of an historical battle – the violent early Medieval Christianization of the community of Alpine and Pannonian Slavs who were the predecessors of today's Slovenians. The Christian Valjahun and his army violently quell the rebellious Črtomir and his forces. As Prešeren relates in the 26 tercets of the Introduction, Črtomir enters into battle with the stronger Christian army and suffers defeat.² The struggle between opposing passions, however, is not limited to external events. The poem's dramatic nature manifests itself primarily through the dramatic characters and especially through dramatic dialogues between opposites. Such oppositions are depicted most clearly in the second part of the poem, when Prešeren moves from the national and societal level, which deals collectively and objectively with the external historical truth, to a personal, intimate and subjective level.

As mentioned, there are three parts to the poem. At the beginning is an elegiac sonnet dedicated to Prešeren's mentor Matija Čop (1797–1835), a Slovenian linguist, literary historian and critic who died too young. The first part of the poem proper is made up of an Introduction, consisting of 26 three-line stanzas in tercet form, that describes how Črtomir's army is surrounded, as well as the ensuing battle and its conse-

² This conceiving of the dramatic, which derives from the idea of a dramatic act being a willful act that gives rise to discord, disagreements and struggles, along with the existence of some will, some volition, that causes conflict, is in keeping with Aristotle's description of Greek tragedy as well as with classic and classicist European theatre practice: "Antique Greek, Elizabethan, Shakespearean Theatre and French and German theatre of classicism as the struggle between passions." The conversational and conceptual drama that arose in the 19th century was also characterised as "a conflict of ideas, opposing opinions and views." See V. Kralj, *Dramaturški vademekum*, Ljubljana 1964, p. 5.

quences. The second section, the Baptism, describes Črtomir's tragic individual destiny after the battle. This main part is composed in ottava rima and runs to 53 stanzas. The narrative description of the epic events evokes a South Slav folk epic.³ The external drama is replaced by an internal, emotional drama in the emotional meeting of Bogomila and Črtomir.

Although some literary critics view The Baptism at the Savica as a "national epic," Prešeren employed a Romance poetic form in order to infuse the material with the spirit of "high" art.⁴ As agonizing as this Christianization through force was, it was in fact necessary for the continued existence of the Slovenians and for their inclusion into the European faith. Moreover, it took some thousand years for the Slovenians to adopt high European culture and the eminent literary forms that would rank them as equals of other European nations.⁵

For the Introduction, Prešeren imported into Slovenian the rhymes and rhythms of the Dantesque tercet, one of the most important Italian stanza forms.⁶ In this he was influenced by the Brothers Schlegel, who promoted the use of Romance verse forms, arguing that such non-Germanic forms were most conducive to expressing Romantic emotions. Dante's realisation of this form in The Divine Comedy resulted in a canonical work of world literature.⁷ Prešeren also transplanted the ottava rima stanza that was mostly likely created by Boccaccio and was the primary stanza form of the Renaissance epic, as exemplified in Ariosto's epic Orlando furioso. The form was welcomed during Romanticism, as evidenced by such works as Byron's satirical epic Don Juan and the main section of Prešeren's The Baptism on the Savica.⁸

Throughout the poem oppositions and contradictions provide for dramatic impetus, and this is reflected at the levels of form and content.

³ Cf. V. Osolnik, *Nacionalne junaške pesnitve južnih Slovanov v obdobju romantike*, Ljubljana 2002, p. 113.

⁴ Cf. B. A. Novak, *Romantična pesnitev v kontekstu zgodovinskega razvoja pesniških oblik*, Ljubljana 2002, p. 55.

⁵ By introducing the most recognised and noble European poetic forms into Slovenian lands, along with complex literary themes, Prešeren showed that Slovenian is no less adequate a language than any other language is, and that the "Slovenian nation had a right to an independent existence." Cf. M. Hladnik, *Dve povesti v verzih iz prve polovice 19. stoletja*, Ljubljana 2002, pp. 196–197.

⁶ "Terza rima" is Italian for "third rhyme."

⁷ B. A. Novak, *ibid.*, p. 52.

⁸ Originally used for long poems that were heroic in subject matter, "ottava rima" was later used in many mock-heroic poems. Giovanni Boccaccio is believed to be the first to have used this form.

Prešeren is more interested in existential discord and dissonance than in peace and harmony. The poem, however, is not limited to dramatic elements, as there are also epic and lyrical elements. Though most of the poem is in fact devoted to the epic narrative so vibrantly transmitted to the reader, this epic tale is dramatically discordant, unsettled, and agitated. A similar drama also resides in the lyrical elements, as can be seen in the subjective and emotional meeting of the heroes Bogomila and Črtomir and in the subjective confessions to which their emotional states lead them.

In their studies of Prešeren's *The Baptism on the Savica*, Janko Kos, Boris Paternu, Taras Kermauner, Janez Vrečko, Alojzija Zupan Sosič, and others have written about the theme of love. All of them have inevitably touched on the issue of love in general. Alojzija Zupan Sosič sees an "important convergence of two concepts of love, romantic and Christian" in the harmonious image of patriotic and erotic love, though this is followed by "Romantic love resignation."⁹ In her view Prešeren successfully and "harmonically united all three types of Romantic love: romantic love (as a medieval heritage), love for the nation (the homeland) and love of art (literature)." Added to these in *The Baptism on the Savica* is the Christian idea of spiritual love.

Stanzas 8 and 9 of the poem indicate how Črtomir and Bogomila are smitten with each other from their first meeting and how, over the course of a year, this attraction grows into a pure love that is as powerful as death. Already the next two stanzas reveal how Črtomir, due to the Christian Valjahun's attack, had to separate himself from Bogomila in the service of defending the pagan faith of his ancestors. Črtomir decides to enter into battle against Valjahun's mighty army, even if this is "without a hope" (stanza 14). The rest of the poem is dedicated to the theme of love.¹⁰

Stanzas 7-10 read:

To famous Hero of the ancient tale
The daughter, Bogomila, is the peer;
Her beauty to herself she'll ne'er unveil,
Her face and eyes with innocence are clear.
The adulations of her suitors fail
To move her heart or to endear her to them.
Her sev'nteenth year has she begun to chart;
A fire for no-one burns within her heart.

⁹ Cf. A. Zupan Sosič, *ibid.*, p. 267.

¹⁰ Since pages in the book are not numbered, stanzas are indicated here by numbers.

See, Črtomir his little boat now rows
To offer Živa gifts from his own hand,
From flocks and fruits, all he owes to nature,
As is his wont, the bounty from his land.
He brings them close; his pace before them slows
And all at once a force he'll ne'er withstand,
A burning flame, is kindled in his breast:
Love's arrows from her eyes, his heart their quest.

O happy, happy Črtomir! your gaze
Alone sufficed the maiden to entrance:
Quite overcome, her feelings in a daze,
Her voice a-tremble and downcast her glance:
Her once pale face with colour is ablaze,
As rosy dawns the days ahead enhance.
The while she leaves enclosed in yours her hand,
Maintained therein by pow'rs she'll ne'er command.

Let other poets of the ardour write
Which blossomed in their hearts all summer through,
How Črtomir came by whene'er he might,
How, watching them, her father younger grew;
For him, though not for me, a known delight,
His breast their happy love did long imbue,
Their passion fated far too swift to fade,
Fast driv'n out by separation's blade.

After suffering defeat on the battlefield and despairing at the death of all of his comrades, Črtomir wants to take his life, but when he thinks of Bogomila, "his wish for living is restored" (stanza 15). The subsequent seven stanzas are dedicated to his search for Bogomila. Helped by a "fisherman" (stanza 18) his burning desire is fulfilled in stanzas 16 through 22. Črtomir's meeting with Bogomila plays itself out in a long dialogue between the two:

O, Bogomila, hither to my heart!
The end of worry, woe and grief is here.
With sudden joy my veins are like a fast pulsing star
As I behold your radiant face's cheer.
Let now fierce whirlwinds tear the skies apart,
The heavens be o'ercast with clouds severe;
I'll care no longer for the world's alarms
As long as you are in my happy arms. (Stanza 23)

Immense happiness and passion befall Črtomir, but Bogomila admits to him she converted to Christianity: "Know now that I accept the

Christian law...” (stanza 25), and tells him that separation is again inevitable for them. She is convinced that it was a Christian God that kept Črtomir alive in the battle that killed all of his comrades. In stanzas 29-30 she says to Črtomir:

That God the God of love they truly call,
Who loves all creatures, us who are His own,
That earth, beset with angry storm and squall
Is but a place of testing, for our home
Is really heav’n; that suff’ring, pain withal
With joy, are gifts His hands have shown;
That His dear children He to heaven will lead,
That none should perish, thus has He decreed.

For us His creatures He has heav’n preferred
Wherein His glory dazzles cloudless, clear;
No eye has yet beheld, nor ear has heard
The joy which there awaits His chosen dear.
Those happy ones, their every wish conferred,
will see their bodily burdens disappear,
For God’s own dear commands will there unite
Those who below in mutual love delight.

At the conclusion of her speech, Bogomila asks that he too convert to the Christian faith:

O Črtomir, from out your sleep awake,
To long-held grievous faults now bid farewell;
Choose not the night-time’s sombre paths to take,
No longer strive God’s mercy to repel.
Delay no more its kindness’ bright daybreak,
When dawning love may fears of parting quell,
When both our paths together join again
After our deaths, aloft in heav’n’s domain. (Stanza 35)

Although the Christian God, whom Bogomila calls “the God of Love” (stanza 29), initially seems to Črtomir to be a “God of wrath” (stanza 37) – after all, so much blood has been spilled in the fight for the Christian faith – Črtomir, out of love for Bogomila, states he is ready to cede and that she may “command its faith, its thoughts, its ev’ry deed” (stanza 36). He thanks her for her love and decides to let himself be baptised as proof of his devotion to his loved one; afterwards, he plans to marry her as soon as possible. In stanza 39 he declares:

The faith of Bogomila I accept,
In love and peace and concord the belief,

I know that idols and their slaves adept
Imagined are by those within their fief;
'Twas for my fathers' sake those laws I kept,
Which now by force of arms have come to grief.
But if my being baptised unites us now,
When will we be conjoined by marriage vow?

But Bogomila has to disappoint his hopes once again. In stanzas 40-45 she explains the reason for her rejecting his marriage proposal: she has promised God that she will remain eternally chaste in exchange for His having saved Črtomir in the battle:

My virtue have I pledged to God alone,
To Jesus, Mary have my promise giv'n;
However many years to live I own,
Enduring vain desires, in hope of heav'n,
My will shall vanquish any pow'r that's shown,
By none shall I be to betrayal driv'n
Of the Messiah, my only Groom on high;
I'll never be your bride, until I die! (Stanza 42)

Črtomir's valour and courage, seen from the start of the poem, fades as he realizes that he will remain alone also in love. Bogomila senses Črtomir's distress and comforts him by promising him a love that nothing can extinguish and that will be revealed "after we die and pass to our reward." Bogomila will wait in Heaven as a "virgin bride." In stanzas 47-48 she assures him:

He does not know true love who thinks its flame
By dire misfortune can extinguished be;
For it will flicker pure, for e'er the same
As now, when from my body I'll be free;
I am denied by th' stronger heav'nly claim
From tasting of its sweetness nuptially.
But when we come to bid this world adieu
Then you will see how pure my love, how true.

So that God's promises be testified
Go preach them now to all the lands Slovene;
To God and you my faith will fast abide
For all the days on earth for me foreseen.
Then with the Father I, your virgin bride
Shall wait for you on high in heav'n serene
Until your flocks their pastor's death lament,
Till you up to the realms of light are sent.

Bogomila senses the Christian God as personified love: “That God the God of love they truly call” (stanza 29). It is the fundamental message of the Bible, as in the description of God’s love in 1 John 4:7-21 we find the definition: “God is Love” (vv. 8 in 16). In a state of distress, Črtomir has a vision of eternal union with Bogomila. The nature surrounding him begins to shiver with light – a rainbow appears and pours its pure gleaming beauty over Bogomila’s pale, gentle face. The unusual scene of unimaginable and inexpressible beauty moves Črtomir and unsettles him. Črtomir is struck dumb by the sudden appearance of the rainbow pouring its pure gleaming beauty over Bogomila’s pale, gentle face. The unusual scene of unimaginable and inexpressible beauty seizes Črtomir:

Now out between the clouds appears sunlight,
Whose rays the pureness of their beauty shed;
On Bogomila pale a rainbow bright,
A heav’nly glow o’er dear face is spread.
He cannot hide the tears which dim his sight;
He thinks the heav’ns have opened overhead,
And that he stands no more in this world’s realm,
So does this vision him quite overwhelm. (Stanza 49)

Material wealth is no longer of any importance to him, and he renounces his gold, asking Bogomila to give it to the poor.

The poet does not reveal what is going on inside the hero; he only describes that Črtomir, moved, decides to carry out Bogomila’s wish in the service of his love for her. He promises her a loyalty based solely on love rather than on the legality of marriage. Before taking leave of her, he consents to baptism in the waters of the Savica Falls:

Up to Savica’s fall they make their way,
For Črtomir complies with her request;
The holy priest and he pray together,
In Father, Son and Spirit he’s baptised.
Those near fall down upon their knees straightway
And joy illuminates the maiden’s eyes,
The eyes of one who heathendom observed,
Who formerly the goddess Živa served. (Stanza 52)

Črtomir and Bogomila’s pain is most intense when they say farewell, when love shows itself to be “the most violent” of passions.¹¹ In this context the motif of sacrifice as a “specific kind of gift” moves into the

¹¹ Cf. W. B. Irvine, *On Desire*, New York 2006, p. 14.

foreground as they renounce their will in exchange for eternal love beyond earthly existence.¹² Whereas at the beginning of the poem, Bogomila and Črtomir make offerings to the pagan goddess Živa on the Island of Bled, and Črtomir and his soldiers sacrifice themselves for their country. After the battles and conversion to Christianity, the sacrifice of the young couple is linked to love and to the practices of atonement and expiation. The two also renounce each other.

When Črtomir was absent, Bogomila traded her reverence for the pagan goddess Živa, the goddess of love, in favour of the Virgin Mary and the new “God of love” (stanza 29). Bogomila is described in the poem as beautiful, innocent, modest, ethereal, and gentle by nature, but at the same time steadfast and consistent in her decisions. It appears that her character is the very opposite of the lovely but bold Julija Primic who inspired Prešeren’s poetic oeuvre for so long – for unlike the beautiful but essentially hollow Julija, Bogomila is possessed of an inner beauty and a rich inner world.

In the story of Bogomila and Črtomir, we are witness to transformation of sacrifice: it is first seen as the more elemental and basic form of ritual, as a harvest offering to the goddess Živa on Bled Island, while with the arrival of Christianity self-sacrifice replaces such sacrifice. Bogomila especially appears to be following the example of Christ’s sacrifice on the Cross, for she informs Črtomir that only suffering can cleanse man of his sins, and she repeats the priest’s words: “How all of Eve’s and Adam’s sins of old / By Christ’s blood on the Cross were purified” (Stanza 32).

The capacity to sacrifice oneself for another that Črtomir and Bogomila embody is present in Kant’s moral philosophy, as well as in other moral philosophies — namely, as a key to an ethical life. Črtomir passes a moral test when, given the choice between love of the self and self-transcendence, he renounces his will and opts for the latter. However, it seems that saying farewell is more difficult for him than it is for Bogomila, as the following words apply only to Črtomir: “(...) to his breast / He warmly clasps her, wordless bids farewell / With his right hand; his eyes with teardrops swell.” (stanza 50) Bogomila remains resolute, as if she were no longer connected to the sensual world.

¹² Cf. M. Halbertal, *On Sacrifice*, Princeton 2012, p. 3.

2. The Motif of Vows and Devotion in Prešeren's Baptism on the Savica

To understand Bogomila's and Črtomir's sacrifice, one must distinguish between the term "sacrifice", which derives from the Latin *sacrificium* (from: *caser* 'sacred'; *facere* 'to do') and the term "devotion," which derives from the Latin word *devotio*. As German anthropologist Joseph Henninger (1906–1991) explains, the term *sacrificium* connotes "the religious act in the highest, or fullest senses; it can also be understood as the act of sanctifying or consecrating an object" and the word is most often used in the sense of ritual sacrifice of animals, or even humans, as a gift to a deity.¹³ "Devotion," meanwhile, is explained by religious studies scholar David Kinsley (1939–2000) as indicating self-sacrifice, and understood as a burning, passionate affection, devotion, and loyalty.¹⁴ It is considered as reverence and fidelity, as a deep respect, care, loyalty or love for a person, soul or deity, or for God.

Kinsley notes that "devotion" is often linked to asceticism and devoting oneself to a spiritual or monastic calling.¹⁵ It is in this sense that we understand the significance of Črtomir and Bogomila's sacrifice in Prešeren's poem, where sacrificial love is described in terms of the protagonists' renunciation of physical love or in opting for asceticism and a monastic life. Bogomila's opting for sacrifice, especially, thus, must be understood in the context of the religious sphere of offering or dedication, of giving up the self to God in exchange for Črtomir's being saved from a certain death. While there are many ways of accounting for asceticism or monasticism, according to Kinsley such decisions are often linked to devotion and self-sacrifice — especially in the theistic traditions of believing in God or in gods as well as in the Buddhist traditions of East Asia.

The eternal covenant that Bogomila has made with God is firmer and more binding than the relative fleetingness of marital union would be. After agreeing to be baptised, Črtomir falls silent. It appears that his future life will be dedicated to Bogomila and to carrying out the mission to which he has committed himself. By all appearances, Črtomir opts for asceticism primarily out of devotion and love for Bogomila. The transition from sensual excitement at Bogomila to his decision for asceticism is indeed sudden and rapid, and he feels the emotional transformation in a

¹³ Cf. J. Henninger, *Sacrifice*, New York 1987, pp. 544–557.

¹⁴ Cf. D. Kinsley, *Devotion*, New York – London 1987, pp. 321–326.

¹⁵ Cf. D. Kinsley, *ibid.*, p. 325.

very painful manner. Also speaking for Črtomir's renunciation of a worldly life is his gesture of giving all of his possessions to the poor. The poet's taciturnity when describing Črtomir's baptism and his life after separating forever from Bogomila is telling; indeed, it provides a hint of tragedy. The future fates of both protagonists is related in the poem by means of a report. The silent baptismal scene and the sparse narration of Črtomir and Bogomila's future destinies are in effect very dramatic precisely because the poet passes over them in silence.

In Prešeren's poem the themes of devotion, piety, and dedication are most prominently linked with the figure of Bogomila, who wholeheartedly accepts the new Christian faith. Bogomila experiences longing for God as a natural longing for peace, as a longing for death in the sense of a longing for home; it is in stark contrast to the turmoil of the world as a place of trials. In the poem she calls God a father, telling Črtomir that she will wait for him in heaven "with the Father" (stanza 48), while calling heaven her home and establishing it as a positive contrast to the turbulent earthly life of suffering and sickness.

The idea that man has a natural propensity for devotion is advocated in many religions and religious movements, including Hinduism and Sufism. In those religions' teachings, all human beings long for a loving God and for as long as they do not surrender to this love they remain frustrated, incomplete, lonely, and lost. Such religions explain dedication or devotion to be nurturing of this natural human instinct — to serve and to love the Creator, who filled man with a longing for reunification with his source. Many Sufi concepts argue that he who is not devoted to God is like a fish out of water, a camel that is far away from a watering hole, or a bird that is isolated from its partner. In the mystical sense, to seek God means a return home. It entails seeking the known and the comforting, while heeding man's natural longing. A similar idea is expressed in Augustine (354–430), who at the beginning of his *Confessions* says: "You stir man to take pleasure in praising you, because you have made us for yourself, and our heart is restless until it rests in you."¹⁶ J. W. Curran very precisely defines the essence of devotion:

Devotion is the first act of the virtue of religion and is defined as: promptness or readiness of will in the service of God. Concretely, this means the perfect offering of the will itself to God, for readiness of the will in the service of God is the will offered to God in worship. Just as by adoration the body of man is offered to God, so by devotion the will of man is offered to God. Devotion, besides being the first, is also the prin-

¹⁶ See the translation by H. Chadwick, Oxford 2008, p. 3.

principal act of the virtue of religion. Religion is a virtue of the will, so its first and principal act is the offering of the will itself. Since devotion is the first and principal act of the virtue of religion, it must appear in every other act of religion. Devotion is in this respect like the first and principal act of the virtue of charity, which is love. Almsgiving, a secondary act of charity, must flow from love or it is not an act of charity at all. So also every other act of religion must flow from devotion, or it fails to be an act of religion. It is in this sense that prayer, sacrifice, adoration, and all the rest must be devout to be truly acts of religion.¹⁷

In Prešeren's *The Baptism on the Savica*, Črtomir's greatest sacrifice is connected to the renunciation of sexual love – though it is also Bogomila's sacrifice, for Bogomila also has chosen virginity according to the model of the Virgin Mary. The lovers' renouncing of sexuality in favour of abstinence, celibacy, and life-long virginity reflects the practice of renouncing sexuality that developed between men and women in Christian circles already in a period pre-dating St Paul's missionary journeys — that is, some 40–50 years after Christ.

Christianity adopted from its Jewish origins a particular understanding of the human individual who endeavours to see past the body – that restless reminder of man's lasting kinship with the animal world – and into the heart. Also in connection to sexuality Christianity emphasised the concept of the weakness of human will, which distances man from the sacred and on account of which human flesh appears as a “quivering thing” vulnerable “to temptation, to death, even to delight.”¹⁸

Images of love unto death have been disturbing yet beautiful in works ranging from those in the Tristan and Isolde tradition to Shakespeare's *Romeo and Juliet*. The prototypical text on love, however, remains the biblical *Songs of Songs*. The dynamic approaching and withdrawing in *Song of Songs* evokes a number of poetic discourses on love, such as Prešeren's *The Baptism on the Savica*, Shakespeare's *Romeo and Juliet*, and Joseph Bédier's *Roman de Tristan et Iseut*, among others.

The dialogue between the two lovers in the *Song of Songs* occurs in the spirit of a dialogue with the world, which is represented by natural metaphors in the literary form of a poem. Love is shown in all the dimensions of its reality, from longing to seeking, from fulfilment to alienation, and renewed seeking. The literary form of a poem expresses the existential possibilities in a manner surpassing those of any other potential form of presentation. Rabbi Akiva calls the *Song of Songs* the “the Holy of

¹⁷ See *Devotion*, [in:] *New Catholic Encyclopedia* IV, Detroit et al. 2003, p. 708–709.

¹⁸ Cf. P. R. L. Brown, *The Body and Society*, New York 1988, p. 434.

Holies,” and Goethe notes in his *West-östlicher Diwan* that the Song of Songs is “the most gentle and inimitable account of passionate and comely love we have been provided with.”¹⁹ The longing for fulfilment, which is in the forefront of the poem, is accompanied by the change of mood and a love that is in motion, so to speak. It is seen in the lovers’ distancing, approaching and renewed distancing. In the fifth chapter, it is intensified to the extent that the woman is made sick when her beloved departs. The oscillation between proximity and distance, as well as the metaphors of the two marvelling lovers, is escalated in the moments of mutual commitment that are merely suggested in the Song of Songs. Although the longing is never fulfilled, because the irrational lovers alternately approach and then move away from one another, the denouement of the Song of Songs expresses the female beloved’s profound faith in the power of love: “Set me as a seal upon your heart, as a seal upon your arm; for love is strong as death, passion fierce as the grave. Its flashes are flashes of fire, a raging flame” (Song of Sol. 8:6).

Prešeren’s *Bogomila* expresses a similar faith in love’s power to transcend death. In *The Baptism on the Savica*, Črtomir, and *Bogomila* must each travel a solitary path through life, but this path, as *Bogomila* senses, will last only a short time. Each initially defies loving desire and seeks to find sustenance in that desire. Not until the point of trial brought about by the battle and with it acceptance of a different religion does the authenticity, or rather inauthenticity, of such emotions become evident. When *Bogomila* first recognizes Christian *agápe*, she wishes to guide Črtomir towards an eternal love by speaking to him about the nature of religion; the reader senses that their love is, in spite of the suffering that it causes, stronger than death.

3. Dominik Smole’s *The Baptism on the Savica* as a Contrary Literary Interpretation

The more the reader follows the thought and poetics of France Prešeren, the more he/she must be attentive to a modern interpretation of Prešeren’s poem, which is offered by the Slovenian dramatist Dominik Smole (1929–1992) in his play *The Baptism on the Savica*. Smole’s work is a “religious drama that transforms into a political one in Act II.”²⁰ It begins where Prešeren’s poem ends – between the walls of the monastery

¹⁹ Cf. J. W. von Goethe, *Goethes Werke* II, Munich 1998, pp. 128–29.

²⁰ Cf. S. Borovnik, *Slovenska dramatika v drugi polovici 20. stoletja*, Ljubljana 2005, p. 70.

at Aquileia. Črtomir does not feel fulfilment in his new faith; he feels betrayed and deceived. Whereas Prešeren's Črtomir remains silent, Smole's drama articulates Črtomir's internal religious experience and relates that Črtomir allowed himself to be baptised even though he felt no faith in his heart.

Among Slovenian literary critics, Prešeren's poem is seen as an open work, because it allows each reader to unlock the text in his own manner. As Janez Vrečko notes, individual interpretations as well as the text itself have experienced offences and "attacks," primarily because the main protagonist Črtomir "did not seem appropriately Slovenian in character, in his inner essence."²¹ The poet Oton Župančič even dubbed him a "werewolf," and at one point France Kidrič. Similarly, he understood the poem not as an expression of Prešeren's world view, "but as a compromise in his world view through which Prešeren betrayed his own free-thinking" – though he later distanced himself from this argument.²² The poem "remains one of the most controversial texts of Slovenian literature."²³

A particularly striking manner of interpreting Prešeren's poem is offered by Dominik Smole's play *The Baptism at the Savica*. Unlike Prešeren's Bogomila, Smole's Bogomila is stamped by a false piety, by empty splendour. The nun Anunciata points out the inner emptiness concealed by a respectable appearance when she says, "Your face, sister Bogomila, is as thin and vast as a cathedral, dazzling, luxurious, prepared and horrifyingly empty."²⁴ When Črtomir recognises her hypocrisy, he begins to hate the woman on whose account he was baptised and for whom he took on a faith he cannot feel. In a conversation he accuses her of false faith, of betrayal, though Bogomila defends herself against allegations of infidelity, asking how she could not remain faithful to him "among a handful of defeated pagans [...] and in constant flight, like a beast?" She admits that she is inclined "neither to the gods, nor to God" and states, "it would be twice foolish if I were to strive for that which is not in me."²⁵

Not strong enough to renounce love, Smole's Bogomila takes refuge in a lie. She is therefore the complete opposite of Prešeren's Bogomila, whose love is as strong as death. Črtomir is struck by her words,

²¹ Cf. J. Vrečko, *Bogomilina vera in Črtomirova mistika*, Ljubljana 2002, p. 281.

²² Cf. J. Vrečko, *ibid.*

²³ Cf. J. Vrečko, *ibid.*

²⁴ Cf. D. Smole, *Krst pri Savici*, [in:] *Zbrano delo* III, Ljubljana 2009, pp. 12–13.

²⁵ *Ibid.*, pp. 32–33.

and in a tortuous silence he remains “with his hands over his face.”²⁶ From that moment anarchy and authoritarianism become stronger and stronger in him, and his desire for love is driven out. His passion seeks a new realm of activity and he finds it in a controlling morality and in the masses of downtrodden people. In the dialogue with the Patriarch he states plainly that the Patriarch does not believe in God and that he let himself be baptised because he was afraid of death. Črtomir feels spiritually crippled and wishes to seek true faith, to experience a true baptism; under the name of Christianity he heeds his own, resolute and merciless truth, one which, in the name of Divine justice, destroys everything that is hypocritical, insincere, or false.

Act II of Smole’s drama takes place in Slovenian lands, at Gospa Sveta, whence Črtomir has been forced and where he travels together with nuns, Bogomila, Pia, and Vincencija. There he fanatically, maniacally slaughters people who in his view do not carry God in the heart – who gave false oath and who remain pagans. He believes he is the “hand of God,”²⁷ and in his view God knows no mercy and strikes with a firm hand. He fanatically claims to Bogomila that the “God of revenge” is the only and true God. “There is no other.”²⁸ Bogomila flees from him as if from a madman, and the Patriarch elevates her to Mother Superior. This promotion is incomprehensible for Črtomir. His God, he says, “who is not afraid of dog’s blood, has decided differently.”²⁹ He murders Bogomila with a knife. Each becomes a victim of a time in history that curtails and then kills their freedom, as well as them. It seems that they find redemption in death.

Conclusion

Love is a central theme of Prešeren’s *The Baptism on the Savica*, because the entire lives of the main heroes, Bogomila and Črtomir, play themselves out in the service of love as the highest value. It is love for the homeland that moves Črtomir to fight, and still more significant are the internal struggles that are ignited by his love for Bogomila and that culminate in his self-sacrifice. At the heart of Prešeren’s poem are the lyrical dialogues about the emerging love between Črtomir and Bogomila that grew into an experience of love marked by immortality. Prešeren

²⁶ Ibid., p. 33.

²⁷ Ibid., p. 60.

²⁸ Ibid., p. 58.

²⁹ Ibid., p. 81.

describes “fruitful” suffering – the self-sacrifice agreed to by Bogomila and Črtomir in return for the promise of eternal love in the hereafter. When Prešeren’s Bogomila first recognises Christian agápe, she also convinces Črtomir to let her lead him from natural religion to longing for eternal love. It is on the same basis that other timeless literary depictions of love rest: the biblical Song of Songs, Dante’s Divine Comedy, the tradition of Tristan and Isolde, Shakespeare’s Romeo and Juliet, and so on.

As seen, there is, however, another and more radical and contrary explanation. In Dominik Smole’s more contemporary Slovenian play *The Baptism at the Savica*, Črtomir and Bogomila do not know how to love. Their love is “wild,” depersonalized, violent, devoid of pure desire and too weak for self-sacrifice. They deny and finally destroy each other through egotistical behaviour. Smole paints Bogomila in mocking tones, deriding her not only as an opportunist but also as a woman. His play presents a world in which men dominate, and women cannot fight that world any differently than Bogomila does, for otherwise she would “buckle as if shot at.”³⁰

The title in English: *Poetics of Love and Devotion in Prešeren’s Poem The Baptism on the Savica*

Abstract (Summary)

This article examines the presentation of love between Bogomila and Črtomir, the main characters in the historic romantic poem *Krst pri Savici* (The Baptism on the Savica) by France Prešeren (1800–1849). The main protagonists are the pagan leader Črtomir – who enters into battle with an army led by the Christian Valjhun, Duke of Carinthia – and the young maiden Bogomila, Črtomir’s love. The main part of the poem describes Črtomir’s search for Bogomila after the battle, and his baptism at the source of the Savica River, a baptism he accepts out of love for her. At the heart of Prešeren’s poem are the lyrical dialogues about the emerging love between Črtomir and Bogomila that grew into an experience of love marked by immortality, as they renounce their will in exchange for eternal love beyond earthly existence. Bogomila is described as beautiful, innocent, modest, ethereal and gentle by nature, but at the same time steadfast and consistent in her decisions. The main point of the article is Bogomila’s opting for sacrifice, understood in the context of the religious

³⁰ Ibid., pp. 32–33.

sphere of offering or dedication, of giving up the self to God. Among Slovenian literary critics, Prešeren's poem is seen as an open work, because it allows each reader to unlock the text in her or his own manner. The most radical and contrary explanation of Prešeren's poem is Dominik Smole's more contemporary Slovenian play *The Baptism on the Savica*. According to Smole, Črtomir and Bogomila do not know how to love; their love is "wild," depersonalized, violent, devoid of pure desire and too weak for self-sacrifice; they deny and ultimately destroy each other through egotistical behaviour.

Key words: France Prešeren (1800–1849), *The Baptism on the Savica*, love, metaphors of marvelling lovers, devotion and sacrifice, longing for fulfilment, offering of the will, Dominik Smole (1929–1992), contrary interpretation

Bibliography

- Augustine A., *Confessions*, H. Chadwick (trans.), Oxford World's Classics, Oxford 2008, pp. 311.
- Borovnik S., *Slovenska dramatika v drugi polovici 20. stoletja (Slovenian Drama in the Second Half of the 20th Century)*, Ljubljana 2005, pp. 198.
- Brown P. R. L., *The Body and Society: Men, Women, and Sexual Renunciation in Early Christianity*, New York 1988, pp. 504.
- Curran J. W., *Devotion*, [in:] *New Catholic Encyclopedia*, IV, Detroit et al. 2003, pp. 708-709.
- Goethe J. W. von, *West-östlicher Divan*, [in:] *Goethes Werke II: Gedichte und Epen II*, E. Trunz (ed.), Munich 1998, pp. 7-270, esp. pp. 128-129.
- Halbertal M., *On Sacrifice*, Princeton 2012, pp. 152.
- Henninger J., *Sacrifice*, [in:] *The Encyclopedia of Religion*, XI, M. Eliade (ed.), New York 1987, pp. 544-557.
- Hladnik M., *Dve povesti v verzih iz prve polovice 19. stoletja (Two Verse-Tales from the First Half of the 19th Century)*, [in:] *Mednarodni simpozij Obdobja – metode in zvrsti. Romantična pesnitev: ob 200. obletnici rojstva Franceta Prešerna (International Symposium 'Obdobje' – Methods and Genres. Romantic Poetry: On the 200th Anniversary of France Prešeren's Birth)*, M. Juvan (ed.), Obdobja 19, Ljubljana 2002, pp. 189-202.
- Irvine W. B., *On Desire: Why we Want what we Want*, New York 2006, pp. 322.
- Kermauner T., *Slovenski plemenski junaki – Črtomir I (Slovenian Tribal Heroes – Črtomir I, Part I)*, Ljubljana 1997, pp. 370.
- Kinsley D., *Devotion*, [in:] *The Encyclopedia of Religion*, III, M. Eliade (ed.), New York / London 1987, pp. 321–326. See also *Asceticism and Monasticism*, p. 325; *Social Action and Charity*, p. 325; *The Philosophy of Devotion*, pp. 325-326.
- Kos J., *Prešeren in njegova doba (Prešeren and his Times)*, Koper 1991, pp. 246.
- Kralj V., *Dramaturški vademekum (A Dramaturgical Handbook)*, Ljubljana 1964, pp. 127.

- Novak B. A., *Romantična pesnitev v kontekstu zgodovinskega razvoja pesniških oblik* (*Romantic Poetry in the Context of the Historical Development of Poetic Forms*), [in:] *Mednarodni simpozij Obdobja – metode in zvrsti. Romantična pesnitev: ob 200. obletnici rojstva Franceta Prešerna*, M. Juvan (ed.), Obdobja 19, Ljubljana 2002, pp. 43-59.
- Osolnik V., *Nacionalne junaške pesnitve južnih Slovanov v obdobju romantike* (*National Heroic Poetry of the South Slavs in the Romantic Era*), [in:] *Mednarodni simpozij Obdobja – metode in zvrsti. Romantična pesnitev: ob 200. obletnici rojstva Franceta Prešerna*, M. Juvan (ed.), Obdobja 19, Ljubljana 2002, pp. 109-122.
- Paternu B., *France Prešeren in njegovo pesniško delo II* (*France Prešeren and his Poetic Works II*), Ljubljana 1977, pp. 343.
- Prešeren F., *Krst pri Savici / The Baptism on the Savica*, [in:] *Poems*, T. M. S. Priestly and H. R. Cooper, Jr. (trans.), F. Pibernik (ed.) and F. Drolc (ed.), Series *Prešeren in the World IV*, Klagenfurt – Ljubljana – Vienna 2001, pp. 112-145.
- Rougemont D. de, *Love in the Western World*, M. Belgion (trans.), Princeton, NJ 1983, pp. 392.
- Smole D., *Krst pri Savici* (*Baptism at the Savica*), [in:] *Zbrano delo*, III, G. Schmidt (ed.), *Collected Works of Slovenian Poets and Authors*, 25, Ljubljana 2009, pp. 7-113.
- Štuhec M., *Naratološki vidik romantične pesnitve* (*A Narratological Perspective on Romantic Poetry*), [in:] *Mednarodni simpozij Obdobja – metode in zvrsti. Romantična pesnitev: ob 200. obletnici rojstva Franceta Prešerna*, M. Juvan (ed.), Obdobja 19, Ljubljana 2002, pp. 61-74.
- Vrečko J., *Bogomilina vera in Črtomirova mistika* (*Bogomila's Faith and Črtomir's Mysticism*), [in:] *Mednarodni simpozij Obdobja – metode in zvrsti. Romantična pesnitev: ob 200. obletnici rojstva Franceta Prešerna*, M. Juvan (ed.), Obdobja 19, Ljubljana 2002, pp. 281-302.
- Zupan Sosič A., *Ljubezen v Krstu pri Savici* (*Love in Baptism on the Savica*), [in:] *Mednarodni simpozij Obdobja – metode in zvrsti. Romantična pesnitev: ob 200. obletnici rojstva Franceta Prešerna*, M. Juvan (ed.), Obdobja 19, Ljubljana 2002, pp. 267-280.

Information about the Author:

Irena Avsenik Nabergoj, PhD in Literary sciences. Senior research fellow of Literary Sciences and Anthropology, Associate Professor. The Scientific Research Centre, Slovenian Academy of Sciences and Arts, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Cigaletova 1, 1000 Ljubljana (Slovenia / Slovenija). Scientific Research Centre, Slovenian Academy of Sciences and Arts / Faculty of Theology of the University of Ljubljana. Faculty of Humanities of the University of Nova Gorica. E-mail : irena.avsensik-nabergoj[at]guest.arnes.si

OLGA BIGUN (Ukraine)
E-mail: olgabigun[at]mail.ru

The Symbolic and Allegorical Parallel “Kiev – Jerusalem” in Taras Shevchenko’s Writing

The article focuses on the peculiarities of the perception and interpretation of the mythology of Jerusalem in the works of Taras Shevchenko. The author analyzed the levels of the correlation of Kiev and Jerusalem. He analyzed the typology of the image of Jerusalem in the sacral texts and Old Ukrainian literary texts.

The symbolic and allegorical parallel “Kiev–Jerusalem” is traced in a number of Old Ukrainian literary works: in the annals of the historical age of princes (“The Tale of Bygone Years”, “The Sermon on Law and Grace” by the Metropolitan Hilarion, the work of “The Initial code” (the writing of “Pochatkovogo Zvodu”), “The Memory and Ode to Prince Volodymyr” by Jacob Mnikh, the narrations of the Kievan Patericon etc.), the literature of the “Ukrainian baroque” (XVI–XVIII c.). Later, as the evidence of the duration of the processes of the ethnologic familiarization of the mythological structures, the correlation of Kiev and Jerusalem appeared on the level of the archetypes of “the temple”, “the holy land”, “the chosen people” in the works of G. Skovoroda, P. Kulish, I. Kotliarevsky, T. Shevchenko, I. Franko etc. The common essential component of “the Jerusalem” idea in the given period – from the first written codes of Kiev Russian till the age of the Romanticism and so on – was the notion of sanctity which caused a number of political manipulations on the social and political levels and created the new ideologies, like “Moscow–the Third Rome”; and on the art level the mythology appeared in the new perspectives, based on the adaptations of the Bible models and actualizations of the national uniqueness. The chosen diachronic aspect of the analysis of the mythological “Kiev–Jerusalem” allows conducting a consequent and thorough research of the coincidences, common and distinct features of the Bible genesis and its evolution in the Ukrainian literary works. The cross-cultural, semiotic and hermeneutic analysis will allow the usage of the deep level of the semantics of the “Jerusalem” loci in the works by T. Shevchenko for clearing out of its subtexts, for defining its poetic structure and the levels of the artistic interpretation.

The archetype component of the “Jerusalem idea” is considered to be close to “axis mundi” (the world axis) which is present in all the mythological systems as “the world tree” or “the mountain” with Creator at the top and at the bottom there is a victim, as a rule. Applying this model to the Christian world-view, it is evident that for the religious Christian consciousness the centre of the world is Jerusalem with Golgotha as an allomorph of “the world mountain”, under which Adam is buried and on the top there is a cross (the Christian equivalent of “the world tree”) with crucified God, above it – the open heaven with Celestial Jerusalem. This vertical is the centre of the world space and the transition from the Old Testament to the New Testament, according to the prophet Ezekiel “The Lord Yahweh says this: This is Jerusalem, which I have placed in the middle of the nations, surrounded with foreign countries (Ezk. 5:5)¹”

The image of Jerusalem, according to scholars, has a few interconnected components. So, Yu. Zavgorodniy considers that: 1) topos, which has its Heaven archetype; 2) the sacral ethnocultural and religious center of Jews, sacral and religious center of Christians and Muslims with the fixed status in the sacred texts and history; 3) the one which has specific geographic and landscape location; 4) the real town with an ancient history; 5) the cultural text². P. Bilous considers the legend about Jerusalem a part of the Holy Bible and, on the basis of the hermeneutic interpretation – the historic, allegorical, tropological (moral and didactic), anagoric (elevated and sacred) – manifests the following interpretations of Jerusalem: 1) the earthly town; 2) the sacral centre you have to move to in the spiritual way (sobor); 3) the pious spirit; 4) the celestial town³.

The vertical axis of this myth is more complex and further reconstructions in different ethno-cultural environments show its peculiarities in the sphere of national culture and mentality. Thus, analyzing the legendary

¹*The Jerusalem Bible*, New York, 1968, p. 1178.

² Завгородній Ю. *Образ Єрусалима в книжній культурі Київської Русі XI – першої половини XIII ст.*, „Наукові записки НАУКМА. Філософія і релігієзнавство” (гол. ред. Ткачук М. Л.), 2001, Т. 19, С. 59–64. [Zavgorodniy Ū., *Obraz Ėrusalyma v knyžnij kul'turi Kyivs'koï Rusi XI – peršoi polovyny XIII st.*, „Naukovi zapysky NAUKMA. Filosofiâ i relegiēznavstvo (gol. red. Tkačuk M. L., 2001, T. 19, S. 59–64 [Yu. Zavgorodniy, *The Image of Jerusalem in the Bookish Culture of the Kievan Rus of XI – the first half of the XIII c.*, The Scholarly Notes: Philosophic Sciences and Religion Studies, Tkachuk M. P (head editor), 2001, № 19, pp. 59–64.]

³ Білоус П., *Літературна медієвістика. Вибрані студії*, Т. 2: *Художній світ давньої української літератури: Ізборник*, Рута, Житомир 2012, с. 61 [Bilous P., *Literaturna mediēvistyka. Vybrani stydiï*, Т. 2: *Hudožnij svit davn'oï ukrains'koï literatury: Izbornik*, Ruta, Žytomyr 2012, p. 61; P. Bilous, *Literature mediavistics*, The Chosen Studies in 3 Vs, V. 2: The Art World of the Old Ukrainian Literature, Zhitomyr, 2012, p. 61].

reality of the Christianization of Europe the researchers state that the peoples of the West were turned to Christianity by means of the missionaries' efforts, as a result of long admonishment and sermons. For Ruthenians the revelation was the visit of the church which is certified in the citation from the Laurentian chronicle about the visit of the ambassadors of the Prince Volodymyr to Sofia of Constantinople. Their impression was taken into consideration at the choice of the religion for Kiev Russian "Не свѣми на чи небі були есми: нѣсть бо на землі такого виду чи краси такоа; недоумѣмъ бо сказати, токо вѣми, яко онъдѣ Бог із чловѣки пребиваеъ, і е служба ихъ паче всѣхъ странъ"⁴ ("We do not know: whether we were on the earth, or in the skies, though there is no such beauty on the earth. One couldn't explain, but understood that a person was with God there. And their liturgies are the finest we have ever seen")⁵.

The idea "Kiev–Jerusalem" was the affiliation of the religious and philosophy of history conception about the new town "chosen by God" on the territory of the Kiev Russian. The further stage of the transition of the authority from Constantinople to Kiev caused the depiction of Jerusalem in Russian chronicles as the substitution of Constantinople, because the cultural and historic parallelism between Kiev and Jerusalem, set by the Middle Age scribes, testified not only the resetting of the city space of the capital of Rus according to the Constantinople example, but also raised its status. That was because the fact Old Russian philosophy of history thought was formed on the original and translation texts, which were popular at that time in the new converted lands. The works of Metropolitan Fotiy, Ioann Malala, the chronicles of Georgiy Amartol, in which all the events turned around Constantinople–the second Rome (New Jerusalem) and which served as the depiction of the Bible testament of "the change of the kingdom".

The duration and the echo of the "Jerusalem" mythology is traced in the works of T. Shevchenko. It should be remarked that Jerusalem is present as the Bible topographic and space place name. Thus, in the poem "Mariya" (1859) the name of the town occurs a few times. At first, Jerusalem appears in the poem as the thread, the prophetic symbol of the future place of Mariya's son death. This particular place, according to the plot of the poem was the place where the "strange guest", who foresaw the advent of Christ,

⁴ *Повесть временных лет*, [в]: *Полное собрание русских летописей в 43 т.*, Т. 1: *Лаврентьевская летопись*, Издательство Академии Наук СССР, Ленинград 1926–1928, с. 158 [*Povest' vremennyh let*, [in:] *Polnoe sobranie russkikh letopisej v 43 t.*, Т. 1: *Lavrentjevskaja letopis'*, Izdatel'stvo Akademii Nauk SSSR, Leningrad 1926–1928, p. 158 (*Tale of Bygone Years*, Publishing House of the Academy of Sciences of USSR, Leningrad, 1926–1928. V. 1: *The Chronicle of Lavrentiy*, p. 158)].

⁵ Here and further the translation from the originals is in the author's version (author. – O. B.).

found his death: „В Єрусалимі говорили / Тихенько люде, що стояли / У городі Тиверіаді / Чи то якогось розп'яли / Провозвістителя Месії” (“In Jerusalem people talked / Quietly, standing / In the town of Tiberias / Was someone crucified / The foreseer of Messiah”)⁶. We should note that such events are far from being true to The New Testament; moreover they show the discrepancy in the author's point of view on the Gospels. O. Yakovyna shows a few disagreements in the image of the “blessed messenger”. So, the scholar states that “the strange guest” is called either “an apostle”, or “the foreseer of Messiah” and the Messiah himself and at when he appears before Mariya with the traits of an angel: „В одному білому хітоні, / Мов намальований сіяв” (“In the sole white chiton, / Shined as if painted”), „Гость стояв / І ніби справді засіяв” (“The guest stood / And as if really shined”)⁷. In this image, the scholar suggests, reminding “the angel according to the Gospel version and according to the Shevchenko's description in the scene of the first meeting with Mariya, the author collects different images: John the Baptist, the apostle (the student of Christ), and Christ himself (“the crucified”, “Messiah”)⁸. It is difficult to explain such a colourful image, which causes mutually exclusive commentaries to the text of the poem.

Though, we may suggest that the author's idea was to combine all the features in the image of “the forerunner”, namely the features of the prophet, the follower of the Christ and the Christ himself, whose earthly life was a sacral scheme: preaching – crucifixion/death – resurrection/inheritance of the Kingdom of God. The same scenario of the events of the poem is proved by the crucifixion of the prophet and the death of John the Baptist, who was “cut in prison”⁹ in Shevchenko's poem unlike the original Bible's version and the cowardice of the apostles of Christ who in future “talked about love

⁶ Шевченко Т. Г., *Повне зібрання творів у 12 т.*, Т. 2: *Поезії 1847–1861*, Наукова думка, Київ 2001, с. 317 [Ševčenko T. G., *Povne zibrannâ tvoriv u 12 t.*, Т. 2: *Poezii 1847–1861*, Naukova dumka, Kiev 2001, p. 317 (T. Shevchenko, *Complete Works in 12 Vs.*, Editorial Staff, M.G. Zhulynskiy et al, V.2: *Poems 1847 – 1861*, Kiev, 2001, p. 317)].

⁷ Ibidem, p. 315.

⁸ Яковина О., *Благовіщення та образ Богородиці в церковній традиції і в поемі Тараса Шевченка „Марія”, „Слово і Час”* (гол. ред. Лукаш Скупейко), 2010, № 3, с. 45. [Âkovyna O., *Blagovišennâ ta obraz Bogoroduci v cerkovnij tradycii i v poemi Tarasa Ševčenko „Mariâ”, „Slovo i Čas”*, (gol. red. Lukaš Skupejko), 2010, № 3, p. 45 (O. Yakovyna, *The Annunciation and the Image of the Virgin in the Church Tradition and in Taras Shevchenko's Poem „Mariya”, „Slovo i chas”*, Lukash Skupejko (head editor), 2010, № 3, p. 45)].

⁹ Шевченко Т. Г., *Повне зібрання творів у 12 т.*, Т. 2, оп. cit., с. 327 [Ševčenko T. G., *Povne zibrannâ tvoriv u 12 t.*, Т. 2, оп. cit., p. 327 (T. Shevchenko, *Complete Works in 12 Vs.*, V.2, op. cit., p. 327)].

and truth in the whole world”¹⁰ because the selfless devotion of the Mother of God. It is possible that for underlining the eschatological model T. Shevchenko makes a symbolic route Nazareth–Jerusalem, in which Nazareth is the image of the mankind’s childhood (Nazareth is the town where Jesus Christ spent his childhood) with his primeval relations like “eye for eye, tit for tat”, which corresponds to the formulation of the Old Testament; and Jerusalem – a town, in which for sake of love to people the Son of God comes over death and gives “eternal life” and in which the New Testament commandments of “brotherly love” and “like-mindedness” are preached.

The next note about Jerusalem in Shevchenko’s poem comes in the form of the allusion aiming at associative reconsideration of the Bible scene of the banishment of the moneychangers from the Temple. Though, the author changes the time limits and the notion accents. Messiah is the seven-year-old boy teaching Pharisees and scribes „як в світі жить, людей любить, / За правду стат! За правду згинуть! Без правди горе” (“how to live in the world, how to love people / To stand for the truth! To die for the truth! Misfortune without the truth”)¹¹. In the original version, Christ bans the merchants with the words “according to the scripture”, he said, :”my house will be called a house of prayer – you make it a place of thieves” (Mt. 21:13)¹². The children are also present in the scene crying to Messiah to welcome him “Hosanna to the Son of David” (Mt. 21: 15)¹³ and for reproaches of the priests Jesus says “have you never read this: „By the mouths of children, babies in arms, you have made sure of praise” (Mt. 21:16)¹⁴. Shevchenko might put the words of “love and truth” through the lips of Jesus-child, presupposing the deep knowledge of the Holy Bible by the recipient, who will be able to feel the deep content of the poetic technique.

Furthermore, Jerusalem keeps all the Bible characteristics of “the holy town”. In the mentioned context the scene of the contemplation of the landscapes of the town by Jesus proves the knowledge of the topography of the town: „А він / Сидить, було, на Єлеоні, / Одпочива. Єрусалим / Розкинувся гордо перед ним, / Сіяє в золотім вісоні / Ізраїльський архієрей! / Романський золотий плебей!” (“And he/ Sitting at the Eleon / Jerusalem resting / Stretching proudly before him / Glittering in the golden

¹⁰ Ibidem, p. 328.

¹¹ Шевченко Т. Г., *Повне зібрання творів у 12 т.*, Т. 2, оп. cit., с. 325 [Ševčenko T. G., *Povne zibrannâ tvoriv u 12 t.*, Т. 2, op. cit. p. 325, (Shevchenko T., *Complete Works in 12 Vs.*, V. 2, op. cit., p. 325)].

¹² *The Jerusalem Bible*, op. cit., p. 32.

¹³ Ibidem, p. 32.

¹⁴ Ibidem, p. 32.

sea silk / The bishop of Israel / The golden plebeian of Rome”)¹⁵. It is important that T. Shevchenko keeps the scheme of the connotation of the Old Testament. So, the metaphoric comparisons the town is called “the bishop of Israel” which corresponds to the image of Jerusalem as the spiritual capital of the Judaic kingdom.

The next characteristics “the golden plebeian of Rome” associates with the statements of the Old Testament and New Testament prophecies telling about the fall of the Judaic kingdom invaded by pagans. In the New Testament version, the history of the Jerusalem is interpreted in the eschatological perspective of the future David’s capital ruin prediction. Jesus Christ himself stressed this by telling about the features of the future end of history to his followers “When you see Jerusalem surrounded by armies, you must realize that she will soon be laid desolate”(Lk. 21:20)¹⁶, “For great misery will descend on the land and wrath on this people. They will fall by the edge of the sword and be trampled down by the pagans until the age of the pagans is completely over” (Lk. 21:24)¹⁷. Thus, the ruin of the earthly Jerusalem and its capture by the people not sharing the Bible traditions had a symbolic meaning, it became a symbolic prologue to the future second meeting with The Messiah and overcoming the material history in the immaterial world of the Kingdom of God.

The indirect assimilation of Kiev to Jerusalem is evident in the poem “Tsars” (1848). The symbolic parallel in the wider context comes to the system of the allegories of the poem Ukraine-Judaea, tsar David-prince Volodymyr, which makes us compare two oppressed peoples, whose misfortunes have the same origin – deviation from the commandments of the truth, “brotherly love”. The context allusions are seen in the numerous techniques of the allegory in the poem “In Judaea in those days...” (1859), among which is Zion, a part of the topographic map of Jerusalem. According to the allegorical architectonics of the poem it resembles Kiev hills and Kiev at the times of Mykola I: „Во время Ірода царя, / Кругом Сіона й на Сіоні / Романські п’яні легіони / Паскудились” (“At the time of Herod tsar, / Among Zion and on Zion / The Roman drunken legions / Defiled ”)¹⁸. Zion for the Judaic people had a sacral significance, because from the time of the First Jerusalem Temple of Solomon construction it became the symbol of the

¹⁵ Шевченко Т. Г., *Повне зібрання творів у 12 т.*, Т. 2, оп. cit., с. 326 [Ševčenko T. G., *Povne zibrannâ tvoriv u 12 t.*, Т. 2, оп. cit., p. 326 (Shevchenko T., *Complete Works in 12 Vs.*, V. 2, оп. cit., p. 326)].

¹⁶ *The Jerusalem Bible*, оп. cit., p. 105.

¹⁷ Ibidem, p. 105.

¹⁸ Шевченко Т. Г., *Повне зібрання творів у 12 т.*, Т. 2, с. 309 [Ševčenko T. G., *Povne zibrannâ tvoriv u 12 t.*, Т. 2, p. 309 (Shevchenko T., *Complete Works in 12 Vs.*, V. 2, оп. cit., p. 309)].

God Jahweh (Is. 8:18)¹⁹, that is why the phraseological unit used by Shevchenko meaning “defiled” was meant to underline the humiliation of the invaders to all the valuable/ holy belonging to Judas and, as we read it, to Ukrainians.

The allegorical manner is seen in mentioning Jerusalem in the 136 rehash of “The Psalms of David” (1845). I. Danylenko thinks that the poet is building the subtextual parallel Ukraine-Jerusalem, as “Shevchenko, as no one else, came to the depth of the feelings of the Old Testament psalm singer, who is thinking about the problems of the Judaic chosen peoples, directs his anger to its social and foreign policy enemies (thus, enemies of God) and wishes the revenge of God and is persuaded in the irreversible death from the divine punishment”²⁰. It is considered that in composing of the re-workings the poet uses the image-stylistic basis of the texts of the psalms aiming at heroic vision of the revolutionary-liberation fight and also the Aesop language for embodiment of the revolutionary content (I. Aisenshtok, I. Dziuba, Yu. Ivakin, Ye. Kyryliuk, M. Laslo-Kutsiuk, L. Miridzhanian, K. Volynskiy etc.). But we adhere to the point about the primary role of the religiousness of Shevchenko’s outlook, about his attraction to Psalter because its strong moral basis, the set system of the ethical features, in which every evil – ordinary, personal and social – is treated as the sinful deviation from the truth of God²¹.

So, the analyzed interpretations of the Jerusalem mythology in the poems of T. Shevchenko are enrooted in the holy writing traditions and show Old Testament and New Testament connotations. The Old Testament connotations are those connotations relating to attributive characteristics of Jerusalem as the capital of the state with a difficult and ambiguous history, with the periods of the internecine wars, the prosperity and oppression, which are the basis of the number of semantic parallels with Kiev in the abovementioned poems. The New Testament reading of “Jerusalem” is seen

¹⁹ *The Jerusalem Bible*, op. cit., p. 983.

²⁰ Даниленко І., Давидова арфа й Тарасова кобза: про „Давидові псалми” Т.Г. Шевченка, „Слово і Час” (гол. ред. Лукаш Скупейко), 2007, № 3, С. 6 [Danylenko I., Davydova arfa j Tarasova kobza: pro „Davydovi psalmy” T. G. Ševčenka, „Slovo i Čas” (gol. red. Lukaš Skupejko), 2007, № 3, p. 6 (I. Danylenko, *The Harp of David and the Kobza of Taras: About David’s Psalms of T. G. Shevchenko*, „Slovo i chas”, Lukash Skupeyko (head editor), 2007, № 3, p. 6)].

²¹ Павлюк М., *Інтерпретація Псалтиря в поезії Шевченка*, [в]: *Українська література в системі літератур Європи та Америки (XIX – XX ст.)*, Заповіт, Київ 1997, С. 63–94. [Pavlúk M., *Interpretaciâ Psaltyrâ v poesii Ševčenka*, [in:] *Ukrains’ka literatura v systemi literatur Êvropy ta Ameryky (XIX–XX st.)*, Zapovit, Kiev 1997, S. 63–94 (M. Pavliuk, *The Interpretation of Psalter in Shevchenko’s Poems, Ukrainian Literature in the System of Literatures of Europe and America (XIX – XX c.)*, Kiev, 1997, pp. 63–94)].

in the Gospel topos of the crucifixion with the optional image of Golgotha. Shevchenko, on the basis of the authority of the Bible mythologem, might transpose the millenary visions about the renaissance of the Gospel commandments on the Ukrainian lands.

Generally, the relation between images of Kiev and Jerusalem in Shevchenko's works is built on the Scripture dogmas, though in some instances the personification of this mythology preserves the recalling of its Byzantium reconstruction. The tradition of pilgrimage to Jerusalem as the religious centre of the Christians is known to have been formed by the Byzantium tradition. For Kiev, that became the centre of sacredness on the new convert lands, the idea of the "up-to-centre movement" in the cultural, historic, geographical aspects was dictated by the inheritance philosophy of Jerusalem, constructed, according to T. Vozniak, around the vision "about the localization in a certain "correct place", the place, where a sacral value is realized, where it reaches the top because contrasting with "incorrect places", which are not only invaluable, but also harmful for a person and for serving God"²². That is why pilgrimage is the embodiment of the necessity to join the places marked by the sign of the sacred perfection.

In a number of Shevchenko's works, Kiev is described as a place of pilgrimage, the place known for its "miracle" effect because numerous temples, ascetics, impersonating the way of the moral perfectness, the religious artifacts (relics, icons, miracle working items) etc. Even prayers of the lyric characters in Kiev temples seem to be stronger and more efficient, able of winning over evil: „Поїду в Київ, помолюся. / Молитва може прожене / Диявола...” („Петрусь”) (“I will go to Kiev, will pray / The prayer might chase/ The devil...” („Petrus”)²³. Hanna's visit to Kiev (from the poem „Hireling (Naimychka)”) is full of “adoring” of “the holy place”, where Hanna is trying to “clean off” her sins („Піду помолюся / Усім святим у Києві, / Та й знову вернуся” (“I will go to pray / To all the saints in Kiev / And will come back”)²⁴, „Тричі наймичку у Київ / Катря проводжала”

²² Возняк Т., *Локус мітологему Єрусалиму*; [Електронний ресурс], „Бібліотека „І””, Режим доступу [Address]: <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/Vozniak/text-i-perekl/kn2-12.htm>, [Access 01.10.2012]; Vozniak T., *Locus mitologemy Êrusalymu*, „Biblioteka „Î”, <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/Vozniak/text-i-perekl/kn2-12.htm>; [Access 01.10.2012], (T. Vozniak, *The Locus of the Mythologem of Jerusalem*, „The „Î” Library”, <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/Vozniak/text-i-perekl/kn2-12.htm>; [Access 01.10.2012].

²³ Шевченко Т. Г., *Повне зібрання творів у 12 т.*, Т. 1: *Поезії 1837–1847*, Наукова думка, Київ 2001, с. 457 [Ševčenko T. G., *Povne zibrannâ tvoriv u 12 t.*, Т. 1: *Poezii 1837–1847*, Naukova dumka, Kiev 2001, p. 457 (T. Shevchenko, *Complete Works in 12 Vols.*, Editorial Staff: M.G. Zhulynskiy etc., V.1: *Poems 1837 – 1847*, Kiev, 2001, p. 457.

²⁴ Ibidem, p. 229.

(“For three times the hireling to Kiev / Was seen off by Katria”)²⁵. The young woman is worried about her relatives’ „God’s grace” because possession of the sanctified talismans („купила / Святу шапочку в печерах / У Йвана святого, / Щоб голова не боліла в Марка молодого” („I bought / The saint hat in the caves / Least young Mark have headache”)²⁶, „І четвертий уже перстень / Святої Варвари / Катерині; а дідові / Із воску святого / Три свічечки” (“And the fourth ring / Of the Saint Varvara / For Kathrine, and for grandfather / three saint wax candles”)²⁷. Thus, the reception of T. Shevchenko has the conception of the saintly place formed by ordinary people. In this aspect the notion of sacredness combined the Christian tradition and the remnants of the pagan beliefs, close to worshipping amulets and fetishes. Thus, the “Jerusalem” component of Kiev is manifested not only by means of singling out the time and space limits of the sacral centre of the latter, but also by means of “materialization” of the attributes of sanctity, connected in the consciousness of the person with God’s grace.

As a rule, the notion of “sanctity” correlates with the notion of “miracle” which is regarded as a persuasive argument of sanctity. Thus, according to T. Shevchenko the argument in favor of Kiev’s sanctity is the lines from the poem “Varnak” (1848) telling about “the vision” making the lyric character feel close to “revelation”: „Дивлюся / Мов на небі висить / Святий Київ наш великий. / Святим дивом сяють / Храми Божі, ніби з самим / Богом розмовляють. / Дивлюся я, а сам млію. / Тихо задзвонили / У Києві, мов на небі... / О Боже мій милий! / Який дивний ти” (“I am watching / As if on the sky / Saint great Kiev is hanging / The temples of God / Are shining in miracle / As if talking to God himself./ Look, I was fainting myself. / A quiet bell / In Kiev as if in the skies.../ Oh, dear God / You are so queer”)²⁸. The image of the town “hanging in the skies” has a distinct parallel with the ecclesiastic Byzantium tradition of perceiving the temple as Jerusalem where we see the mysterious revival of the lost sacred object and the clergyman is the primate of the holy town, plenipotentiary for testifying the presence of a God given sacred object. Also, the urban map of Kiev is the isomorphic reflection of Jerusalem; that is why the whole town may serve as a temple. So, the symbolic representation of Kiev as a temple is quite probable in the reading of T. Shevchenko, steeped in a mystic vision of the reality, which is testified by the abovementioned poetic lines.

²⁵ Ibidem, p. 338.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Ibidem, p. 340.

²⁸ Шевченко Т. Г., *Повне зібрання творів у 12 т.*, Т. 2, оп. cit., с. 76

[Ševčenko T. G., *Povne zibrannâ tvoriv u 12 t.*, Т. 2, op. cit., p. 76 (T. Shevchenko, *Complete Works in 12 Vs.*, V. 2, op. cit., p. 76)].

So, the communication “Kiev–Jerusalem” in the works of Shevchenko has the loci of the various content which have been formed in the course of a long trajectory in the historic space. The mythological “Jerusalem” is realized, primarily, in its Bible and genetic aspect. The content of the „Jerusalem idea” proves Shevchenko’s solid knowledge of the Old Testament dogmas in the field of the Judaic history and culture. The resemblance of Kiev and Jerusalem is formed on the basis of the allegories of the poetry techniques aiming at the context reading of the urgent social and historic realia. Introducing the mythological “Jerusalem” to the discourse of the fiction, T. Shevchenko accounts for actualization of its Bible semantic field with transposition on the social, political, cultural and spiritual needs of the epoch. The image of Kiev in Shevchenko’s works has strong sacral characteristics which have indirect correlations with Christian outlook visions. The importance of Kiev as the spiritual whole habitable globe is underlined by numerous recollections about the number of temples, monasteries, saints, monks, icons and pilgrimage traditions.

The Title in English: *The Symbolic and Allegorical Parallel “Kiev – Jerusalem” in Taras Shevchenko’s Writing*

Abstract (Summary)

This article is a part of the bigger work entitled *The Ambivalence of Byzantism in Taras Shevchenko’s Writings*. The aim of the article is studying the problem of perception and interpretation of the mytheme of Jerusalem in the works by Taras Shevchenko. The crosscultural, semiotic, hermeneutic and comparative analyses allow for discovering deep semantic levels of the “Jerusalem” loci in the works by T. Shevchenko, for clearing out its subtexts and for defining its poetic structure and the levels of the artistic interpretation. In the result of the analyses it has been found that the association “Kiev–Jerusalem” in the works by Shevchenko has its loci of various meanings, which have been formed in the course of a long trajectory within the historic space. The mytheme “Jerusalem” is realized primarily in its Biblical and genetic aspect. The contents of the “Jerusalem idea” proves Shevchenko’s solid knowledge of the Old Testament dogmas in the field of the Judaic history and culture. The resemblance of/between Kiev and Jerusalem is formed on the basis of [the] allegories, the poetical means aiming at the context reading with regard to the urgent social and historic reality.

Introducing the mytheme “Jerusalem” into a discourse of fiction, T. Shevchenko accounts for actualization/transposition of its Biblical semantic field/range unto the social, political, cultural and spiritual needs of the epoch. The image of Kiev in Shevchenko’s works has strong sacred characteristics/connotations which indirectly correlate with Christian viewpoints.

The importance of Kiev as the spiritual habitable globe is underlined by frequent recollections about numerous temples, monasteries, saints, monks, icons, pilgrimage traditions, etc. The results of the research can be used for courses in the Ukrainian History of Literature and Theory, for text-books and training aids, for further comparative studies of Shevchenko's works. The results of the study are addressed to philologists and researchers of the Ukrainian literature. The academic novelty of this article lies in the fact that the mytheme "Jerusalem" in Shevchenko's works has for the first time become the object of individual research and that theoretic aspects and comparative typological levels of this problem have been elaborated.

Key words: mythology, the Bible, Jerusalem, Kiev, Taras Shevchenko

Bibliography (in Cyrillic with translations into Latin alphabet)

1. Білоус П., *Літературна медієвістика. Вибрані студії*, Т. 2: *Художній світ давньої української літератури: Ізборник*, Рута, Житомир 2012, 428 с.
[Bilous P., *Literaturna mediëvistyka. Vybrani stydii*, Т. 2: *Hudožnij svit davn'oï ukrains'koï literatury: Izbornik*, Ruta, Žytomyr 2012, 428 s.
2. Даниленко І., *Давидова арфа й Тарасова кобза: про „Давидові псалми” Т.Г. Шевченка*, „Слово і Час” (гол. ред. Лукаш Скупейко), 2007, № 3, С. 3–16.
[Danylenko I., *Davydova arfa j Tarasova kobza: pro „Davydovi psalmy” T. G. Ševčenko*, „Slovo i Čas” (gol. red. Lukaš Skupejko), 2007, № 3, S. 3–16].
3. *The Jerusalem Bible*, Garden City&Company, New York, 1968, 1679 p.
4. Павлюк М., *Інтерпретація Псалтиря в поезії Шевченка*, [в]: *Українська література в системі літератур Європи та Америки (XIX – XX ст.)*, Заповіт, Київ 1997, С. 63–94.
[Pavlúk M., *Interpretaciâ Psaltyrá v poesii Ševčenko*, [v]: *Ukrains'ka literatura v systemi literatur Ėvropy ta Ameryky (XIX–XX st.)*, Zapovit, Kiev 1997, S. 63–94].
5. Шевченко Т. Г., *Повне зібрання творів у 12 т.*, Т. 1: *Поезії 1837–1847*, Наукова думка, Київ 2001, 784 с.
[Ševčenko T. G., *Povne zibrannâ tvoriv u 12 t.*, Т. 1: *Poezii 1837–1847*, Naukova dumka, Kiev 2001, 784 s.
6. Шевченко Т. Г., *Повне зібрання творів у 12 т.*, Т. 2: *Поезії 1847–1861*, Наукова думка, Київ 2001, 784 с.
[Ševčenko T. G., *Povne zibrannâ tvoriv u 12 t.*, Т. 2: *Poezii 1847–1861*, Naukova dumka, Kiev 2001, 784 s.
7. *Повесть временных лет*, [в]: *Полное собрание русских летописей в 43 т.*, Т. 1: *Лаврентьевская летопись*, Издательство Академии Наук СССР, Ленинград 1926–1928, 579 с.
[Povest' vremennyh let, [v]: *Polnoe cobranie russkikh letopisej v 43 t.*, Т. 1: *Lavrentjevskaja letopis'*, Izdatel'stvo Akademii Nauk SSSR, Leningrad 1926–1928, 579 s.
8. Возняк Т., *Локус мітологєми Єрусалиму*; [Електронний ресурс], „Бібліотека „І””, Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/Vozniak/text-i-perekl/kn2-12.htm>, [доступ 01.10.2012].
[Vozniak T., *Locus mitologemy Êrusalymu*, „Biblioteka „İ””, <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/Vozniak/text-i-perekl/kn2-12.htm>, [dustup 01.10.2012].

9. Яковина О., *Благовіщення та образ Богородиці в церковній традиції і в поемі Тараса Шевченка „Марія”*, „Слово і Час” (гол. ред. Лукаш Скупейко), 2010, № 3, С. 39–46.

[Ākovyna O., *Blagovišennâ ta obraz Bogoroduci v cerkovnij tradycii i v poemi Tarasa Ševčenka „Mariâ”*, „Slovo i Čas”, (gol. red. Lukaš Skupejko), 2010, № 3, S. 39–46.]

10. Завгородній Ю., *Образ Єрусалима в книжній культурі Київської Русі XI – першої половини XIII ст.*, „Наукові записки НАУКМА. Філософія і релігієзнавство” (гол. ред. Ткачук М. Л.), 2001, Т. 19, С. 59–64.

[Zavgorodnij Ū., *Obraz Ėrusalyma v knyžnij kul'turi Kyïvs'koï Rusi XI – peršoi polovyny XIII st.*, „Naukovi zapysky NAUKMA. Filosofîa i relegiēznavstvo (gol. red. Tkačuk M. L., 2001, T. 19, S. 59–64.

Bibliography translated into English:

1. Bilous P., *Literature mediavistics*. The Chosen Studies in 3 Vs, V. 2: The Art World of the Old Ukrainian Literature, „Ruta”, Zhitomyr, 2012. – 428 p.
2. Danylenko I., *The Harp of David and the Kobza of Taras: About David's Psalms of T.G. Shevchenko*, „Slovo i Chas”, Lukash Skupeyko (head editor), 2007, № 3, pp. 3–16.
3. *The Jerusalem Bible*, Garden City&Company, New York, 1968, 1679 p.
4. Pavliuk M., *The Interpretation of Psalter in Shevchenko's Poems*, Ukrainian Literature in the System of Literatures of Europe and America (XIX – XX ст.), „Zapovit”, Kiev, 1997, pp. 63–94.
5. Shevchenko T., Complete Works in 12 Vs., Editorial Staff: M.G. Zhulynskiy etc., V.1: Poems 1837 – 1847. Naukova dumka, Kiev, 2001, 784 p.
6. Shevchenko T., Complete Works in 12 Vs., Editorial Staff: M.G. Zhulynskiy etc., V.2: Poems 1847 – 1861, Naukova dumka, Kiev, 2001, 784 p.
7. *Tale of Bygone Years*, PSRL in 43 Vs., V. 1: The Chronicle of Lavrentiy, Publishing House of the Academy of Sciences of USSR, Leningrad, 1926–1928. V. 1, 579 p.
8. Vozniak T., *The Locus of the Mythologem of Jerusalem*, „The „ĭ” Library”, <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/Vozniak/text-i-perek1/kn2-12.htm>; [01.10.2012].
9. Yakovyna O., *The Annunciation and the Image of the Virgin in the Church Tradition and in Taras Shevchenko's Poem „Mariya”*, „Slovo i Chas”, Lukash Skupeyko (head editor), 2010, № 3, pp. 39–46.
10. Zavgorodniy Yu., *The Image of Jerusalem in the Bookish Culture of the Kievan Rus of XI – the first half of the XIII c.*, The Scholarly Notes: Philosophic Sciences and Religion Studies, Tkachuk M. P (head editor), 2001, № 19, pp. 59–64.

Information about the Author:

Ol'ga Bigun (Ольга Бигун), PhD., Doctoral candidate (comparative literature) at the Taras Shevchenko Kiev National University in Kiev (Ukraine) in the Department of Literary Theory and Comparative Literature. E-mail: [olgabigun\[at\]mail.ru](mailto:olgabigun[at]mail.ru)

CHARLES S. KRASZEWSKI (the USA)

E-mail: cskraszewski[at]kings.edu

British Natures, Polish Poets: the Continents Group as an Example of Ethnic British Literature

“My name is Salahuddin Chamchawala, professional name Saladin Chamcha,” (*says one of the heroes of Salman Rushdie’s Satanic Verses, fallen into the angry hands of the British immigration officers, named Bruno, Stein and Novak*), “I am a member of Actors’ Equity, the Automobile Association and the Garrick Club. My car registration number is suchandsuch. Ask the Computer. Please.” “Who’re you trying to kid?” inquired one of the Liverpool fans [...] “Look at yourself. You’re a [...] Packy billy. Sally-who? — What kind of name is that for an Englishman?” Chamcha found a scrap of anger from somewhere. “And what about them?” he demanded, jerking his head at the immigration officers. “They don’t sound so Anglo-Saxon to me.” For a moment it seemed that they might all fall upon him and tear him limb from limb for such temerity, but at length the skull-faced Officer Novak merely slapped his face a few times while replying, “I’m from Weybridge, you cunt. Get it straight: *Weybridge*, where the [...] *Beatles* used to live.”¹

In recent decades, historians of Polish literature have been debating a single, seminal question: Is contemporary Polish literature one, or two²? This is a question faced by most eastern European literary traditions, where the homegrown product has been augmented by a second crop: that which grew out of the exile experiences of writers forced abroad, either by war, or inimical political régimes. With the fall of Communism in 1989, and the official embracing of exiled writers earlier ignored, or actively persecuted, by the authorities, the general consensus tends toward the unitary. This is perhaps the only correct answer. For the work of the exiled poets differs little from that of their colleagues at home, as both the work of Czesław Miłosz, a good example of the Polish exile, and that of Zbigniew Herbert, his friend and colleague who remained at home, are Poland-centered, Polish to the very core. The only difference between the approach of exiles such as Miłosz and non-exiles,

¹ Salman Rushdie, *The Satanic Verses* (New York: Viking, 1989), p. 163.

² An earlier version of this article was presented at the March, 2010 conference of the Pacific Coast Conference on British Studies, at Pomona College, Pomona, California.

such as Herbert, is that Miłosz, freed from the constraints of censorship, could be more direct, was not forced to be an ideological contortionist, to get his message across. Polish literature, then, whether written in Białystok or Berkeley, is one.

The real binary question, which I wish to address in this paper, is rather between Polish literature in exile, and that which we may call, for lack of a better term, “ethnic” Polish literature. The latter I would define as literature written in Polish, by young Polish authors either born abroad of exiled parents, or relocating abroad at such an early age, that their cultural outlook was shaped more by their adopted nations than the countries from which they originally spring. Such a group of poets is that gathered about the journals *Kontynenty* and *Merkuriusz*, known from the title of the former as the Kontynenty Group. They were either born in Great Britain, or spent their formative years there, arriving with their parents from occupied Poland as young children in the early forties. Coming of age in the fifties, the high-caliber poetry they produced, which is only just now beginning to be appreciated in Poland, is Polish in language only. It voices the concerns, not of Polish exiles or young Poles growing up in their Central European homeland, but of British subjects, formed by British schools and British political realities, reading British works and influenced, as poets, by the anglophone greats, such as Eliot, Whitman and Pound. In short, in considering the Kontynenty poets, we are dealing with British poetry written in Polish. And this might prove an interesting entry-point for a discussion of postwar British culture as being far from monolithic, but made up of voices arising from, and representing, a tapestry of nations that have transformed the Isles into a society and a culture approximating that of established melting-pots, such as the United States and the nations of the Commonwealth.

First, let us establish the context. As an example of “exile” poetry, consider verse 3 from Miłosz’s cycle *Dziecię Europy* [*Child of Europe*], dated New York, 1946:3

Nie może być mowy o triumfie siły
Bowiem jest to epoka gdy zwycięża sprawiedliwość.

Nie wspominaj o sile, by cię nie posądzono

³ Although Miłosz was not yet in exile from Poland when this work was written (being at the time Polish cultural attaché to the New York consulate), in tone and subject-matter it provides us with a succinct example of the sort of politically-charged, Poland-centered verse he was to write when he finally “swallowed one goldfish too many” and found continued life under the new régime unbearable.

Że w ukryciu wyznajesz doktryny upadłe.

Kto ma władzę, zawdzięcza ją logice dziejów.
Oddaj logice dziejów cześć jej należną.

Niech nie wiedzą usta wypowiadające hipotezę
O rękach które właśnie fałszują eksperyment.

Niech nie wiedzą twoje ręce fałszujące eksperyment
O ustach, które właśnie wypowiadają hipotezę.

Umiej przewidzieć pożar z dokładnością nieomylną.
Po czym podpalisz dom i spełni się co być miało.

[There can be no mention of the triumph of force / because this is the era in which justice is triumphant. // Don't say a word about force, so that you will not be judged / of confessing to fallen, bankrupt doctrines in secret. // Whoever is in power, owes that to the logic of history. / Honor the logic of history as is only meet. // Let the lips declaring the hypothesis know nothing / of the hands which simultaneously falsify the experiment. // Let your hands, falsifying the experiment, know nothing / of your lips, which are simultaneously declaring the hypothesis. // Know how to foresee the inferno with infallible precision. / After which, you will set fire to the house and that which was to happen, will be fulfilled.]

Written abroad, it is a commentary on nothing touching upon the poet's new surroundings of freedom in the West, but rather a bitter, Orwellian diatribe against the philosophical violence perpetrated on his native culture, a culture to which he will ever confess adherence, a culture which obsesses him to the point of dis-enabling him to find his bearings in his new adopted land. As I have stated elsewhere,⁴ Miłosz was so Polish, to his very marrow, that separation from effective contact with the culture of his homeland forced upon him a sense of isolation no less oppressive than solitary confinement. Almost three decades later, in 1972 Berkeley, he would still be writing, in a poem such as "Władca Albanii" ["The Ruler of Albania"], of his imprisonment in American liberty:

A może już mój dług został spłacony
I zrobiłem co mogłem dla mego języka,
Wiedząc, że w zamian będę miał milczenie?
Zmniejszało się i zmniejszało. Pigmejało i pigmejało.
Zostałem wielkim poetą królestwa Albanii
I uśmiech damy dworu, łaskawość regenta
Byłyby dziś, niestety, spóźnioną nagrodą.

⁴ See: Kraszewski Ch., *Irresolute Heresiarch: Catholicism, Gnosticism and Paganism in the Poetry of Czesław Miłosz*, Newcastle-on-Tyne: Cambridge Scholars, 2012.

[But perhaps my debt has already been paid, and I've done what I could for my language, knowing that, in exchange, I would be silenced? It has all grown smaller and smaller. Pygmified and Pygmified. I have become the great poet of the kingdom of Albania. And the smile of the lady of the court, the kindness of the regent, would be today, unfortunately, but a belated reward].

Yet the situation of the poets who remained behind — those like Herbert, who remained in opposition to the régime they lived under — was not to be envied. In “Powrót Prokonsula” [“The Proconsul’s Return,”]⁵ he writes both of the same longing the exile must feel for his homeland, and the excruciating mental acrobatics the honest man must perform in order to survive in a totalitarian system. The poem itself is an acrobatic act, as the realia of twentieth-century Communist Poland can only be spoken of beneath the allegorical cloak of Nero’s Rome:

postanowiłem wrócić jutro lub pojutrze
nie mogę żyć wśród winnic wszystko tu nie moje
drzewa są bez korzeni domy bez fundamentów deszcz szkla-
ny

kwiaty pachną woskiem
o puste niebo kołacze suchy obłok
więc wrócę jutro pojutrze w każdym razie wrócę

trzeba będzie na nowo ułożyć się z twarzą
z dolną wargą by umiała powściągnąć pogardę
z oczami aby były idealnie puste
i z nieszczęsnym podbródkiem zajmę mej twarzy
który drży gdy wchodzi dowódca gwardii

jednego jestem pewien wina z nim pić nie będę
kiedy zbliży swój kubek spuszczę oczy
i będę udawać że z zębów wyciągam resztki jedzenia
cesarz zresztą lubi odwagę cywilną
do pewnych granic do pewnych rozsądnych granic
to w gruncie rzeczy człowiek tak jak wszyscy
i już bardzo zmęczony sztuczkami z trucizną
nie może pić do syta nieustanne szachy
ten lewy kielich dla Druziusza w prawym umoczyć wargi
potem pić tylko wodę nie spuszczać oka z Tacyta
wyjść do ogrodu i wrócić gdy już wyniosą ciało

Postanowiłem wrócić na dwór cesarza
mam naprawdę nadzieję że jakoś to się ułoży
(6-33)

⁵ Published in *Studium przedmiotu* [*Study of the Object*], Warszawa: Czytelnik, 1961.

[I've decided to return tomorrow or the day after / I simply cannot live here among the vineyards nothing here is mine / the trees have no roots houses no foundations the rain is glassy and flowers smell of wax / a dry cloud rattles against an empty sky / so I'll return tomorrow or the day after at any rate I will return // have to come to terms again with the face / the lower lip, so it might bridle contempt / the eyes, that they might be ideally empty / the unfortunate double chin, rabbit of my face / that shivers whenever the Guard captain strides in // I'm sure of one thing I won't drink wine with him / I'll glance down quick when the cup comes round / pretend to be picking my teeth / Caesar after all values civic courage / to a certain extent to a certain rational extent / at bottom he's a man like us all / already bored to death with poison tricks / can't drink his full neverending chessmatches / left cup for Drusus wet lips with the right / then drink nothing but water don't let Tacitus out of sight / go for a stroll in the garden and return when the bodies have been carried out / I've made up my mind to return to Caesar's court / I really hope it can be worked out somehow]

How completely different from both of these poems, and from the mental makeup of the poets who wrote them, is "Wypadek," "The Accident," written about the same time as Herbert's verse, by one of the Kontynenty, Floryan Śmieja:

Jasny był z nami dzień
kiedy samochód wyrzucił koła w niebo
i potrzaskany grzbietem ciężko zagroził szosę.

Uszedł z motoru duch
razem z benzyną
i stanął czas w zapachu ziemi i krwi.

Nieco dalej w dolinie
w podrastającym zbożu
bażancią głowę wychylała śmierć
z krzykiem rozczarowania.

Żartem odczynisz strach.
Płosząc bolące myśli
wraca zmałowana na chwilę
ważność codziennych spraw.

Jeszcze kilka pomiarów, zeznań i fotografii
zaraz uprzątną wrak
i statystycznie określą
fatum na prostej drodze.

Zajechał zdrowy wóz i ruszyliśmy z miejsca
a metalowe serce waliła zdrowym rytmem.
Biegnące pobok drzewa

hojnie rzuciły kwiecie
pod śpiewające opony.

[The bright day was with us / when the car tossed its wheels at the sky / and blocked the road with its broken back. // The spirit departed the motor / along with the gas / and time stood still in an odor of earth and blood. // A little further on down the valley / in the growing corn / death poked out its pheasant's head / with a cry of disappointment. // You banish terror with a joke / spooking painful thoughts / the importance of everyday things / returns, ruffled momentarily. // Just a few more measurements, statements and photos / and soon they'll clear away the wreck / describing statistically / fate, on a straight road. // Then the fresh car arrived and we left that place / the metal heart before us beating a healthy pulse. / The trees disappearing on both sides of the road / tossed their largess of blossoms / beneath the singing tires.]

We are far from Polish realia in this poem. What to a British reader in 1964 is a commonplace: an afternoon drive in one's own car on a sunny day, accident or no accident, has something of an exotic flavor for the Pole in his homeland, still rebuilding, twenty years on, after the catastrophe of World War II. Now, private property was never as constricted in the Soviet satellites as some in the West imagine it to have been; some people owned their own cars; vacations, and even motoring holidays such as that described in Śmieja's poem were not unknown. Still, for most people, living in pre-fab apartment blocks, working six days a week, and depending on trains for most travel, the situation in which Śmieja's poem plays out indicates privilege and luxury.

What is even more luxurious, to the mid-sixties Polish reader of this poem, is the accident's aftermath. It is all taken care of with such marvelous ease. Moments after the shock, the perturbed pair are already skimming away from the crumpled metal in a new car. Whether it be one provided by their insurer, or just a courtesy shuttle of some sorts, the unthinking efficiency of the clean-up stands in stark contrast to what the denizens of the so-called People's Democracies were used to: miles of bureaucratic red tape that led the unfortunates through the winding queues of a society that, at times like this, seemed a theme park of Murphy's Law.

And the official aftermath? Instead of a Kafkaesque militia investigation, we have a proper British setting of chaos in order: the calm geometry of investigative physics that tidy up the Dorset countryside, mangled but a moment before, smoothed out again by the sure hand of the polite constable.

In the case of Śmieja, the font of images and everyday accidentia, from which all poets derive the stuff of their art, is naturally and particularly British. In many of his verses, and those of his colleagues, the only

thing that is particularly Polish is the language in which they are written.
Consider the following poem:

W CYTRYNOWYM GAJU

W cytrynowym gaju
Chodzi szary kot
I macha szarym ogonem.

Ogon ma długi, puszysty
I zamiata nim liście
Cytryn.

W cytrynowym gaju
Cytrynowy kot
Wciąż pilnuje cytryn.

A cytryny, jak cytryny,
Duże, żółte i lśniące —
Na pewno farbowane.

A ogon kota,
Długi, szary ogon,
Pewno jest zrobiony
Z nylonu.

I pewno nie ma tego gaju,
Ani kota,
Ani cytryn.

Bo wszystkie bajki są na niby
I życie jest jak bajka.
— Pogłodziłam kota ręką
I dopiero wtedy zobaczyłam

Że nie było ani kota
Ani ręki.

Bajka jak życie
Życie jak bajka
Nie naprawdę i nie na niby.

W cytrynowym gaju
Ciągłe szukam kota i cytryn.
Może znajdę cytrynę
Może znajdę kota
Może tylko znajdę
Ogon.

[IN A LEMON GROVE // A gray cat walks about / in a lemon grove / wagging his gray tail. // It's a long tail, bushy / with which he sweeps the leaves / of the lemon trees. // The lemon cat / in the lemon grove / constantly guards the lemons. // And the lemons, like lemons / large, yellow and shiny— / are probably artificially colored. // And the cat's tail, / that long, gray tail, / is probably made / of nylon. // Most likely that grove does not exist / nor does the cat / nor do the lemons. // Because all fairy tales are pretend / and life itself is like a fairy tale. / — I stroked the cat with my hand / and only then did I see // that there was neither a cat / nor a hand. // A fairy tale like life / life like a fairy tale / not for real and not just pretend. // In the lemon grove / I constantly search for the cat and the lemons. / Maybe I'll find a lemon / maybe I'll find a cat / maybe I'll only find a tail.]⁶

This poem, by Danuta Irena Bieńkowska, one of the most talented of the Kontynenty group, is a perfect example of the peculiarly natural British well of images that we refer to above. The cynical reader might call this poem far from Polish realia, since, at the time it was written, lemons were a rarity in Poland, and holiday shiploads of citrus fruit from the friendly island of Cuba were updated on the nightly news in a way similar to the “tracking of Santa’s flight from the North Pole” that many Americans remember from Christmas Eve weather broadcasts. But that would really be too cynical; after all, there is really neither “cat” nor “lemon” in the poem, Bieńkowska suggests, and Poles reading this poem could certainly imagine a lemon grove, even if the desired fruit was no easy thing to come by. And here we have the very British, or at least Western, core of the poem: it is painfully simple to translate, into any language, because the images employed are general, human, non-Poland-specific. It may be difficult for the reader unfamiliar with the Polish tradition in letters to understand just how uncharacteristic this is for the Polish literary tradition. Since at least 1795, and indeed even before that fateful year,⁷ Polish poetry has generally been “engaged,” patriotic, obsessed with the political situation of the homeland. The patriotic and political tendencies of much Polish poetry makes for some stirring writing, for Poles, but also makes gems of Polish literature, from Norwid’s “Chopin’s Grand Piano” through Barańczak’s *Artificial Respiration*,

⁶ I am tempted to suggest that this poem gives circumstantial evidence, not just of the British context of Bieńkowska’s poetry, but of the possibility of her actually *thinking* in English. Cf. the pun *tail* / *tale*, which comes out clearly in an English translation of the poem, but which is impossible in Polish. Perhaps it is why the poem makes more sense when translated into English, whereas in Polish, it remains a pleasant, yet enigmatic, excursion into absurdity.

⁷ The year of the Third Partition of Poland, after which the country disappeared from the political map of Europe, not to return until 1918.

difficult for the non-Pole to appreciate in full. Bieńkowska, like many of the Continents group divorced from the political turmoil and challenges of censorship of the home country, is free to appeal to a wider audience, speaking to more personal, generally ontological concerns, via a poetic apparatus approachable by all human beings, plain and simple. It is this approachability of the Kontynenty poets that makes them ideologically more similar to Dylan Thomas and W.H. Auden, for example, than to Zbigniew Herbert and even Witold Wirpsza.⁸

Perhaps none of the Kontynenty poets expresses his British nature better than Janusz Artur Ihnatowicz. In one of his prose writings, which has the character of a poetic manifesto, he notes:

Gdy nagle zjawiliśmy się na zachodzie, dopiero wtedy mogliśmy się napęłnić jabłkami greko-romańskich piękności i cnót; i nie z sadów polskich większość tych jabłek pochodziła. Można to wyrazić inaczej: my widzimy kulturę polską przez oczy kultury zachodnioeuropejskiej, w przeciwieństwie do starszego pokolenia, które widziało kulturę zachodnią przez oczy kultury polskiej. My Słowackiego czytamy na tle topoli Sekwany, na tle ścian Stratfordu (27).

[When we suddenly appeared in the West, only then were we able to eat our fill of the apples of Greco-Roman beauty and virtue, and it was not from Polish orchards that the majority of these apples came. This can also be expressed in another way: We see Polish culture through the eyes of Western European culture, in contradistinction to the older generation, which saw Western culture through the eyes of Polish culture. We read Słowacki amidst the poplars of the Seine, among the walls of Stratford].

While a sense of space, of belonging, is crucial to most people, it is arguably more so to the Poles who, following their century of lost independence, when poets truly were their acknowledged legislators (to paraphrase Shelley), a devotion to Polishness, and the Polish soil, is a frequent theme in the poetry. It is striking, then, to Polish ears, to hear Ihnatowicz distance himself so from his ethnic homeland in favor of Britain. This tendency is also found in the verse of Jerzy S. Sito, Ihnatowicz's younger colleague, who addresses "his city London" in the dialogue verse "Londyn" in tropes that are strongly reminiscent of the lovers' dialogue in the Biblical Song of Songs. Whereas Ihnatowicz expresses a certain liminality in poems such as "Alegoria groty," in which he "takes up residence" in a remarkable borderland:

⁸ This is not to say that poets in Poland proper did not write generally approachable poems. As evidence of this, we may point to the under-appreciated Jerzy Harasymowicz, who almost programmatically turns his back on "engaged" and politically-charged writing. But such poets are rather few and far between.

zamieszkałem w witrażu
i świat na tęczę
smutnym więźniom
łamię

(30-33)

[I made my home in a stained-glass window / refracting / the world into a rainbow / for the sad prisoners]

Sito so identifies himself with his home on Ormeley St., that it becomes for him an omphalos, the strait gate to Paradise:

Do godziny trzeciej,
czasem czwartej nad ranem
z wierzchołka ulicy Ormeley
hukam na koty i prostytutki,
skłócony z deszczem,
skłócony z sobą,
mijający ulicą Ormeley.

Kiedy już dobrze przemarznię,
wyfruвам z konarów,
z parasolem w zębach,
nocny ptak na spotkanie świtu.

Kochanie,
wszystkie drogi prowadzą do boga.

Więc jeśli runę,
odmierz różnicę czasu pomiędzy mną i Ikarem,
zbierz mnie i odnieś pod jodłę
opodal mojego domu,
abym w dzień zmartwychwstania
znalazł drogę do nieba.

(“Deszcz na ulicy Ormeley,” 55-73)

[Up until three o'clock / and sometimes four, in the morning / from a treetop on Ormeley St. / I hoot at cats and prostitutes / quarreling with the rain, / quarreling with myself / walking down Ormeley St. // And when I'm good and cold / I flutter down from the branches / with a parasol in my teeth, / a nocturnal bird out to greet the dawn. // My darling, / all paths lead to god. // So if I crash, / calculate the time difference between me and Icarus, / gather me up and bear me beneath the fir tree / next to my house, / so that on the day of resurrection, / I might find my way to heaven.]

He, and his fellow exiles, appeared in the West at a very propitious time: that of impressionable childhood, or youth. They look upon Polish culture as something almost foreign, and that because they have

been shaped by British culture. The imprint of the culture of the Isles is especially strongly felt in artistic natures, which like soft clay accept it, and then harden so that it can only be effaced when the fired clay vessel is itself destroyed. “Salony emigracyjne” [“The Salons of Emigrés”] is one of the most British of Ilnatowicz’s early poems. Its somewhat Prufrockian atmosphere can be seen in the third stanza:

Siedziałem na otomanie, a on mi czytał półszepem
(by rywale w wierszach i miłości nie dosłyszeli natchnienia)
piąty — ten najtragiczniejszy — akt swej najnowszej tragedii.
A potem rozmowa zeszła na Sofoklesa i do późna
w salonie zabawialiśmy się grami towarzyskimi,
Canastę wolę od bridge’a ...
Miłości ma, miłości, usta twe zimne dzisiaj są
jak widokówki z nieodbytej podróży,
posypałam łóżko płatkami róży i nakreśliłam
znak ai u wezgłowia, ale słońce nad sadem
wzniosło się różowe i samotna wciąż byłam.

[I was sitting on the ottoman, and he read to me in whispers / (so that his rivals in versification and love could not catch his inspiration) / the fifth — and most tragic — act of his newest tragedy. / And then the conversation turned to Sophocles, and we sat till late / in the salon playing games, / I prefer canasta to bridge... / O my love, my love, your lips are cold today / like postcards from a journey never taken. / I spread the bed with rose-petals and drew an *ai* on the bedstead, but the sun over the orchard / rose pinkishly, and still I remained alone.]

Prufrockian in its setting, the poem evokes *The Waste Land* much more in its freely-associating collage technique of arranging images, in the voices which freely flow into and from one another, and the layering of several narrators, several points of view, both male and female — something that is hard to bring over in the translation, but is very apparent in the Polish text thanks to the gender-marked endings of the verbs (e.g. *siedziałem* signifies a man, *posypałam* a woman). Nor has the waste land bloomed after four decades: in the poem we find the same hopeless clinging to disappeared forms of the past, and a fevered search for significance that leads to cheap sin on the one hand, and hysterical screaming on the other:

Potem wniesiono kawę — służby dziś niestety nie mamy —
bo to nie jak w Odessie (męża mojego majątek na
Ukrainie, z dziada pradziada Pan — Rodziewiczówna
świadkiem)

[...]

Jest przecież tajemnicą poliszynela

że on mnie zdradza z tą aktorką...
i cóż zrobić? cóż zrobić? śmiać się będę
głośno w Hyde Parku aż się drzewa od Serpentyńny odwrócą

[And then coffee was brought in — today, unfortunately, we have no service — / because it's not like it was in Odessa (my husband had an estate in / the Ukraine, a noble from time immemorial — Miss Rodziewicz can testify / to that) [...] After all, it's a well-known secret / that he's cheating on me with that actress... / and what shall I do? what shall I do? I shall laugh / out loud in Hyde Park until the very trees turn around from the Serpentine]

In the same manifesto cited above, Ichnatowicz openly confesses to Eliot as his muse:

Nigdy nie zgodzę się, że Eliot może komuś być niepotrzebny. Niektórzy twierdzą, że stał się on nieszczęściem dla młodych poetów, bo „raz Eliotyda, na zawsze Eliotyda” (jak trudno się z imitowania go wyrwać, sam to wiem najlepiej). Zaczyna się od świadomego naśladownictwa jego manieri, a łatwo skończyć posiadaniem jego sposobu patrzenia na świat, jego wiary. Bo eliotyzm to nie tylko maniera poetycka, to prawie religia, w każdym razie pewien rodzaj mitologii poetyckiej (39).

[I will never agree with the statement that Eliot might be unnecessary for a person. Some people opine that he has become the misfortune of young poets, as “once Eliotian, always Eliotian” (and after all, how difficult it is to tear oneself away from imitating him, I know best). It begins with a conscious imitation of his manner, and can easily end in the adoption of his way of looking at the world, his faith. Because eliotism is not only a poetic mannerism, it's almost a religion — at the very least a certain form of poetic mythology].

He even goes so far in following Eliot as to accept, to an extent, the latter's views of the bastardizing tendencies of immigrants in Britain vis-à-vis the dominant culture. In “Portrait of a Lady,” Eliot complains of Greeks murdered at Polish dances; in the lines above, Ichnatowicz castigates the enclaves of the Polish aristocratic ghettos as both divorced from British reality in particular, and reality in general, in their refusal to deal with the present day, preferring instead their vanished estates on the Crimean peninsula:

Niektórzy z nas naturalnie musieli mieć się pracy
bo pro patria cierpieć wyłącznie nie można
żyć trzeba
tak to nas zdradzono tak to nas sprzedano
tak to nas nie kochano.

[Naturally, some of us had to take on work / since one cannot just suffer *pro patria*] / one has to live / thus have we been betrayed thus have we been sold / thus have we been unloved.]

And finally, against the subjective, lyric grain so predominant in Polish literature, Ichnatowicz, suffused throughout by the Anglo-American modernist poetics, chooses distance, the objective correlative:

Nie chcę pisać o sobie, lecz o świecie. Nie chcę, by czytelnik patrzył na mnie, lecz byśmy razem patrzyli na świat. [...] Jest to poetyka Ezry Pounda, Audena, imagistów, z Polaków może Czechowicza. Przed czytelnikiem rozgrywa się jakaś rzecz, maluje się pejzaż. Patrząc nań, może on współ-odczuwać z autorem, mieć udział w jego zdziwieniu, i tak się z autorem także spotkać (230)

[I do not want to write about myself, but about the world. I do not want the reader to be contemplating me, but rather that together we should contemplate the world. /.../ These are the poetics of Ezra Pound, Auden, the Imagists, and perhaps of Czechowicz among the Poles. Something is going on in front of the reader. A landscape is painted. Looking at it, he can “feel it together” with the author, participate in the author’s amazement, and in this way meet the author as well].

Not all of Ichnatowicz’s poems are continental echoes of T.S. Eliot; with time, like all noteworthy poets, he developed a unique poetic voice. Parenthetically speaking, Icho goes Ichnatowicz one better in his British-inspired prosody, imitating the inimitable, i.e. Gerard Manley Hopkins, in the sprung rhythms of his “Siedem sonetów do Persefony” [“Seven Sonnets to Persephone”]. Returning to Ichnatowicz, it is Eliot, primarily, at the foundation of his work, and we would be amiss if we did not end our discussion of his work with his marvelous poem “Changing Trains” (the title of which is in English) — a masterful overlaying of the ancient and the modern, Ichnatowicz’s own “Journey of the Magi:”

“I potem ukazał mi się jakiś bóg w krzaku płonącym
przemawiając w nieznanym mowie jakiejś wśród gałęzi
gorejących — jakby na obcej stacji pociąg się zagubił
i podróżni — nie rozumiejąc się nawzajem — rozmawiali”

Tak to opowiadał przyjacielom Mojżesz, przy lampce wina
w gospodzie jakiejś, gdy wielbłądy pomrukiwały pod ścianą,
albo może w hotelu luksusowo ubrzdymowanym w marmury
przy stoliku gdzie kelnerzy cicho się kręcą, a za oknem
mgłą — jak duch głośnogowski dnia — nieporuszona stoi
(1-9)

[And then there appeared to me some sort of god in a burning bush / speaking in an unknown tongue among the branches / brightly burning — as if the train got lost on a

foreign station / and the travelers — unable to understand each other — conversed” // That’s how Moses explained it to his friends over a glass of wine / in some tavern or another, while the camels grumbled near the wall, / or perhaps in a luxury hotel made hideous with marbles / at a table where the waiters circle quietly, and outside the window / mist — like the spirit of the Glasgow day — stands immutable]

And like the pagan seer of Eliot’s poem, returned to “an alien people clutching alien gods,” who will be “glad of another death,” so is Ihnatowicz’s Moses fundamentally changed by the hierophany. At the poem’s conclusion we read:

“Tak to trwoga we mnie była jak noc
co ku niebu od piasków leci,
bo na tej pustyni czas mi się mierzył
i cisza wielka była, że słyszałem
jak echo jakieś w nieznanej mowie znów wołało.”
(43-47)

[“Thus terror was in me like the night / that flies to the heavens from the sands / for on this desert, time kept on ticking / and the silence was so great, that I heard / an echo calling again, in some unknown tongue.”]

It is no coincidence that the speaker here is Moses — that Jew become Egyptian become Jew once again, that leader of the Israelites leading his nation out of one identity and into another. Beyond the religious aspect of the work (Ihnatowicz soon entered the seminary and was ordained a priest), we see an allegory of the exile accepting his new circumstances, not as tragic separation, but as a new, essential challenge, from which there can be no return. “Changing Trains,” then, can almost be taken as a programmatic verse of the entire Continents generation. Great Britain may not be a promised land, flowing with milk and honey, but it is the land given them, the land to which they were called by a higher agency, and they would not be poets were they not to express themselves as they are, shaped by the surroundings in which they are submerged, i.e. as British poets, even when writing in Polish.

And finally, a voice even more divorced from things Polish is that of Danuta Irena Bieńkowska, cited above; a young wife and mother who, in the quiet hardness of her agnostic verse, seems akin to the tragic Sylvia Plath. In a verse such as “Powroty” (“Returns”), the sense of separation and isolation are apparent. But this is not the longing of an emigrant, nostalgic or bitter; it is the very western and modern sense of alienation from sense of one who has crept to the edge of the abyss and, looking down, seen nothing:

Jak bardzo jest ciężko odchodzić —
 Kto nakarmi ryby
 Kto podleje kwiaty
 Kto wieczorem zasłoni firanki?
 Co pomyśla krzesła,
 Gdy je będzie dotykała obca ręka?
 Czy cisza umie mówić,
 Czy puste miejsce boli,
 Czy niewypowiedziane słowa
 Brzmiać tak samo?

(36-45)

[How very hard it is to go away — Who will feed the fish / Who will water the plants / Who will draw the curtains in the evening? / What will the chairs think, / When they will be touched by an unknown hand? // Does the silence know how to speak, / Can an empty space feel pain / Will unexpressed words / sound the same?]

As in a poem like Florian Śmieja's "Astronautka" ("Astronaut Lady"), in which the death of an old woman is played out against the news reports of a departure for outer space exploration, here too we have the sharp focus on the human individual, the human being, reduced to her essence, of which etiquettes such as Polish or British are simply inessential. It is the individual who is important to Bieńkowska. If there is anything particularly Polish in her verse, it is there apophatically: a constricting veneer that must be stripped away in order for the subject to breathe, authentically. In her poem "Niebo," ("Heaven"), all such accidentia are described, quite meaningfully, as closets that must be opened:

Moje niebo mieści się za szafą,
 Jest w niej trochę wspomnień,
 Stara lalka, pantofel,
 Pamiętnik, parę łoż...
 Już nie wiem co w niej jest.

[...]

Tylko za którą szafę?
 Tyle było szaf!
 Otwierałam je wszystkie
 Z kluczem i bez klucza
 I szukałam szafy,
 Tamtej szafy dzieciństwa,
 Za którą było niebo.

[...]

A może nie było szafy,
Skrzypiącego klucza, szuflad?
Może mi się zdawało, że
Że byłam kiedyś dzieckiem?
„Bo to było dawno
I przy tym nieprawda”.
A lody wciąż się topią
I kapią na podłogę, jak łzy.

(1-5; 13-19; 39-46)

[My heaven is found behind the closet, / it holds some memories, / an old doll, a slipper, / a diary, a few tears... / I don't know what else. [...]] But, behind what closet? / There have been so many closets! / I opened them all / with a key and without a key / searching for the closet, / that closet of childhood / behind which was heaven. [...] Maybe there was no closet? / no creaking key, no drawers? / Maybe it only seemed to me, that / that I was once a child? / “Because it was a long time ago / and besides that, untrue.” / And the ice-cream keeps on melting / and dripping onto the floor, like tears.]

Bieńkowska acknowledges her peripheral belonging to the Polish ghetto in London in the cycle *Seria towarzyska* [*Social Cycle*], where, again significantly, she underscores her position as outsider by expressing herself via narrative personae. In the second poem of the cycle, “Monolog w przerwie między jednym, a drugim kieliszkiem” (“A monologue in the pause between one drink and another”), the persona is male. Bieńkowska attacks the, in her eyes, hypocritical devotion of emigrés separated from their homeland to traditional songs and culture as something forced and expected, not authentic at all. Her narrator Jan confesses:

Więc pochodzę stamtąd
Skąd wszyscy pochodzimy,
Ale od pewnego czasu
To już nie ma znaczenia
I nawet nasze dawne
„Góralu, czy ci nie żal”
Brzmi cokolwiek fałszywie.
Bo, po prawdzie, to mi nie żal
I wcale się tego nie wstydzę,
To znaczy wstydiłem się dawniej,
Ale teraz sobie powiedziałem:
Janie, daj spokój mrzonkom.
I od razu poczułem się lepiej.
[...]
Nie tak łatwo jest zmienić skórę

Chociaż to podobno popłaca.
Nazywam się pan Jan,
Wcale nie jestem góralem
I niczego mi nie jest żal.
(11-23; 41-45)

[So yes, I'm come from there / were we all come from, / but for some time now / that's meaningless to me / and even those old songs of ours, / "Highlander, do you not regret it" / sound falsely to my ear. / Because, truth be told, I regret nothing / and I'm not ashamed to say so. / That is, I used to be ashamed, / but once I told myself: / Jan, stop you're dreaming / I felt better at once. [...] It's not easy to change one's skin / although they say it's worth it. / My name is Jan, / I'm not a Highlander / and I have nothing to regret.]

Unfortunately, Bieńkowska has little more to offer us. As she intimates in the first verse of the cycle, "Papugi" ("Parrots"), life may be little more than the daily round of insignificance:

Prawda, pani Dziuniu
Ja z panią...
Jaka pani...
Może jeszcze sałatki
Lub jajko w majonezie?
W życiu jest też jak w jajku
Z wierzchu biało
W środku żółto
Potem nic.
(26-34)

[It's true, Mrs. Dziunia / I'm with you, Ma'am... / Oh, let's not be so formal... / Perhaps a bit more salad? / or another deviled egg? / Life is like this egg / White on the top / yellow in the middle / and then, nothing at all.]

But is this honest skepticism, this brave pessimism, any better or more satisfying than the tired phrases and songs of her compatriots who might say, so to speak "Next year in Jerusalem," knowing all the while that they'd never really want to board that plane, if they did have the chance? In reading this, and poems such as the Chorus from the "Pieśń o starości" ("Song of Elderly Life") —

Boże, zbaw nas od wieczności,
Pozwól nam się unicestwić,
Aby nas nie nękał ból
I lęk przed wieczystą karą
Lub wieczystą zapłatą
Za nasze wielkie nic.
(Chór, 9-14)

[Lord, save us from eternity, / allow us annihilation, / so that we might be delivered from pain / and the terrors of eternal punishment / or the terrors of eternal reward / for our great nothing.]

— one can't help but hear the voice of the most comical — or irritating — character in Voltaire's *Candide*, le seigneur Pococuranté, who bats aside each and every delight offered by the world with a supercilious phrase of superior, bored disdain. And yet how un-Polish, these lines are. Not everyone in Poland, in the sixties or today, is a practicing Catholic; not every Polish poet writes, for lack of a better world, devotional verse. But both the Manichean Czesław Miłosz, in his bitter anger at the demiurge, and Tadeusz Różewicz, in his militant atheism, ironically affirm the dominant Christian culture of their nation by their direct attacks against its widely-held religious principles; Bieńkowska, on the other hand, in her existential agnosticism *ignores* them — because they are *not* her own; she is, at bottom, like her “Continental” colleagues, not Polish, but British; a writer making use of the Polish tongue to express her naturally British mind.

The Title in English:

British Natures, Polish Poets: the Continents Group as an Example of Ethnic British Literature

Abstract (Summary)

Comparative analysis of the Polish language poetry of several twentieth century Polish poets living in Great Britain. The article covers the poetry of Rev. Janusz A. Ihnatowicz, Jerzy S. Sito, and others. The thesis of the article is as follows: This group of Polish poets, who were to later group themselves informally around the literary magazines *Kontynenty* and *Merkuriusz*, are products of a Polish family and national background. However, arriving in Great Britain as war refugees at the beginning of the 1940s, they grew up in a British cultural environment. The literary influences that worked upon them were the same as those working on their ethnically British colleagues. As a result, the poetry of the “Continental” poets reveals them as British poets, composing in Polish. The “Continental” poets are thus an interesting example of “ethnic” literature in the British homeland, which was once homogeneous, but since the Second World War has become ever more a land of many

peoples and tongues. The author of the article used a comparative method (comparing the authors in question among themselves, and to the authors who influenced them, such as T.S. Eliot and G. M. Hopkins) as well as a historical-critical method (setting them in the historical context of Great Britain and Poland). Main results: Since arriving in Great Britain as war refugees at the beginning of the 1940s, the poets in question grew up in a British cultural environment. The literary influences that worked upon them were the same as those working on their ethnically British colleagues. As a result, the poetry of the "Continental" poets reveals them as British poets, composing in Polish. The "Continental" poets are thus an interesting example of "ethnic" literature in the British homeland, which was once homogeneous, but since the Second World War has become ever more a land of many peoples and tongues. The results are limited to close readings of selected poems; therefore, the conclusions obtained by this essay may be broadened and deepened by further scholarly study, concentrating on a greater number of poets, different poets, different verses by the poets included. Practical implications of the article. The results of the analysis can be applied to practical didactics: i.e. the teaching of British literature, Polish literature, or literature in general; they also might lie in the area of supportive texts for psychological / sociological studies dealing with language acquisition and the cultural implications of site and maturing. Social implications of the article: Ancillary evidence to discuss the effect of several cultural influences on the same young people. The novelty of the article (new insights introduced by the article with regards to the current literature). To my knowledge, no work speaking of the Continental Group of poets focuses on them as products of Anglo society.

Key words:

Kontynenty Group; Polish Poetry Abroad, Literary Diaspora, Ihnatowicz Janusz Artur, rev. (1929-), Sito Jerzy S. (1934-2011), Śmieja Florian (1925-), Bieńkowska Danuta Irena (1927-1974),

Bibliography:

BIEŃKOWSKA Danuta Irena, *Pieśń suchego języka. Poezje*, Instytut Literacki, Paryż 1971.
CZERNIAWSKI Adam (ed.), *Ryby na piasku. Antologia wierszy poetów "londyńskich"*, Londyńska Biblioteka Literacka, London 1965.
HERBERT Zbigniew, *Studium przedmiotu [Study of the Object]*, Czytelnik, Warszawa 1961.

IHNATOWICZ Janusz A., *Poezje zebrane* (ed. Alicja Jakubowska-Ożóg), Polski Fundusz Literacki w Kanadzie, Stowarzyszenie Literacko-Artystyczne "Fraza", Toronto, Rzeszów, 2012.

JAKUBOWSKA-OŻÓG Alicja, *Poeta i świat : twórczość literacka ks. Janusza A. Ihnatowicza*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2009.

KRASZEWSKI Charles S., *Irresolute Heresiarch: Catholicism, Gnosticism and Paganism in the Poetry of Czesław Miłosz*, Cambridge Scholars, Newcastle-on-Tyne 2012.

MIŁOSZ Czesław, *Wiersze wszystkie*, Znak, Kraków 2011.

RUSHDIE Salman, *The Satanic Verses*, Viking, New York 1989.

About the Author:

Charles S. Kraszewski is a poet and translator from the Polish and Czech. His works have been published in *Chaparral*, *The New Yorker*, *Red Ochre Lit*, *The Antaeus*, *Poetry South*, *Valley Voices*, the *Red River Review*, *OVS*, the *California Quarterly*, and elsewhere, including on the boards of the Chicago Actors Ensemble. His newest books are: *Irresolute Heresiarch. Catholicism, Gnosticism and Paganism in the Poetry of Czesław Miłosz* (Newcastle-on-Tyne: Cambridge Scholars Press, 2012); *Diet of Nails* (poetry, forthcoming Spring 2013 from Červená Barva, Boston MA); *Beast* (poetry, forthcoming Spring 2013 from Plan B Press, Arlington, VA); *Rossetti's Armadillo* (verse translations, forthcoming from Cambridge Scholars Press).

MAREK MARIUSZ TYTKO (Poland)

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Artysta w koncepcji Jana Pawła II w *Liście do artystów*

1. Wstęp – Introduction

Koncepcję człowieka-artysty w twórczości Karola Wojtyły-Jana Pawła II możemy odnaleźć m.in. w dwóch jego podstawowych dziełach: *Ewangelia a sztuka. Rekolekcje dla artystów*, (wyd. 2011⁹ oraz *Liście apostolskim Ojca Świętego Jana Pawła II do artystów. Do tych, którzy z pasją i poświęceniem poszukują nowych „epifanii” Piękna, aby podarować je światu w twórczości artystycznej*¹⁰. Ponadto elementy koncepcji człowieka-artysty możemy znaleźć m.in. w tomie wybranych wypowiedzi Jana Pawła II pt. *Wiara i kultura. Dokumenty, przemówienia, homilie* (1988)¹¹. Nie wyczerpuje to wykazu wszystkich możliwych źródeł zawierających wypowiedzi ks. Karola Wojtyły oraz papieża Jana Pawła II na temat człowieka-artysty. Wypowiedzi papieskie, np. przemówienia lub homilie wygłoszone w poszczególnych krajach (również w Polsce) podczas pielgrzymek papieskich, spotkań, audiencji lub konferencji odbywanych w Rzymie (Watykanie) lub Castel Gandolfo, zawierają sporadycznie odniesienia do artystów (twórców). Refleksje lub chociażby wzmianki o artyście (ogólnie: o twórcy) znajdziemy także w rozmaitych papieskich dokumentach (np. encyklikach, adhortacjach), nawiązujących do roli kultury czy sztuki w liturgii. Gdy Jan Paweł II np. w ramach cyklu katechez poświęconych psalmom mówi o postaci ‘psalmisty’, to

⁹ Karol Wojtyła, *Ewangelia a sztuka. Rekolekcje dla artystów*, Instytut Dialogu Międzykulturowego im. Jana Pawła II, Fundacja Jana Pawła II – Ośrodek Dokumentacji i Studium Pontyfikatu, Kraków-Rzym 2011, s. 70.

¹⁰ Jan Paweł II, *List apostolski Ojca Świętego Jana Pawła II do artystów. Do tych, którzy z pasją i poświęceniem poszukują nowych „epifanii” Piękna, aby podarować je światu w twórczości artystycznej*, TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 2005, s. 41, 1 nlb.

¹¹ Jan Paweł II, *Wiara i kultura. Dokumenty, przemówienia, homilie*, wybór tekstów i oprac. red. Marian Radwan, Stefan Wylęzek, Teresa Gorzkula, wyd. 2. (1. krajowe), popr. i uzup., Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej. Fundacja Jana Pawła II, Redakcja Wydawnictw KUL, Rzym-Lublin 1988, s. 442.

wtedy mówi faktycznie o człowieku-artyście natchnionym przez Boga, a więc papieska refleksja obejmuje antropologiczne zagadnienie tytułowe w związku z twórcą sztuki (o człowieku obdarzonym darem sztuki).

Podobne refleksje odnaleźć można w rozmaitych jego wypowiedziach dotyczących piękna w aspekcie Biblii lub sztuki (kultury) w kontekście Kościoła czy religii. Wybór tekstów papieskich na temat piękna znaleźć można np. w antologii wydanej po polsku pt. *Piękno. Antologia tekstów*¹². W niniejszym artykule analizie poddano przede wszystkim *List do artystów* dla przykładowego omówienia tytułowego zagadnienia, co jednakże nie wyczerpuje tematu. Stanowi on zagadnienie na odrębne, obszerne studium.

Stan badań nad koncepcją człowieka-artysty u Jana Pawła II.

Należy zauważyć, że – po pierwsze – nie wszystkie wypowiedzi papieskie (np. prywatne) zostały ogłoszone drukiem, po drugie – nie wszystkie publiczne wypowiedzi papieskie zostały przetłumaczone na język polski i ogłoszone po polsku, po trzecie – można założyć (nie ma pewności), że nie istnieje pełna bibliografia, uwzględniająca bez wyjątku wszystkie *edita* (publikacje ogłoszone drukiem), jak również archiwalia (*inedita*) Karola Wojtyły-Jana Pawła II, po czwarte – brakuje – jak dotąd – pełnej, naukowej monografii poświęconej tematowi człowieka-artysty (twórcy) u Karola Wojtyły-Jana Pawła II. Publikacja książkowa pt. *Artyści do Jana Pawła II. Jan Paweł II do artystów* (2006)¹³ zawiera indywidualną, także subiektywną recepcję pewnych fragmentów koncepcji Jana Pawła II (często są to refleksje na temat papieskiego pontyfikatu lub np. wspomnienia osobiste ze spotkań z papieżem. Owa subiektywna recepcja snuta była głównie przez artystów (literatów, plastyków, muzyków, filmowców, twórców teatru itd.).

Koncepcja człowieka-artysty w liście Jana Pawła II do artystów nie doczekała się całościowego opracowania. Pewne aspekty tego listu stały się przedmiotem analiz naukowych. Np. Pascal Fagniez w książce pt. *Jean Paul II et les artistes. De Pie XI à Benoît XVI, pour une théologie spirituelle de l'art* (Paryż 2007)¹⁴ zanalizował teologię duchowości sztuki w koncepcji Jana Pawła II w kontekście myśli papieży Piusa XI, Piusa XII, Jana XXII, Pawła VI, Benedykta XVI. Z kolei Père Robert

¹² Jan Paweł II, *Piękno. Antologia tekstów*, wybór tekstów i oprac. Dariusz Radziechowski, słowo wstępne: Jarosław Kupczak, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Kraków 2008, s. 241.

¹³ *Artyści do Jana Pawła II. Jan Paweł II do artystów*, red. Barbara Drożdż-Żytyńska et al., Gaudium – Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej, Lublin 2006, s. 807.

¹⁴ Fagniez Pascal, *Jean Paul II et les artistes. De Pie XI à Benoît XVI, pour une théologie spirituelle de l'art*, Editions de l'Emmanuel, Paray-le-Monial 2007, s. 263, teksty Jana Pawła II (w porządku chronologicznym) na s. 243-256, bibliogr. s. 257-258.

Pousseur w tekście pt. *La lettre du Pape Jean-Paul II aux artistes. Commentaire du Père Robert Pousseur* dokonał wstępnej analizy *Listu do artystów*¹⁵. (W niniejszym artykule pominięto kulturowy kontekst komparatystyczny oraz nie rozwinięto kontekstu antropologicznego, a to z racji ograniczonych ram tekstu).

2. Człowiek-artysta / A man - an artist

Jan Paweł II w *Liście do artystów* kontynuował wątki, które pojawiły się wcześniej w rozważaniach ks. biskupa Karola Wojtyły pt. *Ewangelia a sztuka*. Człowiek-artysta to jest ten, który z pasją i poświęceniem poszukuje nowych przejawów (objawień, epifanii) piękna w celu obdarzenia innych własną twórczością artystyczną. Tak można wnioskować z tytułu listu papieskiego do artystów (1999). Artysta to człowiek-darczyńca stworzonego piękna, który jednak sam jest uprzednio obdarowany przez piękno w epifanii transcendentnej. Epifania piękna ma jednak charakter aktywny, wymaga wysiłku (pracy) ze strony człowieka-artysty. Artysta osiąga swój cel (piękno w dziele artystycznym) nie biernie, lecz czynnie, tj. po czynnym poszukiwaniu owego piękna (transcendentnego, będącego poza samym artystą, pochodzącego od Boga bezpośrednio lub pośrednio). Pojedynczy człowiek-artysta albo ludzie-artyści (wspólnota osób-artystów) pojawiają się w *Liście apostolskim Ojca Świętego do artystów* w różnych kontekstach, posiadają rozmaite predykaty, np. „genialni twórcy piękna”, „artyści wszystkich czasów”¹⁶.

Artyści są obdarzeni przez Boga talentem (zdolnością twórczą), stanowiąc jednak nie tylko immanentny podmiot działania własnego, ale również medium (media) dla piękna transcendentnego, tj. artyści są pośrednikami pomiędzy pięknem Stworzenia naturalnego (przyrody) a pięknem dzieła ludzkiego (dzieła kultury ludzkiej), będąc (wpierw dla siebie samych a potem dla innych) narzędziem poznania piękna wiecznego (transcendentnego) i Boga jako Piękna. „Nieskończenie wiele razy odbłask tamtego doznania [*pathosu*, z jakim Bóg przyglądał się Stworzeniu po akcie stwórczym] pojawiał się w waszych [artystów] oczach, artyści wszystkich czasów, gdy (...) podziwialiście dzieła swego talentu, dostrzegając w nich [dziełach] jakby cień owego misterium stworzenia,

¹⁵ Pousseur Père Robert, *La lettre du Pape Jean-Paul II aux artistes. Commentaire du Père Robert Pousseur* [dokument elektroniczny z internetu:] <http://www.arts-cultures.cef.fr/txt/ecrits.htm> [wyświetlono: 15.09.2012.

¹⁶ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 3. Uwaga: wszystkie dopowiedzenia w cytowanych tekstach Jana Pawła II, pochodzące od autora niniejszego artykułu, ujęto w nawiasy kwadratowe [], czego nie zaznaczano skrótem inicjałów - M.M.T.

w którym Bóg (...) zechciał dać wam udział”¹⁷. Człowiek-artysta jest ukształtowany na wzór człowieka biblijnego, archetypu wszystkich ludzi, *imago Dei*, a to oznacza, że artysta również może być nazywany owym określeniem *homo Dei* (człowiek Boży, dziecko Boże). Człowiek-artysta pozostaje zatem, jako stworzony na obraz i podobieństwo Boga, w relacji do Boga-Stwórcy. Relacja wertykalna człowiek-artysta – Bóg-Artysta jest nieskończona, nieograniczona, tak jak osoby są w swej istocie nieskończone w trwaniu duchowym. „Pierwsza stronica Biblii ukazuje nam Boga jako poniekąd prawzór każdej osoby. która tworzy jakieś dzieło; w człowieku-twórcy znajduje odzwierciedlenie Jego [Boży, Boski, Boga] wizerunek Stwórcy. Tę więc ukazuje szczególnie wyraźnie język polski dzięki pokrewieństwu między słowami stwórca i twórca”¹⁸. Oczywiście różnica pomiędzy człowiekiem-artystą a Bogiem-Artystą polega na odmiennym sposobie realnego istnienia osoby ludzkiej (stworzonej) oraz osoby Boga (niestworzonej). Oczywiście różnica pomiędzy nimi polega również na odmiennym sposobie realnego działania (człowiek-artysta – działa, tworzy metodą *ex rei et obiecti*, Bóg-Artysta działa, stwarza metodą – *ex nihilo sui et subiecti*). Człowiek-artysta potrzebuje dla własnego działania substancji, czegoś, rzeczy, a Bóg-Artysta nie potrzebuje niczego, stwarza każde istnienie z siebie samego (tj. z Podmiotu Bożego, Osobowego) oraz z nicości (z nieistnienia, z niebytu, którego nie było). Człowiek-artysta nigdy nie jest samowystarczalny w jakimkolwiek swoim własnym tworzeniu, natomiast Bóg jest zawsze samowystarczalny, kiedy tworzy (i tworzy nadal) każde istnienie. Filozofia różnicy pomiędzy Bogiem a człowiekiem jest filozofią opartą na realistycznym ujęciu teologicznym (personalizm) oraz realistycznym ujęciu antropologicznym (realizm metafizyczny). Kategoria ‘człowiek-artysta’ przynależy do kategorii nadrzędnej: ‘człowiek-twórca’. W istocie każdy artysta jest twórcą, natomiast nie każdy twórca jest artystą. Dlatego każda papieska wypowiedź dotycząca człowieka-twórcy odnosi się również do każdego człowieka-artysty (w tym człowieka-prozaika, człowieka-poety, człowieka-dramaturga, człowieka-kompozytora, człowieka-malarza, człowieka-rzeźbiarza, człowieka-grafika, człowieka-architekta, człowieka-aktora itd.). Każda wypowiedź papieska o człowieku-artyście nie odnosi się natomiast do każdego człowieka-twórcy, bo twórcami są także np. naukowcy (twórczość naukowa), dziennikarze (twórczość publicystyczna), a nie są oni jako tacy artystami *sensu stricto*. Papież postawił kwestię różnicy pomiędzy Stwórcą-Artystą a Stworzeniem-artystą, choć przed-

¹⁷ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 3.

¹⁸ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 4.

stawił to szerzej, nie tylko w odniesieniu do samych artystów, ale do twórców ogóle: „Jaka jest różnica między »stworcą« a »twórcą«? Ten, kto stwarza, daje samo istnienie, wydobywa coś z nicości – *ex nihilo sui subiecti*, (...) i ten ściśle określony sposób działania jest właściwy wyłącznie Wszechmogącemu. Twórca natomiast wykorzystuje coś, co już istnieje i czemu on [twórca] nadaje formę i znaczenie. Taki sposób działania jest właściwy człowiekowi jako obrazowi Boga [*imago Dei*]”¹⁹.

Człowiek-artysta (człowiek-twórca) jest tu podobny do starogreckiego demiurga, który kształtuje gotową materię w formę, tj. w chaos materii wprowadza kosmos (porządek w sensie logicznym, ład w sensie estetycznym). Człowiek-artysta jako obraz Boga, powołany do istnienia (stworzony) na obraz i podobieństwo Boga, jest do Boga podobny w strukturze (osobowej, duchowej) i funkcji (twórczej, wspólnotowej, kulturowej). Kulturę Boga (a także naturę, istotę Boga) i kulturę człowieka (a także naturę, istotę człowieka) dzieli nieskończoność, jednak zasada działania (twórczość) jest podobna, co nie znaczy – tożsama. „Bóg powołał zatem człowieka do istnienia, powierzając mu zadanie bycia twórcą”²⁰. Twórczość jest człowiekowi dana, podarowana (dar w postaci naturalnych zdolności twórczych konkretnego człowieka) i zadana (cel wyznaczony do osiągnięcia poprzez ukierunkowana aktywność własną, indywidualną w ramach posiadanego z natury daru – czyli zdolności twórczej) jako cel (personalistyczna teleologia antropologiczna jest w istocie zawsze kreatywna). Szczególnym przypadkiem twórczości ludzkiej jest twórczość artystyczna człowieka-artysty.

Papież wprost nazwał sztuki ‘zadaniem’ (teleologia), przy czym zadanie to jest podwójne: podmiotowe (dotyczące formowania człowieczeństwa, czyli w istocie – wychowania, formacji, samowychowania, autoformacji, tworzenia człowieka w człowieku) oraz przedmiotowe (dotyczące formowania dzieł, przedmiotów zwanych dziełami sztuki, dziełami artystycznymi, arcydziełami). Istnieje również trzeci wymiar, jak w każdej pracy, która jest również twórczością – formacja odbiorcy. „W »twórczości artystycznej« człowiek bardziej niż w jakiegokolwiek inny sposób objawia się jako »obraz Boży« i wypełnia to zadanie przede wszystkim kształtując wspaniałą »materię« własnego człowieczeństwa, a z kolei także sprawując twórczą władzę nad otaczającym go [człowieka-artystę] światem. Boski Artysta, okazując artyście ludzkiemu łaskawą wyrozumiałość, użycza mu iskry swej transcendentnej mądrości i powołuje go [artystę] do udziału w swej stwórczej mocy. Udział ten nie

¹⁹ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 4.

²⁰ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 5.

umniejsza oczywiście nieskończonego dystansu między Stwórcą a stworzeniem (...)”²¹.

Człowiek może zrozumieć człowieka przez sztukę, w istocie owo rozumienie człowieka przez sztukę jest związane z wychowaniem człowieka przez sztukę, przez dzieło sztuki, które jest tylko komunikatem interpersonalnym, przekazem pomiędzy jednym człowiekiem (artystą, nadawcą sztuki) a innym człowiekiem (odbiorcą sztuki). Zanim jednak zaistnieje proces komunikacji pomiędzy człowieczym artystą (nadawcą) a ludzkim miłośnikiem dzieł sztuki (odbiorcą), istnieje już wcześniej relacja (samoświadoma, uświadomiona lub nieuświadomiona, nieświadoma) pomiędzy Boskim Artystą (Stwórcą, Duchem) a ludzkim artystą, której istotą jest partycypacja (uczestnictwo, udział) człowieka w obrazie Boga (*imago Dei*), inaczej mówiąc – w łasce piękna, które emanuje na człowieka Bóg w postaci epifanii (wewnętrznego, kalokagatycznego objawienia, iskry Ducha, Bożego oświecenia, transcendentnego przebudzenia, natchnienia duchowego, hebr. *ruah*). „Duch Stwórcy a natchnienie twórcze. Duch jest tajemniczym artystą wszechświata. (...) pragnę życzyć wszystkim artystom obfitości (...) twórczych natchnień, z których bierze początek każde autentyczne dzieło sztuki. Drodzy artyści, (...) wiele różnych bodźców wewnętrznych i zewnętrznych może stać się natchnieniem dla waszej twórczości. Każde autentyczne natchnienie zawiera jednak w sobie ślad owego »tchnienia«, którym Duch Stwórcy przenikał dzieło stworzenia od początku. Przekraczając tajemnicze prawa, które rządzą wszechświatem. Boskie tchnienie Ducha Stwórcy spotyka się z geniuszem człowieka i rozbudza jego [człowieka] zdolności twórcze. Nawiązuje z nim [człowiekiem] łączność przez swego rodzaju objawienie wewnętrzne, które zawiera w sobie wskazanie dobra i piękna oraz budzi w człowieku moce umysłu i serca, przez co uzdalnia go [człowieka] do powzięcia jakiejś idei i do nadania jej [idei] formy w dziele sztuki. Słusznie mówi się wtedy – choć tylko przez analogię – o

²¹ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 5. Jan Paweł II odsyła do dzieła neoplatonistycznego Mikołaja z Kuzy (Kuziańczyka), *Dialogus de ludo globi*, księga II, czym przywołuje w istocie pośrednio starogrecki prawzór relacji pomiędzy człowiekiem a Bogiem, Demiurgiem (teoria partycypacji, charakterystyczna dla Platona oraz dla neoplatoników). Prawdziwe, rzeczywiste Piękno jest transcendentne, piękno w człowieku (w duszy ludzkiej) jest tylko odbiciem tamtego Piękna transcendentnego. ‘Technē’ (‘Ars Dei’, Sztuka Boga) nie jest tożsama z ‘technē’ (‘ars humana’, umiejętnością ludzką, sztuką ludzką) „Sztuka twórcza, którą człowiek ma szczęście gościć w duszy, nie jest tożsama ze sztuką w znaczeniu istotowym, czyli Bogiem, ale jest jedynie sposobem jej [Sztuki Boga] przekazywania [innym ludziom] i udziałem w niej [Sztuce Boga]” (*Dialogus de ludo globi*, libra II, „Philosophisch-Theologische Schriften”, Wien 1967, Band III, s. 332. Cytuję za: Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 5, przyp. 1.

»działaniu łaski«, ponieważ człowiek ma tu możliwość doświadczenia w jakiejś mierze Absolutu, który go [człowieka] przerasta”²².

Artyści mają różny stopień rozeznania (świadości, uświadomienia, poznania) relacji zachodzącej pomiędzy Bogiem-Stwórcą a człowiekiem-twórcą (rozeznanie to ma miejsce w ramach *continuum* rozciągającego się od pełnej akceptacji, afirmacji Boga do pełnej negacji, do buntu przeciw Bogu). Postawa w tej relacji wynika z pełnej wolności człowieka-artysty, który ma prawo wyboru (wolną wolę, wolność woli). Podobnie jednak, jak człowieka nie można do końca właściwie zrozumieć bez Boga (bez Chrystusa), o czym mówił Jan Paweł II podczas pierwszej pielgrzymki do Polski (w Warszawie 2 czerwca 1979 r., w Krakowie na Błoniach, 10 czerwca 1979 r.), tak artyści nie można w pełni zrozumieć bez Stwórcy. Stopień uświadomienia sobie daru i relacji łączącej człowieka-artystę z Bogiem-Artystą rzutuje na twórczość i samopoznanie artysty człowieczego nie tylko w przedmiotowym aspekcie piękna (struktury piękna stworzenia i struktury dzieła sztuki), ale również w podmiotowym aspekcie piękna, jakim jest osoba ludzka (sprawca uformowania danej struktury dzieła sztuki, sprawca uformowania danej struktury treści aktów podmiotu zwanego człowiekiem-artystą). Funkcja („powołanie i misja” jak ową funkcję nazywa papież) człowieka-artysty wynika z zadanej struktury jego osoby (twórczość). W istocie Jan Paweł II nie podążał jednak za platońskim natywizmem, tj. poglądem, że człowiek rodzi się z zawiązkami danych zdolności (tu: np. artystycznych), które następnie można ukształtować (uformować) poprzez wychowanie, kształcenie. Same zdolności przyrodzone, dane człowiekowi w postaci zawiązków od urodzenia (a właściwie – od poczęcia), nie wystarczają, trzeba sobie swój ‘talent’ (potencjalne zdolności, także potencjalne zdolności artystyczne) odkryć i aktywnie pomnożyć (ukształtować) czy to samemu (samowychowanie, samouctwo, uczenie się, tj. uczenie siebie samego) czy przy pomocy innych (wychowanie, nauczanie). Proces uświadomienia sobie przez człowieka-artystę owej relacji transcendentnej ze Stwórcą-Artystą trwa przez całe życie i jest niejako stopniowalny w ramach *continuum*. Uświadomienie (poznanie prawdy) prowadzi ku dobru i pięknu, prawda wyzwala (jak twierdził za św. Pawłem z Tarsu Jan Paweł II), dlatego prawda o relacji Boga i człowieka w aspekcie artyzmu wyzwala artystę człowieczego z niewoli pozorów sztuki, pozorów piękna, pozorów dobra. Artyzm wynika z aktywnego uaktualnienia potencjalnej zdolności („daru”) danej od Boga człowiekowi (łac. *potentia* – możliwość, *actus* – akt, czyn, para pojęć charaktery-

²² Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 37-37.

styczna dla realistycznej, z ducha neoarystotelesowskiej, chrześcijańskiej filozofii św. Tomasza z Akwinu). Aktywność ludzka na polu relacji transcendentnej owocuje pięknem, odkryciem piękna. „Dlatego artysta, im lepiej uświadamia sobie swój »dar«, tym bardziej skłonny jest patrzeć na samego siebie i na całe stworzenie oczyma zdolnymi do kontemplacji i do wdzięczności, wznosząc do Boga hymn uwielbienia. Tylko w ten sposób [człowiek-artysta] może do końca zrozumieć swoje powołanie i misję”²³. ‘Dar’ (‘talent’) to w istocie, jak można to rozumieć, zawiązki otrzymane w naturze (ogólne dziedzictwo biologiczne, jakie otrzymuje na wyposażeniu człowiek) oraz ukształtowane w wyniku procesu socjalizacji, wychowania i kształcenia: postawy (wyedukowane człowieczeństwo osoby w relacji do wspólnoty), konkretne kulturowe zdolności (umiejętności) i konkretna wiedza, które pozwalają uprawiać twórczość artystyczną.

Traktując o funkcji (czynności) człowieka-artysty²⁴ przez dorozumienie papież zasugerował również ‘ogólne powołanie artysty’, którym jest powołanie do bycia człowiekiem, czyli powołanie do realizacji własnego człowieczeństwa, do aktualizacji możliwości ludzkich (przy czym wiadomo, że ‘możliwość’ nie jest tym samym, co ‘możliwość’ w tomizmie i neotomizmie). Poza ogólnym, powszechnym, czyli uniwersalnym powołaniem do człowieczeństwa, które to powołanie dotyczy każdego bez wyjątku, ponadto niektórzy ludzie mają powołanie szczególne (szczegółowe) do artyzmu, do twórczości artystycznej, do tworzenia dzieł sztuki, arcydzieł. Ogólne (powszechne) powołanie do człowieczeństwa obejmuje każdego człowieka: „zadaniem każdego człowieka jest być twórcą własnego życia: człowiek ma uczynić z niego [życia] arcydzieło sztuki”²⁵ (tworzenie człowieka w człowieku, powinność moralna, egalitaryzm etyczny). To powołanie obejmuje znacznie szerszą paletę zadań – udział, pomoc w kształtowaniu człowieczeństwa innych w kontaktach interpersonalnych, kształtowanie więzi społecznych we wspólnotach, wytwarzanie dóbr duchowych i materialnych. To jest dopiero wypełnienie powołania do człowieczeństwa. Szczególne (niepowszechne) powołanie do artyzmu obejmuje tylko niektórych ludzi (tworzenie dzieł sztuki przez ludzi uzdolnionych artystycznie): „Nie wszyscy są powołani, aby być artystą w ścisłym sensie tego słowa”²⁶ (powinność artystyczna, elitaryzm artystyczny). Różnica w działaniu (różnica w

²³ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 5.

²⁴ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 6-7, tj. w rozdziale pt. *Szczególne powołanie artysty*.

²⁵ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 6.

²⁶ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 6.

rodzaju aktywności, różnica w rodzaju czynności) w poszczególnych sferach (moralności, artyzmu) wynika z różnoaspektowości transcendentaliów (dobro a piękno). Papież wyodrębnił sprawności (dzielności, cnoty, grec. *arete*) w działaniu w sferze dobra (moralność) i w sferze piękna (artyzm). Na marginesie warto zauważyć zestawienie dwóch podobnie po polsku brzmiących terminów ‘sprawność’ (cnota, łac. *virtus*) i ‘sprawca’ (łac. *auctor*) – w jednym zdaniu przez papieża (czy autor-sprawca wiąże się z moralną cnotą-sprawnością?). Na tym przykładzie widać różnicę między człowiekiem-artystą (człowiekiem szczególnym) a człowiekiem (każdym, człowiekiem w ogóle): „Czym innym jest sprawność [cnota, grec. *arete*], dzięki której każdy człowiek staje się sprawcą swoich czynów, odpowiedzialnym za ich [czynów] wartość [ocenę] moralną, czym innym zaś jest sprawność [cnota, grec. *arete*], dzięki której człowiek jest artystą – to znaczy umie działać odpowiednio do wymogów sztuki, stosując się wiernie do jej specyficznych reguł”²⁷. W papieskim autokomentarzu napisanym w duchu realistycznym ‘neoarystotelesowskiej’ filozofii św. Tomasza z Akwinu czytamy o kryterium nadrzędnym rozróżnieniu cnót (moralnej i artystycznej): *recta ratio agibilium* (właściwe kryterium działania – czynności człowieka) oraz *recta ratio factibilium*²⁸ (właściwe kryterium wytwarzania – rzeczy wytwarzanej). Należy dodać także charakterystyczne dla sfery poznania (filozofii, nauki) *recta ratio speculabilium* (właściwe kryterium poznania – rzeczy poznawanej). Owo właściwe pojęcie o rzeczy czynionej (*recta ratio agibilium*) przynależy do sfery moralności (czynienie dobra). *Recta ratio factibilium* przynależy natomiast do sfery artyzmu (por. grec. *technē*, łac. *ars*, tu: tworzenie piękna, tworzenie rzeczy pięknych). Analogicznie *recta ratio speculabilium* należy do sfery poznania (poznawanie prawdy).

Warto przytoczyć zdanie św. Tomasza, inspirujące Jana Pawła II. Zdania tego nie ma w papieskim *Liście do artystów*: „Wartość sztuki nie leży w samym artyście, lecz raczej w wytworze, ponieważ **sztuka jest prawidłowym pojęciem o rzeczy wytwarzanej**: czynność bowiem kształtująca zewnętrzną materię nie doskonali twórcę, lecz wytwór. Sztuka nie wymaga, aby artysta dobrze postępował, lecz by tworzył dobre dzieło” (Tomasz z Akwinu, *Summa Theologiae*, I-a II-ae q 57 a.5 ad 1)²⁹. Człowiek-artysta niekoniecznie musi być człowiekiem moral-

²⁷ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 6, przyp. 2.

²⁸ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 6.

²⁹ Cytuję za: Władysław Tatarkiewicz, *Historia estetyki*, t. 2, *Estetyka średniowieczna*, Arkady, Warszawa 1989, s. 233-234.

nym, postępującym zgodnie z dobrymi obyczajami, w zgodzie z prawym sumieniem. Zdanie św. Tomasza o tym, że rzeczą artysty nie jest koniecznie dobrze żyć, ale konieczną rzeczą jest stworzyć dobre dzieło – nie zostało zacytowane przez Jana Pawła II w tzw. *Liście do artystów*, ale Jan Paweł II podąża tu jednak wyraźnie śladem Akwinaty w rozróżnieniu właściwości istotnych człowieka-artysty i człowieka dobrego (moralnego, prawego, tworzącego siebie samego jako człowieka, doskonalącego się w dobru). „Dlatego artysta umie wytwarzać przedmioty, ale to [wytwarzanie przedmiotów] samo z siebie nic nam jeszcze nie mówi o jego charakterze moralnym. Nie tworzy tu bowiem siebie samego, nie kształtuje własnej osobowości, a jedynie wykorzystuje umiejętności twórcze, nadając formy estetyczne ideom poczętym w umyśle”³⁰. Na tym jednak podobieństwo w tym zakresie się kończy.

Jan Paweł II jednak odszedł całkowicie od wspomnianego zdania Tomaszowego, twierdząc coś całkiem odwrotnego, tj. wiążąc ze sobą ściśle sferę moralną oraz artystyczną, pokazując ich wzajemne uwarunkowania u człowieka-artysty. Widać tu, moim zdaniem, wpływ myśli personalistycznej, szczególnie Jacquesa Maritaina (zwłaszcza z książki *Sztuka i Mądrość* i in.) oraz koncepcji wychowania przez sztukę (szerzej: wychowania estetycznego), która z personalizmu poniekąd wyrosła (jakkolwiek chronologicznie biorąc, dziewiętnastowieczne koncepcje wychowania estetycznego są wcześniejsze, niż dwudziestowieczny personalizm rozumiany jako kierunek filozoficzny). Jan Paweł II twierdzi, wykorzystując przy tym także dwudziestowieczną teorię komunikacji, na temat sprawności (cnót) moralnych (dotyczących dobra, życia ludzkiego) i artystycznych (dotyczących piękna, rzeczy pięknej, pięknego dzieła sztuki), że „Chociaż to rozróżnienie ma fundamentalne znaczenie, nie mniej istotne jest też powiązanie między tymi dwiema sprawnościami [cnotami, grec. *arete*] – moralną i artystyczną, które wzajemnie bardzo głęboko się warunkują. Tworząc dzieło, artysta wyraża bowiem samego siebie do tego stopnia, że jego twórczość stanowi szczególne odzwierciedlenie jego [artysty] istoty – tego, kim jest i jaki jest [człowiek-artysta]. (...) Artysta bowiem, kiedy tworzy, nie tylko powołuje do życia dzieło, ale poprzez to dzieło jakoś także objawia swoją osobowość. Odnajduje w sztuce nowy wymiar i niezwykle środek wyrażania swojego rozwoju duchowego. Poprzez swoje dzieła artysta rozmawia i porozumiewa się z innymi. (...) Dzieła sztuki mówią o twórcach, pozwalają poznać ich wnętrza i ukazują szczególny wkład każdego z nich w dzieje kultury”³¹.

³⁰ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 6-7.

³¹ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 7.

Komunikacyjna, Jakobsonowska teoria sztuki (nadawca, komunikat, kod, kontekst, odbiorca) znalazła zastosowanie w papieskim *Liście do artystów*, gdzie człowiek-artysta jest nadawcą (wyrazicielem, sprawcą wyrazu, ekspresji) komunikatu (dzieła sztuki) skierowanego do odbiorców (innych ludzi). Komunikat (dzieło sztuki) odbierany w pewnym kontekście (kultury) mówi o nadawcy komunikatu (człowieku-artyście). Proces komunikacji umożliwia poznanie wnętrza człowieka-artysty pośrednio, poprzez dzieło sztuki.

Kalokagatycznie (grec. *kalokagatia*) rzecz ujmując, człowiek-artysta służy pięknu, a służąc pięknu, służy przez to dobru. Dobro, Prawda, Byt jako triada transcendentaliów (bo piękno jako *transcendentale* bywa kwestionowane) charakteryzuje metafizykę realistyczną (tomizm), natomiast triada: piękno, dobro, prawda pojawia się nie tylko u Platona, ale i w pedagogice kultury w XX w. Zdolności artystyczne są zatem zdolnościami człowieka do wyrażania piękna bytu. Człowiek-artysta wyraża byt poprzez sztukę (przedmiot, dzieło sztuki, które tworzy, przez które wyraża siebie w komunikacie nadawcy). „Żyjąc i działając, człowiek określa swój stosunek do bytu [grec. *to ón*], prawdy [grec. *aletheia*] i dobra [grec. *agathón*]. Artysta w szczególny sposób obcuje z pięknem [grec. *to kalón*]. W bardzo realnym sensie można powiedzieć, że piękno jest jego powołaniem, zadaniem mu przez Stwórcę wraz z darem »talentu artystycznego«. (...) Kto dostrzega w sobie tę Bożą iskrę, którą jest powołanie artystyczne – powołanie poety, pisarza, malarza, rzeźbiarza, architekta, muzyka, aktora... – odkrywa zarazem pewną powinność: nie można zmarnować tego talentu, ale trzeba go rozwijać, ażeby nim służyć bliźniemu i całej ludzkości”³².

Człowiek-artysta nie żyje samotnie, ale we wspólnocie różnorodnych personalnych odniesień do dobra wspólnego, do osób z danej społeczności (głównie narodowej, religijnej). Jan Paweł II sytuuje ludzi-artystów w relacji do procesu wychowania, w odniesieniu do *paidagogii*, czyli praktycznej umiejętności wychowawczej, sztuki wychowania. Funkcja artystów polega na wychowaniu społeczności przez sztukę, przy wykorzystaniu przez artystów różnorodnych środków artystycznych, aby formalnie i treściowo oddziaływać na odbiorców sztuki (relacyjna teoria wychowania, komunikacyjna teoria sztuki). „Społeczeństwo potrzebuje bowiem artystów, (...) którzy zabezpieczają wzrastanie człowieka i rozwój społeczeństwa poprzez swą wzniosłą formę sztuki, jaką jest »sztuka wychowania«. W rozległej panoramie kultury każdego narodu artyści mają swoje miejsce. Gdy idąc za głosem natchnienia[,] tworzą dzieła

³² Jan Paweł II, *List apostołski...* (1999), op. cit., s. 9.

naprawdę wartościowe i piękne, [wtedy] nie tylko wzbogacają dziedzictwo kulturowe każdego narodu i całej ludzkości, ale pełnią także cenną posługę społeczną na rzecz dobra wspólnego”³³. Papież wskazuje na następujące (pożądane, powinny) cechy człowieka-artysty: 1) doskonałość (formalna, warsztatowa), tj. umiejętność tworzenia dzieł pięknych i wzniosłych, 2) bezinteresowna służba (bezinteresowność) na rzecz dobra wspólnego (narodu, ludzkości), tj. kultury, 3) pracowitość, aktywność w tworzeniu, czyn osoby (czynność, filozofia czynu), 4) odpowiedzialność, 5) skromność, pokora (brak dążenia do próżnej chwały), 6) pogłębiona duchowość, 7) moralność („etyka”) służąca wychowaniu narodu, 8) samoświadomość (służby, pracy, odpowiedzialności, zadań, celów), 9) indywidualność, odrębność osobistego powołania artystycznego (indywidualnej, osobistej drogi w sztuce), 10) świadomość własnej ograniczoności, 11) wrażliwość na piękno rzeczywistości, 12) rozeznanie (poznanie) kulturowej i religijnej tradycji, z której się wywodzi (zakorzenienie kulturowe we własnym dziedzictwie narodowym i religijnym). Trzeba podkreślić, że wszystkie wyszczególnione elementy charakterystyczne dla człowieka-artysty, jakie znalazły się w papieskim *Liście do artystów* (1999), prawie 40 lat wcześniej pojawiły się w Wojtyłańskim tekście *Ewangelia a sztuka. Rekolekcje dla artystów*³⁴. Kwestia szczegółowego porównania wątków na temat ‘człowieka-artysty’ zwartych w tych dwóch tekstach to zagadnienie badawcze na odrębne studium komparatystyczne.

„Odrębne powołanie każdego artysty określa pole jego służby, a zarazem wskazuje zadania, które czekają, ciężką pracę, do której musi być przygotowany i wreszcie odpowiedzialność, którą winien podjąć. Artysta świadomy tego wszystkiego wie także, że musi działać[,] nie kierując się dążeniem do próżnej chwały ani żądzą taniej popularności, ani tym mniej [–] nadzieją na osobiste korzyści. Istnieje zatem pewna etyka czy wręcz »duchowość« służby artystycznej, która ma swój udział w życiu i w odrodzeniu każdego narodu”³⁵. Zauważamy hierarchię wartości (porządek dóbr): 1) *bonum honestum* (dobra właściwe: religijne i moralne powołanie człowieka-artysty), 2) *bonum utile* (dobro użytecznościowe: użyteczność człowieka-artysty dla społeczności), 3) *bonum delectabile* (dobro przyjemnościowe: piękno tworzone przez człowieka-artystę). Wszystkie te rodzaje dobra pojawiają się w wypowiedzi Jana

³³ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 10.

³⁴ K. Wojtyła, *Ewangelia a sztuka. Rekolekcje dla artystów*; Instytut Dialogu Międzykulturowego im. Jana Pawła II, Fundacja Jana Pawła II – Ośrodek Dokumentacji i Studium Pontyfikatu, Kraków-Rzym 2011, s. 70, nlb. 2.

³⁵ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 9-10.

Pawła II w *Liście do artystów*. Pomiedzy tymi rodzajami dóbr istnieje obiektywny porządek, obiektywna hierarchia ważności.

Jan Paweł II wskazywał pośrednio na relację pomiędzy Bogiem-Człowiekiem-Artystą (Jezusem Chrystusem, Słowem Wcielonym, Pięknem Wcielonym, Które Zmartwychwstało, Bogiem Widzialnym w Człowieku) a człowiekiem-artystą, który tworzy piękno w postaci dzieł sztuki, aby (po Norwidowsku mówiąc) 'się zmartwychwstało'³⁶. „Ta podstawowa widzialność »Boga-Tajemnicy« stanowiła zachętę i wyzwanie dla chrześcijan także na płaszczyźnie twórczości artystycznej. Na tej glebie rozkwitło piękno, które właśnie stąd, z tajemnicy Wcielenia, czerpało żywotne soki. Stając się człowiekiem, Syn Boży wniósł bowiem w dzieje ludzkości całe ewangeliczne bogactwo prawdy i dobra, a wraz z nim [ewangelicznym bogactwem] objawił także nowy wymiar piękna: orędzie ewangeliczne jest nim [pięknem] wypełnione po brzegi”³⁷. Człowiek-artysta czerpie inspirację z Biblii, bo „tekst biblijny rozpalał wyobraźnię malarzy, poetów, muzyków, twórców teatru i kina. Postać Hioba (...) nieustannie budzi zainteresowanie filozofii, ale także literatury i sztuki. (...) A (...) niezliczoną ilość razy biblijne słowo stawało się obrazem, muzyką, poezją, wyrażając językiem sztuki tajemnicę »Słowa, które stało się ciałem«. W dziejach kultury wszystko to przyczyniło się do powstania rozległego dziedzictwa wiary i piękna”³⁸.

Jan Paweł II podkreślił relację pomiędzy Ewangelią a sztuką, a więc w konsekwencji również pomiędzy Bogiem (Artystą) a człowiekiem (artystą), szczególnie w zakresie duchowości (inspiracji pozazmysłowej). Człowiek-artysta (wierzący lub niewierzący) inspirowany duchem Ewangelii, pogłębia swoją duchowość dzięki relacji z Bogiem-Artystą (z Bogiem-Słowem). Człowiek-artysta wierzący pogłębia swoją relację z Bogiem w sposób właściwy, autentyczny dla każdego chrześcijanina (bezpośrednio lub pośrednio poprzez piękno Stworzenia), natomiast człowiek-artysta niewierzący wchodzi w autentyczną relację z Bogiem-Artystą pośrednio: poprzez piękno Stworzenia, co jest tylko różnicą w środku komunikacji interpersonalnej, ale w istocie każdy człowiek-artysta w takową relację duchową wchodzi świadomie lub nieświadomie, relacja ta dotyczy „wszystkich”, tj. „wierzących i niewierzących”). „Dla wszystkich jednak, wierzących i niewierzących, dzieła sztuki inspirowane przez Pismo Święte pozostają jakby odbłaskiem

³⁶ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 8 i 11. (Papież dwukrotnie cytując zdanie C. Norwida).

³⁷ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 12-13.

³⁸ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 13-14.

niezłębionej tajemnicy, która ogarnia świat i jest w nim [świecie] obecna. (...) Każda autentyczna inspiracja artystyczna wykracza bowiem poza to, co postrzegają zmysły, i przenikając rzeczywistość stara się wyjaśnić jej [rzeczywistości] ukrytą tajemnicę. [Każda autentyczna inspiracja artystyczna] Ma swoje źródło w głębi ludzkiej duszy – tam, gdzie pragnienie nadania sensu własnemu życiu łączy się z nieuchwytnym doznaniem piękna i tajemniczej jedności rzeczy”³⁹. Każdy człowiek-artysta jest świadom różnicy pomiędzy ideą artystyczną a realizacją idei w konkretnym dziele sztuki. Ludzie-artyści są niedoskonali, choć dążą do oddania w dziełach sztuki doskonałości rzeczywistości (Stworzenia, świata oraz Doskonałości Stwórcy tego świata). Papież używa logicznych tzw. ‘wielkich kwantyfikatorów’ („wszyscy”, „każda”), zatem mówi o kwestiach (zasadach) uniwersalnych, a nie tylko o jakichś partykularnych sprawach, w związku z człowiekiem-artystą, „Wszyscy artyści zdają sobie sprawę, jak głęboka przepaść istnieje między dziełem ich [artystów] rąk, nawet najbardziej udanym, a olśniewającą doskonałością piękna, dostrzeżonego w chwili twórczego uniesienia: wszystko, co zdołają wyrazić[,] malując, rzeźbiąc i tworząc, jest jedynie przebłyskiem owej światłości, która na kilka chwil zajaśniała oczom ich [duszy. (...) Człowiek wierzący (...) wie, że przez moment oglądał ów bezmiar światłości, która ma swoje pierwotne źródło w Bogu. (...) Nikt bardziej niż prawdziwy artysta nie jest skłonny uznać własnej ograniczoności (...)”⁴⁰. Wątek „przebłysku światłości” transcendentnej u człowieka-artysty był obecny u ks. bpa Karola Wojtyły w tekście *Ewangelia a sztuka. Rekolekcje dla artystów* z początku lat sześćdziesiątych XX w.

Wrażliwy na piękno człowiek-artysta, tworząc sztukę, ukazuje poprzez nią– duchowość człowieka i głębię rzeczywistości. „Każda autentyczna forma sztuki jest swoistą drogą dostępu do głębszej rzeczywistości człowieka i świata. Tym samym stanowi też bardzo trafne wprowadzenie w perspektywę wiary, w której ludzkie doświadczenie znajduje najpełniejszą interpretację. Oto dlaczego pełnia prawdy zawarta w Ewangelii musiała od samego początku wzbudzić zainteresowanie artystów, z natury wrażliwych na wszelkie przejawy ukrytego piękna rzeczywistości”⁴¹. Relacja człowieka-artysty do Ewangelii buduje duchowość, wzmacnia od wewnątrz, pogłębia człowieczeństwo, wbrew wszystkim przeciwnościom. „Podobnie jak w sferze życia i myśli, tak i na polu sztuki wiara kazała chrześcijanom dokonywać rozeznania, które

³⁹ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 14-15.

⁴⁰ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 15.

⁴¹ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 17.

nie pozwalało przyjmować bezkrytycznie zastanego dziedzictwa⁴². Artysty powinni mieć świadomość, że „sztuka stała się uprzywilejowaną formą wyrażania wiary”⁴³ i że „potrzeba kontemplacji misterium oraz ukazywania go [misterium] w formach dostępnych dla ludzi prostych zrodziła stopniowo pierwsze formy sztuki malarzkiej i rzeźbiarskiej”⁴⁴. Człowiek-artysta jest narzędziem wyrażania tajemnicy (misterium) wiary, służy wierze a ta postawa służebna (*ars – ancilla theologiae*) wobec religii wyrasta z głębokiej relacji człowieka z Bogiem poprzez Boga-Człowieka (Boga Wcielonego w Człowieka). Nie oznacza to, że wolność artysty w zakresie formy jest ograniczona, ale podporządkowana wyrażanej treści. Różnorodne bogactwo sztuki składa się w całości na dziedzictwo kulturowe, współtworzone przez konkretnych ludzi-artystów przez setki i tysiące lat: „dziedzictwo artystyczne nagromadzone w ciągu stuleci obejmuje bardzo rozległy i różnorodny zbiór natchnionych dzieł sztuki sakralnej, które napełniają podziwem także współczesnego człowieka”⁴⁵. Komunikacja (jednostronna) pomiędzy człowiekiem-artystą a człowiekiem-odbiorcą sztuki trwa mimo upływu czasu, dopóki istnieje komunikat w postaci dzieła sztuki i dopóki istnieją odbiorcy tej sztuki. W formach sztuki przejawia się nie tylko indywidualne przesłanie (komunikat) danego człowieka-artysty do innych, ale również przesłanie (komunikat) społeczności danej epoki historycznej, danego narodu czy kręgu kulturowego (cechy zbiorowe, wspólne danej kultury). Papież wyraził to zwięźle: „W tych formach kryje się nie tylko geniusz artysty, ale dusza narodu”⁴⁶, ponieważ „Cała kultura, mimo ograniczeń nieodłącznie związanych z ludzką naturą, przesiąkała Ewangelią (...)”⁴⁷. Co prawda, Jan Paweł II odniósł to do wysokiej kultury średniowiecza, ale możemy interpolować to zdanie również i na inne epoki, bo kultura chrześcijańska jest obecna odpowiednio w różnym wymiarze na różnych kontynentach już przez prawie dwa tysiące lat (Azja, Afryka, Europa) lub co najmniej przez kilkaset lat (Ameryka, Australia).

Janowi Pawłowi II-artyście kwestia człowieka-artysty była bliska. Papieża interesował „stosunek artystów (...) do rzeczywistości religijnej”⁴⁸, przy czym nie chodziło mu tu tylko o artystów okresu Renesansu, ale o artystów każdej epoki. Deklarował: „Pragnę (...) stać się głosem

⁴² Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 18.

⁴³ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 18.

⁴⁴ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 19.

⁴⁵ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 22-23.

⁴⁶ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 23.

⁴⁷ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 23.

⁴⁸ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 24.

wielkich artystów, którzy tutaj [w Watykanie] ujawnili bogactwo swojego geniuszu, często przenikniętego niezwykle głęboką duchowością”⁴⁹, przy czym ludzie-geniusze artystyczni, mistrzowie tworzą arcydzieła, np. „wyrażając plastycznie sens tajemnicy, która czyni z Kościoła społeczność uniwersalną, gościnną, matkę i towarzyszkę drogi każdego człowieka poszukującego Boga”⁵⁰. Nieustanne nawracanie w papieskich wypowiedziach do terminu „tajemnica” w kontekście jej wyrażania lub odkrywania przez człowieka-artystę upoważnia do twierdzenia, że to słowo-klucz do koncepcji Jana Pawła II w odniesieniu do człowieka-artysty. „Tajemnica” pojawia się również w tekście *Ewangelia a sztuka. Refleksje dla artystów*. Tajemnica Boga nie jest sprzeczna z człowieczeństwem ani z obrazowaniem człowieczeństwa w dziełach artystycznych. Humanizm chrześcijański przejawia się w sztuce antropicznej co najmniej od czasów renesansu. „Jej [sztuki] cechą charakterystyczną stawało się w coraz większej mierze (...) zainteresowanie człowiekiem, światem, rzeczywistością historyczną. To zainteresowanie samo w sobie nie jest bynajmniej zagrożeniem dla wiary chrześcijańskiej, skupionej wokół tajemnicy Wcielenia, a zatem wokół objawienia wartości człowieka przez Boga. Przekonują nas o tym (...) artyści”⁵¹. Chrystocentryzm w sztuce nie wyklucza antropocentryzmu.

Ludzie-artyści tworzą sztukę religijną niezależnie od zewnętrznych okoliczności historycznych, a czasem wbrew owym okolicznościom (np. wbrew procesom sekularyzacji, laicyzacji i desakralizacji), nawet „w nowym klimacie ostatnich stuleci, gdy część społeczeństwa wydaje się zubożniała na wiarę, sztuka religijna nie przestaje się rozwijać”⁵². Papież zauważa dwie kategorie artystów: 1) artyści inspirowani przez religię, tworzący „niezwykle natchnione dzieła”, tj. sztukę „nawiązującą do tematów religijnych” (choć nie jest to sztuka sakralna *sensu stricto*), 2) artyści zajmujący się sztuką sakralną, „którzy poświęcili jej wiele sił”⁵³. Powyższa typizacja artystów na dwie ogólne kategorie jest uzasadniona (1. artyści zainspirowani religijnie, 2. artyści ‘sakralni’, ‘liturgiczni’). Można wnioskować z wypowiedzi papieża, że artyści tworzący sztukę sakralną stoją wyżej (na „szczytach”) w hierarchii w Kościele, niż artyści tylko inspirowani przez tematy religijne, skoro Jan Paweł II w duchu *Sacrosanctum Consilium* napisał „o sztuce sakralnej, »szczytach«

⁴⁹ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 24.

⁵⁰ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 25.

⁵¹ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 25.

⁵² Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 26.

⁵³ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 26.

sztuki religijnej”⁵⁴. Analogicznie ‘artyści sakralni’ znajdują się „na szczycie” hierarchii ‘artystów religijnych’, jak można wnioskować z tekstu *Listu do artystów*. Człowiek-artysta może wszak podejmować różnorakie zadania, ma tu wolność woli.

Jan Paweł II zauważył również rozróżnienie na artystów-teistów („humanizm chrześcijański”, humanizm z Bogiem, humanizm dla Boga) oraz artystów-ateistów (humanizm bez Boga, humanizm przeciw Bogu), przy czym można tu także mówić o podziale na artystów zainteresowanych tematyką religijną oraz artystów obojętnych na tematykę religijną (indyferentnych religijnie). Możliwe są także typologie pośrednie, wyróżniające kategorie artystów według stopnia zainteresowania tematyką religijną w tworzonej przez siebie sztuce (świeckiej lub religijnej). Dzieło sztuki jest ‘mostem’ pomiędzy człowiekiem a człowiekiem, niezależnie od tego, w co wierzy lub nie wierzy artysta, który owo dzieło stworzył. Most sztuki („pomost” – jak to nazywa papież) jest sposobem komunikacji interpersonalnej, niezależnie od rodzaju humanizmu, jaki reprezentuje jego twórca (wierzący w Boga lub niewierzący). Klimat humanizmu cechującego się nieobecnością Boga albo sprzeciwem wobec Boga „(...) prowadził czasem do rozejścia się dróg sztuki i wiary przynajmniej w tym sensie, że wielu artystów okazywało mniejsze zainteresowanie tematami religijnymi”⁵⁵.

Niezależnie od indywidualnej, osobistej postawy każdego człowieka-artysty wobec Boga, Kościół docenia sztukę piękną (arcydzieła), które dany artysta (arcymistrz sztuki, geniusz sztuki) tworzy, ponieważ autentycznie unaocniają owe dzieła piękno, a piękno dane jest od Boga poprzez Stworzenie. Piękno jest dwojakie: 1) piękno jako dar bezpośredni powstały przez harmonię stworzonej przez Boga natury (Bóg jako dawca piękna), 2) piękno jako dar pośredni od Boga – powstały w harmonii kultury zaistniałej wskutek kreatywności stworzonego człowieka (Bóg jako dawca daru tworzenia piękna). Tak czy inaczej – piękno zawsze wywodzi się z Boga (bezpośrednio w naturze, pośrednio w kulturze, nawet jeśli poszczególni twórcy kultury temu zaprzeczają, to jednak dar tworzenia został im dany z góry, nie posiadają go sami z siebie, ale w sensie zawiązków zdolności artystycznych – mają je z natury, czyli *de facto* od Boga). Stąd Jan Paweł II, świadomy tego daru tworzenia, obecnego u każdego człowieka-artysty, mógł napisać, że każda autentyczna sztuka (‘sztuka jako taka’) zawsze jest pokrewna wierze, jak widzimy, wskutek obecności piękna oraz wskutek obecności daru tworzenia u

⁵⁴ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 30.

⁵⁵ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 27.

wszystkich artystów (twórców). „(...) Kościół nadal żywi bardzo wysokie uznanie dla sztuki jako takiej. Sztuka bowiem, jeżeli jest autentyczna, choć niekoniecznie wyraża się w formach typowo religijnych, zachowuje więc wewnętrzne pokrewieństwo ze światem wiary, tak że nawet w sytuacji głębokiego rozłamu między kulturą a Kościołem właśnie sztuka pozostaje swego rodzaju pomostem prowadzącym do doświadczenia religijnego. jako poszukiwanie prawdy, owoc wyobraźni wykraczającej poza codzienność, sztuka jest ze swej natury swoistym wezwaniem do otwarcia się na Tajemnicę. Nawet wówczas, gdy artysta zanurza się w najmroczniejszych otchłaniach duszy lub opisuje najbardziej wstrząsające przejawy zła, staje się w pewien sposób wyrazicielem powszechnego oczekiwania na odkupienie”⁵⁶.

Człowiek-artysta jest sługą Boga (przyjacielem Kościoła), jeśli tworzy autentyczne, prawdziwe dzieło sztuki (formalne arcydzieło), niezależnie od jego treści. Jan Paweł II rozwijał koncepcję przyjaźni pomiędzy Kościołem a artystami, którą to koncepcję przedstawił dnia 7 maja 1964 r. papież Paweł VI w Kaplicy Sykstyńskiej w przemówieniu do artystów⁵⁷. Myśl Pawła VI i Jana Pawła II kontynuował w tym względzie z kolei papież Benedykt XVI (*Bądźcie zwiastunami i świadkami nadziei*, przemówienie podczas spotkania z artystami, 21 listopada 2009 r.)⁵⁸. Kwestia komparatystycznego ujęcia podobieństw i różnic pomiędzy koncepcjami (dotyczącymi człowieka-artysty, sztuki lub piękna) u papieży: Pawła VI, Jana Pawła II i Benedykta XVI wymaga odrębnego potraktowania w osobnym studium porównawczym na ten temat.

Jan Paweł II widział człowieka-artystę jako przyjaciela, partnera dialogu, równoprawnego rozmówcę dla Kościoła: „Jest zatem zrozumiałe, dlaczego Kościół przywiązuje szczególną wagę do dialogu ze sztuką i pragnie zawrzeć w naszej epoce nowe przymierze z artystami, do którego wzywał usilnie (...) Paweł VI w przemówieniu skierowanym 7 maja 1964 r. do artystów podczas specjalnego spotkania w Kaplicy Sykstyńskiej, Kościół żywi nadzieję, że współpraca ta przyniesie naszej epoce nową »epifanię« piękna oraz pomoże zaspokoić we właściwy sposób potrzeby chrześcijańskiej wspólnoty”⁵⁹. Człowiek-artysta w relacji do Kościoła był widziany przez Jana Pawła II w perspektywie dokumentów Soboru Vaticanum Secundum (*Gaudium et spes*, *Sacrosanctum Concilium*).

⁵⁶ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 27-28.

⁵⁷ *Acta Apostolicae Sedis*, 56: 1964, s. 438-444, [cyt. za:] Jan Paweł II, *List apostolski...*, op. cit., s. 28, przyp. 17.

⁵⁸ http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/artysci_21112009.html [dostęp 30.07.2012].

⁵⁹ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 28.

„Sobór Watykański II położył podwaliny pod nową relację między Kościołem a kulturą, czego bezpośrednie konsekwencje dotyczą także świata sztuki. Relacja ta ma się rozwijać pod znakiem przyjaźni, otwartości i dialogu”⁶⁰. Jan Paweł II przypomniał, że praca człowieka-artysty dla Kościoła jest „szlachetną usługą”⁶¹, a zatem służbą twórczą, służbą artystyczną na rzecz Kościoła. Służba artystów dla Kościoła nie jest bynajmniej serwilizmem. Kościół potrzebuje artystów (sprawców sztuki), a nie tylko sztuki (rezultatu twórczości artystów), bo to artyści umieją wyrażać w sztuce rzeczywistość duchową (religijną). „Kościół potrzebuje sztuki. Aby głosić orędzie, które powierzył mu [Kościółowi] Chrystus, Kościół potrzebuje sztuki. Musi bowiem sprawić, aby rzeczywistość duchowa, niewidzialna, Boża, stawała się postrzegalna, a nawet w miarę możliwości pociągająca. Musi zatem wyrazić w zrozumiałych formułach to, co samo w sobie jest niewyraźne. Otóż sztuka odznacza się sobie tylko właściwą zdolnością ujmowania wybranego aspektu tego orędzia, przekładania go [orędzia Kościoła] na język barw, kształtów i dźwięków, które wspomagają intuicję człowieka patrzącego lub słuchającego. [Sztuka] Czyni to, nie odbierając samemu orędziu wymiaru transcendentnego ani aury tajemnicy”⁶². Tym samym papież syntetycznie określił funkcję artystów w Kościele, jako obdarzonych niejako biblijnym darem tłumaczenia ‘języków’ (tj. tłumaczenia orędzia Kościoła na język sztuki). Jan Paweł II pisał na temat „twórców przenikniętych głębokim zmysłem tajemnicy”⁶³. Istnieje zatem pewien ‘zmysł tajemnicy’ (intuicja twórcza), który charakteryzuje ludzi-artystów i który umożliwia owo ‘tłumaczenie’ (przedstawienie artystyczne) nie tylko orędzia Kościoła, ale przede wszystkim – tłumaczenie Tajemnicy (Boga) na konkretny język sztuki. Człowiek-artysta jako prorok w Kościele albo jako tłumacz proroctw w Kościele to motyw, który pojawił się także pośrednio u Jana Pawła II (a wcześniej u ks. Karola Wojtyły). „W rzeczywistości temat religijny należy do najczęściej podejmowanych przez artystów każdej epoki. Kościół zawsze odwoływał się do ich [artystów] twórczych zdolności, aby wyjaśniać ewangeliczne orędzie i ukazywać jego [orędzia] konkretne zastosowania w życiu chrześcijańskiej wspólnoty. Ta współpraca [Kościół z artystami] stała się źródłem wzajemnego ubogacenia duchowego. Ostatecznie przyczyniło się to [ta współpraca Kościoła z artystami w zakresie sztuki sakralnej, sztuki religijnej] do lepszego zrozumienia

⁶⁰ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 29.

⁶¹ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 30.

⁶² Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 31.

⁶³ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 32.

człowieka [przez Kościół i przez artystów], jego [człowieka] autentycznego oblicza, jego [człowieka] prawdy. Ujawnia się także szczególna więź między sztuką a chrześcijańskim objawieniem”⁶⁴. Pozytywna konkluzja brzmi: tak, Kościół potrzebuje sztuki, a zatem potrzebuje również ludzi-artystów, sprawców powstania dzieł sztuki (łac. *auctores*, sprawcy, autorzy).

Autor *Listu do artystów* zapytał poza tym inaczej, odwrotnie: „Czy sztuka potrzebuje Kościoła? Kościół zatem potrzebuje sztuki. Czy można jednak powiedzieć, że także sztuce potrzebny jest Kościół?”⁶⁵. Odpowiedź papieża nie jest jednoznaczna, bo udzielona została nie wprost, ale za to ukierunkowująca na pozytywną, inspirującą relację pomiędzy człowiekiem-artystą a religią. W konsekwencji pytanie papieskie brzmi także: czy artyści potrzebują Kościoła? Jan Paweł II wskazał na korzyści, jakie artyści otrzymują ze strony Kościoła (pogłębione rozumienie człowieka, nieredukcjonistyczna antropologia).

Kim jest człowiek-artysta? Od odpowiedzi na to pytanie uzależniona jest logicznie odpowiedź na inne pytanie: „czym jest sztuka?” oraz „czym jest sztuka religijna” (w szczególności – „czym sztuka sakralna?”, „czym jest sztuka chrześcijańska?”). Jan Paweł II nie postawił tych pytań i nie powiązał ze sobą *expressis verbis* w *Liście do artystów* owych pytań zasadniczych dla sztuki, ale one się nasuwają przy lekturze tekstu papieskiego samoistnie, skoro ukazywał kontekstowo w omawianym dokumencie rozumienie terminu ‘artysta’, ‘sztuka’, ‘sztuka religijna’, ‘sztuka sakralna’. Należałoby zatem to powiązać w logiczną całość (1. dzieło sztuki jako wytwór sprawcy sztuki, tj. 2. artysty, 3. sztukę jako umiejętność, zdolność, sprawność, dzielność wytwarzania określonych dzieł pięknych przez artystę). Szczytem w hierarchii artystycznej jest głęboko uduchowiony człowiek-twórca sztuki sakralnej (wytwórca arcydzieł sakralnych), zatem *homo artifex est homo faber, homo creator et homo religiosus*. Korzyścią dla artysty jest znalezienie transcendentnego sensu sztuki, jaki uzyskuje dzięki teologii i filozofii chrześcijańskiej w Kościele.

Bóg jako Najwyższy Sens Stworzenia zostaje odkryty intuicyjnie przez ‘łowców’ Sensu (artystów) jako Dobro, Prawda i Piękno i wyrażony w dziele sztuki (arcydziele). Semiotyczno-egzystencjalne ujęcie człowieka-artysty współbrzmi z ujęciem personalistycznym: „Artysta nieustannie poszukuje ukrytego sensu rzeczy, z wielkim trudem stara się wyrazić rzeczywistość niewysłowioną. Nie sposób zatem nie dostrzec,

⁶⁴ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 33.

⁶⁵ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 33.

jak wielkim źródłem natchnienia może być dla niego ta swoista »ojczyzna duszy«, jaką jest religia. Czyż to nie w sferze religii człowiek zadaje najważniejsze pytania osobiste i poszukuje ostatecznych odpowiedzi egzystencjalnych?»⁶⁶. Eschatologiczny, metafizyczny, religijny, misteryjny, mistyczny, egzystencjalny i esencjalny wymiar człowieczego bytu może znaleźć się jako motyw (temat) sztuki tworzonej przez różnych artystów (artysta pozytywnie inspiruje się religią, artysta ubogaca swoją twórczość wątkami religijnymi, czerpanymi z religii, w efekcie sam artysta jako człowiek doskonali się i wzrasta duchowo, to jest owa wartość inspiracji religijnej nawet dla artystów niewierzących, a dla artystów wierzących – tym bardziej). Jan Paweł II konkluduje *ex cathedra* i stwierdza retorycznie: „Pozostaje jednak prawdą, że chrześcijaństwo dzięki centralnej prawdzie o Wcieleniu Słowa Bożego otwiera przed artystą szczególnie bogaty skarbiec motywów inspiracji. O ileż uboższa byłaby sztuka, gdyby oddaliła się od niewyczerpanego źródła Ewangelii»⁶⁷. Alternatywne dzieje sztuki bez chrześcijaństwa nie są znane historiografii, ponieważ chrześcijaństwo istniało oraz istnieje nadal, inspirując artystów. Czysto retoryczna figura została użyta przez papieża dla wzmocnienia obrazu korzyści płynących dla artystów ze strony Kościoła jako depozytariusza Ewangelii.

Fatyczną (podtrzymującą dialog) funkcję w *Liście do artystów* pełni tzw. *Apel do artystów*, którego *clou* stanowi stwierdzenie o istnieniu przymierza (współpracy) pomiędzy Ewangelią a sztuką, tj. w konsekwencji pomiędzy Kościołem a artystami⁶⁸. W istocie każdy człowiek-artysta jest tu wezwany do współpracy z Bogiem, Ewangelią, Kościołem. „W tym liście zwracam się do was, artyści całego świata (...). Kieruję do was wezwanie, byście na nowo odkryli głęboki wymiar duchowy i religijny sztuki, który w każdej epoce znamionował jej [sztuki] najwznioślejsze dzieła. W tej perspektywie apeluję do was, artyści słowa pisanego i mówionego, teatru, muzyki i sztuk plastycznych, twórcy wykorzystujący najnowocześniejsze środki wyrazu. Zwracam się zwłaszcza do was, artyści chrześcijańscy: każdemu z was pragnę przypomnieć, że przymierze istniejące od zawsze między Ewangelią a sztuką, niezależnie od swoich aspektów funkcjonalnych, wiąże się z wezwaniem do wnikięcia twórczą intuicją w głąb tajemnicy Boga Wcielonego, a zarazem w tajemnicę człowieka”⁶⁹. Zadaniem każdego człowieka-artysty jest dawać

⁶⁶ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 33.

⁶⁷ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 34.

⁶⁸ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 35-36.

⁶⁹ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 35.

wyraz Tajemnicy Wcielenia i Zmartwychwstania oraz Tajemnicy Odkupienia i Zbawienia. Jan Paweł II widział to w perspektywie 'Pawłowej' (Rz 8,19), następująco: „(...) to wy, którzy poświęciliście życie sztuce, macie ukazywać bogactwem swego geniuszu, że świat jest odkupiony przez Chrystusa: odkupiony jest cały człowiek, odkupione jest ciało ludzkie, odkupione jest całe stworzenie (...). To stworzenie oczekuje objawienia się synów Bożych także poprzez sztukę i w sztuce. Jest to właśnie wasze [artystów] zadanie. Obcując z dziełami sztuki, ludzkość wszystkich epok – także współczesna – spodziewa się, że dzięki nim pozna lepiej swoją drogę i przeznaczenie”⁷⁰. Racją istnienia artystów jest m.in. pokazanie poprzez dzieła sztuki celu i przeznaczenia ludzkości, czyli funkcja teleologiczna i eschatologiczna są nieodłączną częścią twórczości artystycznej. Wychowanie człowieka przez sztukę zaczyna się od wychowania człowieka-artysty ku Tajemnicy Transcendencji, ku zachwytowi nad Bogiem-Pięknem. Znana, klasyczna, Tatarkiewiczowska definicja piękna z *Historii estetyki* lub *Dziejów sześciu pojęć* (pięknem jest to, co wzrusza, zachwyca lub wzbudza grozę) znalazła swoje rozwinięcie u Jana Pawła II.

Do artystów Jan Paweł II zwraca się bezpośrednio: „Oby piękno, które będziecie przekazywać pokoleniom przyszłości, miało moc wzbudzania w nich [pokoleniach przyszłości] zachwytu! W obliczu świętości życia i człowieka, w obliczu cudów wszechświata zachwyt jest jedyną adekwatną [właściwą] postawą. Właśnie zachwyt może się stać źródłem owego entuzjazmu »do pracy« (...). Tego entuzjazmu potrzebują ludzie współcześni i jutrzejsi, ażeby podejmować i przewyżczać wielkie wyzwania jawiące się na widnokręgu. Dzięki niemu [entuzjazmowi] ludzkość po każdym upadku będzie mogła wciąż dźwigać się i zmartwychwstawać. W tym właśnie sensie powiedziano z proroczą intuicją, że »piękno zbawi świat«⁷¹ Piękno jest kluczem tajemnicy i wezwaniem transcendencji. [Piękno] Zachęca człowieka, aby poznał smak życia i umiał marzyć o przyszłości. Dlatego piękno rzeczy stworzonych nie może przynieść mu [człowiekowi] zaspokojenia i budzi swą utajoną tęsknotę za Bogiem (...). Niech różnorakie drogi, którymi podążacie, artyści całego świata, prowadzą was wszystkich do owego brzemennego Oceanu piękna, gdzie zachwyt staje się podziwem, upojeniem, niewymowną radością. Niech drogowskazem i natchnieniem będzie dla was tajemnica zmartwychwstałego Chrystusa (...). Niech wam towarzyszy

⁷⁰ Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 36.

⁷¹ Fiodor Dostojewski, *Idiota*, cz. III, rozdział V, Mediolan 1998, s. 645, cyt za: Jan Paweł II, *List apostolski...* (1999), op. cit., s. 39.

Najświętsza Panna – »cała piękna«: (...) niech wasza sztuka przyczynia się do upowszechnienia prawdziwego piękna, które będzie niejako echem obecności Ducha Bożego i dzięki temu przekształci materię, otwierając umysły na rzeczywistość wieczną»⁷². Jan Paweł II umieścił człowieka-artystę nie tylko w relacji do Boga-Artysty (Boga-Stwórcy, Boga-Człowieka, Boga-Ducha) ale także w relacji do innego człowieka (Maryi, Matki Boga) oraz do innych ludzi (wspólnoty osobowej).

3. Streszczenie

Tekst ukazuje koncepcję człowieka artysty w twórczości papieża Jana Pawła II. Artykuł jest tekstem opartym o źródła. Głównymi źródłami jego myśli na temat artysty są dla nas dwa teksty: tzw. „Ewangelia a sztuka” i tzw. „List do artystów”. Inne teksty Jana Pawła II są tylko dopełnieniem (uzupełnieniem) dla tych dwóch głównych tekstów źródłowych. Autor artykułu analizuje idee (koncepcje) człowieka-artysty w *Liście do artystów*, specjalnie w kontekście ogólnej koncepcji (ogólnego zarysu) kultury w opisach dokonanych przez Jana Pawła II (to jest nowością w tekście). W artykule znajdują się bardzo ważne cytaty (cytowania) z jego oryginalnego polskiego tekstu. Autor użył historiograficznej metody w swoim studium.

The titlke in English

An Artist in the Concept of John Paul II in The Letter to Artists

Abstract (Summary)

The text shows the idea of an artist in creativity according to Bl. John Paul II. This article is a source-based text. Main sources of his thought about an artist are for us two texts: so called „Ewangelia a sztuka” (“Gospel and Art”) and so called “The letter to artists”. Another texts of John Paul II are only complement (supplement) for this two mainly sourced texts. An author of this article analyses ideas of a man – an artist, especially in the context of general outline of culture in descriptions done by John Paul II (this is novelty in this text). There are some very impor-

⁷² Jan Paweł II, *List apostołski...* (1999), op. cit., s. 39-41.

tant quotations (citations) from his original Polish texts in the article. The author used historiographical method in his study.

Słowa-klucze

Jan Paweł II, człowiek, artysta, sztuka, *List do artystów*, teoria sztuki, teologia sztuki, filozofia sztuki, filozofia człowieka, pedagogika sztuki,

Key-words

John Paul II, man, artist, art, *The Letter to artists*, theory of art, theology of art, philosophy of art, philosophy of man, pedagogy of art

Wybrana bibliografia / Selected bibliographical references

Karol Wojtyła – *Jan Paweł II. Bibliografia, 1948-1990*, oprac. zespół, Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. St. Grochowiaka w Lesznie, Leszno 1991, s. V, 271, indeks.
[Sitarska Anna, Skwirowska Stefania (oprac.)]. *Jan Paweł II poza cenzurą PRL. Bibliografia 1976-1989*, oprac. Anna Sitarska i Stefania Skwirowska, Fundacja Jana Pawła II w Rzymie. Ośrodek Dokumentacji Pontyfikatu, Rzym 1996, s. 528, bibliogr. s. 26-47, indeksy.

Bibliografia podmiotowa (źródła) / Sources (Primary Literature)

Jan Paweł II, *Wiara i kultura. Dokumenty, przemówienia, homilie*, wybór tekstów i oprac. red. Marian Radwan, Stefan Wylęzek, Teresa Gorzkula, wyd. 2. (1. krajowe), popr. i uzupeł., Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej. Fundacja Jana Pawła II, Redakcja Wydawnictw KUL, Rzym-Lublin 1988, s. 442.

Jan Paweł II, *Ewangelia i kultura. Doświadczenie środkowoeuropejskie. Śladem trzeciej pielgrzymki Jana Pawła II*, redaktorzy: Marian Radwan, Tadeusz Styczeń, wyd. 2., Fundacja Jana Pawła II. Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej, Rzym 1988, s. 367, bibliogr., seria: Sympozja Instytutu Jana Pawła II KUL, t. 4, [zawiera: teksty Jana Pawła II oraz artykuły sympozjum 8-22 maja 1987 sponsorowanego przez Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej w Rzymie oraz Instytut Jana Pawła II (KUL) w Lublinie].

Janez Pavel II [Jan Paweł II], *Pismo umetnikom*, prevod Janez Zupet, Družina, Ljubljana 1999, s. 32, seria: Cerkevni Dokumenti, t. 82 [*List do artystów* (w jęz. słoweńskim)].

Jean Paul II, *Lettre aux artistes*, Paris 1999 [*List do artystów* (w języku francuskim)].

Joanni Paulo II, *Lettera del papa Giovanni Paulo II agli artisti*, Roma 1999 [*List do artystów* (w języku włoskim)].

Jan Paweł II, *List Ojca Świętego do artystów*, [tyt. okładowy: *List Ojca Świętego Jana Pawła II do artystów*], red. Karol Kluza, wyd. Tygodnik Katolicki Niedziela, Częstochowa 1999, s. 35, nrb. 2, seria: Zeszyty „Niedzieli” nr 11.

Jan Paweł II, *List Ojca Świętego Jana Pawła do artystów*, Wydawnictwo Św. Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej, Watykan [Kraków] 1999, s. 38, nlb. 2. [kopia według wydania watykańskiego].

Jean Paul II [Jan Paweł II], *La lettre du Pape Jean-Paul II aux artistes. 1999. À tous ceux qui, avec un dévouement passionné, cherchent de nouvelles «épiphanies» de a beauté pour en faire don au monde dans la création artistique*, [dokument elektroniczny z internetu:] http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/letters/documents/hf_jp-ii_let_23041999_artists_fr.html [wyświetlono 15.09.2012].

Jan Paweł II, *List apostolski Ojca Świętego Jana Pawła II do artystów. Do tych, którzy z pasją i poświęceniem poszukują nowych „epifanii” Piękna, aby podarować je światu w twórczości artystycznej*, TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 2005, s. 41, 1 nlb. [tekst tłumaczony z j. francuskiego]

Jan Paweł II, *List Ojca Świętego Jana Pawła II do artystów*, Drukarnia i Księgarnia Świętego Wojciecha, Poznań 2007, s. 27, 1 nlb.

Jan Paweł II, *Piękno. Antologia tekstów*, wybór tekstów i oprac. Dariusz Radziechowski, słowo wstępne: Jarosław Kupczak, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Kraków 2008, s. 241.

Jan Paweł II, *Kultura i sztuka*. [Jan Paweł II. Wybór cytatów], wyb. Aleksandra Pawlińska, autor tekstów [komentarzy] Grzegorz Polak, wyd. New Media Concept, nakł. Axel Springer Polska, Warszawa 2008, s. 110, 2 nlb., seria: Księgi myśli i wiary / Jan Paweł II, t. 19, bibliogr. s. 108-110.

Wojtyła Karol, *Ewangelia a sztuka. Rekolekcje dla artystów*, Instytut Dialogu Międzykulturowego im. Jana Pawła II, Fundacja Jana Pawła II – Ośrodek Dokumentacji i Studium Pontyfikatu, Kraków-Rzym 2011, s. 70, nlb. 2.

Wojtyła Karol, *Karol Wojtyła na Soborze Watykańskim II. Zbiór wystąpień*, red. Robert Skrzypczak, wyd. 1, Centrum Myśli Jana Pawła II, Warszawa 2011, s. 448, [zawiera teksty w j. pol. i łac.].

Wybrana bibliografia przedmiotowa / Subject bibliographical references (Secondary Literature):

Jaworska Janina, *Artyści polscy o papieżu*, wyd. 1, „Jedność”, Kielce 1997, s. 432, 8 nlb., bibliogr. s. 313-420, indeksy, streszczenia w j. ang., franc., niem., włos., ros. i hiszp.

Karczewski Sebastian, *Jan Paweł II. Encyklopedia Pontyfikatu 1978-2005*, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, radom 2005, s. 567.

Wielka Encyklopedia Jana Pawła II, pod redakcją Grzegorza Polaka, Wydawnictwo „Edipresse”, Warszawa 2005, vol. 6: t. 1. A-C, t. 2 D-H, t. 3 H-K, t. 4 K-N, t. 5 N-S, t. 6 S-Z.

Artyści do Jana Pawła II. Jan Paweł II do artystów, red. Barbara Drożdż-Żytyńska et al., Gaudium – Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej, Lublin 2006, s. 807, 1 nlb.

Jan Paweł II, Encyklopedia dialogu i ekumenizmu, pod redakcją Eugeniusza Sakowicza, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, Radom 2006, s. s. 618, bibliogr. s. 577-614.

Fagniez Pascal, *Jean Paul II et les artistes. De Pie XI à Benoît XVI, pour une théologie spirituelle de l'art*, Editions de l'Emmanuel, Paray-le-Monial 2007, s. 263, teksty Jana Pawła II (w porządku chronologicznym) na s. 243-256, bibliogr. s. 257-258.

Jan Paweł II w literaturze polskiej. *Antologia tekstów literackich*, oprac. Krzysztof Dybciak, Warszawa, Centrum Myśli Jana Pawła II, Warszawa 2008, s. 345, bibliogr.

Wójtowicz Ryszard, *Człowiek i kultura. Prolegomena do Wojtyłańskiej myśli antropologicznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2010, s. 263, bibliogr. s. 242-263.

Pousseur Père Robert, *La lettre du Pape Jean-Paul II aux artistes. Commentaire du Père Robert Pousseur* [dokument elektroniczny z internetu:] <http://www.arts-cultures.cef.fr/txt/ecrits.htm> [wyświetlono: 15.09.2012].

Bibliografia uzupełniająca / Additional bibliography:

Barbarin Philippe, *Jardins intérieurs. Regards criés sur l'art et la foi. Lettre aux artistes du Cardinal Philippe Barbarin. Une croix sur l'art*, de Fabrice Hadjad, ed. Parole et silence. Desclée de Brouwer, Paris 2007, s. 189, bibliogr. 176-177.

Information about the Author:

Marek Mariusz Tytko, is an art historian, educator, librarian, poet, art theorist, and literary critic. In 2007, he received his Ph.D. at the Philosophical Faculty at the Jagiellonian University in Cracow. His doctoral thesis was entitled "Stefan Szuman's conception of education through art." He did research at the Jagiellonian Library and at the Center for Research and Documentation of Polish Struggles for Independence. He is a subject editor in a scholarly journal named "The Sowiniec" (A half yearly periodical), a subject editor in a scholarly journal called "The Tutor: Monthly of Catholic Teachers and Tutors", and an editor-in-chief of "Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education" (these three periodicals are published in Cracow, Poland). He is also the president of the Scholarly Foundation of Catholics "Eschaton." E-mail: marek.mariusz.tytko@uj.edu.pl

EWA KOPEĆ (Poland)

e-mail: ewa.kopiec[at]opoczta.pl

Wychowanie chrześcijańskie dzieci i młodzieży poprzez edukacyjny wymiar scholi

Tekst niniejszy jest przyczynkiem do analizy wychowawczej roli scholi. Artykuł na temat wychowania chrześcijańskiego dzieci i młodzieży poprzez scholę muzyczną bynajmniej nie wyczerpuje kwestii zasygnalizowanych w tytule. Podczas opracowania tematu wykorzystano metodę analizy dokumentu¹ oraz metodę sondażu z zastosowaniem techniki wywiadu², w wyniku której wypowiedzi badanych zostały zebrane w postaci pisemnej.

Wraz z chrześcijaństwem, które stopniowo przejęło klasyczną koncepcję filozofii, wyznaczając jej funkcję służenia teologii, w ramach wiedzy teologicznej znalazła się wiedza pedagogiczna, zwłaszcza w części dotyczącej wychowania moralnego, tzw. teologii moralnej zajmującej się interpretacją sensu działania ludzkiego w świetle faktu Chrystusa Zmartwychwstałego i Słowa Bożego (czyli w świetle Objawienia). Dyscypliny teologiczne, które bezpośrednio lub pośrednio zajęły się wychowaniem, to: pedagogika chrześcijańska, pedagogika katolicka, pedagogika religijna, katechetyka, teologia pastoralna, teologia duchowości a zwłaszcza teologia wychowania. Wszystkie one można ogólnie nazwać teologią wychowania³.

W pedagogice jednym z najważniejszych pojęć jest termin „wychowanie”. To celowa działalność dotycząca wychowanka, wychowawców oraz procesu wychowawczego. Oddziaływania te dotyczą najczęściej jednak dziecka, które w potocznym znaczeniu ujmowane jest jako niedojrzała istota ludzka od momentu narodzenia do wieku młodzieńczego⁴. Dziecku należy się szacunek dla jego niewiedzy, pracy poznawczej, dla jego indywidualności, a przede wszystkim dla jego małości, słabości i braku doświadczenia. Okazywanie dziecku szacunku i stwarzanie mu okazji do samodzielności i

¹ B. Łuczyńska, *Badania historyczne w pedagogice*, [w:] *Orientacje w metodologii badań pedagogicznych*, pod red. Stanisława Palki, Kraków 1998, s. 121-134, bibliogr.

² M. Łobocki, *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Impuls, Kraków 2009, s. 211-217 i 243-267.

³ M. Nowak, *Teorie i koncepcje wychowania*, Warszawa 2008, s. 96.

⁴ J. Kułaczkowski, *Wartość dziecka u podstaw wychowania w rodzinie*, [w:] *Leksykon pedagogiki rodziny*, red. J. Kułaczkowski, Warszawa, s. 176.

odpowiedzialnej działalności - to najskuteczniejszy, wychowawczy sposób uczenia szacunku do innych ludzi. Obdarzanie dziecka szacunkiem i zaufaniem pomaga mu w kształtowaniu jego osobowości i charakteru. Podnosi również samoocenę i wiarę we własne możliwości⁵.

Niewątpliwie warto przyrzeć się pewnym cechom wieku dziecięcego zasygnalizowanym w Biblii, które definiują dziecko jako ufne i bezkrytycznego odbiorcę przekazu. Wypowiedzi te stanowią niejednokrotnie punkt wyjścia do refleksji na temat wychowania w dokumentach Kościoła. Zarówno Stary jak i Nowy Testament zawiera przekonanie, że dziecko jest istotą wymagającą wychowania, „nie ukończoną w swym rozwoju” (por. *Syr* 7,23). Dlatego też dziecko staje się symbolem dojrzewania i wzrostu Izraela: „Pan niósł cię, jak niesie ojciec swego syna, całą drogę, którą szliście” (*Pwt* 1,31; por. *Wj* 4,22; 32,11). Obraz dziecka, którym trzeba się opiekować, stał się także inspiracją do jednego z najpiękniejszych tekstów prorockich wyśławiających miłość Boga: „Miłowałem Izraela, gdy jeszcze był dzieckiem i syna swego wezwałem z Egiptu (...). Byłem dla nich jak ten, co podnosi do swego policzka niemowlę – schyliłem się ku niemu i nakarmiłem go” (*Oz* 11,1–4). Również w listach św. Pawła i w *Liście do Hebrajczyków* dziecko staje się symbolem naiwności, a obraz dziecięctwa źródłem nauczania o potrzebie dojrzewania i wzrostu w życiu chrześcijańskim (por. *Ef* 4,12-16; *Hbr* 5,11-14). W *Liście do Efezjan* dziecko jest synonimem człowieka „miotanego falami”, którym porusza „każdy powiew nauki” (*Ef* 4,14). Wskazuje to, że wiek młodociany charakteryzuje się ograniczeniami w rozwoju duchowym i skutkuje brakiem własnego sądu (por. *Rz* 2,20; *1 Kor* 3,1)⁶. W nauczaniu Chrystusa istnieje więc przekonanie o potrzebie otoczenia dziecka troską w procesie wychowania, gdyż nie jest ono tylko bezbronnym ciałem, które podlega ochronie, ale jest darem danym rodzicom i społeczeństwu, tak jak darem jest życie i miłość. Od samego początku dziecko ma własność obdarowywania, a nie tylko otrzymywania. Dlatego Jan Paweł II nie waha się dopowiedzieć, że wychowanie jest „przede wszystkim obdarzaniem człowieczeństwem – obdarzaniem dwustronnym. Rodzice obdarzają swym dojrzałym człowieczeństwem nowo narodzonego człowieka, a ten z kolei obdarza ich całą nowością i świeżością człowieczeństwa, które z sobą przynosi na świat”⁷.

⁵ I. Janiec, *Prawo dziecka do szacunku*, [w:] *Pedagogika na co dzień*, red. J. Placha, Warszawa 2009, s. 135.

⁶ M. Szczepaniak, *Kościół wobec wychowania dziecka – konsumenta mass mediów*, „Studia Gdańskie” [Biskupie Seminarium Duchowne Diecezji Gdańskiej], t. 28: 2011, s. 23-42.

⁷ A. Mazan, *O nowym aspekcie w określaniu wychowania*, „Nowa Paideia”, r.: 2012, nr 1-2, s. 15-22.

Ze względu na cele i sposoby realizacji wychowania⁸, pojęcie „wychowanie” zawiera bogatą treść, dlatego też bywa ono różnie określane⁹. Jest jednym z trudniejszych terminów do zdefiniowania w pedagogice¹⁰. Powodem tego jest to, że trudność ta wynika nie tylko ze złożoności treści, którą oznacza to pojęcie, ale również z ważności praktycznych konsekwencji, jakie wiążą się z wychowaniem¹¹. W potocznym znaczeniu wychowanie oznacza wszelkie celowe oddziaływania dojrzałych ludzi, czyli wychowawców, głównie na dzieci i młodzież, czyli wychowanków, aby kształtować w nich określone pojęcia, uczucia, postawy i dążenia¹². Wychowanie to takie postępowanie w stosunku do dziecka, które zapewnia mu zaspokojenie jego potrzeb, a przez to umożliwia właściwe kształtowanie wyższych mechanizmów związanych z poziomem struktur poznawczych, czyli obrazem świata i własnej osoby¹³. W innym rozumieniu wychowanie – to kształtowanie człowieka w znaczeniu doskonalenia indywidualnej jednostki we wszystkich dziedzinach jego życia, czyli kształtowanie osoby ludzkiej przez harmonijny rozwój właściwości fizycznych, moralnych i intelektualnych¹⁴. Wychowanie więc - to świadome i celowe działanie pedagogiczne zmierzające do osiągnięcia względnie stałych skutków i zmian rozwojowych w osobowości wychowanka¹⁵. Współcześnie w wychowaniu zwraca się uwagę na wspomaganie wychowanków w ich naturalnym i spontanicznym rozwoju. Koncepcja taka zaliczana jest do tak zwanego nowego wychowania. Według tej koncepcji przygotowuje się dzieci do dorosłego życia poprzez motywowanie ich do własnej aktywności. Unika się w ten sposób narzucania dzieciom ustalonych reguł, stylu życia, natomiast pomaga się w zdobywaniu wiedzy o świecie, dostrzeganiu własnych możliwości, rozwijaniu swojej osobowości¹⁶.

W każdym procesie wychowania są realizowane ideały i cele, jawne bądź ukryte, które są wyprowadzane głównie z obrazu społeczeństwa. Re-

⁸ J. Wilk, *Pedagogika rodziny*, Lublin 2002, s. 80.

⁹ W. Okoń, *Wychowanie*, [w:] *Nowy słownik pedagogiczny*, red. idem, Warszawa 2007, s. 466.

¹⁰ J. Kułaczkowski, *Pedagogika rodziny. Teoria wychowania w rodzinie*, Warszawa-Łomianki 2009, s. 19.

¹¹ W. Pomykało, *Wychowanie*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna*, red. W. Pomykało, Warszawa 1993, s. 917.

¹² S. Kunowski, *Podstawy współczesnej pedagogiki*, Warszawa 1993, s. 19.

¹³ M. Jacuńska, *Wychowanie małego dziecka w rodzinie*, [w:] *Rodzina i dziecko*, red. M. Ziemska, Warszawa 1986, s. 350.

¹⁴ J. Majka, *Wychowanie chrześcijańskie – wychowaniem personalistycznym*, [w:] *Wychowanie w rodzinie chrześcijańskiej*, red. F. Adamski, Warszawa 1973, s. 52.

¹⁵ W. Okoń, *Wychowanie*, [w:] *Nowy słownik pedagogiczny*, red. idem, Warszawa 2007, s. 466.

¹⁶ M. Łobocki, *ABC wychowania*, Lublin 2003, s. 11-13.

alizacja określonych celów wychowania jest urzeczywistnieniem takiego kształtu osobowości, która pozwala na uczestniczenie wychowanków w społecznym życiu. Specyficzne miejsce w rozumieniu celu wychowania zajmuje katolicka koncepcja wychowania. Wynika to stąd, że chrześcijaństwo jest religią objawioną przez Boga ujawniającego się jako Osoba pełna miłości, wychodząca naprzeciw człowiekowi i zapraszająca go do uczestnictwa w swoim życiu¹⁷. Celem wychowania chrześcijańskiego, które jest kontynuacją Bożego wychowania, wyrażającego się we współdziałaniu człowieka z łaską Bożą, jest ukształtowanie człowieka doskonałego, chrześcijanina będącego człowiekiem wzorującym się na działaniu Chrystusa¹⁸. Wychowywać po chrześcijańsku – to spowodować naśladowanie Chrystusa w życiu codziennym¹⁹. Aby jednak można było łatwiej zrozumieć cele wychowania chrześcijańskiego, należy zapoznać się z pojęciem ‘wychowania chrześcijańskiego’, którego tradycja niesie ze sobą sprawdzone przez wieki ideały, zasady i wartości. Łączą się one z realistycznie pojmowaną naturą ludzką, z wewnętrznymi i zewnętrznymi czynnikami rozwojowymi człowieka oraz obowiązującym w chrześcijaństwie etosem²⁰.

Refleksja nad pojęciem „wychowanie chrześcijańskie” związana jest z rozważaniem na temat wartości, jakie powinny być wnoszone w dziedzinę wychowania. Stąd troska Kościoła o odpowiedzialne kształtowanie człowieka, ponieważ według słów błogosławionego Jana Pawła II „tylko Chrystus wie, co kryje się w człowieku i tylko On to wie”²¹. W wychowaniu chrześcijańskim nie ma miejsca na inne systemy wychowawcze przeciwne Chrystusowi. Tu pojawia się wezwanie dla wychowawców, by byli mistrzami i ojcami, by dawali sobie takie dobro, jakie czynił Jezus²². Z tej racji Sobór Watykański II w Deklaracji *Gravissimum Educationis* nauczał: „wszyscy chrześcijanie, którzy jako nowe stworzenie dzięki odrodzeniu z wody i z Ducha Świętego nazywają się dziećmi Bożymi i są nimi, mają prawo do wychowania chrześcijańskiego. Wychowanie to zdąża nie tylko do pełnego rozwoju osoby ludzkiej (...), lecz ma na względzie przede wszystkim to, aby

¹⁷ J. Kułaczkowski, *Pedagogika rodziny. Teoria wychowania w rodzinie*, Warszawa-Łomianki 2009, s. 21-23.

¹⁸ J. Kułaczkowski, *Wychowanie jako udział w zbawczym działaniu Boga*, „Studia nad Rodziną”, t. 22-23, 2008, s. 200.

¹⁹ J. Kułaczkowski, *Pedagogika rodziny. Teoria wychowania w rodzinie*, Warszawa-Łomianki 2009, s. 24-27.

²⁰ A. Rynio, *Wychowanie chrześcijańskie. Między tradycją a współczesnością*, Lublin 2007, s. 19.

²¹ S. Wilk, *Słowa powitania JM Ks. Prof. Stanisława Wilka Rektora KUL*, [w:] *Wychowanie chrześcijańskie. Między tradycją a współczesnością*, red. A. Rynio, Lublin 2007, s. 23.

²² J. Kułaczkowski, *Pedagogika rodziny. Teoria wychowania w rodzinie*, Warszawa-Łomianki 2009, s. 27.

ochrzczeni, wprowadzani stopniowo w tajemnicę zbawienia stawali się z każdym dniem coraz bardziej świadomi otrzymanego daru wiary. (...) Dlatego obecny święty Sobór przypomina pasterzom dusz bardzo wielki obowiązek czynienia wszystkiego, aby z tego chrześcijańskiego wychowania korzystali wszyscy wierni, a zwłaszcza młodzież, która jest nadzieją Kościoła”²³. Do zwracania coraz większej uwagi na wychowanie do wiary ludzi młodych zachęcał błogosławiony Jan Paweł II w adhortacji apostołskiej *Ecclesia in Europa*: „patrzac w przyszłość, koniecznie musimy zwrócić ku nim nasze myśli, musimy spotkać się z umysłami, sercami, osobowościami młodych, by dać im rzetelną formację ludzką i chrześcijańską”²⁴. Ojciec Święty Benedykt XVI zaznacza natomiast w komentarzu do tych słów: „nie chodzi tu tylko o dydaktykę, o doskonalenie metod przekazywania wiedzy, ale o edukację, która opiera się na bezpośrednim i osobowym spotkaniu z człowiekiem, na świadectwie, autentycznym przekazie – bezpośrednio od osoby do osoby – wiary, nadziei i miłości oraz wypływających z nich wartości. Chodzi zatem o autentyczne spotkanie z drugą osobą”²⁵. W *Deklaracji o wychowaniu* jego cel został sformułowany następująco: „wychowanie chrześcijańskie zdąża do pełnego rozwoju osoby ludzkiej, czyli do harmonijnego rozwijania właściwości fizycznych, moralnych i intelektualnych dzieci i młodzieży oraz do kształtowania człowieka doskonałego na miarę wieku pełności Chrystusowej”²⁶. Wychowanie chrześcijańskie zmierza do stopniowego wprowadzania w tajemnicę zbawienia, dzięki czemu ma następować przemiana osobista, wyrażająca się coraz większą świadomością wiary, powołania, oddawaniem chwały Bogu, zwłaszcza w liturgii oraz świadectwem życia i nadziei. Jego celem ma być harmonijny i pełny rozwój osoby ludzkiej w duchu wolności i odpowiedzialności, przy pomocy prawidłowego sumienia, ukierunkowany na cel ostateczny, jakim jest poznanie i ukochanie Boga²⁷. Określa się je również jako oddziaływanie, „którego celem jest wpojenie prawd i zasad określonego wyznania oraz wdrożenie ich do postępowania zgodnego z tymi zasadami”²⁸. Specyficzny charakter wychowania

²³ Z. Grocholewski, *List Prefekta Kongregacji Edukacji Katolickiej Zenona kard. Grocholewskiego*, [w:] *Wychowanie chrześcijańskie. Między tradycją a współczesnością*, red. A. Rynio, Lublin 2007, s. 25.

²⁴ *Ecclesia in Europa*, [cyt. za:] ks. A. Skreczko, *Wychowanie chrześcijańskie*, [W:] *Słownik małżeństwa i rodziny*, red. E. Ozorowski, Warszawa-Łomianki 1999, s. 479-480.

²⁵ Z. Grocholewski, *List Prefekta Kongregacji...*, op. cit., ibidem.

²⁶ [Sobór Watykański II], *Dekret o formacji kapłańskiej*, [w:] *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Tekst polski*, wyd. III, Poznań 1986, s. 286-300.

²⁷ A. Skreczko, *Wychowanie chrześcijańskie*, [W:] *Słownik Małżeństwa i Rodziny*, red. E. Ozorowski, Warszawa-Łomianki 1999, s. 479-480.

²⁸ C. Kupisiewicz, *Wychowanie*, [w:] *Słownik pedagogiczny*, red. C. Kupisiewicz, M. Kupisiewicz, Warszawa 2009, s. 193.

chrześcijańskiego wynika z jego powiązania z Chrystusem i Kościołem. Deklaracja *Gravissimum Educationis* podkreśla tę łączność, uzasadniając udział Kościoła w rozwoju i postępie wychowania nakazem „obwieszczania zbawienia wszystkim ludziom i odnawiania wszystkiego w Chrystusie”. Wychowanie chrześcijańskie zawiera element społeczny, wolność i odpowiedzialność, troskę o dobro wspólne i pokój, uznanie dla postępu nauki i techniki, dążność do chrześcijańskiego ukształtowania świata, dialog z ludźmi o odmiennych przekonaniach. W duchu chrześcijańskiego uniwersalizmu w wychowaniu wymagana jest postawa otwarta na wszystko to, co prawdziwe, piękne i dobre²⁹. Zdaniem ks. Józefa Tischnera³⁰, „dusza dziecka jest z natury religijna”, źródłowo otwarta na *metaphysis*. Pedagogika nie powinna w żaden sposób zagubić tego szczególnego bogactwa dziecięcego serca. Wychowaniu religijnemu Tischner postawił dwa cele, tj. uzyskanie

²⁹ A. Skreczko, *Wychowanie chrześcijańskie*, op. cit., ibidem.

³⁰ Ks. Józef Tischner (1931 – 2000) urodził się w Starym Sączu w rodzinie nauczycielskiej. Od najmłodszych lat miał możliwość przyglądania się pracy pedagogicznej swoich rodziców. W działalności pedagogicznej ks. Józefa Tischnera zauważyć można nauczanie mające silny związek z codziennym życiem oraz posługiwanie się językiem zrozumiałym nie tylko dla naukowców, lecz dostosowanym do poziomu odbiorcy. Ważnym okresem w życiu Józefa Tischnera był czas pobytu w seminarium duchownym. Bez wątpienia to doświadczenie zaowocowało pogłębioną refleksją dotyczącą specyfiki wychowania religijnego. Szczególnym osiągnięciem ks. J. Tischnera były prowadzone przez niego msze św. dla przedszkolaków z kazaniem głoszonym specjalnie dla nich. Na msze te oprócz dzieci i rodziców przychodzili także inni księża i katechetki, aby „uczyć się trudnej sztuki rozmowy z najmłodszymi”. Wykłady z filozofii głoszone przez ks. J. Tischnera gromadziły pełną aulę słuchaczy, wśród których byli nie tylko studenci i nie tylko miłośnicy filozofii. Do najważniejszych tekstów z zakresu filozofii wychowania ks. Józefa Tischnera należą: 1) artykuł pt. *Z problematyki wychowania chrześcijańskiego* zawarty w książce pt. *Świat ludzkiej nadziei*, 2) rozdział pt. *Wychowanie wchodzący w skład Etyki solidarności*, 3) rozdział pt. *Uznać niepowtarzalność czyli rozmowa o wychowaniu* zamieszczony w książce-wywiadzie pt. *Przekonać Pana Boga*, a także 4) rozmowa z ks. Józefem Tischnerem wydrukowana w miesięczniku „Dziecko” (4/1997) pt. *W czym przejawia się duchowość dziecka?* Oprócz wymienionych pozycji, wiele uwag, sugestii i wniosków można znaleźć także w innych książkach tego autora, w tym – w dwóch głównych jego dziełach filozoficznych: *Filozofia dramatu* oraz *Spór o istnienie człowieka* (S. Szary. *Filozofia wychowania Józefa Tischnera*. „Zeszyty Naukowe Szkoły Wyższej Przymierza Rodzin w Warszawie”. Warszawa 2009, nr 1(3), s. 51-65). Vide: Tischner J., *Etyka solidarności*, wyd. 2., poszerz., Editions Spotkania, Paris 1982, s. 91. Tischner J., *Filozofia dramatu*, wyd. 2., „Znak”, Kraków 2012, s. 315. Tischner J., *Przekonać Pana Boga / Z Józefem Tischnerem rozmawiają Dorota Zańko i Jarosław Gowin*, Znak, Kraków 1999, s. 199. Tischner J., *Spór o istnienie człowieka*, wyd. 2., Wydawnictwo Znak, Kraków 2011, s. 419. Tischner J., *Świat ludzkiej nadziei*, wyd. 5., Wydawnictwo Znak, Kraków 2005, s. 299. Tischner J., *W czym przejawia się duchowość dziecka? Rozmawiał Wojciech Widlak*, „Dziecko” r. 1997, nr 4 [tekst znajduje się na stronie internetowej: www.edziecko.pl/rodzice/1,79362,1634109.html, dostęp 23.01.2013 r.].

przeświadczenia o bezwarunkowej miłości Boga do człowieka oraz nabranie przekonania o tym, że człowiek jest zawsze wartością. Religię postrzegał on jako doświadczanie Najwyższego Dobra. W wychowaniu religijnym czymś najważniejszym jest „wzbudzenie przekonania, że ta Najwyższa Miłość kocha człowieka takim, jakim jest”³¹. Konsekwentnie do tego fundamentalną zasadą wychowania religijnego jest otoczenie wychowanka autentyczną dobrocią³².

Kościół ma obowiązek troski o wychowanie wiernych. Starania Kościoła o wychowanie dotyczy wszystkich ochrzczonych, a także innych ludzi, gdyż wszystkim wskazuje drogi zbawienia, obejmując całego człowieka. Działania te mają charakter religijno-moralny. Przez nauczanie prawdy Bożej i umocnienie woli wiernych Kościół zmierza do założenia i utwierdzenia wspólnoty ludzkiej według prawa Bożego. Jego działalność wychowawcza ma na celu przepojenie całego życia wierzących duchem Chrystusowym, wspomaganie każdego człowieka w dążeniu do uzyskania pełnej doskonałości oraz udzielenia pomocy w osiągnięciu dóbr społeczności ziemskiej, którymi są: jedność i stałość rodziny, poczęcie, rodzenie i wychowanie potomstwa, prawa i ustroj społeczności świeckiej, praca i odpoczynek, wiedza i wynalazki, sprawiedliwy podział dóbr, pokój i bezpieczeństwo³³. Kościół, który czuje się ściśle złączony wspólną odpowiedzialnością z rodzajem ludzkim i jego historią, nie może w swoim nauczaniu pominąć zagadnień dotyczących związku wychowania dziecka z tworzeniem i używaniem różnego rodzaju środków. U źródeł takiego przekonania leży stwierdzenie, że „wszelki przekaz ma wymiar moralny” i że pod „względem moralnym ludzie bogacą się”, dokonuje się to pod wpływem form realizowanych przez Kościół³⁴, który od przynajmniej od czasów średniowiecza podzielony jest na parafie.

W Kościele Rzymskokatolickim w strukturze kościelnej parafia stanowi podstawową jednostkę organizacyjną diecezji a zarazem najważniejszą komórkę lokalnego życia społecznego, gdzie młodzież zdobywa elementarną wiedzę religijną, pogłębia znajomość zasad wiary oraz wychowywana jest w duchu moralności katolickiej. Najważniejszą sprawą w procesie kształcenia i wychowania religijnego młodzieży jest przekazywanie wiedzy ogólnej i przygotowanie do życia w duchu religijności, a także wdrożenie do posług na rzecz parafii i świątyni. Istotną rolę w działaniach wychowawczych spełniała również edukacja moralna. Dlatego w trakcie nauczania

³¹ S. Szary, *Filozofia wychowania Józefa Tischnera*, „Zeszyty Naukowe Szkoły Wyższej Przymierza Rodzin w Warszawie”, r.: 2009, nr 1/3, s. 60.

³² Ibidem, s. 51-65.

³³ A. Mazan, *Wychowanie*, [w:] *Słownik Małżeństwa i Rodziny*, red. E. Ozorowski, Warszawa-Łomianki 1999, s. 474-478.

³⁴ M. Szczepaniak, *Kościół wobec wychowania dziecka...*, op. cit., s. 23-42.

często podejmowane są kwestie właściwej postawy etycznej człowieka i jego odpowiedniego postępowania³⁵. W Deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim Soboru Watykańskiego II napisano, że Kościół, wypełniając nakaz otrzymany od Boskiego swego Założyciela, „powinien troszczyć się o całe życie ludzkie, również o życie ziemskie, o ile ono [życie ziemskie] łączy się z powołaniem niebiańskim – przeto ma on [Kościół] też swój udział w rozwoju i postępie wychowania”³⁶.

Ranga problematyki dotyczącej wychowania młodzieży sprawiła, że wielu uczonych, specjalistów w zakresie różnych dyscyplin nauki, kieruje swoje zainteresowania na to, co składa się na treść i sposób wychowania młodzieży. Celem owego zainteresowania jest chęć pozyskiwania młodych ludzi dla popularyzowanych przez siebie prawd i idei, ponieważ zdaniem Kardynała Wyszyńskiego „kto panuje nad mentalnością młodzieży, wkrótce będzie wywierał decydujący wpływ na mentalność i kształt przyszłych postaw całego społeczeństwa”³⁷. Prawda ta wynika z tego, że przyszłość społeczeństw i narodów warunkowana jest sposobem wychowania dzieci i młodzieży. Kardynał Wyszyński, widząc w młodych tych, „którzy idą w przyszłość i od których ona zależy”³⁸, stawiał przed nimi zadania, tak wobec ich przyszłości, jak i przyszłości Ojczyzny. Młodzież była dla niego tą grupą, w której Kościół, naród i państwo mogły pokładać i rzeczywistą nadzieję odnośnie do przyszłości. Wyszyński nie miał wątpliwości co do tego, że młodzież zadecyduje również o religijnym obliczu społeczeństwa polskiego w następnych pokoleniach³⁹.

Dzisiaj nie brakuje wśród młodzieży w Polsce i na całym świecie grup prawdziwie wrażliwych na duchowe wartości, szukających pomocy i oparcia w procesie dojrzewania ich chrześcijańskiej osobowości⁴⁰. Odnowa dokonująca się stopniowo w Kościele posoborowym w Polsce sprzyjała ożywieniu specjalnych form pracy z młodzieżą, prowadzonych przez różne zgromadzenia. Od wielu lat istnieje tendencja powstawania rozmaitych grup dzieci i młodzieży w Kościele w związku ze śpiewem używanym w liturgii

³⁵ R. Pelczar, *Kształtowanie wartości religijnych i moralnych uczniów szkół kościelnych w diecezji przemyskiej (XVI-XIX w.)*, [w:] *Rodzina. Wartości. Przemiany*, red. M. E. Ruszel, Stalowa Wola-Rzeszów 2010, s. 293.

³⁶ Ks. J. Tarnowski, *Wprowadzenie do Deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim*, [w:] [Sobór Watykański II], *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim*, [w:] *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Tekst polski*, wyd. III, Pallotinum, Poznań 1986 s. 303-312.

³⁷ [Cyt. za:] A. Rynio, *Wychowanie młodzieży w nauczaniu Kardynała Stefana Wyszyńskiego*, Lublin 1995, s. 9.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ S. Dziwisz, *Przesłanie Stanisława kard. Dziwisza*, [w:] *Wychowanie chrześcijańskie. Między tradycją a współczesnością*, red. A. Rynio, Lublin 2007, s. 27.

Mszy św. lub nabożeństwach paraliturgicznych. Wpływ na powstawanie kościelnych grup śpiewających w Polsce miały i mają różne uwarunkowania zewnętrzne a także wewnętrzne potrzeby dzieci i młodzieży. Spośród zewnętrznych uwarunkowań można wymienić co najmniej dwa. Pierwszym był wybór ks. Karola Wojtyły na Stolicę Piotrową, co zaowocowało m.in. zorganizowaniem pielgrzymek papieskich do Polski (od 1979 r.), w trakcie których Jan Paweł II wygłaszał liczne homilie, przemówienia, pozyskując serca dzieci i młodzieży, wzbudzając w nich wiarę i chęć wspólnego chwaleń Boga. Podczas pielgrzymek papieskich młodzież z serdecznością i zaangażowaniem poprzez śpiew wyrażała siebie, tworząc nową kulturę. Zawarta w homiliach Jana Pawła II personalistyczna pedagogika⁴¹ zaczęła przenikać do społeczności młodych ludzi i zaowocowała obficie rozwojem nowych inicjatyw religijno-kulturalnych⁴². Papież twierdził, że podstawowym fenomenem kulturowym jest człowiek, a ważnym elementem kultury jest religia. Zdaniem o.Mieczysława Alberta Krąpca, „tylko zwierzęta są

⁴¹ Pedagogiczna myśl chrześcijańska znalazła szczególne ujęcie w pedagogice personalistycznej. Według tego nurtu każdy człowiek rozwija się jako osoba, a więc istota osobna, rozumna i wolna, dążąca do urzeczywistnienia swojego człowieczeństwa. Dlatego decydującego znaczenia nabiera czynnik przełamujący fatalizm dotyczący przekonania, że na kształtowanie człowieka najważniejszy wpływ mają czynniki biologiczne (genetyczne) i środowiskowe. Upatruje się go w uwarunkowaniach osobowościowych, wpływających na formowanie rozwiniętej osobowości. Schemat personalistycznej struktury procesu wychowania uznaje za podstawowe trzy zmienne faktory: 1) Czynniki wewnętrzne – własne i charakterystyczne dla danej osoby (endogenne), związane z kategorią obrazu, widzianą jako dar i zadanie. Należą do nich cechy dziedziczne, wrodzone oraz stany somatyczne organizmu. 2) Czynniki zewnętrzne – (egzogenne) uważane za bodźce środowiskowe i czynniki nadprzyrodzone (czynnik łaski), wpływające na proces wychowania i pobudzające do rozwoju także czynniki własne (wrodzone). Mogą tu występować zarówno wpływy zamierzone, celowe, pochodzące ze środowiska społecznego (rodzina, szkoła, Kościół), jak i wpływy niezamierzone – pochodzące z biosfery (klimat, krajobraz przyrodniczy, fauna i flora, środowisko lokalne, kulturalne itp.), tworząc razem tzw. cechy nabyte wychowanka. 3) Czynniki osobowościowe (duchowe) tworzone przez duchowość człowieka i w istocie związane z udzielaniem pozytywnych (lub negatywnych) odpowiedzi wychowanka na działanie czynników wewnętrznych i zewnętrznych; ujawniałyby się tutaj szczególna rola wychowawcy, który powinien wspierać jednostkę w racjonalizowaniu jej doświadczeń, rozwijaniu możliwości i kształtowaniu odpowiedzialności za samego siebie i za wspólnotę (społeczność). To właśnie tu znajduje się najbardziej istotna siła wychowania i samowychowania. Osoba postrzegana jest jako najwyższe dobro (mówi o tym norma personalistyczna, według K. Wojtyły) – jak pisze o tym M. Nowak. *Teorie i koncepcje wychowania*. Warszawa 2008, s. 276-277.

⁴² R. Ławrowska, *Udział dzieci i młodzieży w polskiej praktyce scholi przy kościołach parafialnych*, „Wychowanie Muzyczne”, r.: 2011, nr 1 [pobrano ze strony internetowej: http://www.wychmuz.pl/arttykul_ar_18.html, dostęp dn. 05.12.2012 r.].

bezreligijne. Bez religii nie ma człowieka”⁴³. Mówiąc o wychowaniu człowieka, z konieczności dochodzimy do problematyki religii i religijności oraz kultury⁴⁴.

Pojęcie „kultura” należy rozumieć jako ogół wartości (dóbr) m.in. naukowych, społecznych, artystycznych i technicznych stworzonych przez ludzi oraz procesy ich tworzenia⁴⁵ (specyficznie człowiecze czynności i wytwory owych czynności ludzkich). Jan Paweł II ujął to w następujących słowach: „Człowiek żyje prawdziwie ludzkim życiem dzięki kulturze. Jego życie jest kulturą również i w tym znaczeniu, że poprzez nią człowiek odznacza się i odróżnia od całej reszty istnień wchodzących w skład widzialnego świata, człowiek nie może obejść się bez kultury. Kultura jest właściwym sposobem istnienia i bytowania człowieka. Każdy człowiek jest włączony w jakąś kulturę, zależy od niej [kultury] i na nią [kulturę] oddziałuje. Człowiek jest jednocześnie dzieckiem i ojcem kultury, w której żyje. Kultura sprawia, że człowiek jest bardziej człowiekiem, jest ona [kultura] sposobem istnienia człowieka, człowiek też jest jedynym podmiotem, przedmiotem i celem kultury”⁴⁶.

Celem pedagogiki kultury jest tworzenie, a także kształtowanie osobowości, która jako struktura duchowa ukierunkowana jest na wartości⁴⁷. Kulturowa wizja człowieka stwarza podstawy rozwoju jego osobowości jako osoby pozostającej w określonych relacjach ze światem rzeczy oraz innych osób. Model kultury wynikający z tych wartości powoduje, że pierwszorzędnym i zasadniczym zadaniem kształtowania osobowości kulturowej jest nauczanie mające na celu wychowanie człowieka w taki sposób, żeby stawał się coraz bardziej człowiekiem, żeby bardziej „był” a nie tylko więcej „miał”⁴⁸. Kształtowana na podstawie takich założeń kultura staje się fundamentem „cywilizacji miłości” mogącej przezwyciężyć narastające w dzisiejszych czasach egzystencjalne zagrożenia dla człowieka i świata. Człowiek ma zawarte w swoich potrzebach fizycznych i psychicznych dążenie do przemiany rzeczywistości ponieważ tylko człowiek tworzy kulturę i tylko w

⁴³ M. A. Krąpiec, *Rozważania o wychowaniu*. Lublin 2010, s. 82,

⁴⁴ M. Nowak, *Teorie i koncepcje wychowania*, Warszawa 2008, s. 103.

⁴⁵ W. Okoń, *Kultura*, [w:] *Nowy Słownik Pedagogiczny*, Warszawa 2007, s. 209.

⁴⁶ Jan Paweł II, *Przemówienie wygłoszone 2 czerwca 1980 roku w siedzibie UNESCO w Paryżu*, „Więź”, r.: 1980, nr 7-8 [pobrano: http://laboratorium.wiez.pl/teksty-korepetycje.php?przyszlosc_czlowieka_zalezy_od_kultury_przemowieni, dostęp dn. 14.12.2012].

⁴⁷ T. Kukołowicz, *Miejsce kultury i tradycji w wychowaniu chrześcijańskim*, [w:] *Wychowanie chrześcijańskie. Między tradycją a współczesnością*, red. A. Rynio, Lublin 2007, Lublin s. 482-492.

⁴⁸ Jan Paweł II, *W imię przyszłości kultury. Wiara i Kultura*, [w:] *Człowiek, wychowanie, kultura. Wybór tekstów*, red. F. Adamski, Kraków 1993, s. 71.

niej i dzięki niej może żyć życiem prawdziwie ludzkim⁴⁹. Kultura ujmowana w dziedzictwie tradycji chrześcijańskiej jako pewna cecha jakościowa bytu włączona w służbę doskonalenia wszelkiego stworzenia w drodze do pełni w Bogu, w czasach nowożytnych zaczyna nabierać innego znaczenia. Jej współczesne rozumienie Romano Guardini łączy z wyodrębnianiem się poszczególnych sektorów życia i dyscyplin wiedzy, które opowiadają się za autonomią. W ten sposób w czasach nowożytnych jako sektor niezależny od Boga i Objawienia ukazuje się często również kultura. Staje ona jakby w polu relacji między człowiekiem – podmiotem a naturą i oznacza całość dzieł oraz autonomicznego działania człowieka. Kultura nie może być traktowana jako przypadkowa dekoracja człowieka, lecz jako coś konstytutywnego, gdyż bez niej trudno byłoby mówić o człowieczeństwie. Dlatego jest ona istotna w wychowaniu, także chrześcijańskim i stanowi konieczną rzeczywistość w pedagogice oraz teologii⁵⁰.

Druga okoliczność zewnętrznych uwarunkowań powstawania różnych zgromadzeń dzieci i młodzieży wokół Kościoła i śpiewu kościelnego to odnowa dokonująca się stopniowo w Kościele posoborowym w Polsce, która sprzyjała ożywieniu specjalnych form pracy z dziećmi i młodzieżą, prowadzonych przez specjalizujące się w działalności wychowawczej zgromadzenia⁵¹. Ważnym, współczesnym zjawiskiem edukacyjnym, nie tylko w Polsce, ale i na całym świecie, jest poszukiwanie inspiracji w nauczaniu Jana Pawła II. Pedagogika chrześcijańska proponuje refleksję nad aktualnymi wartościami i celami wychowania w kontekście nauczania i wychowawczych priorytetów Jana Pawła II wskazującego na następujące wartości społeczne, takie jak: praca, solidarność, miłość społeczna i wyobraźnia miłosierdzia.

Dzięki pracy dokonuje się pomnażanie dobra wspólnego, stanowiącego dorobek narodu. Praca ma więc charakter pozytywny, twórczy, wychowawczy, zasługuje na uznanie i nagrodę. Jan Paweł II podkreślał, że poprzez pracę człowiek nie tylko przetwarza przyrodę, ale „poniekąd bardziej staje się człowiekiem” (LE, nr 9). Jan Paweł II, odrzucając ideę walki rewolucyjnej, opartej na przemocy fizycznej, apelował o potrzebę dialogu, współdziałania, solidarności, miłości i tworzenia nowatorskich rozwiązań w zakresie pomocy innym ludziom. Jest to niezwykle ważne i potrzebne, zwłaszcza w sektorach działalności związanych z pracą społeczną i w ogóle z pracą człowieka, w której wymagane są przewidywanie i odpowiedzialność⁵².

⁴⁹ F. Adamski, *Człowiek, wychowanie, kultura. Wybór tekstów*, Kraków 1993, s. 201.

⁵⁰ M. Nowak, *Teorie i koncepcje wychowania*, Warszawa 2008, s. 105-106.

⁵¹ R. Ławrowska, *Udział dzieci i młodzieży w polskiej praktyce scholi przy kościołach parafialnych*. „Wychowanie Muzyczne” r.: 2011, nr 1 [pobrano: http://www.wychmuz.pl/arttykul_ar_18.html, dostęp dn. 05.12.2012 r.].

⁵² M. Nowak, *Teorie i koncepcje wychowania*, Warszawa 2008, s. 373-375.

Spośród wielu różnych grup i zgromadzeń realizujących chrześcijańskie formy wychowania poprzez pracę społeczną⁵³ na wyróżnienie zasługuje schola, której celem jest dostarczenie muzycznej oprawy dla różnorodnych uroczystości religijnych, szczególnie podczas Mszy św. Jednym z ważnych (pozytywnych) elementów w ubogaceniu liturgii eucharystycznej jest muzyka i śpiew, które spełniają istotną funkcję w przeżywaniu Mszy św. Istnienie samoistnej potrzeby ekspresji muzycznej u dzieci i młodzieży niewątpliwie pozytywnie warunkuje rozwój scholi w Kościele. Inną (negatywną) przyczynę mającą niewątpliwie duży wpływ na rozwój scholi jako specyficznej formy kulturowej w Polsce, możemy odnaleźć w polskiej szkole, w której współczesne modele edukacyjne powodowały stopniowe odejście od pedagogiki kultury, zwłaszcza od wychowania estetycznego (artystycznego), w tym od edukacji muzycznej⁵⁴, mającej však wpływ na wszechstronny rozwój dzieci i młodzieży. Kształcenie muzyczne (jak dowiedziono) młodych ludzi sprawia, że młodzież osiąga lepsze wyniki nauczania w zakresie wszystkich przedmiotów, ponadto zaś jest lepiej zorganizowana i sprawia mniej problemów wychowawczych⁵⁵.

Schola jako forma kulturowa od czasów średniowiecza posiada bogatą tradycję w kulturach europejskich oraz utrwaloną pozycję w muzyce kościelnej. Mimo że po Soborze Watykańskim II w liturgii Kościoła pozwolono na śpiew w językach narodowych i nowe formy aktywności wiernych, w tym – scholę, do dnia dzisiejszego muzyka wokalna jest kultywowana w Kościele katolickim również w dawnej formie, tj. z zachowaniem śpiewu gregoriańskiego w repertuarze śpiewów liturgicznych. Współczesna schola spełnia m.in. dwie funkcje. Pierwsza, zasadnicza funkcja scholi dotyczy celów liturgicznych, przeżywania Ofiary i Zmartwychwstania, głoszenia chwały Bożej. Druga, istotna funkcja scholi natomiast związana jest z indywidualnym przeżywaniem estetyczno-sakralnym śpiewaków, ich przygotowywaniem muzycznym oraz edukacją muzyczną⁵⁶, która wywiera korzystny wpływ m.in. na rozwijanie umiejętności swobodnego wypowiadania się dzieci i młodzieży na temat poznawanej muzyki, rozbudza wyobraźnię, wzbogaca zasób słownictwa, kształtuje procesy myślowe⁵⁷. Wykazano także

⁵³ P. Poręba, *Wychowanie religijne w rodzinie*, [w:] *Wychowanie w rodzinie*, red. F. Adamski, Kraków 2010, s. 99-103.

⁵⁴ R. Ławrowska, *Udział dzieci i młodzieży w polskiej praktyce scholi przy kościołach parafialnych*. „Wychowanie Muzyczne” r.: 2011, nr 1 [pobrano: http://www.wychmuz.pl/artukul_ar_18.html, dostęp dn. 05.12.2012 r.].

⁵⁵ W. A. Sacher, *Sluchanie muzyki a kształtowanie emocjonalności dzieci*, Katowice 2004, s. 137.

⁵⁶ R. Ławrowska, *Udział dzieci i młodzieży w polskiej praktyce scholi przy kościołach parafialnych*. „Wychowanie Muzyczne” r.: 2011, nr 1 [pobrano: http://www.wychmuz.pl/artukul_ar_18.html, dostęp dn. 05.12.2012 r.].

⁵⁷ W. A. Sacher, *Sluchanie muzyki a kształtowanie...*, op. cit., s. 140.

pozytywny wpływ edukacji muzycznej na procesy poznawcze, myślenie, ponieważ kontakt z muzyką stanowi okazję do wzbogacenia sposobów myślenia oraz poznawania rzeczywistości w różnych jej aspektach, sprzyja poznawaniu przez dzieci własnej psychiki, głównie uświadamianiu sobie własnych przeżyć i potrzeb emocjonalnych, jak również rozpoznaniu przeżyć i potrzeb emocjonalnych u rówieśników, sprzyja rozwojowi uczuć i postaw estetycznych⁵⁸. Edukacja muzyczna opiera się na realizacji treści umuzykalniania poprzez stosowanie takich form wychowania muzycznego jak: słuchanie piosenek, własny śpiew, nauka gry na instrumentach, spostrzeganie i określanie różnych zjawisk akustycznych, rozpoznawanie piosenki na podstawie melodii. Duże znaczenie ma śpiewanie piosenek zespołowo⁵⁹.

Śpiew i muzyka zawsze towarzyszyły człowiekowi, wyrażały jego emocje, tęsknoty i nadzieje. Stąd też muzyka stała się stałym elementem liturgii Kościoła katolickiego. Liturgia, jak mówi *Konstytucja o Liturgii Świętej*, jest pierwszym i niezastąpionym źródłem, z którego wierni czerpią ducha prawdziwie chrześcijańskiego. W wychowaniu religijnym dziecka chodzi wszak o wyrobienie w wychowanku ducha chrześcijańskiego, uformowanie jego postawy religijnej, uświadomienie dobrodziejstw życia w łasce i pogłębienie świadomości apostolskiej. Włączanie dziecka w liturgię i życie liturgiczne Kościoła powiązane jest także z praktykami religijnymi wychowanka, z oddawaniem należnej czci Bogu i odpowiedzią na wezwanie do wiary⁶⁰. Obecnie muzyka religijna jest wykonywana nie tylko w kościołach (świątyniach), lecz i poza nimi przez różnych wykonawców. Oprócz chorału gregoriańskiego i kolęd, wykonywane są również inne formy muzyki chrześcijańskiej na cześć Boga. Refleksja związana z wykonywaniem pieśni kościelnych dotyczy głównie kwestii wzruszenia wykonywanym śpiewem oraz zagadnienia tzw. rozważań religijnych nad tekstem pieśni wykonywanych np. przez scholę podczas występów. Poza wzruszeniem (emocjami), ważnymi, pozytywnymi cechami (wartościowymi elementami) scholi są m.in.: życzliwa atmosfera, przyjemność (śpiew dla przyjemności), integracja w grupie, zawieranie przyjaźni, wytwarzanie pozytywnych emocji, motywacyjny stres związany z występami, radość i satysfakcja z osiągnięć w konkursach i przeglądach. Dla wielu osób radosny śpiew wzbogacony gestami jest sposobem modlitewnego zaangażowania się w liturgię. Śpiew, mimo że dla dziecka często jeszcze nie do końca zrozumiały, zawsze wykonywany jest z wielkim entuzjazmem. Dlatego z punktu widzenia peda-

⁵⁸ M. Przychocińska, *Wychowanie muzyczne – idee, treści, kierunki rozwoju*, Warszawa 1989, s. 52-59.

⁵⁹ A. Klim-Klimaszewska, *Pedagogika przedszkolna*, Warszawa 2005, s. 98-99.

⁶⁰ P. Poręba, *Wychowanie religijne w rodzinie*, [w:] *Wychowanie w rodzinie*, red. F. Adamski, Kraków 2010, s. 107.

gogiki śpiew w scholi i uczestnictwo dziecka w jej zajęciach muzycznych (np. próbach śpiewu) przyczynia się do kształtowania osobowości chrześcijańskiej, wychowania religijnego, modelowania postaw kulturowych, rozwoju edukacji muzycznej. W wyniku uczestnictwa dzieci i młodzieży w scholi pogłębiają się motywacje do zajmowania się muzyką, formowane są zainteresowania związane z muzyką. U niektórych wychowanków schola przyczynia się do uczestniczenia w życiu muzycznym poprzez naukę w szkole muzycznej, profesjonalną grę na instrumentach, przynależność do chórów⁶¹.

Schole realizują swój repertuar najczęściej podczas Mszy św. Do innych form aktywności scholi należą: wykonywanie rozmaitego repertuaru muzycznego (programów artystycznych) w czasie różnych okolicznościowych wydarzeń religijnych, uroczystości kościelnych i parafialnych, udział w koncertach, ubogacanie akademii szkolnych, pielgrzymek, jasełek, przeglądów grup oazowych, a także uczestnictwo w festiwalach muzyki chrześcijańskiej⁶². Pracę i działalność uczestników scholi uznaje się za metodę przeżyciowo-wychowawczą tak zwanych dziecięcych rekolekcji zamkniętych (stworzonych przez ks. Franciszka Karola Blachnickiego, twórcę oaz), które niewątpliwie można zaliczyć do pozytywnych praktyk pedagogiki religijnej i chrześcijańskiej pedagogiki kultury. W scholi (która w istocie jest obecnie jako diakonia muzyczna częścią tzw. oazy, tj. Ruchu Światło-Życie), wytwarza się specjalne środowisko życia, poprzez które realizuje określony system wartości wynikający z ideału Nowego Człowieka⁶³, zintegrowanego, „posiadającego siebie w dawaniu siebie”, wychowanka, którego człowieczeństwo rozwija i kształtuje praca w scholi⁶⁴. Dzieci i młodzież zaangażowana w działalność scholi efektywnie spędzają swój wolny czas.

⁶¹ M. Przychocińska, *Wychowanie muzyczne – idee, treści, kierunki rozwoju*, Warszawa 1989, s.48-51.

⁶² R. Ławrowska, *Udział dzieci i młodzieży w polskiej praktyce scholi przy kościołach parafialnych*. „Wychowanie Muzyczne” 2011, nr 1 [pobrano: http://www.wychmuz.pl/artukul_ar_18.html, dostęp dn. 05.12.2012 r.).

⁶³ Ideał nowego człowieka posiada rysy ponadczasowe, absolutne. Jest to bowiem obraz człowieka odpowiadający na myśli Boga-Stwórcy. Obraz ten jest odczytywany w Biblii, zawierającej objawienie myśli Bożej. Jest także w formie czystej, abstrakcyjnej formułowany przez myśl filozoficzno-teologiczną. Jednakże ten obraz człowieka musi być realizowany w konkretnych uwarunkowaniach historycznych. One wyznaczają sposób jego urzeczywistniania w danej epoce. Tym sposobem zainteresowana jest pedagogika jako nauka praktyczna, mająca określić nie tylko cel, ale drogi i sposoby, czyli metody, jego osiągnięcia, szuka źródeł kryzysu współczesnej cywilizacji, często próbując zarysować fenomenologię człowieka współczesnego lub odwrotnie, próbując wyjaśnić człowieka jako swoisty produkt cywilizacji i ducha czasu (jak napisał S. Kunowski, *Podstawy współczesnej pedagogiki*, Warszawa 2007, s. 166-171).

⁶⁴ A. Seredyńska, *Dynamika rekolekcji ignacjańskich w formacji duchowej młodzieży ruchu Światło-Życie w Polsce*, Kraków 2004, s. 119.

Podczas prowadzenia zajęć ćwiczeniowych (prób scholi) przygotowujący jest plan spotkań i określa się repertuar dla konkretnej Mszy św. Młodzi chętnie uczestniczą w spotkaniach (próbach), ucząc się tym samym aktywnego udziału w liturgii Mszy św., poznając treści niedzielnych czytań liturgicznych, pieśni religijnych, ćwicząc emisję głosu, poprawność wymowy, ucząc się zasad dobrego współżycia we wspólnocie poprzez radość, śpiew i zabawę. Zawierają przy tym często przyjaźnie, budują poprawne relacje międzyosobowe, bezpośrednio przygotowują się do dobrego i godnego uczestnictwa w liturgii eucharystycznej, tworząc specyficzne środowisko religijno-wychowawcze. Warto w tym miejscu zaprezentować przykładowe wypowiedzi uczestniczek scholi⁶⁵ (wywiad, wypowiedzi otwarte) na temat ich pracy i działalności w scholi:

Magdalena, l. 14 lat, uczennica gimnazjum:

„W scholi zaczęłam śpiewać od początku jej założenia, ponieważ wiedziałam, że to coś dla mnie. Gdy śpiewam w scholi, mogę wyrazić to, co czuję do Pana Boga, dostrzec, że jest On dla mnie najważniejszy. Dzięki pracy w scholi w pełni uczestniczę we Mszy św. Od tego czasu zaczęłam bardziej rozumieć czytania liturgiczne i pieśni, których się uczymy. Zyskała na tym moja edukacja muzyczna, ponieważ uczymy się odpowiednio śpiewać, kształtować swój głos. Na warsztatach muzycznych uczymy się grać na gitarze. Oprócz śpiewania, robimy różne fajne rzeczy. Wspólnie spędzamy wolny czas. Latem organizujemy ogniska, a zimą kuligi. Wyjeżdżamy na różne spotkania, gdzie zawieramy nowe przyjaźnie. Razem dużo rozmawiamy, żartujemy, a także zwierzymy się z problemów, które nas dręczą. Śpiewając Panu Bogu, staję się szczęśliwszym człowiekiem”.

Paulina, l. 16 lat, uczennica liceum:

„Śpiew w scholi to dla mnie piękne doświadczenie. Cenię sobie wspólnotę osób, z którymi śpiewam, jeszcze bardziej cenię to, że mogę śpiewać, tak po prostu, że mogę tym śpiewem się modlić. Dzięki pracy w scholi stałam się bardziej pobożna i pokorna wobec Boga. Zaczęłam mocniej wierzyć w Syna Bożego. Praca w scholi przede wszystkim umocniła mnie w wierze w Jezusa. Dzięki niej zaczęłam głębiej przeżywać liturgię Mszy św., wpłynęło to także na moją znajomość Pisma Św., które bardziej rozumiem. Skorzystała na tym również moja edukacja muzyczna. Poprzez udział w występach nauczyłam się śpiewać, nie odczuwając wstydu przed innymi ludźmi. Działalność w scholi to nie tylko sam śpiew, to również wspólne wyjazdy, to radosne spędzanie czasu ze wspaniałymi ludźmi. Teraz

⁶⁵ Wywiad został przeprowadzony w grudniu 2012 r. z członkami polskiej scholi pn. „Margaretki” działającej przy Kościele p.w. Świętej Rodziny w parafii Huta Komorowska, Diecezja Sandomierska. Schola funkcjonuje od 2009 r., w jej skład wchodzi dwanaścioro dziewcząt w różnym wieku, spotkania odbywają się w salce przy kościele co najmniej raz w tygodniu.

już nie marnuję swojego czasu na siedzenie przed komputerem czy telewizorem, bo w scholi nie ma miejsca na nudę. Dzięki uczestnikom naszej scholi nauczyłam się, że nie jestem zdana tylko na siebie, lecz zawsze znajdzie się ktoś, kto mi pomoże, gdy mam jakiś problem. Stałam się również bardziej punktualna. Staram się nie spóźniać na nasze spotkania, bo wtedy coś ważnego może mnie ominąć. Pracujemy z różnymi ludźmi, dlatego nauczyłam się, że trzeba każdego akceptować, ponieważ człowieka powinno się ocenić po jego duszy, zachowaniu, a nie po jego czynnikach zewnętrznych”.

Katarzyna, l. 13, uczennica gimnazjum:

„W scholi pracuję ok. 3 lat, praca ta dostarcza mi wiele wartości religijnych. Pogłębia moją wiarę i wiedzę religijną, a także pomaga odnaleźć miejsce w życiu, dostrzec rzeczy ważne. Dzięki tej pracy zawsze chętnie i aktywnie uczestniczę we Mszy św. oraz bardziej świadomie i pełniej uczestniczę w przeżywaniu liturgii. Praca w scholi pomogła mi także w poznawaniu czytań liturgicznych, ponieważ nasze teksty odnoszą się do ich fragmentów. Poznałam również wiele nowych pieśni religijnych, których wcześniej nie umiałam śpiewać. Praca w scholi wpłynęła też pozytywnie na moją edukację muzyczną. Śpiewam czysto i z intonacją, podczas warsztatów muzycznych nauczyłam się grać na gitarze. Ale schola to nie tylko śpiewanie. To także wspólnie spędzony czas, wyjazdy, zabawa. Często organizujemy latem ogniska, a zimą kuligi, wyjeżdżamy na różne spotkania, gdzie dużo śpiewamy i poznajemy nowych ludzi, którzy lubią spędzać czas podobnie jak my. Praca w scholi ukształtowała mnie również pod względem działalności artystycznej. Często na wiosnę robimy wszyscy razem palmy na Niedzielę Palmową, aby kościół był pięknie ozdobiony. Schola daje mi wiele radości. Chętnie współpracuję z koleżankami, które są w różnym wieku. Dużo rozmawiamy i żartujemy. Na sobotnich spotkaniach opowiadamy sobie, jak nam minęły dni, co nowego przyniosły, [czego] nauczyły. Praca w scholi nauczyła mnie także samodyscypliny, wytrwałości, punktualności i tolerancji. Przede wszystkim widzę, że schola to grupa świetnych ludzi, którzy dzięki wspólnej pracy tworzą niesamowitą oprawę liturgii. Wspólna modlitwa, cudowne pieśni, wyjazdy, radość nasza oraz tych, którzy nas słuchają lub z nami śpiewają – wszystko to sprawia, że jestem szczęśliwa, będąc jedną z [osób] śpiewających w scholi”.

Maria, l. 19 lat, studentka, założycielka scholi:

„Uczestnictwo w scholi przynosi mi wiele wartości religijnych. Dzięki temu pogłębiłam swój sens życia z Bogiem, odczuwam Jego obecność i dostrzegam działanie Ducha Świętego. Mogę swobodnie bez skrępowania wyrażać swoją miłość i uwielbienie do Pana. Dzięki pracy w scholi w pełni i aktywnie uczestniczę we Mszy św. Uczę się pięknych pieśni, których fragmenty odnoszą się do czytań liturgicznych, powoduje to, że bardziej rozu-

miem te wyjątkowe słowa Jezusa kierowane do nas. Praca w scholi wpływa szczególnie dobrze na rozwój edukacji muzycznej, korzystnie wpływa na naukę odpowiedniej dykcji, kształtowanie głosu, by stawał się coraz piękniejszy, a co najważniejsze uczestnicy scholi uczą się śpiewać w grupie, słuchając siebie nawzajem. Schola to mała wspólnota, gdzie razem spędzamy wolny czas. Organizujemy różne wyjazdy, podczas których poznajemy młodych wspaniałych ludzi. Tak zorganizowany wolny czas dostarcza nam wiele radości i niezapomnianych wrażeń. Praca z grupą uczy nas tolerancji i wzajemnego zrozumienia względem drugiego człowieka. Staramy się by nasza modlitwa poprzez wspólny śpiew prowadziła nas do świętości”.

Garnięcie się młodzieży do śpiewu w scholi jest zjawiskiem zrozumiałym i naturalnym, ponieważ odnajduje ona tam wartości uniwersalne, odczucie *sacrum*, przeżycia estetyczne, spotkanie z Bogiem, wspólnotę kulturową i własną tożsamość. Problematyka uczestnictwa i aktywności muzycznej dzieci i młodzieży w scholi jest przedmiotem zainteresowania środowisk i organizacji kościelnych. Natomiast rzadko interesują się tym zjawiskiem pedagodzy, wychowawcy i humaniści, a przecież jest to z pewnością interesujący obszar życia, zainteresowań i aktywności dzieci oraz młodzieży⁶⁶.

Istnieje ścisły, wewnętrzny związek pomiędzy wychowaniem humanistycznym a wychowaniem religijnym. Sobór Watykański II podstawę całościowego i harmonijnego ujmowania zadań wychowawczych widzi w nauce ewangelizacyjnej, które powinno realizować nauczanie Kościoła⁶⁷. Przekaz wiary jest współcześnie dla Kościoła ciągle aktualnym wyzwaniem, szczególnie dlatego, że obserwuje się rosnące potrzeby pogłębiania duchowości, odnajdywania Pana Boga z sytuacjach życiowych i poszukiwania nowych sposobów kształtowania religijności⁶⁸ oraz efektywności wychowania chrześcijańskiego, opartego na wartościach i ideałach ponadczasowych takich jak: miłość, dobro i piękno⁶⁹. W życiu religijnym sporo miejsca zajmują również kwestie wychowania dzieci i młodzieży do „bycia Kościołem”, czyli do chrześcijańskiego świadectwa wiary, nadziei i miłości⁷⁰. Wychształcenie młodego pokolenia stanowi naczelne zadanie narodu, pań-

⁶⁶ R. Ławrowska, *Udział dzieci i młodzieży w polskiej praktyce scholi przy kościołach parafialnych*, „Wychowanie Muzyczne”, r.: 2011, nr 1 [pobrano: http://www.wychmuz.pl/artukul_ar_18.html, dostęp dn. 05.12.2012 r.].

⁶⁷ K. Majdański, *Wspólnota życia i miłości*, Łomianki 2001, s. 323-324.

⁶⁸ T. Kowalczyk, *Korelacja szkolnej katechezy dzieci pierwszokomunijnych z parafialną katechezą ich rodziców*, [w:] *W poszukiwaniu katechezy rodziców. Studium teoretyczno-empiryczne*, red. J. Stala, E. Osewska, Tarnów 2007, s. 181.

⁶⁹ A. Rynio, *Wychowanie religijne dziecka w rodzinie*, [w:] *Leksykon pedagogiki rodziny*, red. J. Kułaczkowski, Warszawa 2011, s. 213-231.

⁷⁰ P. Kurzela, *Przekazywanie wiary w wychowaniu rodzinnym*, [w:] *Rodzina wartościami – wartości rodzinne*, red. A. Drożdż, P. Kurzela, Katowice 2009, s. 35-56.

stwa i Kościoła. Człowiek jest bytem potencjalnym rozwijającym się w łonie matki, społeczeństwa i ostatecznie w łonie Boga. Kształcenie i wychowanie człowieka jest zatem permanentne, z tym, że zgodnie z ludzką, dynamiczną naturą społeczną w pierwszym okresie życia, do osiągnięcia pełnej dojrzałości konieczna jest pomoc innych osób⁷¹. Wychowanie człowieka jest bardzo trudnym i odpowiedzialnym zadaniem. Człowiek, aby w pełni urzeczywistnił swoje człowieczeństwo, powinien mieć możliwość doświadczania wielu sytuacji wychowawczych⁷², których należy szukać w różnych środowiskach. Jednym z nich niewątpliwie jest schola w Kościele.

Streszczenie polskie / Abstrakt

Wychowanie - to proces, który ma największy wpływ na prawidłowe kształtowanie osobowości dziecka. To jedno z najważniejszych pojęć w pedagogice. Specyficzne miejsce w rozumieniu celu wychowania zajmuje katolicka koncepcja wychowania. Wynika to stąd, że chrześcijaństwo jest religią objawioną przez Boga ujawniającego się jako Osoba pełna miłości. Celem wychowania chrześcijańskiego, które jest kontynuacją Bożego wychowania, wyrażającego się we współdziałaniu człowieka z łaską Bożą, jest ukształtowanie człowieka doskonałego, chrześcijanina będącego człowiekiem wzorującego się na działaniu Chrystusa. Refleksja związana z pojęciem „wychowanie chrześcijańskie” związana jest z rozważaniem na temat wartości, jakie powinny być wnoszone w dziedzinę wychowania oraz przygotowanie młodzieży do życia w duchu religijności – stanowić fundament tego procesu i przygotowania młodzieży. Istotną rolę w tych działaniach spełniała też edukacja moralna. Dzisiaj nie brakuje wśród młodzieży w Polsce i na całym świecie grup wrażliwych na duchowe wartości, szukających pomocy i oparcia w procesie dojrzewania ich chrześcijańskiej osobowości. Dużą rolę odgrywa w tym procesie uczestnictwo i praca na rzecz scholi, która zajmuje się muzyczną oprawą podczas różnorodnych uroczystości religijnych, szczególnie Mszy św.

The title in English:

Christian education of children and youth through educational dimensions of the church choir

⁷¹ M. Krąpiec, *Rozważania o wychowaniu*, Lublin 2010, s. 9.

⁷² A. Skreczko, *Wychowanie chrześcijańskie wyzwaniem dla szkoły*, „Studia nad Rodziną”, r. 2008, nr 22-23, s. 259-274.

Summary / Abstract

Upbringing is a process which has the greatest influence upon the correct formulation of a child personality. It is one of the most important notions in pedagogy. A specific place in understanding the goal of upbringing is taken by the catholic concept of education. It is because Christianity is a religion revealed by God disclosing himself as a person full of love. The purpose of Christian upbringing/education, which is a continuation of God's pedagogy, expressed in human interaction with God's grace, is to form a perfect man, a Christian who is following Christ. Reflection concerning the phrase "Christian education" is associated with the study of the values that/which should be introduced in the field of education and preparing young people for life in the spirit of religion. The essential role in these activities was played by moral education. Today we do not observe a shortage of those among the youth in Poland and all over the world, who would be sensitive to spiritual values and look for help and support in the process of maturation of their Christian personality. A great role in this process belongs to the participation and work for the church choir, which offers a musical frame for various religious ceremonies, especially the Mass.

Keywords:

upbringing, Christian education, church, education, culture, choir

Słowa kluczowe:

wychowanie, wychowanie chrześcijańskie, Kościół, edukacja, kultura, schola

Bibliografia:

Dziwisz S., *Przesłanie Stanisława kard. Dziwisza*, [w:] *Wychowanie chrześcijańskie. Między tradycją a współczesnością*, red. A. Rynio, wyd. Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2007, s. 27-29.

Grocholewski Z., *List Prefekta Kongregacji Edukacji Katolickiej Zenona kard. Grocholewskiego*, [w:] *Wychowanie chrześcijańskie. Między tradycją a współczesnością*, red. A. Rynio, wyd. Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2007, s. 25-26.

Jacurńska M., *Wychowanie małego dziecka w rodzinie*, [w:] *Rodzina i dziecko*, red. M. Ziemska, Wyd. PWN, Warszawa 1986, s. 439-388.

Jan Paweł II, *Przemówienie wygłoszone 2 czerwca 1980 roku w siedzibie UNESCO w Paryżu*, „Więź”, r.: 1980, nr 7-8 [pobrano: http://laboratorium.wiez.pl/teksty-korepetycje.php?przyszlosc_czlowieka_zalezy_od_kultury_przemowieni, dostęp dnia 14.12.2012 r.].

- Jan Paweł II, *W imię przyszłości kultury. Wiara i Kultura*, [w:] *Człowiek, wychowanie, kultura. Wybór tekstów*, red. F. Adamski, wyd. WAM Księża Jezuici, Kraków 1993, s. 71-83.
- Janiec I., *Prawo dziecka do szacunku*, [w:] *Pedagogika na co dzień*, red. J. Placha, Wyd. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2009, s. 133-137.
- Klim-Klimaszewska A., *Pedagogika przedszkolna*, Wyd. Polski Instytut Wydawniczy, Warszawa 2005, ss. 285.
- Kowalczyk T., *Korelacja szkolnej katechezy dzieci pierwszokomunijnych z parafialną katechezą ich rodziców*, [w:] *W poszukiwaniu katechezy rodziców. Studium teoretyczno-empiryczne*, red. J. Stala, E. Osewska, Wyd. Diecezji Tarnowskiej Biblos, Tarnów 2007, s. 179-188.
- Krawczyk D., *Mała historia muzyki kościelnej*, Wydawnictwo „M”, Kraków 2003, ss. 278.
- Krąpiec M. A., *Rozważania o wychowaniu*, Servire Veritati, Lublin 2010, ss. 199.
- Kukołowicz T., *Miejsce kultury i tradycji w wychowaniu chrześcijańskim*, [w:] *Wychowanie chrześcijańskie. Między tradycją a współczesnością*, red. A. Rynio, Wyd. Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2007, s. 482-492.
- Kułaczkowski J., *Pedagogika rodziny. Teoria wychowania w rodzinie*, Wyd. Bonus Lider, Warszawa-Łomianki 2009, ss. 128.
- Kułaczkowski J., *Wartość dziecka u podstaw wychowania w rodzinie* [w:] *Leksykon pedagogiki rodziny*, red. J. Kułaczkowski, Wyd. Bonus Lider, Wydawnictwo i Drukarnia Diecezji Rzeszowskiej, Warszawa-Rzeszów 2011, s. 176-180.
- Kułaczkowski J., *Wychowanie jako udział w zbawczym działaniu Boga*, „Studia nad Rodziną”, r. 12: 2008, nr 22-23, s. 195-203.
- Kunowski S., *Podstawy współczesnej pedagogiki*, Wyd. Salezjańskie, Warszawa 1993, ss. 264.
- Kupisiewicz C., *Wychowanie*, [w:] *Słownik pedagogiczny*, red. C. Kupisiewicz, M. Kupisiewicz, WN PWN, Warszawa 2009, s. 193-194.
- Kurzela P., *Przekazywanie wiary w wychowaniu rodzinnym*, [w:] *Rodzina wartością – wartości rodzinne*, red. A. Drożdż, P. Kurzela, Wyd. Drukarnia Archidiecezjalna, Katowice 2009, s. 35-56.
- Ławrowska R., *Miejsce współczesnej scholi cantorów w powszechnej edukacji muzycznej dzieci i młodzieży*, [w:] *Sacrum–sztuka–wychowanie*, red. W. A. Sacher, Impuls, Kraków 2006, ss. 191.
- Ławrowska R., *Udział dzieci i młodzieży w polskiej praktyce scholi przy kościołach parafialnych*, „Wychowanie Muzyczne”, r. 2011, nr 1, [pobrano: http://www.wychmuz.pl/artukul_ar_18.html, dostęp dnia 05.12.2012 r.].
- Łobocki M., *ABC wychowania*, Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2003, ss. 159.
- Łobocki M., *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Impuls, Kraków 2009, ss. 330.
- Łuczyńska B., *Badania historyczne w pedagogice*, [w:] *Orientacje w metodologii badań pedagogicznych*, pod red. Stanisława Palki, Wydawnictwo UJ, Kraków 1998, s. 121-134.
- Majdański K., *Wspólnota życia i miłości*, Fundacja „Pomoc Rodzinie”, Łomianki 2001, ss. 500.
- Majka J., *Wychowanie chrześcijańskie – wychowaniem personalistycznym*, [w:] *Wychowanie w rodzinie chrześcijańskiej*, red. F. Adamski, Ośrodek Dokumentacji Studiów Społecznych, Warszawa 1973, s. 52-67.

- Mazan A., *O nowym aspekcie w określaniu wychowania*, „Nowa Paideia”, r.: 2012, nr 1-2, s. 15-22.
- Mazan A., *Wychowanie*, [w:] *Słownik Małżeństwa i Rodziny*, red. E. Ozorowski, wyd. ATK i Fundacja Pomoc, Warszawa-Łomianki 1999, s. 474-478.
- Nowak M., *Teorie i koncepcje wychowania*, Wyd. Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, ss. 583.
- Okoń W., *Kultura*, [w:] *Nowy Słownik Pedagogiczny*, red. W. Okoń, Wyd. Akademickie Żak, Warszawa 2007, s. 209-210.
- Okoń W., *Wychowanie*, [w:] *Nowy słownik pedagogiczny*, red. W. Okoń, Wyd. Akademickie Żak, Warszawa 2007, s. 466-473.
- Pawlak I., *Muzyka liturgiczna po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, Wyd. Polihymnia, Lublin 2001, ss. 467.
- Pelczar R., *Kształtowanie wartości religijnych i moralnych uczniów szkół kościelnych w diecezji przemyskiej (XVI-XIX w.)*, [w:] *Rodzina. Wartości. Przemiany*, red. M. E. Ruszel, wyd. Fundacja Uniwersytecka w Stalowej Woli, Stalowa Wola – Rzeszów 2010, s. 291-302.
- Pomykało W., *Wychowanie*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna*, red. W. Pomykało, Wyd. Fundacja Innowacja, Warszawa 1993, s. 917-926.
- Poręba P., *Wychowanie religijne w rodzinie*, [w:] *Wychowanie w rodzinie*, red. F. Adamski, Wyd. Petrus, Kraków 2010, s. 99-116.
- Przychocińska M., *Wychowanie muzyczne – idee, treści, kierunki rozwoju*, wyd. Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1989, ss.198.
- Rynio A., *Wychowanie chrześcijańskie. Między tradycją a współczesnością*, Wyd. Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2007, ss. 1152.
- Rynio R., *Wychowanie młodzieży w nauczaniu Kardynała Stefana Wyszyńskiego*, Wyd. Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 1995, ss. 338.
- Rynio R., *Wychowanie religijne dziecka w rodzinie*, [w:] *Leksykon pedagogiki rodziny*, red. J. Kułaczkowski, Wyd. Bonus Lider, Warszawa 2011, s. 213-231.
- Sacher W. A., *Słuchanie muzyki a kształtowanie emocjonalności dzieci*, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2004, ss.156.
- Seredyńska A., *Dynamika rekolekcji ignacjańskich w formacji duchowej młodzieży ruchu Światło-Życie w Polsce*, WAM, Kraków 2004, ss. 227.
- Skreczko A., *Wychowanie chrześcijańskie*, [w:] *Słownik małżeństwa i rodziny*, red. E. Ozorowski, Wyd. ATK i Fundacja Pomoc, Warszawa-Łomianki 1999, s. 479-480.
- Skreczko A., *Wychowanie chrześcijańskie wyzwaniem dla szkoły*, „Studia nad Rodziną”, r. 12: 2008, nr 22-23, s. 259-274.
- [Sobór Watykański II], *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim*, [w:] *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Tekst polski*, wyd. III, Wydawnictwo Pallotinum, Poznań 1986, s. 313-324.
- [Sobór Watykański II], *Dekret o formacji kapłańskiej* [w:] *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. tekst polski*, wyd. III, Wydawnictwo Pallotinum, Poznań 1986, s. 286-300.
- Szary S., *Filozofia wychowania Józefa Tischnera*, „Zeszyty Naukowe Szkoły Wyższej Przymierza Rodzin w Warszawie”, r. 2: 2009, nr 1/3, s. 51-65.
- Szczepaniak M., *Kościół wobec wychowania dziecka – konsumenta mass mediów*, „Studia Gdańskie” [Biskupie Seminarium Duchowne Diecezji Gdańskiej], t. 28: 2011, s. 23-42.
- Tarnowski J., ks., *Wprowadzenie do Deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim*, [w:] [Sobór Watykański II], *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim*, [w:] *Sobór Watykań-*

ski II. *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Tekst polski*, wyd. III, Pallotinum, Poznań 1986 s. 303-312.

Tischner J., *Etyka solidarności*, wyd. 2. poszerz., Editions Spotkania, Paris 1982, ss. 91.

Tischner J., *Filozofia dramatu*, wyd. 2., „Znak”, Kraków 2012, ss. 315.

Tischner J., *Przekonać Pana Boga / Z Józefem Tischnerem rozmawiają Dorota Zańko i Jarosław Gowin*, Znak, Kraków 1999, ss. 199.

Tischner J., *Spór o istnienie człowieka*, wyd. 2., Wydawnictwo Znak, Kraków 2011, ss. 419.

Tischner J., *Świat ludzkiej nadziei*, wyd. 5., Wydawnictwo Znak, Kraków 2005, ss. 299.

Tischner J., *W czym przejawia się duchowość dziecka?*, „Dziecko” r. 1997, nr 4, [<http://www.edziecko.pl/rodzice/1,79362,1634109.html>, dostęp 23.01.2013 r.].

Wilk J., *Pedagogika rodziny*, Wyd. Poligrafia Salezjańska, Lublin 2002, ss. 238.

Wilk S., *Słowa powitania JM Ks. Prof. Stanisława Wilka Rektora KUL*, [w:] *Wychowanie chrześcijańskie. Między tradycją a współczesnością*, red. A. Rynio A. wyd. Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2007, s. 23-24.

Information about the Author:

Ewa Kopeć, PhD in education, a lecturer of the Faculty of Sciences of the Society at the Catholic University in Lublin, the regional Institute of Education in Stalowa Wola.

Informacja o Autorce:

Ewa Kopeć, dr n. hum. (pedagogika), wykładowczyni w Instytucie Pedagogiki Wydziału Zamiejscowego Nauk o Społeczeństwie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Stalowej Woli. E-mail: ewa.kopiec[at]opoczta.pl

II. Books Reviews

(II. Recenzje książek)

MARIANNA MACÁŠKOVÁ (Košice, Slovakia)
e-mail: mmil[at]centrum.sk

[Rev.:] Rudolf Jurolek, *Putovanie Jakuba z Rána a jeho druhov a ich titanský boj s dvanásťhlavým svetom o Boha, lieskové oriešky a iné obyčajné veci v štrnástich spevoch*. Námestovo: Štúdio F. Malá edícia poézie. 1996. 70 s.

Spirituálna poézia Rudolfa Juroleka v básnickom cykle *Putovanie Jakuba z Rána* je cestou k tomu, čo je básnickému subjektu už dávno známe, ním objavené i prežívané. Duchovný princíp, splynutie s Bohom, ku ktorému smeruje jeho každodenné úsilie o harmonické prežívanie svojho bytia, nachádza v zdokonaľovaní prežívania vlastnej „jednoduchosti“ (Jurolek, 1996). Hľadanie zmyslu života znamená pre básnický subjekt ustavičný návrat k začiatku, k ránu, ktorý je spolu so samotou „najčistejšou a najúplnejšou vecou tohto sveta“ (Jurolek, 1996, s. 26). Dosiahnutie dokonalosti, svätosti, je teda možné iba vlastným pohybom v kruhu, v cyklickom zbavovaní sa nepodstatných nánosov sveta a civilizácie a v čoraz dokonalejšom nachádzaní seba samého. Uzavretosť kruhu vo svojom periodickom utváraní, splyvaní začiatku a konca, implikuje v sebe výlučné sústredenie sa na jediný podstatný akt, na zápasenie s vlastnou nedostatočnosťou, ktorá sa prejavuje pulzovaním „*nie dopredu, ale naspäť, nie von, ale dnu*“ (Jurolek, 1996, s. 46). V Jurolekovej básnickej spiritualite sa stretávame s poznávaním Boha vo všedných veciach, v prežívaní duchovna vo vlastnej, bytostnej dekompozícii osobnosti na čisté ja, na svoju jednoduchosť a prirodzenosť („Aké ľahké je byť svätým! Stačí byť jednoduchým. Nemať nič navyše“. [Jurolek, 1996, s. 59]). Priblížiť sa k absolútnu božského neznamena priamku, symbol západnej kultúry a filozofie, ktorý možno obrazne chápať i ako istý vývoj v hodnotovej či etickej orientácii jednotlivca. Jurolekovo božské nie je vzdialené, je samozrejmom súčasťou sveta ako „*povzdych ach*“ (Jurolek, 1996, s. 9), je priamo v subjekte. Najľahšie ho pochopí dieťa, pretože ono nič nepredstiera, je samo sebou, a preto jeho oči dokážu „*zväčšovať*“ (Jurolek, 1996, s. 18), vidieť i to, čo ostatným zostáva skryté.

Leitmotív ľudského života ako ustavičného hľadania seba za účelom dosiahnutia istej harmónie (jediná nevyhnutnosť pri naplňaní existencie – „Filozofus: Boh nám povedal: Jestvujte. Ale nepovedal nám prečo. Buďte až do skončenia sveta, povedal nám Boh, a my nemáme inej možnosti” (Jurolek, 1996, s. 48)) korešponduje s rovnako tematicky i kompozične významným motívom písania poézie. Život i poézia sú si podobné v hľadaní i spôsobe odhaľovania pravdy. Na pozadí premenlivosti sveta je jedinou pravdou mlčanie Boha. K poznaniu pravdy v básni sa rovnako dostávame až cez mlčanie, ku ktorému čitateľa posúva viacvýznamovosť a asociatívnosť básnického jazyka. Básnik je ten, ktorý sa podobne ako básnický subjekt Jurolekovho básnického textu (prisudzovaný svojou priestorovou i myšlienkovou dominantnosťou postave Jakuba z Rána) najviac približuje k Bohu. V texte o tom hovorí postava Poetu takto: „Nemám jazyk, aby som vedel rozprávať, / ale mám pátos a slová / a čosi nepomenovateľne boľavé, / aby som mohol horieť. / Niečo podobné / majú stromy, hviezdy a oheň” (Jurolek, 1996, s. 16).

Ozvláštnenie Jurolekovho lyrického výrazu, prejavujúceho sa v dramatickom tvarovaní zmyslu básne, súvisí so spirituálnym objektom autorovej poetiky. Napätie vznikajúce vo vedomí čitateľa na základe gnómickeho autorovho básnického obrazu na jednej strane a očakávaním pragmatizmu plynúceho z formálnej, iba deklarovanej podoby dialogickej konverzácie básnického textu (navonok pôsobiaceho ako dramatický text) na druhej strane, vytvára aj s ďalšími eventualitami – so synkretizujúcim básnickým štýlom i „rozptýlenou“ povahou básnického subjektu (dvanásť postáv) – významy, ktoré odkazujú na zložitú samotného námetu duchovna, sprostredkovania jeho podstaty, jeho porozumenia i hľadania. V tomto zmysle možno uvažovať o tom, že básnický subjekt predstavuje akási vyabstrahovaná verzia estetického postoja fungujúceho v pozadí básnickej výpovede dominantných postáv (Jakub z Rána a Hľadač), ale aj vo výpovediach ich sprevádzajúcich „druhov” (*Filozofus*, *Teozofus*, *Poeta*, *Tralali – ľahký duch*, *Baladus – ťažký duch*, *Marginálius*, *Rembó*, *Ironikus*, *Pustovník*, *Páter*). K danému tvrdeniu nás privádza fakt, že postavy, ktoré hovoria o živote, pravde, o sebe samom, o jin a jang, o vývoji, o samote a pod., spolu nekomunikujú, ich repliky na seba nenadväzujú, ale tvoria jeden myšlienkovy zjednotený diskurz. Ukazuje sa, že pre rozvíjanie motívu je rovnako dôležitý prehovor hlavnej postavy Jakuba z Rána i vedľajšej persóny Marginália či Ironika. Tvorba motivického kontextu navrstvovaním významu jednotlivými postrehmi je dielom jediného subjektu, ktorý nasvecuje tému Boha a ľudskej túžby prežívať život v jednote s duchovným absolútnom vždy z istého aspektu. Jednotlivosť perspektívy utvára celok. Tento spôsob

tvorenia „básne“ sa, možno autorsky neintencionálne, významovo usúvzťažňuje s motívom Boha prítomného v jednotlivostiach, v najobyčajnejších veciach sveta.

Experimentovanie s lyrickým výrazom na úrovni výrazových foriem (spev, marginália, aforizmus), žánrov a druhov (básne v próze, lyrickej básne, alúziách na mýtus, rozprávku, pieseň) je súčasťou Jurolekovej poetiky jednoduchosti i relativizácie. Spievanie Jakuba z Rána alebo naoko nepodstatná marginália („Abstrakcia zážitku je veda. / Esencia zážitku je umenie. / Poézia sa má dopracovať k abstraktu i extraktu“ [Jurolek, 1996, s. 63]), či aforistický prejav iných postáv pripomína bytostnú túžbu subjektu po prostom a zásadnom pomenovaní vnútorného stavu, „lyrického rozpomínání“ (E. Steiger, 2008, s. 34). Názov zbierky je kompozične rozdelený do štrnástich spevov. Explicitné vyjadrenie lyrickej výrazovej formy odkazuje na pieseň ako „najjednoduchšiu formu umelej poézie“ (Žilka, 1984, s. 216) v spojitosti s jej významom v liturgii. Spievanie zároveň asocjuje známu kresťanskú pravdu o sile modlitby: „Kto spieva, dvakrát sa modlí“. Počet spevov (štrnásť zastavení Krížovej cesty Ježiša Krista na Golgotu) pripomína utrpenie Krista a predznamenáva tón lyrickej výpovede, ktorý sa však v samotnom texte neprejaví. Práve naopak, tón piety a smútku nahrádza nízke („Život nie je nič také, z čoho by sme sa mali pokakať.“ [Jurolek, 1996, s. 34]) a ironické. Jurolekova básnická oscilácia medzi lyrikou, epikou a drámou (výsledkom je, zjednodušene povedané, báseň v próze organizovaná ako dramatický text) vytvára básnický obraz na základe významového vzťahu medzi estetickým pôsobením druhových a žánrových posunov a motívmi vyrastajúcimi z duchovnej filozofie básnického subjektu. Jedinečnosť pokojnej Jurolekovej poézie preto nemožno odvodiť z metafory, ale skôr, povedané synekdochicky, zo subjektívnej energie slova, ktorá je súčasťou gnozeologicky orientovaných zamyslení založených na vlastnom nachádzaní pravdy o Bohu (odhaľuje sa v obyčajných veciach) a dokumentovaní tohto poznatku na dokonalosti prírodných javov. V Jurolekovej poézii je málo kondenzovanej a tenzívne pôsobiacej metaforiky, básnická obraznosť v tomto zmysle sa tu zámerne ironizuje patetickým básnením postavy Poetu a alúziou na Rimbaudovo zmyslové ponímanie fonetickej kvality samohláskového systému. Okrem zdôvodňovania vlastného autorského básnického výrazu („Umenie je vo svojej podstate základným výskumom života. Voľným skúmaním jeho zrejmych i potenciálnych zdrojov, možností, skúmaním jeho limitov. Prejavy umenia sú ohraničené len do tej miery, do akej je ohraničený objekt umenia, pričom objektom umenia môže byť čokoľvek, i samo umenie“ [Jurolek, 1996, s. 14]) sa tu Rimbaudovo experimentovanie v básnickom

umení spomína i preto, aby sa zvýraznil motív objavovania nekonečných možností pri kreovaní básne, ktorý možno chápať aj ako paralelu k motívu hľadania v živote, nachádzania jeho duchovnosti a podstaty všade okolo seba. Môžeme teda zhrnúť, že Jurolekova spirituálna poézia v básnickom cykle *Putovanie Jakuba z Rána* relativizuje hranice básnického umenia tým, že výrazovo posúva báseň k epickosti a subjektívnosť originálneho videnia dosahuje prekvapivým intelektuálnym postrehom na úrovni vety (repliky).

Ako sa ukazuje v závere textu, písaním i každodenným žitím básnický subjekt preniká ku svojej podstate, ktorá ho zbližuje s absolútnom: „Písanie je spôsob milovania života, môj spôsob sebavyžarovania. Pochopí niekto lásku vtáčika, ktorý spieva? Ten vtáčik, ktorého práve počujem, nerobí nič iné, len je tým, čím je. Milovať život, znamená byť len tým, čím sme a o nič iné sa nestarať. Dosiahnuť stav samého seba, znamená vlastne dosiahnuť stav lásky” (Jurolek, 1996, s. 67). Dosiahnutie stavu zosúladenia svojho ja s večným princípom cez dôraz na zážitok, prostotu i motív cesty, duchovného hľadania (explikovaného aj v postavách Hľadača a Pustovníka) pripomína spiritualitu čínskej filozofie, v ktorej sa božské absolútno nezakladá na osobe ani vzťahu, je neosobné, neuchopiteľné, roztrúsené do vecí samých.

Key words:

Rudolf Jurolek, Slovak poetry, religious poetry, metaphysical poetry, literature of XX century,

Literatúra / Bibliography:

Jurolek, R., *Putovanie Jakuba z Rána a jeho druhov a ich titanský boj s dvanásťhlavým svetom o Boha, lieskové oriešky a iné obyčajné veci v štrnástich spevoch*, Štúdio F, Malá edícia poézie, Námestovo 1996, 70 s.

Steiger, E., *Základní pojmy poetiky, Poetika, interpretace, styl*, Triáda, Praha 2008, 346 s.

Žilka, T., *Poetický slovník*, Tatran, Zväzok edície Čítanie študujúcej mládeže, Bratislava 1984, 376 s.

Information about the Author:

Marianna Macášková (1982), a Slovak philologist, she graduated at the Faculty of Arts at the Prešov University (Slovakia) in 2006. She is completing her PhD thesis in theory and history of Slovak literature at the same university. Her research initiatives focuses predominantly on the evaluation of the actual artistic value of selected Slovak and world literary works. E-mail: mmil[at]centrum.sk

ALEKSANDRA SŁYSZEWSKA (Poland),
ROKSANA ZGIERSKA (Poland)
e-mail: zgierska.roksana[at]gmail.com

[Rev.:] Richard Griffith, *The Pen and the Cross : Catholicism and English Literature, 1850-2000*, London ; New York : Continuum, 2010. xii, 260 p.

It is beyond any doubt that Richard Griffiths' *The Pen and the Cross* is an interestingly written and a rather fascinating book, which certainly is a valuable addition to the study of Catholic writing. It provides a very basic insight into the development of Catholicism and Catholic literature in England between 1850 and 2000, which includes many notable, yet still forgotten novelists and poets. An attempt to discuss such a vast number of writers was very ambitious and certainly involved artistic as well as critical skill, and yet Mr. Griffiths manages to provide the reader with a quite clear and comprehensible description of Catholic writing. The main focus of the study seems to be the influence of Roman Catholicism on the writers (recusants, converts and even, in some cases, non-believers) and their works. It attempts to examine the importance of religious experience in shaping the intellectual vision conveyed in texts of most notable English writers including, among others, Hopkins, Greene, Waugh, Sparks or Lodge. Mr. Griffiths acknowledges the fact that quite frequently Catholic committed literature is on the verge of propaganda, but when it is done well, as in case of the aforementioned authors, it may provide an extremely profound outlook not only on religion but also modern culture, human behavior and original literary themes and techniques. He also raises the question whether the understanding of Catholic novels and poems is at all possible without specific knowledge connected with religion.

There are, however, elements of Mr. Griffiths' work that need some explanation. One of them is the title. More often than not authors of various critical works, including those which deal mainly or exclusively with Catholic writers, try to convey in the title as much as they can about the subject of their inquiry or the attitude taken by them. The results of this are, among many others, *Some Catholic Writers* by Ralph McInerny, *Literary Giants*, *Literary Catholics* by Joseph Pearce, *The Catholic Revival in English Literature* by Ian Ker, or *Catholic Literature: An Introduction* by Margaret Sum-

mitt. It seems, however, that Mr. Griffiths decided to go against this tendency. He chose not to provide (at least not in a straightforward way) any specific information on the scope of literature that he is interested in nor in the attitude taken by him in his investigation. Mr. Griffiths himself must have considered his title as not very informative, as he supplemented it. Only through the second part of the title is the reader informed that the work is concerned with Catholicism and English literature in the period 1850-2000. Still, it does not say much about the content. *Catholicism in English Literature* would be more suggestive, not mentioning other obvious options such as *English Catholic Literature*, *Catholic Literature in England* or, what seems also applicable, *English Catholic Writers*. All these suggestions address the issue straightforwardly and provide a sound frame of reference. Meanwhile, Mr. Griffiths refuses to include a term crucial to his work, and one that he otherwise uses quite frequently and discusses openly in the first section as the basis for further investigation; that is, "Catholic literature".

It is understandable that he avoids the term "Catholic writers" as some of the authors renounce it and consider it inappropriate. It is also understandable that he does not want to limit his investigation to English writings alone, as a substantial part of his comments involve French literature and he successfully presents the two as closely related and, at times, even inseparable. It is confusing, however, that he avoids calling his subject what it actually is, considering that his arguments supporting the validity of the term "Catholic literature" are very convincing. One reason for this evasion may be, of course, the marketing. "The Pen and the Cross" surely stands out among many other titles of works devoted to similar issues and may be considered appealing to the reading public. It is also possible that Mr. Griffiths does not want to impose anything on his readers but only suggests certain tendencies, leaving much space for speculation on the subject of the relationship between Catholicism and English literature in the period given. Also, he might have considered this title the only possible way of encapsulating all the social, historical and cultural elements which influenced what can be (and by Griffiths is) called the English Catholic literature.

There is one interesting implication of the combination of "the Pen" with "the Cross" which maybe did not immediately occur to some of Mr. Griffiths' readers. "The Pen" as a symbol of poetry and prose (specifically novels of a different kind) is combined with "the Cross" which indicates a specific religious commitment. However, bearing in mind Griffiths' comments on the turbulent history of Catholicism in England, cultural and social difficulties that Catholic believers, and above all Catholic writers must have overcome, and finally the "pitfalls" of writing Catholic literature without falling into sentimentality, it becomes apparent that producing Catholic works involved many sacrifices and may indeed be seen in terms of bearing

ones' Cross. Thus, the title can be a general statement as to the situation of English Catholic literature throughout the ages.

What is also very unusual about Mr. Griffiths work is the fact that his presentation of the Catholic writers seems to be strongly influenced by his personal views and likings which are clearly visible through the tone of his descriptions. Even though he recognizes the importance and influence of all the writers he examines, it is apparent that he is fonder of some of them over others. He directs his attention especially to three outstanding figures: Graham Greene, Evelyn Waugh and David Jones. His admiration for them is convincingly argued and certainly well-deserved. However, while Greene is described as "a pivotal figure in the history of the Catholic novel in Britain" and Jones is treated as a highly original and forward-looking poet, Waugh is presented primarily as a re-constructor of the already existing patterns, "entrenched in a last ditch defense of traditional values" and his works, in spite of their great value, are seen as "a dead-end". The last statement, although preceded by words of praise, seems unjust. Mr. Griffiths refers primarily and quite understandably to *Brideshead Revisited* as Waugh's best work. He indicates a number of interesting ways in which traditional Catholic themes are arranged and constitute a substantial part of fictional reality. However, he seems not to notice a whole range of new, original and often surprising elements which, if carefully analyzed, may indicate new paths for the development of Catholic literature.

First of all, the extensive use of satire, characteristic of Waugh's early works, in *Brideshead Revisited* gains new meaning. It seems that for the first time the satire is aimed at the secular, modern way of life and religious elements alike. The reader smiles at political discussions of Rex Mottram and his friends, the adventures of homosexual Anthony Blanche as well as at Cordelia's novenas for pigs and her collection of little black Cordelias somewhere in Africa. Bursting with laughter may occur especially at the account of Cordelia making fun of Rex about the rules of Catholic faith which supposedly include sleeping with one's feet pointing east, sending people to hell for just a pound or keeping sacred monkeys in Vatican. All this is presented to stress how different and confusing Catholic faith is for the non-believers, and yet Waugh seems to be the first to exaggerate and distort religious truths for this purpose.

He is also the first to create Catholic characters who are simply unlikeable. It seems a part of a convention to present Catholic way of life as full of difficulties and unattractive to the modern man, as it is with the Riversdales in Mrs. Wilfrid Ward's *One Poor Scruple*. However, in *Brideshead Revisited* the reader feels no sympathy for Bridey or Lady Marchmain, the two most pious members of the family, not so much due to their sacrifice or ascetic life but their personality traits and their attitude towards other people.

The potential saints are, quite surprisingly, short-sighted and egoistic. This is a strange novelty, and yet Waugh has a purpose in it. The two characters, especially when compared to other members of the Flyte family, make the reader understand that piety, devotion and knowledge of religious truths are nothing when compared to the sincere desire to act according to God's will, however mysterious it may be. Also, Waugh reveals here his fascination with the act of conversion which he clearly values very highly. This, however, the readers may find in earlier works by G.K.Chesterton, Charles Péguy or François Mauriac.

More thorough investigation would reveal a number of other innovative elements involving the creation of characters and spaces within which they function. This review, however, is not concerned with Waugh exclusively. The purpose, therefore, is just to signal that some important aspects of Waugh's novels, *Brideshead Revisited* in particular, may not have been recognized by Mr. Griffiths. Otherwise, however, his remarks are very interesting and insightful. In his defense it should be admitted that the creative potential of Waugh's works has not yet been fully explored by other writers.

However engaging *The Pen and the Cross* is, it should be treated most of all as a good starting point for more careful research, since for some readers the overall character of the work may not present a sufficient examination of the topic. One simply cannot pass over in silence the very peculiar omission of such highly important figures as J.R.R. Tolkien, Rumer Godden, Geoffrey Hill and some others. Their absence at least demands an explanation as it does not allow for a fully comprehensive picture of the topic. Nevertheless, *The Pen and the Cross*, due to its briefness, may actually succeed in encouraging some of the readers to conduct their own examination of presented novels, poems and their creators.

Key words:

English literature, religion, the Roman Catholic Church, christianity, catholicism, literature, Christian literature,

Bibliography:

Richard Griffith, *The Pen and the Cross : Catholicism and English Literature, 1850-2000*, London ; New York : Continuum, 2010. xii, 260 p.

About the Authors:

Aleksandra Słyszewska, M.A., the University in Gdańsk (Poland).

Roksana Zgierska, M.A., the University in Gdańsk (Poland).

III. A Sacred Picture

(III. Obraz sakralny)

ANNA MARTA ŻUKOWSKA (Poland)
e-mail: anmartzuk@interia.pl

Obraz *Ecce Homo* (1879-1881) Adama Chmielowskiego

Powstanie obrazu *Ecce Homo* poprzedza okres głębokich przemian wewnętrznych, jakich doświadczył w swej duszy Adam Chmielowski. Dotkliwym ciosem dla artysty była śmierć serdecznego przyjaciela i opiekuna – Lucjana Siemieńskiego, pisarza, poety i krytyka sztuki, którego poglądy estetyczne w zasadniczy sposób wpłynęły na ukształtowanie się jego postawy artystycznej. Wstrząśnięty śmiercią bliskiej osoby, targany rozterkami natury duchowej, szukał ukojenia w modlitwie. W 1877 r. wyjechał do Tarnopola, by tam w konwiktzie ojców jezuitów, w ciszy klasztornej i modlitewnej kontemplacji przeprowadzić rekolekcje i odzyskać spokój dla zbolącej duszy. Współbraci budował swoją pobożnością: był milczący i głęboko skupiony, często przystępował do Komunii św., podejmował dodatkowe umartwienia. Ten stan ducha połączony z wewnętrzną walką dotyczącą własnej egzystencji i poszukiwaniem coraz głębszych treści w życiu i sztuce znalazły odbicie w jego kompozycjach malarskich, gdzie kluczowym motywem stał się nokturn; włoski cmentarz zanurzony w mroku to temat dwóch obrazów z 1880 r. pt. *We Włoszech (Cmentarz włoski I)* i *Szara godzina (Cmentarz II)*. Melancholijna aura tych obrazów, ich nostalgiczny ton odzwierciedlają wnętrza artysty, który coraz bardziej koncentrował się na zagadnieniach religii.

O przeżywanych w tym okresie zmaganiach wewnętrznych przez Adama Chmielowskiego tak napisał przyjaciel artysty, Leon Wyczółkowski: „Wiem, że toczył ze sobą straszliwą walkę. Już po powzięciu decyzji wstąpienia do klasztoru, niejako w przeddzień zamknięcia się za furtaa, przyszedł do mnie do pracowni, porwał paletę i począł malować. W kilka godzin namalował uroczą, böcklinowską boginkę leśną. Potem powiada mi: »Wiesz, ty takie dobre malujesz kwiaty, domaluj jej tu kwiaty«. Tak też zrobiłem. Odprowadziłem go do domu. Gdy mijaliśmy gmach teatru, dowiedzieliśmy się z afiszów, że niebawem rozpocznie się przedstawienie operetki. I nagle Chmielowskiego opanowała gorąca chęć, by pójść na przedstawienie. Przez chwilę stał i walczył zaciekle z pokusą. Zwyciężył ją, bo nagle porwał się i uciekł do domu. A nazajutrz

przyszedł Adam znów do mej pracowni. Popatrzył na swoje wczorajsze dzieło i potem kilkoma pociągnięciami pędzla zamalował boginkę i na tej nimfie wymalował widok Rzymu... Ponury obraz, cały czarny i czerwony”¹.

W jednym z listów do przyjaciół Adam Chmielowski tak pisze o swoich ówczesnych zmaganiach, z którymi przyszło mu się zmierzyć jako artyście i jako głęboko wierzącemu człowiekowi: „Czy sztuce służąc, Bogu też służyć można? [...] Ja myślę, że służyć sztuce to zawsze wyjdzie na bałwochwalstwo, chyba by jak Fra Angelico sztukę i talent, i myśli Bogu ku chwale poświęcić i święte rzeczy malować; aleby trzeba na to, jak tamten, siebie oczyścić i uświęcić, i do klasztoru wstąpić, bo na świecie to bardzo trudno o natchnienie do takich szczytnych tematów. A piękna to rzecz bardzo – święte obrazy. Bardzo bym sobie chciał u Boga wyprosić, żeby je robić, ale ze szczerego natchnienia, a to nie każdemu dane”². Przytoczony fragment listu bardzo wyraźnie świadczy o głębokim pragnieniu oddania się malarstwu religijnemu.

Koncepcja obrazu *Ecce Homo* zrodziła się w 1879 roku we Lwowie, tuż po powrocie Adama Chmielowskiego z kilkumiesięcznego pobytu w Wenecji. Chcąc połączyć aktywność twórczą z kontemplacją Transcendencji, rozpoczął pracę nad wizerunkiem umęczonego Chrystusa, korzystając z udostępnionej przez jezuitów przykościelnej pracowni. Do obrazu pozował Bolesław Krzyżanowski, kuzyn Chmielowskiego.

Obraz *Ecce Homo*, dramatyczny w wyrazie i szkicowy w formie emanuje mistycznym spokojem, powagą i smutkiem, który doskonale łączy z ideą, jaką sobie autor nakreślił. Nieruchoma, niemalże posągowa postać zastygła w bolesnym bezruchu, ukazana została na tle rzymskich arkad nieopodal pretorium. Jej wyrazistość podkreśla ostrość rysunku i kolorystyczny kontrast – czerwieni i zieleni zróżnicowanych walorowo. Purpura dynamicznie namalowanej szaty Chrystusa odbija się krwawym refleksem na Jego umęczonej twarzy, pozbawionej naturalistycznie odtworzonych ran. Opadająca z ramion szata obnaża rozświetloną pierś spletaną powrozem, która przybiera symboliczną formę Odkupieńczego Serca Chrystusa. Natężenie fizycznego cierpienia i mistycznej koncentracji oddaje złocisty płomień, przenikający ledwo zauważalną aureolę.

Adam Chmielowski obdarzony był niezwyklej wrażliwością kolorystyczną. Widział kolory tam, gdzie inni gubili się w konturach. Sam wyznał wiele lat później siostrze Bernardynie Jabłońskiej: „Zawsze od

¹ J. Żak-Tarnowski, *Brat Albert Chmielowski. W służbie Boga, Ojczyzny i Bliźnich*, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 1973, s. 68.

² Ibidem, s. 47, 48.

młodości gra barw robiła na mnie wrażenie”³. Dlatego też tak bliskie było mu malarstwo słynnego malarza okresu włoskiego renesansu Fra Angelico.

Tworzony około trzech lat obraz *Ecce Homo* stał się zapisem duchowego przeobrażenia Adama Chmielowskiego z artysty w zakonnika. Jak podkreślają biografowie, jest wyrazem jego duchowej transformacji oraz mistycznych przeżyć, które w późniejszym okresie życia pozwoliły mu dojrzeć oczyma duszy, znieważone oblicze cierpiącego Chrystusa w człowieku cierpiącym i opuszczonym. Obecnie, uznany jako jeden z lepszych obrazów religijnych w sztuce polskiej, znajduje się w ołtarzu kościoła-sanktuarium św. Brata Alberta w Krakowie.

The title in English

A Picture Ecce Homo (1879-1881) by Adam Chmielowski

Słowa-klucze

malarstwo religijne, malarstwo sakralne, Adam Chmielowski (1845-1916), św. Brat Albert Chmielowski (1845-1916), Jezus Chrystus, *Ecce Homo*, Kościół Rzymskokatolicki, Sanktuarium *Ecce Homo* św. Brata Alberta w Krakowie, Siostry Albertynki, Kraków,

Key-words:

religious painting, sacred painting, Adam Chmielowski (1845-1916), St. Brother Albert Chmielowski (1845-1916), Jesus Christ, *Ecce Homo*, the Roman Catholic Church, the Sanctuary of *Ecce Homo* of St. Brother Albert in Cracow, Sisters of St. Albert, Cracow.

Bibliografia / Bibliography:

Kluz Władysław OCD, *Gdy ma się jedną duszę. Brat Albert Chmielowski*, Wyd. WAM, Kraków 1989.

Siwiec Rafał B. CFA, *Albert św. Brat*, Wyd. PETRUS, Kraków 2011.

Teksty o malarzach. Antologia polskiej krytyki artystycznej 1890-1918, wybrał, ułożył i przedmową opatrzył Wiesław Juszczak, Wyd. PAN, Wrocław 1976.

³ R. B. Siwiec CFA, *Albert św. Brat*, Wydawnictwo PETRUS, Kraków 2011, s. 40.

Żak-Tarnowski Jerzy, *Brat Albert Adam Chmielowski. W służbie Boga, Ojczyzny i Bliźnich*, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 1973.

A picture on the cover of this volume:

The author of the picture: Adam Chmielowski [Saint Brother Albert] (1845-1916). The Title: *Ecce Homo*. Painting technique: Oil on canvas. Dimensions: 46 cm x 96,5 cm. Place of exposition: the main altar in the Sanctuary of *Ecce Homo* of Saint Brother Albert, in the Main Home of the Order of the Albert's Sisters Serving for the Poors, the monastery in Cracow-Pradnik Czerwony.

Obraz na okładce tego woluminu:

Autor obrazu: Adam Chmielowski (Święty Brat Albert). Tytuł: *Ecce Homo*. Technika malarska: olej na płótnie. Wymiary: 46 × 96,5 cm. Miejsce ekspozycji: ołtarz główny w Sanktuarium *Ecce Homo* św. Brata Alberta w Domu Generalnym Zgromadzenia Sióstr Albertynek Posługujących Ubogim, klasztor w Krakowie-Prądniku Czerwonym.

Information about the Author:

Anna Marta Żukowska, Ph.D. Associate Professor – the University of Maria Curie-Skłodowska (Lublin, Poland), a painter, an educator.

IV. Information for Authors

(IV. Informacje dla Autorów)

Evaluation Form

Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education

CODE of the reviewed article (identification details, including author's name, affiliation, title, and rank are encoded and known only to the editorial board up to the time of publication, because of the double-blind review process)

Title of the reviewed article (text)

Topic of the reviewed article (text)

The review of the article

Rank/title, first name and surname of the reviewer:

1. Table of evaluation according to the criteria

The criteria of evaluation for the text review and the assessment of coherence between the text and the criteria:

	Very weak	Marginal	Acceptable	Good	Excellent
1. Coherence with the profile of the journal					
2. Originality (does the text contain new, important research statements or results, or new, significant information)					
3. Quality of scholarly methodology (research methodology, application of proper methods for research and the principles of publishing scholarly texts)					
4. Practical applicability					
5. Completeness (are all elements of the scholarly text present)					
6. Comprehension by the reader (is the text coherent and logical)					
7. Quality of references and documentation (footnotes)					
8. Structure and style of presentation [organization of material and style of presentation]					
9. Clarity/quality of tables, diagrams					
10. Relevance or topicality of the subject					

Implications: Does the text correctly identify its implications for further scholarly research, theoretical or practical solutions, or social development?

Does the text reveal or illustrate a connection between theory and practice?	
Can this text be used in practical education, further research, utilizing the input of the article?	
Are the research results presented in the text coherent with the research issues?	

2. RECOMMENDATION

Recommendation/Quality of the article: (please mark only one answer)

ACCEPT WITHOUT REVISIONS (recommended unconditionally)

Accept **after minor** editorial revisions (recommended with some revisions – text fails several criteria)

Accept **after serious** revisions (another review required) (not recommended, text shows promise but does not fulfill the criteria in its current form)

REJECT WITH POSSIBILITY OF REVISION AND RESUBMISSION

REJECT (text does not fulfill the criteria)

signature of the reviewer (or a sign):

3. JUSTIFICATION

.....
.....
.....

[Scholarly value of the reviewed text (no more than 600 characters)]

4. Comments on particular points (1-10) of the criteria:

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

[no more than 600 characters]

.....

Legible signature of the Reviewer

Place....., date (dd.mm.yyyy)

Формуляр рецензии

Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education

КОД рецензируемой статьи (идентифицирующие данные - фамилия и имя Автора, его место работы, научная степень и звание - закодированы и известны только Редакции до момента публикации, поскольку процесс рецензирования анонимный в обоих случаях) ...

Название рецензируемой статьи (текста)

Тематика рецензируемой статьи (текста)

Рецензия статьи Степень/звание, имя и фамилия Рецензента:

Таблица оценки рецензента по критериям

Критерии рецензирования текста и оценка соответствия текста критериям:	Очень слабое	Слабое (граничное)	Приемлемое	Хорошее	Очень хорошее
1. Соответствие тематике журнала					
2. Оригинальность (есть ли в новые, важные результаты исследований, новая научная информация, т. е. ‘добавочная стоимость’)					
3. Качество научного уровня (исследовательская методология, точное использование методов исследования и требований к публикациям научных текстов)					
4. Практическое значение					
5. Полнота (присутствие всех составляющих научного текста)					
6. Связь с читателем (последовательность и логичность содержания)					
7. Качество ссылок , качество цитирования (ссылок)					
8. Организация и способ подачи информации (содержания)					
9. Ясность / качество оформления таблиц, диаграмм					
10. Актуальность темы					

Итоги: Правильно ли определено в тексте влияние содержания на осуществление научных исследований, теоретических и практических

исследований или на общественную жизнь?	
Наблюдается ли в тексте связь между теорией и практикой?	
Может ли текст использоваться в практике обучения, в дальнейших исследованиях?	
Совпадают ли результаты исследования, представленные в тексте, с научными выводами?	

2. РЕКОМЕНДАЦИЯ

Рекомендация / Качество статьи: (отметить только один ответ)

ПОДДЕРЖИВАЮ БЕЗ ИЗМЕНЕНИЙ (рекомендуется без условий)

Рекомендуется **после некоторых** правок редакции (рекомендуется с условием – текст не соответствует нескольким критериям)

Рекомендуется после **значительных** правок (требуется повторная рецензия) (не рекомендуется, текст не соответствует критериям)

НЕ РЕКОМЕНДУЕТСЯ, ВОЗВРАЩАЕТСЯ (в данном виде) (отклоняется, текст не отвечает требованиям)

Собственноручная подпись Рецензента

3. ОБОСНОВАНИЕ

.....
.....
.....

[ценность рецензируемого текста (максимум 600 знаков)]

4. Некоторые замечания по отдельным пунктам (1-10) критериев:

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

[максимум 600 знаков]

.....
Собственноручная читаемая подпись Рецензента

Город..... дата (день-месяц-год)

Formularz recenzji

Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education

KOD recenzowanego artykułu (dane identyfikacyjne nazwisko i imię Autora, jego afiliacja, stopień i tytuł, są zakodowane i znane tylko Redakcji aż do momentu publikacji, ponieważ proces recenzowania jest podwójnie anonimowy)

Tytuł recenzowanego artykułu (tekstu)

Tematyka recenzowanego artykułu (tekstu)

Recenzja artykułu

Stopień/tytuł, imię i nazwisko Recenzenta:

1. Tabela oceny recenzenckiej według kryteriów

Kryteria recenzji tekstu i ocena zgodności tekstu z kryteriami:	Bardzo słaba	Marginalna	Akceptowalna	Dobra	Bardzo dobra
1. Zgodność z tematyką czasopisma					
2. Oryginalność (czy tekst zawiera nowe, ważne ustalenia badawcze, nowe, znaczące informacje, tj. 'wartość dodana')					
3. Jakość warsztatu naukowego (metodologia badawcza, czy autor stosuje prawidłowe metody badań i czy stosuje zasady wymagane dla publikacji tekstów naukowych)					
4. Przydatność praktyczna					
5. Kompletność (czy są wszystkie elementy tekstu naukowego)					
6. Komunikacja z czytelnikiem (czy treść jest spójna, logiczna?)					
7. Jakość odniesień do literatury , jakość cytowań (przypisów)					
8. Organizacja i sposób prezentacji treści					
9. Przejrzystość / jakość sporządzenia tabel, wykresów					
10. Aktualność tematu					

Implikacje: Czy tekst prawidłowo identyfikuje wpływ jego treści na realizację badań naukowych, przedsięwzięć teoretycznych, praktycznych lub rozwój społeczności?	
Czy tekst stanowi pomost pomiędzy teorią i praktyką?	

Czy tekst może być wykorzystany w praktyce edukacji, w dalszych badaniach?	
Czy wyniki badawcze przedstawione w tekście są zbieżne z wnioskami badawczymi?	

2. REKOMENDACJA

Rekomendacja / Jakość artykułu: (proszę zaznaczyć tylko jedną odpowiedź)

DO ZAAKCEPTOWANIA BEZ ZMIAN (rekomenduję bezwarunkowo)

Do akceptacji **po drobnych** poprawkach redakcyjnych (rekomenduję warunkowo – tekst nie spełnia paru kryteriów)

Do akceptacji **po znaczących** poprawkach (wymagana ponowna recenzja) (nie rekomenduję, tekst nie spełnia kryteriów)

NIE ZAAKCEPTOWANY, ODRZUCONY (w obecnej postaci) (odrzucaam, tekst nie spełnia kryteriów)

własnoręczny podpis Recenzenta (lub parafka)

3. UZASADNIENIE

.....

.....

.....

[merytoryczne walory recenzowanego tekstu (maksymalnie 600 znaków)]

4. Ewentualne uwagi do poszczególnych punktów (1-10) kryteriów:

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

[maksymalnie 600 znaków]

.....
własnoręczny, czytelny podpis Recenzenta

Miejscowość....., data (dd.mm.rrrr)

Autorzy tekstów w tomie 2 (2) 2013

The authors of texts in the issue 2 (2) 2013

Irena Avsenik Nabergoj Ph.D., Associate Professor – Slovenian Academy of Sciences and Arts (Ljubljana Slovenia) the University of Ljubljana (Slovenia), the University of Nova Gorica (Slovenia),

Olga Bigun Ph.D., C.Sci., candidate of sciences, doctoral candidate – the Taras Shevchenko Kiev National University (Kiev, Ukraine),

Beata Maria Gaj Ph.D. with habilitation, Associate Professor – the University in Opole (Poland),

Ewa Kopec, Ph.D. – the Catholic University in Lublin, the Regional Faculty of Social Sciences in Stalowa Wola (Stalowa Wola, Poland),

Charles Stephen Kraszewski Prof. Dr., Ph.D. – the King's College, (Dallas, Pennsylvania, the USA)

Marianna Macášková M.A. – the Prešov University (Slovakia),

Aleksandra Słyszewska M.A. – the University of Gdańsk (Gdańsk, Poland),

Marek Mariusz Tytko PhD. – the Jagiellonian University in Kraków (Cracow, Poland),

Roksana Zgierska M.A. – the University of Gdańsk (Gdańsk, Poland),

Anna Marta Żukowska Ph.D. with habilitation, Associate Professor – the Maria Curie-Skłodowska University (Lublin, Poland).

Autorzy artykułów recenzowanych w numerze 2 (2) 2013:

The authors of the reviewed articles in the issue 2 (2) 2013:

Irena Avsenik Nabergoj Ph.D., Associate Professor – the Slovenian Academy of Sciences and Arts (Ljubljana, Slovenia) the University of Ljubljana (Slovenia), the University of Nova Gorica (Slovenia)

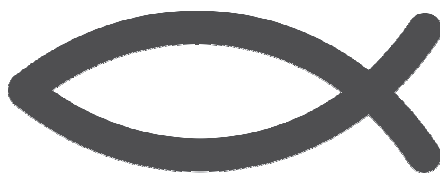
Olga Bigun Ph.D., C.Sci., candidate of sciences, doctoral candidate – the Taras Shevchenko Kiev National University (Kiev, Ukraine),

Beata Maria Gaj Ph.D. with habilitation, Associate Professor – the University in Opole (Poland),

Ewa Kopeć Ph.D. – the Catholic University in Lublin, the Regional Faculty of Social Sciences in Stalowa Wola (Stalowa Wola, Poland),

Charles Stephen Kraszewski Prof. Dr., Ph.D. – the King's College, (Dallas, Pennsylvania, the USA)

Marek Mariusz Tytko, Ph.D. – the Jagiellonian University in Kraków (Cracow, Poland).

**Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education**

Informacja o Przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry”:

Information about Chief of the International Scholarly Council of *Religious and Sacred Poetry*

Bogusław Żurkowski, Prof. GWSH, dr hab. Ph.D., profesor Gdańskiej Wyższej Szkoły Humanistycznej, emerytowany profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Jagiellońskiego, doktor habilitowany nauk humanistycznych w zakresie nauk filologicznych, pedagogiki, specjalności: dydaktyka, kulturoznawstwo, literaturoznawstwo. Nauczyciel akademicki Uniwersytetu Jagiellońskiego (1982-2010), wicedyrektor Instytutu Pedagogiki (1996-2002), założyciel Zakładu Wychowania przez Sztukę (1996-2000), założyciel i kierownik Zakładu Pedagogiki Kultury (2000-2009), pracownik naukowo-dydaktyczny Katedry Edukacji Artystycznej, Zakładu Wychowania przez Sztukę i Literaturę w Wyższej Szkole Filozoficzno-Pedagogicznej „Ignatianum” (Towarzystwa Jezusowego) w Krakowie (1994-2004), pracownik naukowo-dydaktyczny Instytutu Filologii Polskiej w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu (1968-1982), rozprawa habilitacyjna: *Literatura – Wartość – Dziecko* (Kraków 1993), habilitacja (Wydział Filozoficzny UJ, Kraków 1994), dysertacja doktorska *W świecie poezji dla dzieci* (WSP Opole 1975). Zainteresowania badawcze multidyscyplinarne (pedagogika kultury, literaturoznawstwo, wychowanie przez sztukę i literaturę, komunikacja kulturowa, edukacja aksjologiczna, aksjologia literatury, wychowanie literackie, dziecko i sacrum). Różne doświadczenia pozaakademickie: twórczość poetycka, praktyczna animacja kultury literackiej („Poezja i Gwiazdy”), krytyka literacka. Członek PEN-Clubu, wielokrotnie demokratycznie wybierany głosem pisarzy – wiceprezes (1992-1996) i prezes (1996-2008) Krakowskiego Oddziału Stowarzyszenia Pisarzy Polskich (w tym czasie członkami tego Oddziału m.in. było dwoje polskich noblistów: Czesław Miłosz i Wisława Szymborska). Laureat Nagrody Międzynarodowej PEN-Clubu (Londyn 1964), jedyny polski laureat Nagrody Międzynarodowej Fundacji Carlo Collodi „Pinocchio” (Rzym 1983). Jako poeta reprezentował Polskę (czytał wiersze) w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku (V 2000). Rzymski katolik.

Kontakt e-mail: boguslaw.zurkowski[at]gmail.com
lub przez sekretarza: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl albo: marek.mariusz.tytko[at]gmail.com
[at] = @

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

Informacja o Redaktorze Naczelnym „Religious and Sacred Poetry”:

Information about Editor-in-Chief of *Religious and Sacred Poetry*

Marek Mariusz Tytko, M.A., Ph.D., doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki (2007), dysertacja doktorska pt. *Stefana Szumana koncepcja wychowania przez sztukę*, dotycząca również wychowania przez literaturę piękną (Kraków 2006); absolwent trzech Wydziałów: 1) Filozoficzno-Historycznego, 2) Filologicznego i 3) Filozoficznego w Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie (Polska), historyk sztuki, pedagog, informacjolog, pracownik Uniwersytetu Jagiellońskiego (od 1991 r.), obecnie nauczyciel akademicki, wcześniej pracownik naukowo-dydaktyczny Instytutu Filologii Polskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (1997-1998), zainteresowania badawcze multidyscyplinarne (pedagogika, filozofia, literaturoznawstwo, historia kultury, historia sztuki i literatury, informacja naukowa i bibliotekoznawstwo), różnorodne doświadczenia pozaakademickie: twórczość poetycka, praktyczna animacja kultury literackiej, artystycznej i religijnej, rzymski katolik, otwarty na wartości patriotyczne, chrześcijańskie, rodzinne, narodowe kultur europejskich.

kontakt e-mail:

marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

marek.mariusz.tytko[at]gmail.com

[at] = @

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>